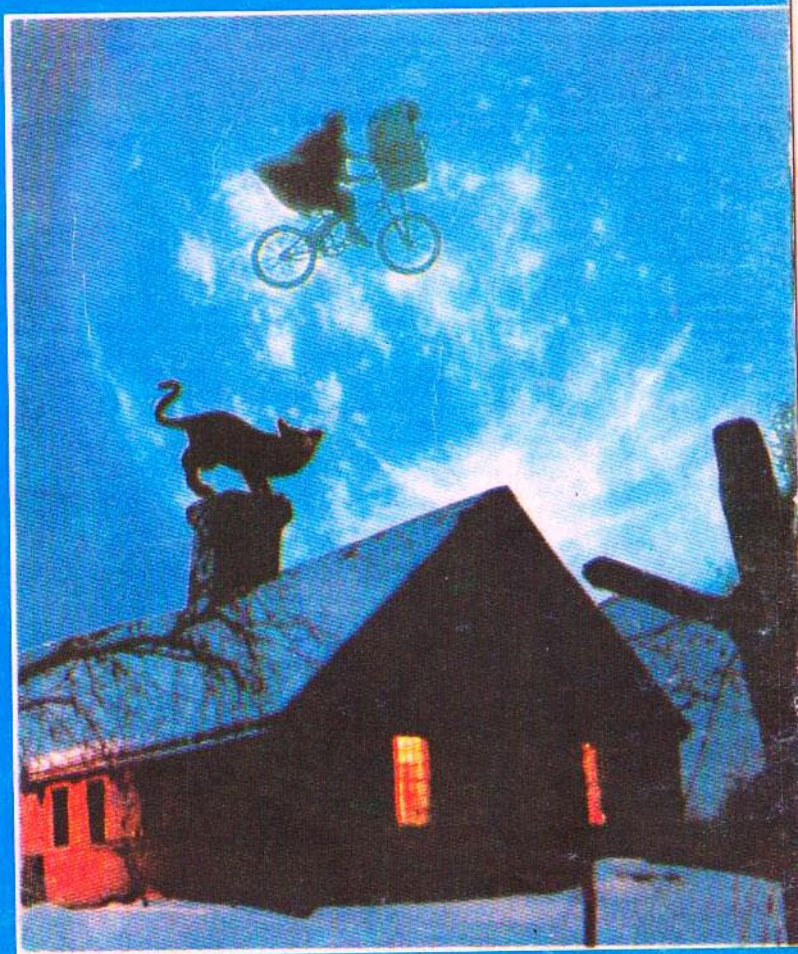

ՄԱՅՐԵՆԻ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

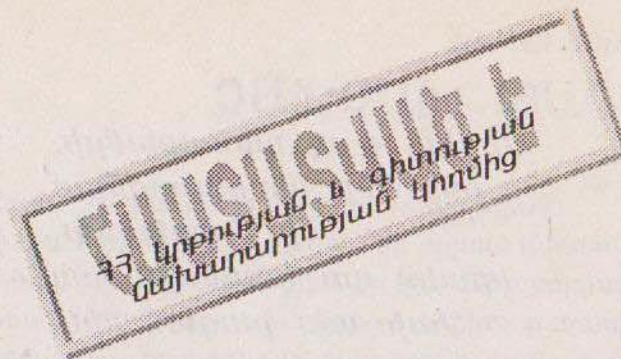
4

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
ՋՈՒԼՅԵՏ ԳՅՈՒԼԱՍԻՐՅԱՆ

Մայրենիի ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ 4

«ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ»
հրատարակչություն

Հարությունյան Մարգարիտ,
Գյուլամիրյան Ջուլյետ

ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ
4-րդ դասարան

Եր.: «ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ», 1996, 288 էջ

© «ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ»
հրատարակչություն
1996

ՉԱԽՉԱԽ ԹԱԳԱՎՈՐԸ

Սիրելի 4-րդ դասարանցի,
 քեզ ենք ներկայացնում
 մի ժողովածու,
 որտեղ դու կծանոթանաս
 Չախչախ քաղափորին,
 Քեֆչի Հասանին,
 Անահիտ քագուհուն,
 Ոսկի ձկնիկին...
 Չարմանալի
 պատմություններ կկարդաս
 կենդանիների և բույսերի՝
 Թուխիկի, «Գիտնականի»,
 Չալանկի... մասին,
 կհանդիպես
 քո հասակակիցներին՝
 Թոմ Սոյերին,
 Անդրյին, Օգիին...
 Հուսով ենք,
 որ գիրքը կօգնի քեզ
 ավելի լավ ճանաչելու
 Սասունցի Դավթին:
 Հաջողություն քեզ:

Լինում է, չի լինում՝ մի աղբատ ջաղացական:
 Մի պատռված քուրք հագին, մի ալրոտ փոստալ գլխին՝ ապ-
 րելիս է լինում գետի ափին՝ իր կիսավեր ջաղացում:
 Ունենում է մի մոխրոտ բաղարջ ու մի կտոր պանիր:
 Մի օր գնում է, որ ջաղացի ջուրը բողնի, գալիս է տեսնում՝ պանի-
 րը չկա:

Մին էլ գնում է ջուրը կապի, գալիս է տեսնում՝ բաղարջը չկա:

Էս ո՞վ կլինի, ո՞վ չի լինի: Մտածում է, մտածում ու ջաղացի շեմ-
 քում քակարդ է լարում: Առավոտը վեր է կենում, տեսնում՝ մի աղվես
 է ընկել մեջը:

- Հը՞, գո՞ղ անիծված, դու ես կերել իմ պանիրն ու բաղարջը, հա՞.
 կաց, հիմի ես քեզ պանիր ցույց տամ: - Ասում է ջաղացականն ու լին-
 գը վերցնում է, որ աղվեսին սպանի:

Աղվեսը աղաչանք-պաղատանք է անում.

- Ինձ մի՛ սպանիր, - ասում է, - մի կտոր պանիրն ինչ է, որ դրա
 համար ինձ սպանում ես: Կենդանի բաց բող, ես քեզ շատ լավու-
 րյուն կանեմ:

Ջաղացականն էլ լսում է, կենդանի բաց է բողնում:

Էս աղվեսը գնում է, էդ երկրի քաղափորի աղբանոցում ման է գա-
 լիս, ման, մի ոսկի է գտնում: Վազ է տալիս քաղափորի մոտ:

- Թագավորն ապրած կենա, ձեր կոտը մի տվեք: Չախչախ քա-
 զավորը մի քիչ ոսկի ունի, չափենք, ետ կբերենք:

- Չախչախ քաղափորն ո՞վ է, - զարմացած հարցնում է քաղափո-
 րը:

- Դու դեռ չես ճանաչում, - պատասխանում է աղվեսը: Չախչա-
 խը մի շատ հարուստ քաղափոր է, ես էլ նրա վեզիրն եմ: Կոտը տուր,
 տանենք ոսկին չափենք, հետո կճանաչես:

Կոտն առնում է տանում, աղբանոցում գտած ոսկին ամրացնում
 կոտի ճեղքում, իրիկունը ետ բերում, տալիս:

- Օ՜ֆ, - ասում է, - գոռով չափեցինք:
- Մի՞թե, ճշմարիտ, սրանք կոտորվ ոսկի են չափել, - մտածում է քաղափորը:

Կոտոր քափ է տալիս, զրնգալեն մի ոսկի է վեր ընկնում:

Մյուս օրը աղվեսը ետ գալիս է, քե՛ Չախչախ քաղափորը մի քիչ ակն ու մարգարիտ ունի. ձեր կոտոր տվեք, չափենք, կրեքենք:

Կոտն առնում է, տանում: Մի մարգարիտ է գտնում, կոխում է կոտի արանքը, իրիկունը՝ ետ քերում:

- Օ՜ֆ, - ասում է, - մեռանք, մինչև չափեցինք:

Թաղափորը կոտը քափ է տալի, մարգարիտը դուրս է քռչում:

Մնում է զարմացած, քե՛ էս Չախչախ քաղափորն ինչքան հարուստ պետք է լինի, որ ոսկին, ակն ու մարգարիտը կոտորվ է չափում:

Անց է կենում մի քանի օր: Մի օր էս աղվեսը գալիս է քաղափորի մոտ խնամախոս, քե՛ Չախչախ քաղափորը պետք է ամուսնանա, քու աղջիկն ուզում է:

Թաղափորն ուրախանում է, աշխարհքով մին է լինում:

- Դե՛ գնացե՛ք, - ասում է, - շո՛տ արեք, հարսանիքի պատրաստություն տեսե՛ք:

Թաղափորի պալատում իրար են անցնում, հարսանիքի պատրաստություն են տեսնում, իսկ աղվեսը ջաղացն է վազում:

Վազում է ջաղացպանին աչքալուս տալիս, քե՛ հապա քաղափորի աղջիկը քեզ համար ուզել եմ: Պատրա՛ստ կաց, որ գնանք, հարսանիք անենք:

- Վա՛յ, քու տունը քանդվի, ա՛յ աղվես, էդ ի՞նչ ես արել, - ասում է վախեցած ջաղացպանը: - Ես՝ ով, քաղափորի աղջիկը՝ ով: Ոչ ապրուստ ունեմ, ոչ տուն ու տեղ, ոչ մի ձեռք շոր... Հիմի ես ի՞նչ անեմ...

- Դու մի՛ վախենա, ես ամեն բան կանեմ, - հանգստացնում է աղվեսն ու ետ վազում քաղափորի մոտ:

Վազելով ընկնում է պալատը: - Հա՛յ-հարա՛յ, Չախչախ քաղափորը մեծ հանդեսով գալիս է, որ պսակվի: Դամփին քշնամի գորքերը հանկարծ վրա տվին, մարդկանց կոտորեցին, ամեն բան տաքան: Ինքը ազատվեց, փախավ: Չորում մի ջաղաց կա, եկել է մեջը մտել: Ինձ ուղարկեց, որ գամ իմաց անեմ, շոր տանեմ, գա պսակվի, շուտով գնա իր քշնամիներից վրեժն առնի:

Թաղափորն իսկույն ամեն բան պատրաստում է, տալիս աղվեսին, հետն էլ շատ ձիավորներ է դնում, որ պատվով ու փառքով իր

փեսին պալատ բերեն:

Գալիս են հանդեսով, ջաղացի դռանը կանգնում: Ջաղացպանի բուրբը հանում, քազավորի շորերը հագցնում, նստեցնում են նժույգին: Շրջապատված մեծամեծներով, առջևից ձիավորներ, ետևից ձիավորներ՝ էսպես հանդեսով բերում են քազավորի պալատը: Իր օրում պալատ չտեսած ջաղացպան. շշկված, բերանը բաց՝ մին չորս կողմն է նայում, մին հազի շորերին է նայում, խշկոտում ու զարմանում:

- Էս ինչո՞ւ չտեսի նման դես ու դեն է նայում, աղվես՝ ախպեր, - հարցնում է քազավորը: - Կարծես տուն չլինի տեսած, շոր չլինի հագած:

- Չէ՛, դրանից չի, - պատասխանում է աղվեսը: - Նայում է ու համեմատում իր ունեցածի հետ, քե՛ իր ունեցածը որտե՛ղ, էս որտեղ...

Նստում են ճաշի: Տեսակ-տեսակ կերակուրներ են բերում: Ջաղացպանը չի իմանում՝ որին ձեռք տա կամ ինչպես ուտի:

- Ինչո՞ւ չի ուտում, աղվես՝ ախպեր, - հարցնում է քազավորը:

- Գալու ժամանակ ճամփին որ կողոպտեցին, նրա համար միտք է անում: Չեք կարող երևակայել, տե՛ր քազավոր, քե ինչքան բան տարան և, վերջապես, ի՛նչ անպատվություն էր էղ մեր քազավորի համար: Ինչպե՞ս հաց ուտի, - պատասխանում է աղվեսը՝ հառաչելով:

- Բան չկա, դարդ մի՛ անի, սիրելի՛ փեսա, աշխարհք է, Լոպես էլ կպատահի, - խնդրում է քազավորը: - Այժմ հարսանիք է, ուրախանանք, քեֆ անենք:

Ու քեֆ են անում, ուտում, խմում, ածում, պար գալիս, յոթն օր, յոթ գիշեր հարսանիք անում: Աղվեսն էլ դառնում է քավոր:

Հարսանիքից հետո քազավորը իր աղջկան մեծ բաժինք է տալիս ու հանդեսով ճամփա դնում Չախչախ քազավորի հետ:

- Կացե՛ք, ես առաջ գնամ տունը պատրաստեմ, դուք իմ ետևից եկեք, - ասում է քավոր աղվեսը ու վազ տալիս:

Վազ է տալիս, վազ, տեսնում է մի դաշտում մեծ նախիր է արա-

ծում:

- Էս ո՞ւմ նախիրն է:

Ասում են՝ Շահ-Մարինը:

- Պա՛, Շահ-Մարի անունը էլ չտաք, քազավորը նրա վրա բարկացել է, գորքով իմ ետևից գալիս է. ով նրա անունը տվեց, գլուխը կտրել կտա: Որ հարցնի, քե ումն է, ասեք՝ Չախչախ քազավորինը, քե չէ՛ վայն եկել է ձեզ տարել:

Վազ է տալիս, վազ, տեսնում է ոչխարի հոտը սարերը բռնել է:

- Էս ո՞ւմն է:

- Շահ-Մարինը:

Հովիվներին էլ նույնն է պատվիրում:

Վազ է տալիս, վազ, տեսնում է ընդարձակ արտեր, հնձվորները միջին հնձում են:

- Էս ո՞ւմ արտերն են:

- Շահ-Մարինը:

Հնձվորներին էլ նույնն է պատվիրում:

Վազ է տալիս, վազ տեսնում է անվերջ խոտհարքներ:

- Էս ո՞ւմն են:

- Շահ-Մարինը:

Խոտ հարողներին էլ նույնն է ասում:

Հասնում է Շահ-Մարի պալատին:

- Շահ-Մա՛ր, ա՛ Շահ-Մար, - գոռում է՝ հեռվից վազելով: - Բու տունը չքանդվի, միամիտ նստել ես: Թազավորը քեզ վրա բարկացել է, մեծ գորքով գալիս է, որ քեզ սպանի, տուն ու տեղդ քանդի, տակն ու վրա անի, ունեցած-չունեցածդ էլ քազավորական գրի: Մի անգամ քեզ մոտ մի վառիկ եմ կերել. էն աղուհացը դեռ չեմ մոռացել: Վազեցի, եկա, որ քեզ իմացնեմ: Շու՛տ արա, գլխիդ ճարը տե՛ս, քանի չի եկել:

- Ի՞նչ անեմ, ո՞ր գնամ, - հարցնում է սարսափած Շահ-Մարը ու տեսնում է, որ ճշմարիտ, հեռվից փոշի բարձրացնելով՝ գալիս է քազավորը:

-Փախի՛ր, շուտով ձի նստի՛ր, փախի՛ր, էս երկրից կորի՛ր, էլ ետ չնայես:

Շահ-Մարը իսկույն նստում է իր լավ ձին ու փախչում էր երկրից: Աղվեսի հետևից գալիս են հարսանքավորները: Գալիս են զուռնով, քմբուկով, երգով, զորքով, հրացան արծակելով ու աղմուկով:

Գալիս են Չախչախ քաղավորն ու իր կինը՝ ոսկեգոծ կառքի մեջ, նրանց առջևից ու ետևից՝ անհամար ձիավորներ:

Հասնում են մի դաշտի: Տեսնում են՝ մեծ նախիր է արածում:

- Էս ո՞ւմ նախիրն է, - հարցնում են ձիավորները:

- Չախչախ քաղավորինը, - պատասխանում են նախարապանները:

Անց են կենում: Հասնում են սարերին: Տեսնում են՝ ոչխարի սպիտակ հոտը սարերը բռնել է:

- Էս ո՞ւմն է, - հարցնում են ձիավորները:

- Չախչախ քաղավորինը, - պատասխանում են հովիվները:

Անց են կենում: Հասնում են ընդարձակ արտերի:

- Էս ո՞ւմ արտերն են:

- Չախչախ քաղավորինը:

Հասնում են խոտհարքներին:

- Էս ո՞ւմն են:

- Չախչախ քաղավորինը:

Ամենքը մնացել են զարմացած, Չախչախ քաղավորն ինքն էլ քիչ է մնում խելքը բռցնի:

Էսպեսով՝ աղվեսի ետևից գալիս են, հասնում Շահ-Մարի պալատներին:

Քավոր աղվեսն էնտեղ արդեն տեր է դառել, կարգադրություններ է անում: Ընդունում է խնամիներին, ու նորից սկսում են քեֆը:

Յոթն օր, յոթ գիշեր էլ էստեղ են քեֆ անում, ու խնամիները վերադառնում են իրենց տեղը:

Չախչախ քաղավորը, իր կինն ու քավոր աղվեսը ապրում են Շահ-Մարի պալատներում:

Իսկ քաղավորից վախեցած Շահ-Մարը մինչև էսօր էլ դեռ գնում է:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Բացատրի՛ր հետևյալ բառերն ու արտահայտությունները. *քուրք, փոստալ, ջրաղացի ջուրը թողնել, զոռով, իրար անցնել, տուն ու տեղ, մեծ հանդեսով գալ, մեծամեծ, տակն ու վրա անել, աղուհացը չմոռանալ, հրացան արծակել, խոտհարք:*

2. Ինչո՞ւ ջրաղացպանը բաց թողեց աղվեսին:

3. Քո կարծիքով ինչո՞ւ աղվեսը ջրաղացպանին Չախչախ անվանեց:

4. Նկարագրի՛ր ջրաղացպանին:

5. Հեքիաթը մասերի բաժանի՛ր և այդ մասերը վերնագրի՛ր:

6. Թվարկի՛ր հեքիաթի հերոսներին և բնութագրի՛ր յուրաքանչյուրին մեկ դիպուկ բառով:

7. Հեքիաթը համառոտ պատմի՛ր:

8. Հնձվորներից մեկը, տուն գալով, ինչպե՞ս կպատմի կնոջը պատահածի մասին:

9. Փորձի՛ր շարունակել հեքիաթը:

10. Հորինի՛ր նոր հեքիաթ, բայց ոչ թե «Չախչախ», այլ «Չաղչաղ քաղավորը» վերնագրով:

11. Գրի՛ր՝ ինչպե՞ս կնկարագարդես «Չախչախ քաղավորը» գրքի կազմը:

ԲԵՖ ԱՆՈՂԻՆ ԲԵՖ ՉԻ ՊԱԿՍԻԼ

Ա

Ժամանակով Բաղդադ քաղաքում մտնում էր Հարուն Ալ Ռաշիդ քազավորը: Հարուն Ալ Ռաշիդ քազավորը սովորություն ուներ. շորերը փոխած ման էր գալիս՝ իմանալու, քե ինչ է կատարվում իր մայրաքաղաքում: Մի գիշեր էլ էսպես՝ դերվիշի շոր մտած, անցնելիս է լինում մի խուլ փողոցով: Մի աղքատ տնակից երգի ու նվագածուրյան ձայներ է լսում: Կանգ է առնում, միտք է առնում, միտք, հետաքրքրվում է ու ներս է մտնում: Ներս է մտնում, տեսնում՝ դատարկ ու մերկ մի տնակ, կրակի դեմք փռած կարպետի վրա մտնում տան տերն ու երաժիշտները: Աղքատ ընթրիքի շուրջը բոլորած նվագում են, երգում ու զվարճանում:

- Խաղաղություն ձեզ, ո՛վ ուրախ մարդիկ, - ողջունում է դերվիշն ու խոնարհություն է անում տան տիրոջը:

- Բարո՛վ եկար, դերվի՛շ բաբա, համեցե՛ք, միասին ուտենք աստծու տված մի կտոր հացն ու միասին ուրախանանք, - խնդրում է տան տերը:

Դերվիշին էլ նստեցնում են իրենց հետ ու շարունակում են քեֆը:

Գիշերվա մի ժամին տան տերը երաժիշտներին վճարում է իրենց հասանելիքն ու ճամփու դնում: Երբ երաժիշտները հեռանում են, դերվիշը տան տիրոջը հարցնում է.

- Անունդ ի՞նչ է, բարեկա՛մ:

- Հասան:

- Ամոք չլինի հարցնելը, Հասա՛ն ախպեր, ի՞նչ արհեստի տեր ես դու, ինչքա՛ն փող ես աշխատում, որ էսպես քեֆով ես անցկացնում քո ժամանակը:

- Քեֆը շատ փողով չի լինում, դերվի՛շ բաբա, - պատասխանում է տան տերը: Ամենաչնչին ապրուստն էլ կարող է մարդ ուրախ վա-

յելել: Ես մի փինաչի եմ, չուստեր եմ կարկատում, օրը մի չնչին բան եմ վաստակում: Երեկոները բերում եմ, մի մասը ապրուստի եմ տալիս, մյուս մասն էլ՝ էս երաժիշտներին, որ տեսար: Նստում եմք, ուրախանում: Թե քեզ նման մի ազնիվ հյուր էլ աստված հասցնում է, ավելի լավ:

- Անպակաս լինի քո ուրախությունը, ո՛վ Հասան, բայց եթե հանկարծ աշխատանքիդ էդ բարակ աղբյուրն էլ կտրի՝ ի՞նչ պիտի առնես:

- Ինչո՞ւ է կտրում, դերվի՛շ բաբա:

- Օրինակ, քազավոր է ու քազավորի քմահաճույք. հանկարծ հրաման արեց, որ էլ փինաչությունը չպիտի լինի:

- Է՛հ, քազավորի դարդը կտրե՛լ է՝ ընկնի փինաչիների ետևից... կամ ի՞նչ են արել նրան փինաչիները: Երբ էդպես բան կպատահի, էն ժամանակ կմտածենք. այժմ քնենք, դերվի՛շ բաբա: Աստված ողորմած է. քեֆ անողին քեֆ չի պակսիլ: Աշխարհքի բան է. ինչպես բռնես, էնպես էլ կերբա:

- Լա՛վ, աստված տա, որ էդպես լինի, - բարեմաղրում է դերվիշը, ու քնում են:

Բ

Առավոտը վաղ դերվիշը գնում է: Նրա գնալուց հետո մունետիկները լցվում են Բաղդադի փողոցներն ու հրապարակները, գոռալով հայտարարում, քե քազավորի հրամանն է՝ փինաչիների խանութները փակ պիտի մնան. էսօրվանից էլ ոչ ոք իրավունք չունի էդ արհեստով պարապելու: Չանցառուների գլուխները կրոչեն:

Խեղճ Հասանի ձեռքից էլ բիզը խլում են, վզակոթին տալով՝ դուրս անում իր նեղիկ խանութից ու դուռը փակում:

Մյուս գիշերը, դարձյալ դերվիշի շոր մտած, Հարուն Ալ Ռաշիդ քազավորը գնում է քաղաք՝ շրջելու: Դարձյալ անցնում է էն փողոցով, ուր ապրում էր ուրախ Հասանը: Դարձյալ երգի ու երաժշտության ձայներ է լսում նրա տանից: Ներս է մտնում:

- Օ՛, բարո՛վ, բարո՛վ, դերվի՛շ բաբա. համեցե՛ք, մստի՛ր քո տեղը:

Նստում են, ուտում, խմում, ածում, երգում, ուրախանում մինչև կեսգիշեր:

Կեսգիշերին երաժիշտներն իրենց վարձն առնում են հեռանում: Մնում են տան տերն ու հյուրը:

- Գիտե՞ս ինչ պատահեց, դերվիշ բաբա:

- Ի՞նչ պատահեց:

- Հենց էն, ինչ որ դու գուշակեցիր երեկ իրիկուն: Էսօր բազավորը հրաման հանեց. մեր արհեստն արգելեց...

- Ի՞նչ ես ասում, - զարմանում է հյուրը: - Հապա որտեղի՞ց փող գտար, որ ես գիշեր էլ քեֆ սարքեցիր:

- Մի կավե կուժ եմ գտել, հիմի էլ ջուր եմ ծախում: Օրական ինչ աշխատում եմ, մի մասը տալիս եմ ապրուստի, մյուսը՝ երաժիշտներին ու դարձյալ քեֆ եմ անում:

- Իսկ եթե բազավորը ջուր ծախելն էլ արգելի, էն ժամանակ ի՞նչ ես անելու:

- Ջուր ծախելով՝ բազավորին ի՞նչ վնաս ենք տալի, որ արգելի: Եվ ինչո՞ւ էսօրվանից դարդ անեն դրա համար: Երբ որ կարգելի, էն ժամանակ կմտածեն: Մի՛ վախենար, բարեկա՛մ, երբեք չի պակասիլ մի կտոր հաց ու մի անկյուն, որ ես էնտեղ ուրախանամ:

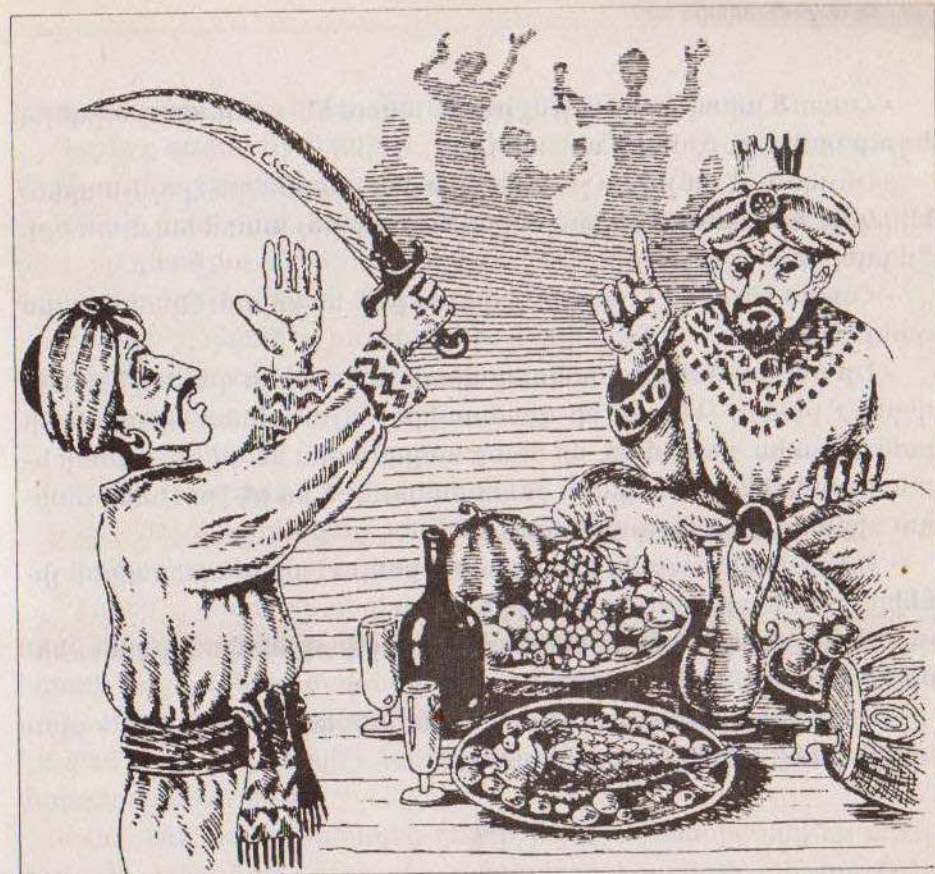
- Անպակաս լինի ուրախությունը քո օջախից, ո՛վ Հասան, - բարեմաղքում է դերվիշն ու հեռանում:

Գ.

Առավոտը վաղ ամբողջ Բաղդադը քնդում է մունետիկների ձեռնից, քե Հարուն Ալ Ռաշիդ բազավորն էսպես է հրամայում. ջուրը աստծունն է և էսօրվանից ոչ ոք իրավունք չունի փողով ծախելու: Պատռել՝ բոլոր ջրկիրների տիկերն ու ջարդել՝ նրանց կժերը:

Աղբատ Հասանի կուժն էլ ջարդում են ջրի ճամփին ու դատարկ ետ դրկում:

Մյուս գիշեր բազավորը կրկին դերվիշի շոր է հագնում ու գնում

քաղաք՝ շրջելու: Կրկին մոտենում է ուրախ Հասանի տանը: Դարձյալ ուրախության և երգի ձայներ: Ներս է մտնում:

- Ա՛, դերվիշ բաբա՛, համեցե՛ք, համեցե՛ք, նստի՛ր քո տեղը, քեֆ անենք, ցերեկը երկարացնենք, գիշերը կարճացնենք: Ուրախանանք, դերվիշ բաբա, ավելի լավ է ուրախանալ, քան տրտմել:

- Բիհարկե, ուրախությունը ավելի լավ է: Ամենքս էլ մեռնելու ենք, ով կարող է, քո՞ղ ուրախանա, - բացականչում է դերվիշն ու նստում Հասանի կողքին:

Գիշերվա մի ժամին երգիչներն իրենց վարձն առնում են ու հեռանում: Մնում են դերվիշն ու տան տերը:

- Հասան ավազեր, էսօր ի՞նչ լսեցի. ասում են՝ քաղաքը արգելել է ջուր ծախելը, ճշմարիտ է արդյոք:

- Ինչպե՞ս չէ, ինչպե՞ս չէ, ամենքիս ջրի ամաններն էլ ոչնչացրին: Ախպեր, դու կատարյալ մարգարե ես եղել. ինչ ասում ես, մյուս օրը կատարվում է:

- Հապա ինչպե՞ս է, որ դու դարձյալ քեֆ ես անում: Որտեղի՞ց ես գտել էս փողը:

- Երանի քե մարդու պակասը փողը լինի: Փողի գտնելը հեշտ է, դերվիշ բաբա: Գնացի մի գործատիրոջ մշակ մտա. օրական մի բան է տալիս. բերում եմ, մի մասը ապրուստիս եմ անում, մյուսը երաժիշտներին եմ տալիս ու շարունակում եմ իմ քեֆը: Բանը մարդու սիրտն է, դերվիշ բաբա:

- Ես իմ հոգին, արժե, որ էդ սրտով քաղաքի պալատական լիճները դու, - բացականցեց դերվիշը:

- Վահ, դերվիշ, քո ասածները կատարվում են ճշտությամբ, հի՛մի որ էս խոսքդ էլ կատարվի՞:

- Ինչո՞ւ չի կատարվի, աշխարհքում անկարելի բան չկա, - պատասխանեց դերվիշն ու բաժանվեցին:

Պ.

Առավոտը վաղ տերության պաշտոնյաները կտրեցին Հասանի աղքատ տնակի դուռը:

- Էստե՞ղ է կենում քեֆ սիրող Հասանը:

- Ես եմ, - պատասխանեց զարմացած Հասանը:

- Թագավորի հրամանով հետևիր մեզ:

Ուղիղ պալատը տարան Հասանին: Հայտնեցին, որ քաղաքը իրեն պալատականի պաշտոն է տվել: Պալատականի զգեստ հագցրին, մի բուր կապեցին մեջքը ու կանգնեցրին պալատի մուտքերից մեկի առջև: Ամբողջ օրը էն մուտքի առջև պարապ կանգնեց Հասանը: Իրիկունը որ մթնեց, դատարկ ճամփու դրին տուն, քե՛

գնա, առավոտը ետ կգաս՝ քո տեղը կանգնելու:

Գիշերը դարձյալ դերվիշի շոր մտավ Հարուն Ալ Ռաշիդ քաղաքը ու գնաց քաղաքը՝ շրջելու:

Գնաց մոտեցավ Հասանի տանը: Ականջ դրեց: Չարմանքով լսեց, որ դարձյալ հնչում են երգն ու երաժշտությունը: Հասանը քեֆ է անում դարձյալ: Ներս մտավ:

- Դերվիշ, դերվիշ, քո տունը չքանդվի, արի է՛, երեկվա խոսքդ էլ կատարվեց. քաղաքը ինձ պալատում պաշտոն է տվել:

- Ի՞նչ ես ասում:

- Ասոված վկա:

- Երևի շատ փող է տվել...

- Չէ՛, ինչ փող. մի գրոշ չտվին: Դատարկ տուն դրկեցին:

- Հապա որտեղի՞ց ես փող գտել, որ դարձյալ քեֆ ես անում:

- Նստի՛ր, ասեմ՝ որտեղից: Մի բուր եմ կապել մեջքիս: Իրիկունը տուն գալիս մտածեցի, քե՛ հո ես մարդ չեմ սպանելու: Տարա, պողպատի շեղքը (մեջքը) ծախեցի, պողպատի փոխարեն փայտե շինել տվի, մեջքը դրի, եկա տուն: Եկա, պողպատի փողով քեֆ սարքեցի: Լավ եմ արել, չէ՞, դերվիշ. ավելի լավ է ուրախություն ունենալ, քան մարդ սպանելու սուր:

- Հա՛, հա՛, հա՛, - ծիծաղեց դերվիշը: - Լավ անելը՝ լավ ես արել, Հասան, բայց եթե էգուց քեզ քաղաքը հրամայի, քե՛ կտրի էս հանցավորի գլուխը, ի՞նչ ես անելու:

- Բերանդ բարի բա՛ց արա, ա՛յ չարագուշակ դերվիշ, - բարկացավ Հասանը: Հակառակի նման ինչ էլ ասում ես, կատարվում է. չե՞ս կարող մի լավ բան ասել...

Ու շատ վշտացավ Հասանը: Սիրտը երկյուղ ընկավ, ամբողջ գիշերը չկարողացավ քնի:

Իրավ որ, մյուս օրը քաղաքը կանչեց Հասանին ու ամբողջ արքունիքի առջև հանդիսավոր հրամայեց, որ մի հանցավորի գլուխը կտրի:

- Հանի՛ր բուրդ ու կտրի՛ր էս հանցավորի գլուխը:

- Ապրա՛ծ կենաս, մե՛ծ քագավոր, - պատասխանեց սարսափած Հասանը, - ես իմ օրում մարդու գլուխ չեմ կտրել, չեմ կարող: Փորձված մարդիկ շատ կան քո պալատում. հրամայիր՝ մի ուրիշը կտրի...

- Ես քեզ եմ հրամայում, - սաստեց քագավորը, - եթե մի վայրկյան էլ ուշացրիր, գլուխդ կբռնի: Հանի՛ր բուրդ...

Էս խոսքի հետ թշվառ Հասանը մոտեցավ հանցավորին, ձեռքերը տարածեց ու աղաղակեց դեպի երկինք.

- Տե՛ր աստված, արդարն ու մեղավորը դու գիտես: Եթե էս մարդը մեղավոր է, ինձ ուժ տուր, որ մի զարկով բռցնեմ սրա գլուխը, իսկ եթե արդար է, բող փայտ դառնա իմ բուրդ...

Ասաց, դուրս քաշեց բուրդ... Փա՛յտ: Հրաշքի վրա պալատականները մնացին ապշած: Էստեղ Հարուն Ալ Ռաշիդ քագավորը փառփառ ծիծաղեց ու ամեն բան բաց արեց, պատմեց իր պալատականների առջև: Շատ ծիծաղեցին պալատականները ու շատ գովեցին քե՛ն ուրախություն սիրող Հասանին, քե՛ն քագավորին: Ծիծաղեց մինչև անգամ Էն դժբախտ հանցավորը, որ չոքած, վիզը մեկնած՝ սպասում էր քրի զարկին: Թագավորը բաշխեց հանցավորին իր կյանքը, իսկ Հասանին դառնալով՝ հռչակեց նրան իր սիրելի մարդը ամբողջ տերության մեջ ու լավ պաշտոն տվեց, որ միշտ աշխատի ու անպակաս, ուրախ ապրի, ուրիշներին էլ սովորեցնի ուրախ ապրել աշխարհքում:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Հետևյալ բառերն ու արտահայտությունները փոխարինիր նման իմաստ ունեցող այլ բառերով կամ արտահայտություններով. *դերվիշի շոր մտած, ածել, բարեմաղթել, չարագուշակ, սիրտը երկյուղ ընկնել, չնչին, ապրուստ, խուլ փողոց, ճամփա դնել, դատարկ ու մերկ տնակ, ընթրիքի շուրջը բոլորած:*

2. Ի՞նչ արտահայտություններ է գործածել հեղինակը *արևս վկա, բարին ձեզ հետ, ուրախ մարդիկ, ներս եկեք, մեզ հետ կիսեք աստծու տված մի կտոր հացը, միշտ ուրախ եղիր, տունդ շինվի, ողջ լինես, տե՛ր քագավոր* արտահայտությունների փոխարեն:

3. Ինչպե՞ս են հասկանում հետևյալ արտահայտությունները

ա) աշխարհքի բան է. ինչպես բռնես, էնպես էլ կերթա

բ) երանի մարդու պակասը փողը լինի:

4. Բնութագրիր թագավորին:

5. Բնութագրիր Հասանին՝ ասածներդ հաստատելով հեքիաթի համապատասխան հատվածներով:

6. Նկարագրիր Հասանի տնակը՝ օգտվելով հեքիաթի համապատասխան հատվածներից:

7. Բացատրիր հեքիաթի վերնագիրը:

8. Պատմիր Հասանի վերջին փորձության մասին:

9. Վերնագրի հեքիաթի բաժանված մասերը:

10. Պատմիր հեքիաթը որպես ականատես:

* * *

Ձկնիկն առվին խուտուտ տվեց,
Եվ առուն՝ պարզ ու անքիծ,
Քրքջալով ուշաքափվեց
Ու ծորն ընկավ քարափից...
Ջարկվեց քարին, ուշքի եկավ,
Ծորջը նայեց կասկածով
Եվ մի կապույտ ժպիտ շուրթին
Ճամփա ընկավ դեպի ծով:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Ի՞նչ տրամադրություն է արտահայտված բանաստեղծության մեջ:
2. Պատմի՛ր բանաստեղծությունը:
3. Ինչպիսի՞ն էր առուն. պատմի՛ր նրա մասին:
4. Հորինի՛ր վերնագիր բանաստեղծության համար:
5. Պատմի՛ր ինչպե՞ս կնկարագրողես դասագրքի այս էջը:
6. Հորինի՛ր երկխոսություն ձկնիկի և առվի միջև:

ՓԻԼՈՍՔ

Քյոտացու մեկն ունենում է մի հիմար տղա՝ անունը Փիլոս: Մի օր, հանդից վերադառնալիս, սա մի ասեղ է գտնում ճանապարհին, գցում է սայլի մեջ, որ բերի տուն: Տուն հասնելով՝ մորն ուրախացնում է, քե քեզ համար ասեղ եմ բերել: Բայց որքան փնտրում է, ասեղը չի գտնում սայլի մեջ:

Այդ ժամանակ մայրը հանդիմանում է նրան.

- Հիմա՛ր,- ասում է,- գտած ասեղը շորի կտրծքը կամ քեքը կլսեն, ոչ քե սայլի մեջ կգցեն:

- Լա՛վ, մյուս անգամ էղպես կանեմ,- ասում է Փիլոսը:

Մյուս անգամ մի կատվի ձագ է գտնում. աշխատում է կրծքին ամրացնել ու դրա համար այնքա՛ն է չարչարում կատվին՝ խեղճ սատկում է:

Գալիս է մորը պատմում:

Մայրն ասում է.

- Հիմա՛ր, կատվին «փիսի-փիսի» կանեն, ոչ քե էղպես...

- Լա՛վ, մյուս անգամ էղպես կանեմ:

Մի քանի օր հետո նապաստակ է պատահում: Փիլոսը սիրով «փիսի-փիսի» է կանչում: Եվ քանի նա կանչում է, նապաստակը հեռու է փախչում:

Գալիս է մորը պատմում, քե ինչպես էր նապաստակը փախել:

- Ա՛յ-ա՛յ-ա՛յ, - ասում է մայրը,- նապաստակին փայտով ու հյա-ցանով կխփեն, ոչ քե «փիսի-փիսի» կանեն:

- Եկող անգամ էղպես էլ կանեմ, մայրի՛կ:

Եկող անգամ լաց լինելով՝ գալիս է տուն:

- Ի՞նչ է պատահել,- հարցնում է մայրը:

- Գնացի դաշտ, մի հորք պատահեց, փայտով խփեցի, ոտը կոտրվեց. հնձվորները բռնեցին-ծեծեցին ինձ:

- Ա՛յ-ա՛յ-ա՛յ,- ասում է մայրը:- Հորքին փայտով չեն խփի, իսկ մարդու, հնձվորի պատահելիս՝ «բարի աջողում» կասեն:

- Լավ, մայրիկ, մյուս անգամ էդպես կանեն:

Մյուս անգամ հանդիպում է մի մեծ խումբ մարդկանց, որ մեռել էին տանում քաղերու:

- Բարի աջողո՞ւմ, բարի աջողո՞ւմ,- գոռում է Փիլոսոփ:

Մարդիկ բռնում են դրան՝ մի լավ ծեծում, և նա լալով գալիս է, էլ չի մոռնում պատմում գլխով անցածը:

- Վա՛յ, տղա՛,- ասում է մայրը,- մեռելի պատահելիս՝ կտխրեն, լաց կլինեն՝ կասեն «աստուծով մխիթարվե՛ք»:

- Լավ, էկող անգամ էդպես կանեն,- խոստանում է Փիլոսոփ:

Մի քանի ժամանակ հետո գյուղով անցնելիս՝ տեսնում է հարսանիք՝ բազում մարդիկ, կանայք պարում են, ուրախանում:

Փիլոսոփ մոտենում է, ուրախությամբ ու պարի տաք ժամանակ գլխարկը վերցնում է ու բարձրաձայն լաց լինում:

- Աստուծով մխիթարվե՛ք,- ասում է,- աստուծով մխիթարվե՛ք...

Մարդիկ բռնում են դրան, մի լավ ծեծում ու հարսանիքից դուրս անում:

Ճանապարհին պատահում է մի տերտերի. կարծում է՝ դա էլ է իրեն ծեծելու, «հայիույ» է անում, որ փախցնի:

Բայց տերտերը մոտենում, գավազանով խփում է դրան և ճանապարհը շարունակում:

Իսկ Փիլոսոփ գալիս է տուն ու բոլորը լալով պատմում մորը.

- Վա՛յ, Փիլո՛ս, վա՛յ,- ասում է մայրը:- Տերտեր տեսնելիս՝ գլխարկը կվերցնեն, կչոքեն և կասեն. «Օրհնի՛ր, տե՛ր հայր»:

- Մյուս անգամ, մայրիկ, էդպես կանեն:

Եվ շատ չի անցնում, մի օր Փիլոսոփ գնում է անտառ: Շատ է գնում, քիչ է գնում, մեկ էլ պատահում է մի արջի:

Փիլոս, դու Փիլո՛ս...

Արջին տեսնում է քե չէ, ծունկ է չոքում ու ասում.

- Օրհնի՛ր, տե՛ր հայր, օրհնի՛ր...

Արջը քաբերով խփում է դրան, զգում գետին ու վրան նստում:

Փիլոսոփ վախից լռում է ու շունչը քաշում իրեն:

Արջը տեսնում է՝ էլ ձայն - շունչ չկա, բողնում է հեռանում:

Իսկ Փիլոսոփ վեր է կենում ու մինչև տուն վազելը մեկ է անում:

Ու այդ օրվանից, ասում են, Փիլոսոփ խելորացել է, էլ հիմարություններ չի անում:

1. Հետևյալ բառերն ու արտահայտությունները փոխարինիր իմաստով մոտ այլ բառերով կամ արտահայտություններով. *գյուղացու մեկը, գլխով անցածը, պարի տաք ժամանակը, «հայ-հույ» անել, շունչը իրեն քաշել, վազելը մեկ անել, հանդ, հանդիմանել, զավազան:*
2. Հեքիաթը բաժանիր փոքրիկ մասերի և վերնագրիր յուրաքանչյուր մասը:
3. Ո՞ր դեպքերը կարող ես հանել, որ հեքիաթի հիմնական բովանդակությունը չխախտվի:
4. Համառոտ պատմիր հեքիաթը:
5. Համոզո՞ւմ է քեզ հեքիաթի ավարտը: Ինչո՞ւ:
6. Շարունակիր Փիլոսի ծախորդությունները:
7. «Ժողովուրդն ասում է...» բաժնից դուրս գրիր հեքիաթին համապատասխան առածներ:
8. Խորհուրդ տո՛ւր Փիլոսին:

ՆՈՒԿԻՄ ԶԱՂԱՔԻ ԽԵԼՈՔՆԵՐԸ

Ժամանակով մի քաղաք է եղել՝ Նուկիմ անունով: Անունը կա, բայց տեղը մինչև հիմա հայտնի չէ:

Այդ քաղաքը շատ ցուրտ է եղել՝ երկու ձմեռ, մի ամառ:

Մի օր ժողովուրդը հարա-հրոցով հավաքվում, ափ է առնում քաղաքի առաջավոր մարդկանց դռները.

- Էս քաղաքում էլ ապրել չի լինի, սառա՛նք, ախպեր, սառա՛նք: Ելե՛ք, պատգամ գնացե՛ք քաղաքի մոտ. գնացե՛ք, քաղաքի մոտ սե՛ք, քե որ երկու ամառ, մեկ ձմեռ չանի, մենք էս քաղաքում էլ մնալու չենք:

- Ժողովրդի կամքը սուրբ է, - ասում են առաջնորդները, որ քաղաքի խելոքներն են լինում. խորհրդի են նստում և որոշում են քաղաքի մոտ գնալ՝ խնդրելու և քաղաքի սիրտը շահելու համար էլ մի քսակ ոսկի նվեր են տանում ժողովրդի կողմից: Շինում են մի երկար նիզակ, նիզակի ծայրից կախում են քսակը և՝ «Թաղավոր, որտե՞ղ ես, գալիս ենք քեզ մոտ», - ասում են քաղաքի առաջավորներն ու ճամփա ընկնում:

Մի ավանի միջով անցնելիս տեսնում են խանութպանի մեկը կրակի կարմիր բոցի պես մի բան է ծախում: Դրա տեսքը շատ է հրապուրում Նուկիմ քաղաքի պատգամավորներին:

- Էդ ի՞նչ ես ծախում, ախպեր, - հարցնում են նրանք:

- Տաքեղ, - պատասխանում է խանութպանը:

Առաջին անգամ են տեսնում տաքեղը, առաջին անգամ են լսում տաքեղ անունը:

- Ուտելու բա՞ն է, - հարցնում են նրան:

- Ուտելու բան է, բա ո՞նց, - պատասխանում է խանութպանը:

- Որ էղպես է, մի կշեռք էդ ասածիցդ տուր:

Ավագ պատգամավորը տաքեղից մի հատ կծում է. բերանը մրմռում է, աչքերը արցունքոտվում են, նետում է մյուսին, սա էլ մի կտոր կծում է, նետում է մյուսին: Էսպես՝ մինչև վերջին պատգամա-

վորը: Բերանները մրմռալով, աչքերը արցունքոտելով, խանութպանին հայհոյելով՝ շարունակում են ճանապարհը:

Մի ուրիշ ավանով անցնելիս՝ տեսնում են խանութպանի առաջ սալաների վրա դարսված... չեն իմանում՝ ինչ:

- Էդ ի՞նչ ես ծախում, ախպեր:

- Խաղող:

Առաջին անգամ են տեսնում խաղողը, առաջին անգամ են լսում խաղողի անունը:

- Ուտելու բա՞ն է,- հարցնում են նրան:

- Էն էլ ո՞նց,- պատասխանում է խանութպանը:

- Դե՛, մի կշեռք տուր:

Վճարում են, առնում - ուտում, համը բերաններն է մնում: Շրթները լիզելով, խանութպանին օրհնելով՝ շարունակում են ճանապարհը:

Մի ուրիշ ավանով անցնելիս՝ տեսնում են խանութպանի մոտ կտոր-կտոր ճերմակ բաներ:

- Էդ ի՞նչ ես ծախում:

- Շաքար:

Շաքա՛ր... Ո՛չ տեսել էին, ո՛չ լսել:

- Ուտելու բա՞ն է,- հարցնում են նրանք:

- Էն էլ ո՞նց:

- Դե՛, մի կշեռք տուր:

Վճարում են, առնում, կռ-կռ ուտում, համը բերաններն է մնում:

Գնում են , գնում, գիշերը վրա է հասնում, նիզակը տնկում են գետնի մեջ, իրենք էլ պառկում են նրա շուրջը, միամիտ քնում: Գո-ղը ինչպե՞ս կարող է բարձրանալ վերև, նիզակի ծայրից կախված քսակը առնել, իսկի խելքի մոտ բա՞ն է:

Հակառակի պես գիշերը մի ճամփորդ է անցնում էդ տեղերով, տեսնում է մի տնկած ձողի շուրջը մարդիկ անուշ քնել են: Վեր է նայում՝ ձողի ծայրից բան է կախված: Վար է բերում ձողը, բաց անում քսակը՝ մեջը դեղին ոսկի: Ոսկին լցնում է իր խուրջինի մեջ, փոխա-րենը քսակի մեջ լցնում է խիճ ու ավագ, ձողը նորից կանգնեցնում:

Առավոտը Նուկին քաղաքի խելոքները շարունակում են իրենց ուղին: Հարցնելով, հարցնելով՝ հասնում են քաղաքի խաղաղության քաղաքը: Մայրաքաղաքի դռան մոտ նստում են, ծախսերի հաշիվ են տեսնում, որ գումարը իրար մեջ արդար բաժանեն:

Ավագ պատգամավորն ասում է.

- Էն կարմիր բանը, որ ես կերա, քեզ գցեցի, դու կերար, մեկելին գցեցիր՝ մեկ արծաթ, էն բանը, որ աստված շինել էր, մենք քանդեցինք՝ մեկ արծաթ, էն բանը, որ քանց ձյուն ճերմակ էր, քանց մոր կար անուշ՝ երկու արծաթ:

Հաշիվը տեսնելուց հետո գնում են քաղաքի պալատի դռանը կանգնում: Դռնապանը իմաց է տալիս պալատականներին, պալատականներն էլ իմաց են տալիս քաղաքի, քե Նուկին քաղաքից պատգամավորներ են եկել: Թաղավորը հրամայում է ներս կանչել նրանց:

Պատգամավորները գլուխ են տալիս քաղաքի ին քարի բռ-

նած՝ կանգնում են նրա առաջ:

Ավագ պատգամավորը քսակը մոտեցնում է քագավորին և ասում է.

- Թագավորն, ապրած կենա, մենք Նուկին քաղաքի ժողովրդի կողմից ենք եկել խնդրանքով, էդ մի քսակ ոսկին էլ քեզ նվեր ենք բերել ժողովրդի կողմից: Մեր քաղաքը շատ ցուրտ քաղաք է՝ երկու ձմեռ, մեկ ամառ: Թե որ երկու ամառ, մեկ ձմեռ չանես, էլ մեր քաղաքում մենք մնացողը չենք, լավ իմացած լինես:

Մյուս պատգամավորները գլխով հաստատում են նրա ասածը:

Թագավորի գանձապահը, որ վերցրել էր քսակը, քագավորի ափսոսանքին փափսում է, քե ոսկու տեղ խի՞՞ն ու ավագ է:

Թագավորը մտածում է՝ սրանք նպատակով են ոսկու տեղ խի՞՞ն ու ավագ բերել, քե՞ միամիտ սրտով: Փորձելու համար հրամայում է նրանց առաջ մի սինի սև սալոր դնեն, խառը՝ սև բոլոճների հետ:

Պատգամավորները վրա են պրծնում. ավագ պատգամավորը ասում է.

- Տղերք, առաջ ոտավորը ուտենք՝ չփախչեն, անուտը մեր ծառան է:

Թագավորը տեսնում է նրանց խելքի չափը և դառնալով նրանց՝ ասում է.

- Գնացե՛ք ձեր տները, մինչև տեղ հասնեք, մեկէլ ամառը եկած կլինի:

- Թախտիդ հաստատ մնաւ,- ասում են պատգամավորները և ուրախ-զվարթ դառնում են իրենց քաղաքը:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Բացատրիր հետևյալ արտահայտությունները. *ափ առնել, պատգամ գնալ, մի կշեռք, իմաց տալ, հաշիվը տեսնել, խելքի մոտ բան, զլուխ տալ մեկին և բարե բռնած կանգնել, վրա պրծնել, խելքի չափը տեսնել:*
2. Կարդա՛ այն հատվածը, որտեղ հանելուկներով են խոսում, գուշակի՛ր այդ հանելուկները:
3. Հորինի՛ր նմանատիպ հանելուկներ:
4. Կարդա՛ հեքիաթի առաջին պարբերությունը: Քո կարծիքով ինչո՞ւ հայտնի չէ այդ քաղաքի տեղը:
5. Գտի՛ր այն հատվածները, որտեղ երևում է նուկիմցիների «խելոք» լինելը:
6. Թագավորի գանձապահի անունից պատմի՛ր թագավորի պալատում պատգամավորների ընդունելության մասին:
7. Հեքիաթը բաժանի՛ր մասերի և վերնագրի՛ր յուրաքանչյուր մասը:
8. Համառոտ պատմի՛ր նուկիմցիների ուղևորության մասին:
9. Նուկիմցի պատգամավորները տուն վերադառնալիս ճանապարհից հեռագիր են ուղարկում իրենց ժողովրդին. շարադրի՛ր այն:
10. Շարունակի՛ր հեքիաթը:
11. Նկարագրի՛ր դեպքեր, երբ պատգամավորները առաջին անգամ կտեսնեն ընկույզ, նարինջ...

ՎԻՐԱՎՈՐ ԱՌՅՈՒԾՆ ՈՒ ԿՐԻԱՆ

Իր մոտալուրտ մահին զգալով՝ առյուծը մռնչում էր ցավից, երբ սողեսող նրան մոտեցավ կրիան ու հարցրեց.
- Ի՞նչդ է ցավում:

- Որսորդի գնդակն է դիպել ինձ, - պատասխանեց առյուծը:
Կրիան սաստիկ զայրացավ, ասաց.

- Օր ու արև չտեսնեն այդպիսի մարդիկ, որոնք ձեռք են բարձրացնում երկնային այնպիսի մեծ արարածների վրա, ինչպիսին ենք ես և դու:

- Քույրի՛կ, - ասաց առյուծը, ներողամիտ եղի՛ր, բայց պետք է քեզ ասեմ, քե այն վերքը, որ հասցրել է ինձ որսորդը, շատ ավելի քիչ ցավ է պատճառում, քան քո խոսքերը:

Այս ասելուց հետո առյուծն անմիջապես շունչը փչեց:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Բացատրի՛ր հետևյալ արտահայտությունները. *ներողամիտ եղի՛ր, մոտալուրտ մահի՛ր, օր ու արև չտեսնել, ցավ պատճառել, ձեռք բարձրացնել ինչ-որ մեկի վրա, վերք հասցնել, շունչը փչել:*

2. Ի՞նչո՞ւ կրիայի խոսքերը մեծ ցավ պատճառեցին առյուծին:

3. Ի՞նչ պետք է ասել կրիան, որ առյուծը չվիրավորվեր:

4. Մեկ բառով բնութագրի՛ր՝

ա) առյուծին

բ) կրիային:

5. Ո՞րն է առակի իմաստը:

6. «Ժողովուրդն ասում է...» բաժնից դու՛րս գրի՛ր առակին համապատասխան առածներ:

7. Քո կարծիքով ինչո՞ւ է հեղինակը ընտրել հատկապես առյուծին և կրիային:

8. Հորինի՛ր նմանատիպ առակ՝ ընտրելով ուրիշ կենդանիներ:

ԼՍԵՂԵՍ...

Առյուծը
զագանների
արքան է: Այդ
«տիադոսին»՝ ոչ
որ չի կասկածում, և
ոչ մեկը չի վիճարկում:
Իսկ ինչու՞ հատկապես

առյուծին է շնորհվել այն: Նա գիշատիչներից ամենամեծն է:
Հագիվ թե: Ուժով, կարելի է ասել, գիջում է վագրին: Ամենա-
ճարպիկն է: Նույնպես՝ ոչ. նա գիջում է բնձառյուծին: Գիշատիչներից ամենախոշորն է: Դարձյալ՝ ոչ. սպիտակ արջը 700-800 կիլոգրամ է կշռում, նույնիսկ վագրը, որ 300 կիլոգրամ է կշռում, ավելի խոշոր ու ծանր է: Հաստուն արու առյուծի առավելագույն քաշը 230 կիլոգրամից ավել չէ: Եվ, համեմայն դեպք, առյուծն է զագանների արքան: Եվ նա ունի այդ տիտղոսը կրելու իրավունքը: Ըստ երևույթին, առյուծին զագանների արքա են կոչել ոչ թե ուժի, այլ վեհ ու հպարտ կեցվածքի և նույնքան վեհ ու հպարտ «բնավորության» համար: Առյուծը բաց տարածությունների բնակիչ է, չի բարձրվում դարանում ու սպասում՝ որսի: Նա որսի վրա բացահայտ է զննում՝ իր մեղմությամբ բոլորին նախազգուշացնելով, որ զագանների արքան որսի է ելել: Եվ ամեն մի կենդանի էակ դողում է այդ «արքայական մեղմ-ցից»: Բայց առյուծը նաև մեծահույզ է. երբեք չի ոչնչացնում կենդանիներին, եթե կուշտ է: Եվ, կարծես թե իմանալով այդ բանը, նրա «հպատակ-ները»՝ զեբրերն ու անտիլոպները կարող են հսկգիստ արածել որսն ուտող գիշառչի կողքին:

ՅՈՒՐԻ ԴՄԻՏՐԻԵՎ

«ՄԱՐԴԸ ԵՎ ԿԵՆՂԱՆՆԵՐԸ»

* տիտղոս - անվանում, կոչում

Ա. ՊՈՒՇԿԻՆ ԱՌԱՎՈՏ

Բացվեց այգը՝ արևելքում
Շողալով,
Գետի այն կողմ լույսերն հանգան
Դողալով:
Ծաղկանց վրա ցողը իջավ
Դաշտերում,
Շարժվեց հոտը կանաչ, փափուկ
Հանդերում:
Ուսմփա ընկան մեզ ու մշուշ
Դեպ ամպեր,
Սագերն ելան շորորալով
Դեպ խոտեր:
Զարթնեց գյուղը, մարդիկ դաշտ են
Շտապում,
Ծագեց արև, երկրին իջավ
Խնդրություն:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Նկարագրի՛ր առավոտը ըստ բանաստեղծության:
2. Բացատրի՛ր այս տողերը.
Ծագեց արև, երկրին իջավ
Խնդրություն:
3. Նկարագրի՛ր քո որևէ օրվա առավոտը:
4. Գրի՛ր այն բառերն ու արտահայտությունները, որոնք մարդիկ ասում են իրար առավոտյան հանդիպելիս:

Ամեն, ամեն ինչ ոսկեգոծվել է,
 Ոսկի են քվում տերև ու ճյուղ,
 Ուր որ նայում ես, դեղին բոցեր են,
 Դեղին հրդեհ է և դեղին ծուխ:
 Ջրվեժը, առուն, ծառը, ծառերը
 Աշնան քամուն են ծափահարում:
 Քամին է այս ծով գանձերի տերը,
 Այս ոսկու տերը՝ մեծահարուստ:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Ինչպե՞ս ես հասկանում հետևյալ պատկերը.
Ջրվեժը, առուն, ծառը, ծառերը
Աշնան քամուն են ծափահարում:
2. Բացատրիր ծով գանձեր, ոսկու տեր բառակապակցությունները:
3. Ինչո՞վ է աչքի ընկնում բանաստեղծությունը՝ գույնո՞վ, ծայրնո՞վ, թե՞ շար-
 ժունով: Դո՛ւրս գրիր այն տողերը, որտեղ «գույն» կա:
4. Պատմիր՝ ինչպե՞ս կնկարագրո՞ւես դասագրքի այս էջը:

ԸՆՏԱՆԻ ՕՁԵՐ

Արարատ գյուղում շատ ընտանիքներ ունեն «իրենց» օձերը: Ամառվա շոգին նրանք քաքնվում են բներում և երեկոները, երբ հովն ընկնում է, որսի ու ջուր խմելու են դուրս գալիս: Գյուղի կենտրոնով անցնող ասֆալտապատ ճանապարհին նրանք չեն երևում: Բայց մյուս փողոցներում, ուր երբևեկությամբ քիչ է, ամեն երեկո օձեր են վխտում: Այնպես որ, ամեն առավոտ բնակիչները, երբ դուրս են գալիս իրենց տներից, փողոցի փոշու մեջ ծուռու-
 մուռ հետքեր են տեսնում: Կարծես գիշերը մեկը պարաններ է քաշ տվել փողոցի մի ափից մյուսը: «Ընտանի» օձեր են: Ապրում են տներում՝ պատերի ճեղքերում, հաճախ մասն են գալիս սենյակում, բակում, սողում են հավերի հետևից, և նրանց ոչ ոք ձեռք չի տալիս: Նրանք էլ իրենց հերթին ոչ ոքի չեն խայթում:

- Տանու օձը իր տիրոջը ճանաչում է, վնաս չի տալիս, - համոզված ինձ ասաց գյուղի տարիքավոր բնակիչները մեկը:

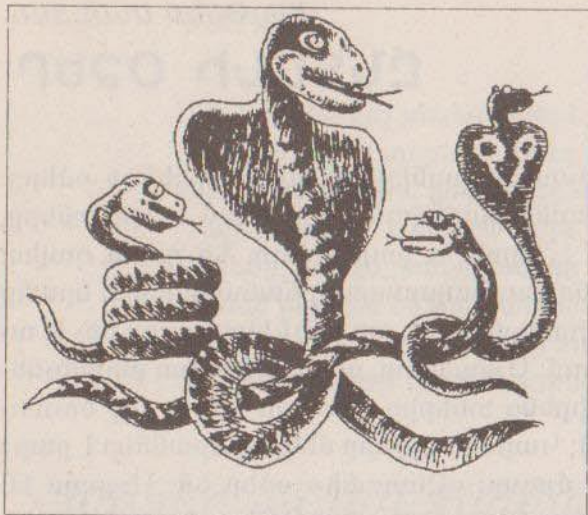
Ահա այդպիսի օձերից մեկի մասին այդ գյուղացի մի կին մի բան պատմեց, որ ավելի հեքիաթի է նման, քան իրականության: Բայց որովհետև այդ դեպքը որոշ խրատական իմաստ ունի, ուստի այն նկարագրում եմ պատմողի խոսքերով:

Գարունքը եկավ, մեր բակը տաքացավ, ու մի օր էլ տեսանք, ըիր՝, հրես մեր օձը ձմռան քնից վեր է կացել, դուրս եկել բակ ու պատի տակ արևակող է արել:

- Մայրի՛կ, մեր օձը ամբողջ ձմեռ ոչինչ չի՞ կերել, - հարցրեց իմ որդի Վաչիկը:

- Ո՞նց ուտեր, քնած է եղել:

- Հիմա ինչքա՞ն քաղցած կլինի, մայրի՛կ, մի բան տուր՝ իրեն տանք...

Երեխայի խոսքը չկոտրեցի, մի կավե ամանով կաք տվի իրեն: Վաչիկս վախվսելով՝ մոտեցավ օձին, ամանը նրանից քիչ հեռու դրեց ու ետ փախավ:

Օձը ոլոր-մոլոր պառկած է՝ աչքերը բաց, չգիտես՝ քնած է, քե՞տ արթուն: Շարժվեց: Երևի կաքի հոտ առավ: Գնաց, գլուխը ամանի մեջ կոխեց ու

խմեց:

Որ ասեմ, Վաչիկս նրանից շատ ուրախացավ՝ հավատա:

Ես գնում էի բամբակի դաշտ ու ամեն գնալիս՝ մտքովս անց էր կենում՝ օձը չկծի՞ երեխային...:

- Զգո՛ւյ՜ կաց, Վաչի՛կ ջան, մեր պապերն ասել են՝ «օձը տաքացնողին կկծի», դրանից հեռու կաց, - խրատում էի ես:

- Այնպես եմ կաշառել, իսկի կկծի՞ որ, - ծիծաղելով մի անգամ ինձ ասաց տղաս:

- Ինչո՞վ ես կաշառել, - հարցրի ես:

- Դու որ գնում ես գործի, ես իմ բաժին կաքից նրան եմ տալիս... Ինձ ճանաչում է, ազնիվ խոսք, ա՛յ, տե՛ս, կաքի ամանը ցույց տամ, տես՝ ոնց է գալիս հետևիցս:

Ու Վաչիկը վերցրեց պռունկը կոտրված կավե ամանը, որով օձին կաք էր տալիս, մեկնեց դեպի պատն ու շվկացրեց:

Գյուրգան գլուխը ճեղքից դուրս հանեց, բարկացած դես-դեն նայեց ու Վաչիկիս տեսնելով՝ մեղմացավ, սողաց դեպի նա ու գլուխը մեկնեց ամանին: Հետո տեսնելով, որ ամանի մեջ բան չկա, գլուխը բարձրացրեց ու նայում է Վաչիկիս, կարծես հարցնում է. «Ինչի՞ ես ինձ խաբում»:

- Կաք տուր, Վաչի՛կ ջան, կբարկանա, մի փորձանք կբերի մեր գլուխը, օձի հետ ընկերություն անել չի լինի, - ասացի ես:

Բայց հետո ինձ համար պարզվեց, որ օձին մինչև ինքզինքն փառություն չանես, նա քեզ փառություն չի անի: Հիմի ես դա կհաստատեմ մի դեպքով:

Այդպես գյուրգան մեզ հետ խաղաղ ապրում էր, երբ մի օր էլ նկատեցի, որ դա ֆշշացնելով ընկել է Վաչիկիս հետևից, իսկ նա լեղապատառ փախչում է: Երեխան տուն եկավ, ես՝ հետևից: Դուռը ներսից փակեցինք:

- Ի՞նչ է պատահել, ա՛յ տղա, ինչի՞ է բարկացել քեզ վրա, - հարցրի ես՝ վախից փշաքաղված:

- Զգիտեմ, ոչինչ չեմ արել... - ասում է տղաս, բայց զգում եմ, որ մի բան կա:

Մյուս օրը, երբ դաշտից տուն եկա ու մտա ներս, տեսա Վաչիկը մի ինչ-որ բան է ուզում ինձնից պահի: Մի փոքրիկ տուփ էր: Զեռից խլեցի էդ տուփը, բաց արի՝ տեսնեմ միջին առանց կճեպի, փափուկ, փոքրիկ ձվեր են:

- Ա՛յ տղա, սբանք հո օձի ձվերն են, որտեղի՞ց ես վերցրել, - բարկացա ես:

- Ա՛յ, էն ավազի հետ խաղալիս դուրս եկան... մեջը քաղված էին:

- Վա՛յ, քոռանամ ես, դրա համա՞ր է քշնամացել հետոյ, ախր սրանք մեր օձի ձվերն են ... Արի՛, շուտ արի, ցո՛ւյց տուր, որտեղի՞ց ես վերցրել...:

Երեխան ցույց տվեց, ես ձվերը դրի տաք ավազի մեջ ու ծածկեցի:

Տուն եկանք, բայց սենյակի դուռը բաց էինք բողբոլ: Բաց դռնից տեսանք, որ օձը տխուր, բույլ-բույլ սողաց դեպի կույտը, ավազը դնչով փորփրեց, հանկարծ ձվերը դուրս եկան, և երևի դրանից շատ ուրախացավ: Այդ ժամանակ այդ կենդանին չտեսնված չլսված մի բան արեց, մի բան, որ ամեն անգամ հիշելիս մազերս փշաքաղվում են, սիրտս համ ահով է լցվում, համ ուրախությունով:

Ասա՝ ի՞նչ արեց: Դա ձվերը բողեց բաց ու արագ եկավ տուն ընկավ, հասավ պատին ու սկսեց բարձրանալ բարեքը, որի վրա բաժակով դրված էր Վաչիկի բաժին կարը:

- Ա՛յ տղա, կարը մինչև հիմի ինչի՞ չես խմել,- բարկացա ես երեսայի վրա, փայտը վերցրի ու գնացի օձի առաջը կտրեցի, որ չմոտենա կարին:

- Դե՛, արի - վերցրո՛ւ, խմի՛ր,- գոռացի ես:

Մինչև Վաչիկս տեղից կշարժվեր, օձը իմ փայտին էլ չնայեց, իմ բարկությանն էլ. արագ հասավ բարեքին, պոչը բափ տվեց օդում, լախտի նման խփեց բաժակին ու ցած գցեց: Բաժակը ջարդվեց, կարը բափվեց: Իսկ օձը հանդարտված իջավ բարեքից և առանց շտապելու՝ գնաց դուրս ու նոր միայն սկսեց իր ձվերը ծածկել ավագով...

Ես ու երեսաս բարացած կանգնած նայում ենք, քե սա ի՞նչ հրաշք է, ինչի՞ բափեց կարը:

Բայց շուտով հրաշքը պարզվեց. մեր ագահ կատուն այդ ժամանակ լակում էր բափված կարը: Լակեց, լակեց, առաջ կարոտ գետինը լիզեց, հետո իր շորունքները ու վեր ընկավ ուռավ, ոտները գցեց ու սատկեց: Մի տես՝ ի՞նչ բախտ եմ ունեցել, որ երեսան էդ օրը ժամանակին չէր կերել... Պարզվեց, էս բարի լույսի պես, որ օձը վրեժը հանելու համար բույն է բափել կարի մեջ...

Բայց դե ես օձին չեմ մեղադրում. ամեն մոր համար իր գավակներից քանկ քան չկա աշխարհքիս երեսին: Ու էդ գյուրգա մերը, որ արդեն գրկվել էր իր ձվերից, որոնց մեջ իր ապագա գավակներն էին, ինձ էլ էր ուզում գրկել իմ գավակից, որ սիրտը հովացնի:

Բայց մերը ինչքան որ կատաղի է վրեժի ժամանակ, էնքան էլ բարի է, երբ իր գավակները կան, ապրում են: Ու որ տեսավ իր ձվերը ետ են բերել, մի տեսնեիք, քե ո՛նց գլխապատառ եկավ տուն ընկավ. չլինի՞ քե բունավորված կարը խմած լինեն...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Պատմիր՝ ինչո՞ւ օձը

ա) կաթը թունավորեց,

բ) կաթը բափեց:

2. Պատմվածքը բաժանիր մասերի և վերնագրի՝ յուրաքանչյուր մասը:

3. Պատմիր ընտանի օձերի մասին:

4. Եթե պատմվածքը համառոտես, ո՞ր հատվածները կհանես: Ինչո՞ւ:

5. Պատմվածքի գարունքը եկավ, հրեա, իսկի, պոռոնկ, մի բան արավ, թարեք, աշխարհքիս վրա բառերն ու արտահայտությունները փոխարինիր գրական հայերենով:

6. Համառոտ պատմիր ստեղծագործությունը՝ դնելով նոր վերնագիր:

7. Ի՞նչ է խրատում այս պատմվածքը:

8. Եթե գիտես, պատմիր կենդանիների ինքնապաշտպանության մասին:

ԼՍԵ՞Ն ԵՍ...

Մի անգամ քերքերում երևաց մի փոքրիկ հողված այն մասին, քե ինդոնեզական կղզիններից մեկի մի բնակիչ բռնել է փոքրիկ մի վիշապի, բնակացրել նրան, և վիշապը, մեծանալուց հետո, դարձել է գյուղացու հախառարիմ բարեկամն ու օգնականը. վիշապը բարձրանում էր կոկոսյան արմավենու վրա և քափ տալիս այն՝ ցած գցելով բնկույզները:

Հնուց հայտնի է, որ օձերի հիմնական սնունդը կրծողներն են:

Եվ վաղուց արդեն մարդիկ նրանց օգտագործում են մկների ու առնետների դեմ պայքարելու համար: Աֆրիկայի ու Հարավային Ամերիկայի բնակիչները փոքրիկ վիշապներ են բերում տուն, մեծացնում, որոնք ոչ միայն չեն հեռանում իրենց տերերից, այլև հիանալի փոխարինում են կատուներին:

Բրազիլիայում այդպիսի վարժեցրած օձեր վաճառում են նույնիսկ շուկաներում: Ի դեպ, օձերին, իբրև կրծողներ ոչնչացնողների, օգտագործում են նաև Հեռավոր Արևելքում, որտեղ ապրում է հեշտ վարժեցվող ամուրյան վիշապ օձը: Երկմետրանոց օձը այստեղ հաճախ «ընտանիքի լիրալ անդամ» է. նա ազատ սողում է տանը, բակում, ապրում է ցախանոցներում ու ամբարներում, երև այդտեղ մկներ են կրկնում: Իսկ երբ այնտեղ էլ պակասում են կրծողները, «հերքափոխի է ելնում» բանջարանոցներում:

ԼՍԵՂԵՍ...

Սա-
կայն
կրծող-
ն երի
ռչնչացնելը օ-
ծերի միակ ծառա-
յությունը չէ մարդ-
կանց հանդեպ: Կենդանի-

ների հրաշալի գիտակներ ու սիրա-
հարներ ամերիկյան հնդիկները
վաղուց նկատել են, որ այնտեղ,
որտեղ ապրում է վիշապը (կամ
ինչպես նրան ավանում են Հա-
րավային Ամերիկայում՝ արքայական վիշապը), բունավոր օծեր չկան:
Հնդիկները օգտագործեցին այդ վարժեցրած վիշապները սկսեցին
մարդկանց բնակավայրերը պահպանել բունավոր օծերի ներխուժումից:
Եվ այնչափ բարեհաջող:

Հնդիկների փորձը ընդօրինակեցին Ամերիկյա բնակության եկած եվ-
րոպացիները: Եվ այժմ Բրազիլիայի շատ տներում, այն շրջաններում,
որտեղ շատ են բունավոր օծերը, հավատարմորեն ծառայում են արքա-
յական վիշապները: Այդ հսկա, չորս մետրանոց սողունները, պարզվում է,
շատ քնքուշ ու նվիրված սիրտ ունեն: Նրանք շատ են մտերմանում երե-
խաների հետ: Ընտելացված վիշապը, որն ապրում է այն տանը, որտեղ
փոքրիկ երեխաներ կան, անընդհատ հետևում է նրանց, ուղեկցում գրո-
սանքի ժամանակ, և ծնողները կարող են միանգամայն հանգիստ լինել.
ոչ միայն բունավոր օծերը, այլև մոտակայքում հայտնված ոչ մի գիշա-
տիչ կենդանի չի համարձակվի մոտենալ երեխային, որին հսկում է վիշա-
պը:

ՅՈՒՐԻ ՂՄԻՏՐԻԵՎ

«ՄԱՐԴԸ ԵՎ ԿԵՆՂԱՆԻՆԵՐԸ»

ՎԱԽԹԱՆԳ ԱՆԱՆՅԱՆ

«ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ»

Այո՛, մարտունեցի որսորդ Բալաբեկը ես եմ, որ կամ: Ո՞նց չես
ճանաչում ինձ, ախր իմ մասին նույնիսկ մի գրքում գրել են՝
«Աղվեսից խորամանկը...»: Հենց էդ աղվեսից խորամանկը ես
եմ, որ կամ. ձյունը մեր դաշտերը ծածկեց քե չէ, գնում եմ գիշերը
հանդում մի սավան գցում գլխիս ու տակին կուչ եկած՝ ծվծվում եմ
մկան նման: Հենց խաբված աղվեսը մոտենում է, սավանը ետ եմ
շարտում ու դրմբացնում դրա հետևից. փռվում է:

Բա՛, աղվես չի պրծնում իմ ձեռքից, բոլորին էլ խաբում եմ, որի՛ն
քակարդով եմ բռնում, որի՛ն՝ մկան ծվծվոցով մոտս կանչում: Բայց
մի անգամ մի շատ փորձված աղվես ինձ խաբեց ու լա՛վ խաբեց: Ա-
սա՛, ո՞նց: Մի տարի մազեղեն մթերող գրասենյակը ինձ բույնի հա-
բեր տվեց, քե՛ տար, աղվեսներին ուտեցրու, քող սատկեն, մորթինե-
րը բեր, մեզ հանձնիր: Թույնով աղվես բռնելը դեռ չէին արգելել:
Գյուղի մոտ մի կաժան կա, որով ամեն գիշեր աղվեսները գալիս են
ու հեռվից կարոտով նայում ֆերմայի հավանոցին... Էդ կաժանում
էստեղ-էստեղ մի քսան հաբ քաղեցի և ուրախ-ուրախ տուն գնացի.
դե ո՞նց լինի, որ էս գիշեր մի հինգ աղվես հաբ չուտի ու չընկնի...

Առավոտը գնացի տեսա՝ ոչ մի աղվես չի երևում՝ ձնի վրա պառ-
կած: Ստուգեցի՝ հաբերը չկան: Ա՛յ քեզ հրաշք: Նայում եմ՝ աղվես է
անցել կաժանով: Ա՛յ մարդ, էս հաբերից մեկը, որ հինգ աղվեսի ու-
տեցնեմ, բոլորն էլ կսատկեն տեղն ու տեղը, էս ո՞նց է, քսանը կերել
ու չի սատկել:

Գնացի բայազետցի որսորդ Գաբոյի Եփրեմի մոտ, պատմեցի
գլխիս եկածը:

Բեղի տակ ծիծաղեց, գլուխը տմբացրեց:

- Խելքդ ի՞նչ է կտրում, հաբերն ո՞վ է տանում,- հարցրի ես՝ համ-
բերությունս հատած:

- Ո՞վ... գիտնական աղվեսը... բա՛, նրանց մեջ էլ գիտնականներ
կան, որ գիտություն չունեն, բայց փորձ ունեն: Հավաքում է, տա-

նում մի տեղ՝ հորում: Հետքով գնա, կգտնես:

Գնացի էդ աղվեսի հետքը տարա, տեսնեմ մի տեղ ձյունը քանդել է, հաբերը հորել մեջը...

Նորից գնացի Գաբոյի Եփրեմի մոտ:

- Ա՛յ Եփրեմ քեռի, բա հիմի ի՞նչ անեմ, ախր ինձ վառեց քո գիտնական աղվեսը:

- Թույն չի ուտի, պիտի քակարդով բռնես, ճար չկա, - խորհուրդ տվեց նա:

Թակարդը տարա, լարեցի դրա ճամփին՝ բերանը բաց: Լուսադեմին գնացի տեսա՝ քակարդի բերանը փակված:

- Ա՛յ քեռի Եփրեմ, սա ի՞նչ հրաշք է...

Ծիծաղում է քեռի տակ ու գլուխը էլի դնիմբացնում:

- Ա՛յ մարդ, ախր ձմեռն անց է կենում, ես մագեղենի պլանս չեմ կատարում, մի հնար ցոյց տուր:

- Հնար կա՛, - հանգիստ ասաց նա: - Գիտնական աղվեսը պոչով խփում է, քակարդի բերանը փակում ու միջի միսը վերցնում - գնում: Գնա ստուգի՛ր, տես՛, ճի՞շտ եմ ասում, նոր հնարը քեզ ցույց կտամ:

Մեկ էլ քակարդներ շարեցի կաժանի երկայնքով, չաղ մսի կտորներ դրի, բայց լուսադեմին գնացի տեսա՝ քակարդները փակ, մսերը չկան: Լավ նայեցի. տեսնեմ՝ մի քակարդի բերանում մի փունջ մագ է մնացել: Ուրեմն ճիշտ է ասում քեռի Եփրեմը. էդ սրիկան պոչով խփում է, տրաքացնում քակարդները:

Էլի գնացի Գաբոյի Եփրեմի մոտ:

- Բա հիմի՛ ի՞նչ անեմ...

- Չորս քակարդ կշարես իրար դիմաց, շախմատի նման: Հենց որ շուռ գա, որ պոչով խփի հետևից քակարդին, առաջին ոտը կրնկնի քակարդներից մեկի մեջ...

Այդպես էլ արի ու մյուս օրը՝ ծեգը ծեգին, գնացի կաժանի կողմը:

Վա՛յ Գաբոյի Եփրեմ, ա՛յ մարդ, դու իմաստո՞ւն ես, քե աղվեսի բնում ես մեծացել... Նայեմ տեսնեմ՝ «գիտնական աղվեսը», հրե, քակարդը ոտից քարշ տալով՝ գնում է: «Ո՞ր ես տանում, անտե՛ր, ախր ես էդ քակարդին փող եմ տվել», - գոռացի ու հետևից որ չղրմբացրի՛, Եփրեմ քեռու «գիտնականը» մեկնվեց...

Դե հիմի գնա՛, գրքերում գրի՛ր, աղվեսից խորամանկը ե՞ս եմ, քե՞ բայազետցի Գաբոյի Եփրեմը:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Հետևյալ բառերն ու արտահայտությունները փոխարինիր այլ բառերով և արտահայտություններով. *դրմբացնել, մագեղեն մթերող գրասենյակ, խելքդ ի՞նչ է կտրում, հորել, մեկին վառել, ճար չկա, ծեգը-ծեգին, կաժան:*
2. Բնութագրիր որսորդ Բալաբեկին:
3. Բնութագրիր Գաբոյի Եփրեմին՝ օգտվելով համապատասխան հատվածներից:
4. Այս պատմությունը բաժանի՛ր մասերի և վերնագրի՛ր յուրաքանչյուր մասը:
5. Բացատրի՛ր վերնագիրը:
6. Աղվեսի անունից պատմի՛ր, թե ինչպես էր ինքը խաբում որսորդ Բալաբեկին:
7. Օգնի՛ր «Գիտնականին»... Թող նա նորից խաբի որսորդին:
8. Ի՞նչ գիտես արգելանոցների և «Կարմիր գրքի» մասին:
9. Ի՞նչ գիտես աղվեսների մասին:
10. Գրի՛ր պատմություն «խորամանկ աղվեսը երկու ոտքով քակարդը կրնկնի» վերնագրով (կարելի է գրել ե՛ւ ուղիղ, ե՛ւ փոխաբերական իմաստով):
11. «Ժողովուրդն ասում է...» բաժնից դու՛րս գրի՛ր այն առածները, որտեղ օգտագործված է աղվես բառը: Փորձի՛ր բացատրել յուրաքանչյուրի փոխաբերական իմաստը:

ԹՈՒՍԻԿԸ

Ստում են՝ ժամանակով Երևան քաղաքում մի նշանավոր որսորդ-բժիշկ է եղել: Նա ագռավի բնից աղվամագով ծածկված մի ձագ է հանել, բերել տուն:

Ժամանակ է անցել, ագռավը մեծացել է, գորշ փետուրները դարձել են բուխ, և նա բռնային բնագողով կապվել է տիրոջ հետ:

Ասում են՝ նա բժշկի հետ սեղան էր նստում, իր համար պատրաստված արոռակից կտցում էր իր բաժին կերակուրը, «ղա՛-ղա՛» կանչելով՝ շնորհակալություն էր հայտնում տիրոջն ու գնում՝ քաղաքային այգու ծառերի վրա աղմկելու և գվարճանալու իր ցեղակիցների հետ: Երեկոյան տուն էր վերադառնում, իր կոշտ ձայնով բարի գիշեր մաղքում բժշկին և գնում՝ քառելու:

Բժիշկն ագռավին հաճախ էր որսի տանում: Խելացի բռնունը երկնքից իր սուր հայացքով խուզարկում էր լեռան ծերպերը, գտնում էր որսը և գալիս տիրոջ ուսին քառում՝ կտուցը որսի ուղղությամբ մեկնած: Գնում էր որսորդն ագռավի կտուցի ուղղությամբ և դա նրա լավագույն կողմնացույցն էր:

Իսկ քանձր մառախուղին՝ անտառում մոլորված ժամանակ, հավատարիմ ագռավը ցույց էր տալիս նրան ճանապարհը:

Բժիշկը դուրս էր գալիս քաղաքի գլխավոր փողոցը, և ընկերները քախանձում էին նրան.

- Դե՞, բժիշկ, ի՞նչ կլինի՝ կանչես քո ագռավին:

Բժիշկը, շրջապատված հետաքրքիր բազմությամբ, մոտենում էր քաղաքային այգուն, ուր ծառերի վրա աղմկում էին ագռավները, և կանչում էր հեռվից.

- Թուխի՛կ, Թուխի՛կ...

- Ղա՛-ղա՛... լսվում էր պատասխանը՝ ծառին իջած երամի միջից:

Հասարակությունը զարմանում էր ագռավային այդ պատասխանի վրա:

- Թուխի՛կ, քե՛զ եմ սպասում,- ձայն էր տալիս բժիշկը:

- Ղա՛-ղա՛... այսինքն՝ գալի՛ս եմ, գալի՛ս,- լսվում էր պատասխանը, և երամից բաժանվում էր Թուխիկը, պտույտներ էր գործում ու նստում իր տիրոջ ուսին:

Մի անգամ էլ, երբ բժիշկը նստած էր այգու ճաշարանում, ընկերներից մեկը հարցրեց.

- Վաղուց ես նստած, ինչո՞ւ ճաշես պատվիրում:

- Ընկերոջս եմ սպասում...

Կարծեցին, իրոք, մարդու է սպասում:

Ապա նա տեղից վեր կացավ, բացեց ճաշարանի պատուհանն ու նայեց երկինք: Բիչ անց ագռավների մի մեծ երամ էր անցնում:

- Թուխի՛կ, ինձ քաղցած սպանեցիր, անպիտան, ախր քե՛զ եմ սպասում, - սրտնեղած ձայն տվեց նա:

- Ղա՛-ղա՛... լսվեց երկնքից, և երամից մի ագռավ բաժանվելով՝ պատուհանից ներս ընկավ, քառեց սեղանին: Ու այն ժամանակ միայն տերը ճաշ պատվիրեց:

Այնուհետև բժիշկը ամեն անգամ գնում էր այգու ճաշարանը և սպասում էր իր Թուխիկին:

Քաղաքում ասելիք էր դարձել Թուխիկը:

Այդպես սիրով ապրեցին իրար հետ որսորդ-բժիշկն ու իր փետրավոր ընկերը:

Բայց որովհետև ագռավը հաճախ մարդուց շատ է ապրում, ուստի տերը զառամեց ու մեռավ, իսկ ագռավը, նրա դագաղի վրա տխուր ու գլխիկոր նստած, մարդկանց ուսերի վրա տարվեց մինչև գերեզմանատուն:

Դագաղն իջեցրին փոսը, բայց ագռավը բռնելու փորձ չարեց:

- Թուխի՛կ, դո՛ւրս եկ,- լացի միջից ձայնեց բժշկի այրին:

Չլավեց պատասխան «դա-դա»-ն. կարծես բռնություն վշտից ուշքը կորցրել էր:

Նրան գերեզմանից հանեցին և բժշկի աճյունը հողով ծածկեցին: Բարակ անձրև էր տեղում: Ժողովուրդը ցրվեց, բայց Թովսիկը մնաց բարձր հողաբմբին՝ վշտահար ու մոլոր կանգնած:

Հին, քարսիրտ աշխարհում մարդիկ տեսան այդ դեպքը, ակա-նատես եղան այդ բռնության արարքին, և ծերերը քրքմնջացին.

- Երանի չէ՞ր, որ բոլոր արարածներն էլ այս բռնության չափ իրար հավատարիմ մնային...

Եվ երբ գերեզմանին պատվանդան կառուցեցին և վրան դրին անվանի բժշկի կիսանդրին, քանդակագործը չմոռացավ նրա հա-վատարիմ Թովսիկին քանդակել՝ տիրոջ ուսին քառած:

Ասում են՝ մինչև այժմ էլ մի ծեր ագռավ տխուր-տրտում քառում է բժշկի կիսանդրու ուսին: Թովսիկն է. դար է անցել, բայց չի մոռա-նում իր տիրոջը...

Իսկ նրա դիմաց՝ քաղաքային այգու հնամենի ծառերի տեղը, կանգնած ջահել բարդիների վրա, ուրախ աղմկում են ծեր Թովսի-կի երիտասարդ սերունդները...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Դու՛րս գրիր քեզ անձանոթ բառերը և բառարանի օգնությամբ բացատ-րիր:
2. Բացատրիր հետևյալ նախադասությունը՝ *Քաղաքում ասելիք էր դարձել Թովսիկը*:
3. Ո՞ր հատվածում է ավելի լավ երևում ագռավի հավատարմությունը:
4. Պատմիր բժշկի և Թովսիկի ընկերության մասին:
5. Նկարագրիր Թովսիկին:
6. Պատմվածքը բաժանիր մասերի և վերնագրիր յուրաքանչյուր մասը:
7. Համառոտ պատմիր:
8. Քո կարծիքով իրական է այս պատմությունը:
9. Հորինիր մի հետաքրքրաշարժ պատմություն քո սիրած կենդանու մասին:

ՇՈՎԿԻ ՇՐԱԺԵՇՏԸ

Մնաք բարով, դո՛ւք արոտներ սիրում,
Ամառն անց կացավ, հոտն իջնում է տուն:
Մենք ետ կգանք ձեզ նորից գարունքին,
Երբ գարքնեն ուրախ երգերը կրկին,
Երբ որ սարերը գուգվեն կանաչով,
Երբ որ ջրերը վազեն կարկաչով:
Մնաք բարով, դո՛ւք արոտներ սիրում,
Ամառն անց կացավ, հոտն իջնում է տուն:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Ի՞նչ տրամադրություն է արտահայտված բանաստեղծության մեջ:
2. Կարդա՛ այն տողերը, ուր հատկապես լավ է արտահայտված այդ տրա-մադրությունը:
3. Գտիր բանաստեղծության կրկնվող տողերը, ո՞րն է նրանց դերը բանաս-տեղծության մեջ:
4. Հիշիր՝ ի՞նչ են ասում մարդիկ իրարից բաժանվելիս: Փորձիր բացատրել դրանց իմաստը:
5. Նկարագրիր այն պահը, երբ հովիվը հրաժեշտ է տալիս (տարվա եղա-նակը, օրը, տեղը):

ՄԺՂՈՒԿԸ

(փոխադրությունը՝ Հովհ. Թումանյանի)

1

- Ոչ որ չտեսավ, քե ինչպես ծնվեց փոքրիկ մժղուկը: Գարնան մի արև օր էր: Աչքը բաց արեց, նայեց չորս կողմը ու կանչեց.

- Ի՞նչ լավ է:

Մին էլ ոտիկներն իրար քսեց ու բռավ: Թռչում է և ուրախանում ամեն բանով: Իսկ ներքևում խոտը կանաչին է տալիս, և խոտի մեջ բարձրված մի կակաչ ժպտում է ու ժպտում:

- Ինձ մոտ արի՛, փոքրիկ մժեղ, - կանչում է ծաղիկը:

Մժղուկը իջավ ծաղկի վրա, ծծեց նրա հյութն ու ասաց.

- Ի՞նչ լավ է, և էս բոլորն իմն է:

Բայց դեռ խոսքը բերանում էր, որ բռնացնելով՝ եկավ բրդոտ բո-

ռը:

- Բը՛ռռ... էդ ո՞վ է նստել իմ ծաղկի վրա, բը՛ռռ... ո՞վ է խմում իմ քաղցր հյութը. բը՛ռռ... Դե՛նք կորիր, անպիտան մժղուկ:

- Սպասի՛ր, է՞ս ինչ բան է, - տգտագաց մժղուկը, - բը՛ռռ... չէ՛, իմն է:

2

Մժղուկը ոտները գոռով ազատեց կատաղի բռնից: Նստեց խոտի վրա, լիզում էր ծաղկի հյութով քաթախված ոտիկները ու բարկացած խոսում.

- Ի՞նչ կոպիտ է էդ բռնը, չէ՞ որ էդ բոլորն իմն է, արև՛ն էլ, խո՛տն էլ, ծաղի՛կն էլ:

- Ո՛չ, ներեցե՛ք, ի՛մն է, - խոսեց բրդոտ ճիճուն, որ բարձրանում էր

խոտի ցողունի վրա:

Մժղուկը գլխի ընկավ, որ ճիճուն բռչել չգիտե, համարձակ ձայնը բարձրացրեց:

- Ներողություն , բարեկամ, սխալվում ես, բոլորն իմն է, բայց ես հո՛չ ե՛մ արգելում քեզ:

- Լավ, լավ, մտի՛կ արա, որ իմ խոտին չդիպչես, ձեզանից Լստեղ

Լնքան բռնում են որ... Դուք քե՛րհամիտ ժողովուրդ եք, իսկ ես՝ ծանր ճիճու: Դե՛, հայդե՛, գնաս բարով:

3

Մժղուկը բողեց ու բռավ հեռու. տեսավ ջուր:

- Էս հո իմն է ու իմը, իմ ջուրը: Ա՛խ, ի՛նչ լավն է. էստեղ խոտ էլ կա՝ ծաղիկ էլ:

Եվ ահա բռնում գալիս են ուրիշ մեղուներ էլ:

- Բարի օր, քույրիկ:

- Ասածու բարին ձեզ, քուրիկներ: Էդ ո՞ր եք բռնում:

- Խաղ ենք անում, դու էլ արի՛ մեզ հետ: Էնպես ուրախանո՞ւմ ենք:

Ու գնացին: Խաղում էին ջրի վրա, պտտվում ու քռկոտում:

Հանկարծ, պըժժ, ոնց որ մինը մի քար գցի, ճնճղուկն ընկավ մժեղների մեջ:

- Վա՛յ, վա՛յ, - ժվժվացին բոլորն ու ցրվեցին դես ու դեն:

Մին էլ, երբ ուշքի եկան, տեսան շատերն էին պակասել:

- Ա՛խ, անպիտան, - հայհոյում էին ծեր մժեղները, - ամբողջ տա-սը հոգի փչացրեց:

- Վա՛հ, ամբողջ տա՞սը հոգի. էս հո բռնից էլ անց կացավ:

4

Մեր մժղուկի սիրտն ահ ընկավ, ու մյուս նորեկուկների հետ միա-սին մտավ ճահճի խոտերի արանքը, տապ արավ:

Բայց էստեղ էլ ուրիշ փորձանք: Երեք մժղուկի ծուկը կերավ, եր-կուսին էլ գորտը տարավ:

- Էսպես էլ բա՛ն կլինի... - զարմացած մնացել էր մեր մժղուկը:

- Մի՞քե կարելի է ապրել էսպես:

Գիշերն ընկավ, մութը վրա հասավ, ու բոլոր մժղուկները մտան ե-ղեգնուտի տաք տեղերը, քաք կացան:

Վերև երկինքը լցվեց աստղերով, լուսինն էլ ծագեց ու միասին ցոլացին ջրի մեջ:

Էնպես սիրո՞ւն էր:

- Ա՛խ, իմ լուսնյա՛կը, իմ աստղերը... - շնչում էր մժղուկը, բայց ահից Էնպես կամաց էր շնչում, որ ոչ ոք չլսի:

- Ա՛խ, իմ աստղե՛րը... - շնչաց կամաց ու քնեց:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Համառոտ պատմիր հեքիաթը:
2. Գտիր համապատասխան վերնագրեր բաժանված մասերի համար:
3. Փորձիր նկարագրել այն վայրը, որտեղ ծնվեց մժղուկը:
4. Նկարագրիր աշխարհը մժղուկի աչքերով:
5. Ո՞ւմ հանդիպեց մժղուկը թռչելիս. ովքե՞ր էին թշնամիները, ովքե՞ր՝ բարեկամները:
6. Բացատրիր հետևյալ հատվածը.
- Ա՛խ, իմ լուսնյա՛կը, իմ աստղերը... - շնչում էր մժղուկը, բայց ահից Էնպես կամաց էր շնչում, որ ոչ ոք չլսի:
7. Թվարկիր հերոսներին և բնութագրիր յուրաքանչյուրին մեկ բառով:
8. Նկարագրիր մժղուկին:
9. Դո՛ւրս գրիր քեզ դուր եկած գեղեցիկ նախադասություններն ու արտա-հայտությունները:

Մշուշների շղարշի տակ
Աշնան խաշամն է խշխշում,
Քամու ձեռքերն անհամարձակ
Ամպի փեշերն են քաշքշում:
Ամպը լեզուն կուլ է տվել,
Հնար չունի որոտալու:
Ցերեկն էլ է ցրտից կծկվել,
Չէ՛, երևի ձյուն է գալու:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Ինչպե՞ս ես հասկանում հետևյալ պատկերները.
Մշուշների շղարշի տակ...
Ամպը լեզուն կուլ է տվել...
Ցերեկն էլ է ցրտից կծկվել...
2. Նկարի քեզ դուր եկած բանաստեղծական պատկերները:
3. Դո՛ւրս գրիր աշնան պատկեր ստեղծող բանական պակցությունները: Ավելացրո՛ւ դրանց թիվը:
4. Վերնագրի բանաստեղծությունը:
5. Ի՞նչ գույներ կօգտագործես այս էջը նկարագարողելիս:

ԱՆՁՐԵՎԸ

(հատված)

Մին սարերի ամպերից, կապույտ ձյուններից և սառը աղբյուրների ակունքներից գլոր-գլոր իջնում է Չորագետը: Իջնում է նա գարնանը՝ հեղեղների աղմուկով, ամառվա տապին՝ զով կոհակներով և աշնանը՝ դեղնակարմիր տերևներով, որ հավաքում են ջրերը ձորերում: Հետո ջրերի ու նուրբ արահետների վրա ծանրանում է ցուրտ մառախուղը, և լռեցիների բարձր աշխարհում մաղում է ձյունը:

Տխրություն, ահ, լեռնային երկրի երկա՛ր ծմեռ...

Արդեն տերևաքափ են բզենիները: Անտառում երևում են հացեմիները նարնջագույն տերևներով, կաղնիները՝ բաց դեղին և կարմիր տերևներով, տանձենիները, որոնց շուրջը չոր խազալի՜ վրա գիշերում է մի գազան: Ծառից ընկնում են տերևները, ահավոր կանչում է կույր մոշահավը, և բոլորովին մոտիկ, դեղնած սաղարքի մեջ, փայտահարը՝ կտուցով քմբկահարում է կեղևը:

Անտառում մառախուղ է: Կարում է խոնավությունը մամուռների վրա, ծառերի վրա և քարափների լանջին ... Խշշում են քարափի ուռիները: Բարձրերում բուք է, և լեռնային բաղերը մառախուղի միջով իջնում են դեպի տաք ձորերը...

Գվվում է ձորն անհայտ աղմուկից, դողում է գետինը, դողում են ծառերը, և տարափով տեղում են աշնան անձրևի ծանր կաքիլները...

Երկրի և մարդկանց վրա, հերկած հողերի վրա իջնում է աշնան բարեբեր անձրևը...

1 խազալ - աշնանը ծառերից թափված, չորացած տերևներ

2 փայտահար - փայտփորիկ

Խշշում են մասրենիները, որ բուսել են քարափի լանջին: Հետո աղմկում է ամբողջ անտառը, քամին է շառաչում, և հողմահալած մառախուղը կորչում է փչակներում, մթին քարանձավներում: Կաղնիների բաց դեղին սաղարթի միջից աշնան արևը լուսավորում է փափուկ արահետները:

Շուտով Լոռու ձորում կնստի ձմեռը, և ծմակներում կռնա քաղցած գագանը, հոտոտելով՝ նա կհասնի մինչև քարափի եզրը և ափից հետ կդառնա, երբ տեսնի Չորագէսի լույսերով ողողված ձորը:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Տարվա ո՞ր եղանակն է նկարագրված: Հիմնավորի՞ր՝ կարդալով բնագրի համապատասխան տողերը:
2. Դու՞րս գրիր քեզ դուր եկած հատվածը:
3. Բացատրի՞ր հետևյալ պատկերները.
Կաթուն է խոնավությունը մամուռների վրա, ծառերի վրա և քարափների լանջին
Աղմկում է ամբողջ անտառը, քամին է շառաչում, և հողմահալած մառախուղը կորչում է փչակներում, մթին քարանձավներում:
4. Նկարագրի՞ր Չորագետը՝
ա) գարնանը,
բ) ամռանը,
գ) աշնանը:
5. Նկարագրի՞ր անտառը՝
ա) անձրևից առաջ,
բ) անձրևից հետո:

ՔԱՄՈՒ ՇԱՄԲՈՒՅՐԸ

Քամու համբույրից դողաց մի տերև,
Շշուկով դիպավ իր հարևանին,
Խշխշաց հանկարծ իմ գլխի վերև
Ու տարութեովեց հինավուրց կաղնին:
Կռացավ կաղնին, նորից բարձրացավ,
Դյուղերով դիպավ ուրիշ մի ծառի,
Եվ շշուկն այսպես ծառից ծառ անցավ,
Հասավ հեռավոր խորքերն անտառի...
Ալեկոծվում էր անտառը հուզված
Ու ոսկեզօծված գլուխն օրորում,
Իր մեծ գրկի մեջ քամու համբուրած
Փոքրիկ տերևն էր կարծես որոնում:
Խշշում էր անտառն ու սաարութեովում,
Երկինք էր հասնում խշռոցը նրա...
Իսկ քամին ուրախ սուլում էր հեռվում
Եվ ծիծաղում էր անտառի վրա:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Տարվա ո՞ր եղանակն է նկարագրված: Դու՞րս գրիր պատասխանդ հաստատող տողերը:
2. Դու՞րս գրիր տերևին, կաղնուն, անտառին վերաբերող պատկերները:
3. Դու ինչպե՞ս կվերնագրես այս բանաստեղծությունը:
4. Ինչո՞վ է աչքի ընկնում բանաստեղծությունը՝ ձայնո՞վ, գույնո՞վ, շարժումո՞վ... Պատասխանդ հիմնավորի՞ր:
5. Փորձի՞ր գրավոր շարադրել բանաստեղծության բովանդակությունը:

ԱՄԵՆԻՑ ԼԱՎ ՏՈՒՆԸ

Էնտեղ, ուր հովը խաղում է ազատ
 Ու ջուրն աղմկում, անվերջ փրփրում,
 Էնտեղ իր բարի, իր սիրող մոր հետ
 Մի շատ անհանգիստ տղա էր ապրում,
 Մի գորշ խրճիթում,
 Մի հին խրճիթում,
 Գետի եզերքին,
 Ծառերի տակին:
 Մի օր էլ եկավ անհանգիստ տղան,
 Կանգնեց իր բարի, իր սիրող մոր դեմ.
 «Մայրի՛կ, էստեղից պետք է հեռանամ.
 Միակ ձանձրալի տեղը, որ գիտեմ,
 Էս գորշ խրճիթն է,
 Էս հին խրճիթն է,
 Գետի եզերքին,
 Ծառերի տակին:
 Թո՛ղ զնամ շրջեմ աշխարհից աշխարհ,
 Դամփոդեմ լավ-լավ տներ տեսնելու,
 Ամենից լավը ընտրեմ մեզ համար,
 Գամ քեզ էլ առնեմ ու փախչենք հեռու
 Էս գորշ խրճիթից,
 Էս հին խրճիթից,
 Գետի եզերքին,
 Ծառերի տակին»:
 Ու զնաց, երկար քափառեց տղան,
 Մեծ ու հոյակապ շատ տներ տեսավ,
 Բայց միշտ, ամեն տեղ պակաս էր մի բան...
 Ու հառաչելով ետ վերադարձավ
 Էն գորշ խրճիթը,

Էն հին խրճիթը,
 Գետի եզերքին,
 Ծառերի տակին:
 «Գտա՞ր, գավա՛կս», - հարցրեց մայրը,-
 Ուրախ նայելով իր տղի վրա:
 «Ման եկա, մայրի՛կ, աշխարհից աշխարհ,
 Ամենից սիրուն, լավ տունը, որ կա,
 Էս գորշ խրճիթն է,
 Էս հին խրճիթն է,
 Գետի եզերքին,
 Ծառերի տակին»:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Գտի՞ր խրճիթը նկարագրող տողերը: Ինչո՞ւ է բոլոր քառատողերում կրկնվում այդ նկարագրությունը:
2. Ինչպե՞ս ես հասկանում.
- Ու զնաց, երկար քափառեց տղան,
 Մեծ ու հոյակապ շատ տներ տեսավ,
 Բայց միշտ, ամեն տեղ պակաս էր մի բան...
3. Նկարագրի՞ր խրճիթը:
4. Բնութագրի՞ր մեկ բառով՝
 ա) տղային
 բ) մորը:
5. Կարդա՛ այն տողերը, որտեղ արտահայտված է բանաստեղծության հիմնական իմաստը:
6. Յուրաքանչյուր քառատողի համար հարց առաջադրի՞ր և պատասխանի՞ր այդ հարցին:
7. Գրի՞ր շարադրություն «Ամենից լավ...» վերնագրով:

ԵՐԶԱՆԻԿ ԽՐՃԻԹԸ

Չմրուխտյա գետակի վրա մի խեղճ ջրաղաց կար։ Ջրաղացի դռան առջև՝ կանաչ ուռենու տակ, քիկն էր տվել ջրաղացպանը և չիբուխը գոհ ծխում էր։ Կողքին նստել էր կինը, իսկ նրանց աչքերի առջև՝ մի սիրուն մանուկ, նրանց երեխան, խաղ էր անում։ Մեղմիկ սոսափում էր ուռենին, և ջրաղացն անուշ ստամոքավով՝ ասես հին օրերից մի հին հեքիաթ էր պատմում։

Ինչպես եղավ, մի օր այդ սիրուն մանուկը, վազելով քիթեռնիկի հետևից, հեռացավ ջրաղացից, ընկավ մացառների մեջ, անցավ ձորակից ձորակ, կորցրեց ջրաղացի շավիղը ու գնաց, գնաց, հասավ մեծ ճանապարհին, նստեց եզերքին ու լաց եղավ։

Անցավ մի քարավան. մի ուղևոր տեսավ լացող մանուկին, խղճաց, վեր առավ և իր հետ տարավ։

Տարավ իր տունը և, որովհետև զավակ չուներ, որդեգրեց նրան։

Մանուկը մեծացավ, դարձավ մի շնորհալի երիտասարդ։

Ամենքը սիրում էին նրան և ուրախանում նրանով, բայց նա տխուր էր, միշտ տխուր։

Երբ երեկոները մենակ նստում էին իրենց շքեղ պատշգամբում, որի շուրջը բացվում էր պարտեզը՝ հովասուն ծառերով և կարկաչուն շատրվաններով, նրա հոգին սլանում էր մի ուրիշ վայր, որ հեռավոր երազի պես մեկ երևում էր, մեկ չքանում... Երևում էր մի խեղճ ջրաղաց գմբուխտյա գետակի վրա, որ օր ու գիշեր մանկության պես սիրուն մի հեքիաթ էր պատմում, տեսնում էր երկու հարազատ դեմքեր՝ նստած կանաչ ուռենու տակ. մեկը մտքի մեջ ընկած չիբուխ է ծխում, մյուսը արցունքոտ աչքերով նայում է հեռուն։

- Ինչո՞ւ ես տխուր, ի՞նչ որդի, - ասում էր հարուստ հայրը նրան, - հայտնի՞ր, ի՞նչդ է պակաս, քե սեր ունես մի աղջկա, հայտնի՞ր, քե չէ, ի՞նչ կա...

Եվ խնջույք էր սարքել բարի հայրը՝ որդուն ուրախացնելու համար. դահլիճները լուսավորված էին ջահերով, նազելի աղջիկները

պատել էին երիտասարդի շուրջը, ասում ու ծիծաղում։

Եվ երիտասարդը մի օր զգույշ դուրս եկավ դահլիճներից, անհայտացավ խավարի մեջ ու էլ չվերադարձավ։

Նա գնաց, շրջեց, բափառեց շա՛տ ու շա՛տ տեղեր, հարցուփորձ արեց և մի օր, վերջալույսի շողերի տակ, տեսավ գմբուխտյա գետակի վրա մի խեղճ ջրաղաց։ Տեսավ՝ ջրաղացին կռնակը տվել է մի հին խրճիթ, որի բուխարիկից մարմանդ ծուխ է ելնում։

Մոտեցավ խրճիթին, կամացույց նայեց լուսամուտից ներս. նստել էր մի ալևոր մարդ և մտախռի չիբուխ էր ծխում, մի երեքուն պառավ ցամաքած ձեռքերով սեղանն էր փռում։ Երբ նրաք հացի նստեցին, պառավը վերցրեց մի կտոր հաց ու ասաց.

- Այս էլ որդուս բաժինը։

- Ա՛յ կնիկ, այս քանի տարի է, միշտ էլ որդուս բաժինն ես պահում ու առավոտն անձանոթ անցորդներին տալիս... Ին՛չ վախ, մեր որդին էլ չի գա։

- Ա՛յ մարդ, աստված գիտե, մեր որդին հիմի ո՞ւմ պատի տակ է կուչ եկել, ուրիշի մոր ձեռքին է նայում. կարելի է այն մոր տղան էլ

հեռու տեղ է, ու ես նրան իմ որդու բաժինն եմ տալիս. ի՞նչ իմանաս, կարելի է նա էլ իմ որդուն իրենի բաժինն է տալիս...

Այդ միջոցին ներս ընկավ որդին, գրկեց մորն ու հորը, համբուրեց և լացեց:

- Ա՛ա, մեր որդին, - բացականչեցին ծերունիները և գրկների մեջ առան իրենց կորած, կարոտած որդուն ու լաց եղան:

Օջախի մեջ կարմիր կրակը ուրախ-ուրախ քիչին է տալիս, պայծառ ու տաք ժպտով լցնում է երջանիկ խրճիթը:

Ջրաղացը, անուշ-անուշ մտմտալով, մանուկ օրերից մի հեքիաթ է պատմում՝ մանկության պես սիրուն, մանկության պես ոսկի...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Հետևյալ բառերը, բառակապակցություններն ու արտահայտությունները փոխարինիր իմաստով մոտ բառերով, բառակապակցություններով ու արտահայտություններով. *թիկն տալ, վեր առնել, մտքի մեջ ընկած, սեր ունենալ, ալևոր մարդ, մտախոհ, հացի նստել, պատի տակ կուչ գալ, ուրիշի ձեռքին նայել, բաժին տալ, գրկների մեջ առնել, կրակը քիչին տալ:*

2. Կարդա՛ այն հատվածները, որտեղ երևում է խրճիթի երջանիկ լինելը:

3. Վերնագրի՛ր առանձնացված մասերը:

4. Գտի՛ր պատմվածքում կրկնվող տողերը և բացատրի՛ր դրանց իմաստը:

5. Մանրամասն նկարագրի՛ր խրճիթն ու տունը, որտեղ մեծացավ տղան:

6. Վերնագրի՛ր առանձնացված մասերը:

7. Կարևո՞ր է պատմվածքի երկրորդ մասը: Ինչո՞ւ:

8. Ո՞րն է պատմվածքի հիմնական իմաստը:

9. Գտի՛ր նոր վերնագիր այս պատմվածքի համար:

10. Համեմատի՛ր այս պատմվածքը «Ամենից լավ տունը» բանաստեղծության հետ:

11. Նկարագրի՛ր ծեր տունը, բակը:

ԵՂՆԻԿԸ

«Մի անգամ իմ բարեկամ մի որսորդ մեր հանդի անտառուտ սարերից մի եղնիկ նվեր բերեց երեխաներիս համար»: Այսպես սկսեց ընկերս աշնանային մի երեկո, երբ նստած միասին նրա պատշգամբում, հիացած նայում էինք հեքիաթական վերջալույսով վառվռուն սարերին, որոնց վրա մակաղած հոտերի նման մեղմօրոր հանգչում էին ոսկեգեղմ անտառները:

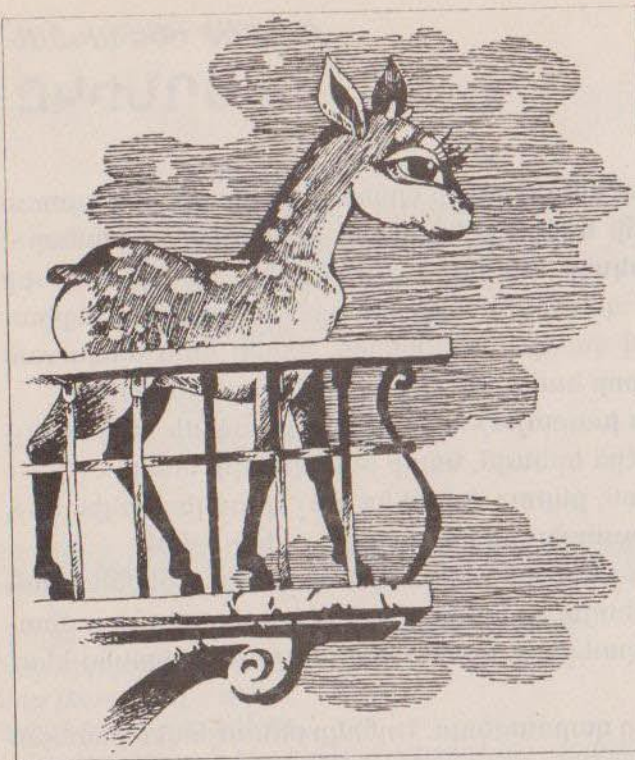
«Այդ մի մատաղ ու խարտյաշ եղնիկ էր՝ խորունկ, սև ու ջինջ աչքերով, որ ծածկվում էին երկայն, նուրբ բարբիչների տակ:

Երբ բռնում էի նրան, քնքուշ մարմինը կուչ էր գալիս գրկիս մեջ, և սիրտը բրբռում էր այնպես արագ՝ քիթեռի քերի նման:

Կամաց-կամաց մեզ սովորեց նա. էլ չէր վախենում մեզնից, մանավանդ շա՛տ մտերմացել էր երեխաներիս հետ. նրանց հետ միասին վազվզում էր պարտեզում, նրանց հետ ճաշում էր, նրանց հետ՝ քնում:

Մի բան ինձ շատ էր զարմացնում: Եղնիկը քեւս այնպես ընտելացել էր մեզ, սովորել էր մեզ, սովորել էր մեր տանն ու դռանը, բայց մեկ-մեկ մեզնից բաքուն բարձրանում էր պատշգամբը և ուշագրավ, լռիկ նայում էր հեռու՝ անտառներով փաթարված սարերին. ականջները լարած՝ խորասույգ լսում էր անտառների խուլ ու անդուլ շառաչին, որ երբեմն ուժեղանում էր, երբեմն բարականում՝ նայելով հովերի քափին: Նայում էր նա այնպե՛ս անբարբ և այնպե՛ս ինքնամոռաց, որ երբ պատահում էր՝ բարձրանում էի պատշգամբը, ինձ բավական միջոց չէր նկատում և, երբ հանկարծ ուշքի էր գալիս, նետի պես ծլկում էր մոտիցս:

Արդյոք գիտե՞ր նա, որ ինքը այդ դողանջուն անտառների ազատ երեխան է եղել, որ իր մայրը այնտեղ է կար տվել իրեն, որ այնտեղ է իր հայրը եղջյուրները խփել կաղնիներին: Արդյոք գիտե՞ր, որ այդ խուլ շառաչը անո՞ւշ-անո՞ւշ օրորել է իրեն առաջին անգամ, և ո՞վ գիտե, գուցե երազներ է բերել իրեն, սիրուն երազներ...

Խեղճ եղնիկ... Կարոտ իր սիրած գուրգուրող անտառներից ու զանգակ աղբյուրներից, իր խարտյաշ մորից և շնկշնկան հովերի հետ վազող ընկերներից՝ հիմա տանջվում, տառապում է մեզ մոտ, մտածում էի ես: Եվ այնպես սրտանց ցավակցում էի նրան... Չէ՞ որ նա էլ մեզ պես մտածող և զգայուն հոգի ունի...

Ես շատ էի հարգում նրան, խնդրեմ

չծիծաղես վրաս, այո՛, այնքան, որ երբ նա բարձրանում էր պատշգամբը, հեռացնում էի երեխաներիս, և բողնում էինք նրան մենակ՝ իր ապրումների հետ...

Երբ գրկում էի նրան՝ այդ նազելի էակին, և նայում էի լեռնային աղբյուրների նման վճիտ աչուկների մեջ, տեսնում էի այնտեղ մի քալսձալի, երազուն կարոտ...

Մի գիշեր, մի քամի գիշեր, սարերից անսանձ փչում էր քամին, դուռն ու պատուհանները ծեծում ու ծեծկում: Պարզ լսվում էր, որ այնտեղ՝ անտառում, դարավոր կաղնիներն ու վայրի ընկուզենիները ճակատում էին հողմի դեմ, աղմկում ու գոռում: Եվ քամին բերում էր անընդհատ անտառի այդ լիակուրծք խշշոցն ու մռունչը, ու թվում էր, թե հենց մեր դռան առջևն է աղմկահույզ, հողմածեծ անտառը:

Երեխաներս վախից կուչ էին եկել. մինչդեռ եղնիկը դողում էր մի

խենթ սարսուռով: Աչքերը կայծակին էին տալիս: Անբարբ, ամբողջովին լսելիք դարձած՝ ականջ էր դնում նա անտառի հուժկու շառաչին, որ խոսում էր նրա հետ մայրենի լեզվով:

«Անտառը կանչում էր նրան, ընկերների ազատ վազքն էր տեսնում նա մթին քավուտների մացառուտ ժայռերն ի վեր», - մտածում էի ես:

Մի փոքր հետո ավելի սաստկացավ քամին՝ փոքորիկ դառնալու չափ. մեկ էլ աղմկով բացվեցին լուսամուտի փեղկերը, և մի ուժգին շառաչ միանգամից ներս խուժեց: Եղնիկը հանկարծակի մի ուստյունով ցատկեց լուսամուտի գոգը՝ աչքերը սուզելով շառաչուն խավարի մեջ: Ես իսկույն վրա վազեցի՝ բռնելու նրան, սակայն նա մի ակնթարթի մեջ քռավ լուսամուտից պարտեզը և ծածկվեց խավարի մեջ: Դե՛հ, հիմա գնա՛ ու գտի՛ր նրան իր հայրենի անձայր անտառներում...»:

ՅԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Դու՛րս գրիր անձանոթ բառերը և բառարանի օգնությամբ բացատրի՛ր:
 2. Նկարագրի՛ր եղնիկին՝ օգտվելով համապատասխան հատվածներից:
 3. Պատմի՛ր եղնիկի հոգեվիճակի մասին՝ օգտագործելով պատմվածքի համապատասխան հատվածները:
 4. Կարդա՛ պատմվածքի ամենահուզիչ հատվածը:
 5. Գտի՛ր այն հատվածները, որտեղ արտահայտված է հեղինակի վերաբերմունքը եղնիկի նկատմամբ:
 6. Դու՛րս գրիր աշունը պատկերող հատվածը:
 7. Նկարագրի՛ր անտառը փոքորիկի ժամանակ:
 8. Գտի՛ր պատմվածքի հիմնական գաղափարն արտահայտող տողերը:
- Մեկնաբանի՛ր:
9. Պատմվածքը համառոտ պատմի՛ր՝ ստեղծելով շարունակություն:

ՀԻՇՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

Ծիծեռնակը բույն էր շինում,
Ե՛վ շինում էր, և՛ երգում,
Ամեն մի շյուղ կպցնելիս՝
Առաջվա բույնն էր հիշում:

Մեկ անգամ էր նա բույն շինել
Ե՛վ շատ անգամ կարկատել,
Բայց այս անգամ վերադարձին
Բույնն ավերակ էր գտել:

Այժմ նորից բույն էր շինում,
Ե՛վ շինում էր, և՛ երգում,
Ամեն մի շյուղ կպցնելիս՝
Առաջվա բույնն էր հիշում:

Նա հիշում էր անցած տարին
Իր սնուցած ձագերին,
Որոնց ճամփին հափշտակեց
Արյունաբբու քշնամին:

Բայց նա կրկին բույն էր շինում,
Ե՛վ շինում էր, և՛ երգում,
Ամեն մի շյուղ կպցնելիս՝
Առաջվա բույնն էր հիշում:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Ի՞նչ տրամադրություն է արտահայտում բանաստեղծությունը:
2. Բացատրի՛ր բանաստեղծության կրկնվող տողերի նշանակությունը:
3. Ո՞րն է այս բանաստեղծության փոխաբերական իմաստը (պատասխանելու համար բանաստեղծության մեջ *ծիծեռնակ* բառի փոխարեն մտովի դիր մարդ բառը):
4. Ինչո՞ւ է բանաստեղծությունը կոչվում «Հիշողություն»:
5. Փորձի՛ր պատմել բանաստեղծությունը:
6. Եթե քեզ հանձնարարվեր նկարագրողել դասագրքի այս էջը, ի՞նչ կնկարեիր:
7. «Ի՞նչ է, ո՞վ է» հանրագիտարանում գտի՛ր ծիծեռնակի մասին հոդվածը և կարդա՛:

ԱՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆ

Ասում են, թե ծիծեռնակը դարիբ-դուրբանի (պանդուխտ) նման, զարուհը բացվելուն պես, զայիս է մեր կողմերը, իր համար տուն ու բույն շինում, ձագ հանում: Իսկ երբ վրա է հասնում ուշ աշունը, հավաքում է գերդաստանը և զննում Երրուսաղեմի կողմերը: Աստծու անմեղ բռնուն է, մարդկանց բախտի ու հաջողության նշանը: Ով վնաս տա ծիծեռնակին, չի ապրի:

ՍԱՍՈՒՆՅԻ ԴԱՎԻԹԸ

I

Առյուծ-Միերը, զարմով դյուցազուն,
Քառասուն տարի իշխում էր Սասուն.
Իշխում էր ահեղ, ու նրա օրով
Հավքն էլ չէր անցնում Սասնա սարերով:
Սասնա սարերից շա՛տ ու շատ հեռու
Թնդում էր նրա հռչակն ահարկու,
Խոսվում էր իր փառքն, արարքն անվեհեր,
Հազար բերան էր - մի Առյուծ-Միեր:

II

Էսպես, ահավոր առյուծի նման,
Սասնա սարերում նստած էր իշխան
Քառասուն տարի: Քառասուն տարում
«Ա՛խ» չէր քաշել նա դեռ իրեն օրում.
Բայց հիմի, երբ որ եկավ ծերացավ,
Էն անահ սիրտը ներս սողաց մի ցավ:
Սկսավ մտածել դյուցազուն ծերը.
- Հասել են կյանքիս աշնան օրերը,
Շուտով սև հողին կերքամ ես գերի,
Կանցնի ծխի պես փառքը Միերի,
Կանցնեն և՛ անուն, և՛ սարսափ, և՛ ահ.
Իմ անտեր ու որբ աշխարհի վրա
Ոտի կկանգնեն հազար քաջ ու դի...
Մի ժառանգ չունեմ՝ իմ անցման ետև
Իմ բուրբ կապի, Սասուն պահպանի...
Ու միտք էր անում հսկան ծերունի:

Մի օր էլ՝ էն գորշ հոնքերը կիտած
 Երբ միտք էր անում, երկնքից հանկարծ
 Մի հուր-հրեղեն հայտնվեց քաջին,
 Ոտները ամպոտ կանգնեց առաջին:
 - Ողջույն մեծագոր Սասմա հսկային.
 Քու ձեներ հասավ աստծու գահին,
 Ու շուտով նա քեզ մի զավակ կտա:
 Բայց լավ իմանաս, լեռների՝ արքա,
 Ո՛ր օրը որ քեզ ժառանգ է տվել,
 Էն օր կմեռնեք՝ քու կինն էլ, դու էլ:
 - Իր կամքը լինի, - ասավ Միերը,-
 Մենք մահիկն ենք միշտ ու մահը մերը,
 Բայց որ աշխարհքում ժառանգ ունենանք,
 Մենք էլ նրանով անմեռ կմնանք:
 Հրեշտակն էստեղ ցոլացավ նորից,
 Ու էս երջանիկ ավետման օրից
 Երբ ինք ամիս, ինք ժամն անցավ,
 Առյուծ-Միերը գավակ ունեցավ:
 Դավիթ անվանեց իրեն կորյունին,
 Կանչեց իր ախպեր Չենով Օհանին,
 Երկիրն ու որդին ավանդեց նրան,
 Ու կինն էլ, ինքն էլ էն օրը մեռան:

1. Բացատրիր *կյանքի աշնան օրերը, ծխի պես անցնել, հուր-հրեղեն, ամպոտ ոտներ, զարմով դյուզացուն, ավանդել, իր կամքը լինի, անմեռ մնալ* բառերն ու արտահայտությունները:
2. Դու՛րս գրիր Միերին վերաբերող տողերն ու բառակապակցությունները:
3. Ինչու՞ Միերը ընդունեց «հուր-հրեղենի» առաջարկը. կարծիքդ հիմնավորիր:
4. Առյուծ Միերի անունից պատմիր այս հատվածը:

Էս դարում Մար անհաղթ ու հզոր
 Մարա-Մելիքն էր նստած քաղավոր:
 Հենց որ իմացավ՝ էլ Միեր չկա,
 Վեր կացավ կռվով Սասունի վրա:
 Չենով Օհանը ահից սարսափած՝
 Թշնամու առաջն ելավ գլխաբաց,
 Աղաչանք արավ, ընկավ ոտները.
 - Դու՛ եղիք, ասավ, մեր գլխի տերը,
 Ու քու շվաքում քանի որ մենք կանք,
 Քու ծառան լինենք, քու խարջը միշտ տանք,
 Միայն մեր երկիր քարոքանդ չանես
 Ու քաղցր աչքով մեզ մտիկ անես:
 - Չէ՛, - ասավ Մելիք, - քու ամբողջ ազգով
 Անց պիտի կենաս իմ քրի տակով,
 Որ էգուց-էլօր, ինչ էլ որ անեմ,
 Ոչ մի սասունցի քուր չառնի իմ դեմ:
 Ու գնաց Օհան՝ բոլոր-բովանդակ
 Սասունը բերավ, քաշեց քրի տակ,
 Մենակ Դավիթը, ինչ արին-չարին,
 Մոտ չեկավ դուշման Մելիքի քրին:

Եկան քաշեցին՝ քե գոռով տանեն,
Թափ տվա՛վ, մարդկանց գցեց դեռ ու դեն.
Փոքրիկ ճկույթը մի քարի առավ,
Ապառա՛ծ քարից կրակ դուրս բռավ:
- Պետք է սպանեմ էս փոքրիկ ծուռին,-
Ասավ քազավորն իրեն մեծերին:
- Թագավո՛ր,- ասին,- դու էսքան հզոր,
Թրիդ տակին է ողջ Սասունն էսօր.
Ի՞նչ պետք է անի քեզ մի երեխա,
Թեկուզ իր տեղով հենց կրակ դառնա:
-Դու՛ք գիտեք, -ասավ Մսրա քազավոր,-
Բայց քե իմ գլխին փորձանք գա մի օր,
Էս օրը վկա,
Սրանից կգա:

V

Էս որ պատահեց, մեր Դավիթ հսկան
Մի մանուկ էր դեռ յոթ-ութ տարեկան,
Մանուկ եմ ասում, բայց էնքան ուժեղ,
Որ նրա համար քե մարդ, քե մժեղ:
Բայց վա՛յ խեղճ որբին աշխարհքի վրա,
Թեկուզ Առյուծի կորյուն լինի նա:
Չենով Օհանին ուներ մի չար կին:
Մին-երկու լռեց, մի օր էլ կարգին
Իրեն մարդու հետ սկսավ կռվել.
-Ես մենակ հոգի, հազար ցավի տեր,
Ի՞նչ էս ուրիշի երիմբ բերել,
Նստեցրել գլխիս պարսպ հացակեր...
Հո՛ղեմ գլուխը... էս գերի հո չե՞մ՝
Ամենքի քեֆի ետևից բռնեմ...

Մի կուռ կորցրու՛, կարգի՛ր մի բանի,
Գնա իր համար աշխատանք անի...
Ու հետն սկսավ ողբալ ու կոծել,
Իր օրը սգալ, իր բախտն անիծել,
Թե անբախտ եղավ աշխարհքի միջում,
Ոչ մի տեր ունի, ոչ մարդն է խղճում...
Գնաց Օհանը երեխի ոտի
Մի գույգ ոտնաման բերավ երկարի,
Երկարի մի կուռ շալակին դրած,
Ու արավ Սասմա քաղքի գառնարած:

VI

Քչեց գառները մեր հովիվ հսկան,
Ելավ Սասունի սարերն աննման.
- Է՛յ, ջան սարե՛ր՝
Սասմա սարե՛ր...
Որ կանչեց, նրա ձենից ահավոր
Դողորդ-դմբդմբոցն ընկավ սար ու ձոր,
Վայրի գագաններ բներից փախան,
Քարեքար ընկան, դատարկուն եղան:
Դավիթը ընկավ նրանց ետևից,
Որին մի սարից, որին մի ձորից,
Աղվես, մապաստակ, գել, եղնիկ բռնեց,
Հավաքեց, բերավ, գառներին խառնեց,
Իրիկվան քչեց ողջ Սասմա քաղաք:
Կաղկա՛նճ ու ոռնո՛ց, աղմու՛կ, աղաղա՛կ...
Քաղքցիք հանկարծ մին էլ էն տեսան՝
Գալիս են իրեն անհամար գագան.
«Վա՛յ, հարա՛յ, փախե՛ք...»:
Մեծեր, երեխեր

Սրտաճաք եղած,
 Գործները բողած,
 Ո՛րը տուն ընկավ, ո՛րը ժամ, խանութ,
 Ու ամուր փակեց դուռն ու լուսամուտ:
 Դավիթը եկավ, կանգնեց մեյդանում.
 -Վա՛հ, էս մարդիկ ի՛նչ վաղ են քնում,
 Հե՛յ ուլատեր, հե՛յ գառնատեր,
 Ելե՛ք, շուտով բացեք դռներ.
 Ով մինն ուներ՝ տասն եմ բերել,
 Ով տասն ուներ՝ քսանն արել...
 Շուտով ելե՛ք, եկե՛ք, տարե՛ք,
 Ձեր գառն ու ուլ գոմերն արեք:
 Տեսավ՝ չեն գալի, դուռ չեն բաց անում,
 Ինքն էլ մեկնվեց քաղքի մեյդանում,
 Գլուխը դրավ մի քարի՝ մնաց,
 Ու մուշ-մուշ քնեց մինչև լուսաբաց:
 Լուսին իշխաններ ելան միասին,
 Գնացին Ձենով Օհանին ասին.
 -Տո՛ Ձենով Օհան, տո՛ մահի տարած,
 Էս խեղճը բերիք, արիք գառնարած,
 Ոչ գառն է ջոկում, ոչ գելն ու աղվես,
 Գազանով լցրեց մեր քաղաքն էսպես,
 Աստված կսիրես՝ դի՛ր ուրիշ բանի,
 Թե չէ էս խալխին լեղաճաք կանի:

1. Պատմի՛ր այս հատվածը:
2. Կարդա՛ Մելիքին բնութագրող տողերը: Համեմատի՛ր նրան Միերի հետ:
3. Բնութագրի՛ր Ձենով Օհանին՝ օգտվելով համապատասխան բառերից ու արտահայտություններից:
4. Գտի՛ր այն տողերը, որտեղ երևում են մանուկ Դավթի
 - ա) ուժը,
 - բ) ծայրը,
 - գ) ծռությունը,
 - դ) միամտությունը:
5. Ինչու՞ Մելիքը Դավթին «ծուռ» անվանեց:
6. Նկարագրի՛ր գառնարած Դավթի հագուստը:
7. Բնութագրի՛ր Դավթին:
8. Դու՛րս գրի՛ր դարձվածքները և բացատրի՛ր:
9. Մի բնակչի անունից պատմի՛ր Դավթի գառնարածության մասին:

IX

Դավիթ չդառավ, մի կրա՛կ դառավ:
 Ճարը կտրված՝ Օհանը բերավ
 Նետ-աղեղ շինեց ու տվավ իրեն՝
 Գնա, որս անի սարերի վրեն:
 Դավիթ նետ-աղեղն առավ Օհանից,
 Հեռացավ Սասնա քաղքի սահմանից
 Ու դառավ որսկան: Գնաց, մի կորկում
 Լոր էր սպանում, ճնճողուկ էր զարկում,
 Մքանը գնում իրեն հոր ծանոթ
 Աղքատ, անորդի, մի ծեր կնկա մոտ,
 Վիշապի նման, երկա՛ր, ահագի՛ն
 Մեկնվում, քնում կրակի կողքին:
 Մի օր էլ, երբ որ իր որսից դարձավ,
 Պառավը վրեն սաստիկ բարկացավ:

-Վա՛յ Դավիթ, - ասավ, - մահս տանի քեզ,
 Դու՞ պետք է էն հոր զավակը լինե՛ս:
 Ձեռից ու ոտից ընկած մի ծեր կին,
 Ես եմ ու էն արտն աստծու տակին,
 Ինչու՞ ես գնում, տափում, տրորում,
 Իմ ամբողջ տարվան ապրուստը կտրում:
 Թե որսկան ես դու, նետ-աղեղդ ա՛ռ,
 Ծծմակա գլխից մինչև Սեղանասար
 Քու հերը ձեռին մի աշխարհ ուներ,
 Որսով մեջը լի որսի սար ուներ,
 Եղնիկ կա էնտեղ, այծյամ ու պախրա.
 Կարո՞ղ ես, գնա, էնտեղ որս արա:
 - Ի՞նչ ես, ա՛յ պառավ, էլ ինձ անիծում.
 Ես ջահել եմ դեռ, ես նոր եմ լսում:
 Որտե՞ղ է հապա սարը մեր որսի...
 - Գնա՛, հորեղբայրդ՝ Օհանը, կասի:

X

Հորեղբոր շեմքում մյուս օրը ծեփն
 Դավիթը կանգնեց աղեղը ձեռքին:
 -Հորեղբա՛յր Օհան, ինչու՞ չես ասել՝
 Իմ հերը որսի սար է ունեցել,
 Այծյամ կա էնտեղ, եղջերու, կխտար.
 Վե՛ր կաց, հորեղբա՛յր, տար ինձ որսասար:
 -Վա՛յ, - կանչեց Օհան, - էդ քու խոսքը չէր,
 Էդ ո՞վ քեզ ասավ, լեզուն պապանձվեր:
 Էն սարը, որդի՛, գնաց մեր ձեռից,
 Էն սարի որսն էլ գնաց էն սարից,
 Էլ չկան այծյամ, եղջերու, կխտար:
 Քանի լուսեղեն քու հերը դեռ կար,

(Է՛յ գիղի օրեր - որտե՛ղ եք կորել),
 Ես շատ եմ էնտեղ որսի միս կերել ...
 Քու հերը մեռավ, աստված խռովեց,
 Մարա քազավոր գորքեր ժողովեց,
 Եկավ, մեր երկիր քարոքանդ արավ,
 Էս սարի որսն էլ քալանեց, տարավ.
 Եղնիկը գնաց, եղջերուն գնաց...
 Մեր գիրն էլ հալքաք էդպես էր գրած:
 Անցել է, որդի, քու բանին գնա,
 Մարա քազավոր ձենդ կիմանա...
 - Մարա քազավոր ինձ ի՞նչ կանի որ...
 Ես ի՞նչ եմ հարցնում Մարա քազավոր.
 Մարա քազավոր բող Մար կենա,
 Իմ հոր սարերում ի՞նչ գործ ունի նա...
 Վե՛ր կաց, հորեղբա՛յր, նետ-աղեղդ առ,
 Կապարճդ կապի՛ր, գնանք որսասար:
 Ելավ Օհանը ճարը կտրված,
 Գնացին տեսան՝ էլ ի՞նչ որսասար.
 Անտառը ջարդած, պարիսպն ավերած,
 Բուրգերը արած գետնին հավասար...

XII

Դավիթը էս էլ երբ որ իմացավ,
 - Անու՛շ հորեղբայր, հորեղբա՛յր, - ասավ,
 Որք եմ ու անտեր աշխարհիքի վրա,
 Հեր չունեմ՝ դու ինձ հերտուրյուն արա՛:
 Էլ չեմ իջնի ես Մարութա սարից,
 Մինչև չչինեմ մեր վանքը նորից:
 Քեզանից կուգեմ հինգ հարյուր վարպետ,
 Հինգ հազար բանվոր մշակ նրանց հետ,

Որ գան՝ էս շաբաթ կանգնեն ու բանեն,
Առաջվան կարգով մեր վանքը շինեն:
Գնաց Օհանը ու բերավ իր հետ
Հինգ հազար բանվոր, հինգ հարյուր վարպետ:
Վարպետ ու բանվոր եկան կանգնեցին,
Չրը՛խկ, հա քրը՛խկ, նորից շինեցին,
Առաջվան կարգով, փառքով փառավոր
Բարձր Մարութա վանքը Տիրամոր:
Ցրված միաբանք ետ նորից եկան,
Նորից քնդացին աղաքք, շաբական,
Ու երբ շեն արավ հոր վանքը նորից,
Ցած իջավ Դավիթ Մարութա սարից:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Տեքստում գտիր և բացատրիր կրակ դառնալ, ճարը կտրված, վիշապի նման, ապրուստը կտրել, լուսեղեն, մտքի ծովն ընկած, շեն անել, հալքաք բառերն ու արտահայտությունները:
2. Առանձնացրո՛ւ բոլոր միջադեպերը:
3. Պատմի՛ր որսկան Դավթի մասին:
4. Կարդա՛ արտատեք պառավի հանդիմանությունը: Քո կարծիքով ինչպիսի՞ն է պառավը:
5. Դու՛րս գրիր պառավին բնութագրող բառերն ու արտահայտությունները:
6. Կարդա՛ Դավթին բնութագրող հատվածները:

XIIII

Համբավը տարան Մարա Մելիքին.
-Հապա՛ չես ասիլ՝ Դավիթը կրկին
Հոր վանքը շինել, իշխան է դառել,
Դու օխտը տարվան խարջը չես առել:
Մելիք զայրացավ.
- Գնացե՛ք,- ասավ,-
Բաղին, Կոզբաղին,
Սյուղին, Չարխաղին,
Սասմա քար ու հող տակն ու վեր արեք,
Իմ օխտը տարվան խարաջը բերեք:
Քառսուն կույս աղջիկ բերեք արմաղան,
Քառսուն կարճ կնիկ, որ երկանք աղան,
Քառսունն էլ երկար, որ ուղտեր բառնան,
Իմ տանն ու դռան դարավաշ դառնան:
Ու Կոզբաղին առավ զորքեր.
-Գլխի՛ս վրա, - ասավ, - իմ տեր.
Գնամ հիմի քանդեմ Սասուն,
Կանայք բերեմ քառսուն-քառսուն,
Քառսուն բեռնով դեղին ոսկի,
Տեղը ջնջեմ հայոց ազգի:
Ասավ, Մարա աղջիկ ու կին
Պար բռնեցին ու երգեցին.
- Մեր Կոզբաղին գնաց Սասուն,
Կանայք բերի քառսուն-քառսուն,
Քառսուն բեռնով ոսկի բերի,
Մեր ճակատին շաբան շաբի,
Կարմիր կովեր բերի կրան՝
Գարնան շինենք եղ ու չորքան:
Ջա՛ն Կոզբաղին, քաջ Կոզբաղին,

Սասմա Դավթին զարկեց գետին:
Ու Կոզբաղին փքված, ուռած.
- Շնորհակալ եմ, բույրե՛ր, - գոռաց, -
Մինչև գալս դեռ համբերեք,
Էն ժամանակ պիտի պարեք...

XIV

Էսպես երգով,
Ջոռով-գորբով
Գոռ Կոզբաղին մտավ Սասուն.
Օհան խեց՝ կապվեց լեզուն:
Աղ ու հացով,
Լաց ու քացով
Առաջն ելավ,
Խնդիրք արավ.
- Ինչ որ կուգես՝ առ, տա՛ր, ամա՛ն,
Դառը դադած դեղին ոսկին,
Միայն քեզ քա մեր խեղճ ազգին,
Մի՛ կոտորիր, մի՛ տար մահու,
Վերև՝ աստված, ներքև՝ դու...
Ասավ, բերավ շարան-շարան
Վարդ աղջիկներ, կանայք Սասմա:
Ու Կոզբաղին կանգնեց, ջոկեց,
Մարագն արավ, դուռը փակեց,
Քառսուն կույս աղջիկ, սիրուն, արմաղան,
Քառսուն կարճ կնիկ, որ երկանք աղան,
Քառսուն էլ երկար, որ ուղտեր բառնան,
Մսրա Մելիքին դարավաշ դառնան:
Դեզ-դեզ կիտեց դեղին ոսկին,
Սև սուգ կալավ հայոց ազգին:

XV

Հե՛յ, ու՛ր ես, Դավի՛թ, հայոց պահապան,
Քարը պատռվի՛ դու՛րս արի մեյդան:
Քանդած հոր վանքը որ շինեց նորից,
Յած իջավ Դավիթ Մարութա սարից,
Ժանգոտած, անկիրք մի շեղբիկ գտավ,
Գնաց՝ պառավի շաղգամը մտավ:
Պառավն էր. եկավ՝ անե՛ծք, աղաղա՛կ.
- Վա՛յ, խելա՛ն Դավիթ, շաղգամի տեղակ
Դու կրակ ուտես, ցավ ուտես, - ասավ, -
Քու աչքն աշխարհքում մենակ ի՞նձ տեսավ.
Կորեկս արիր գետնին հավասար,
Էս էր մնացել ձմեռվան պաշար,
Էս էլ կտրում ես,
Էլ ո՞նց ապրեմ ես:
Թե կտրիճ ես դու, աղեղդ ա՛ն գնա՛,
Քու հոր աշխարհին տիրություն արա՛,
Քու հոր գանձը կե՛ր,
Թողել ես անտեր,
Մսրա Թագավոր դրկել է՝ տանի:
- Էլ ի՞նչ ես վրես բարկանում, նանի՛,
Էդ ի՞նչ ես ասում, ես չեմ հասկանում,
Մսրա Թագավոր մեր ի՞նչն է տանում:
- Մսրա Թագավոր մեր ի՛նչն է տանում...
Մսրա Թագավոր քու աչքն է հանում,
Դանդալոշ Դավիթ. դրկել է հրեն,
Եկել են Սասմա քաղաքի վրեն
Բաղին, Կոզբաղին,
Սյուդին, Չարխաղին,
Թալան են տալի բովանդակ Սասուն.

Քառասուն բեռ ոսկի խարաջ են ուզում,
 Քառասուն կույս աղջիկ սիրուն, արմաղան,
 Քառասուն կարճ կնիկ, որ երկանք աղան,
 Քառասուն էլ երկար, որ ուղտեր բառնան,
 Մսրա Մելիքին դարավաշ դառնան:
 - Ի՞նչ ես, ա՛յ պառավ, էլ ինձ անիծում.
 Յո՛ւյց տուր մի տեսնեմ՝ որտե՞ղ են ուզում:
 - Որտե՞ղ են ուզում... Մահս տանի քե՛զ,
 Դու՛ պետք է էն հոր զավակը լինե՛ս...
 Եկել ես՝ էստեղ շաղգամ ես լափում...
 Ոսկին Կոզբաղին ձեր տանն է չափում,
 Աղջիկներ փլեկ մարագն են լցրած:
 Շաղգամը բողեց Դավիթ ու գնաց:
 Տեսավ՝ Կոզբաղին իրենց տան միջին,
 Չափում է ոսկին թեղած առաջին,
 Սյուղին, Չարխաղին պարկերն են բռնել,
 Չենով Օհանն էլ շիկնքը ծռել,
 Կանգնել է հեռու, ձեռները ծոցին:
 Տեսավ, աչքերը արնով լցվեցին:
 - Վե՛ր կաց, Կոզբաղին, հեռու՛ կանգնիր դու,
 Իմ հոր ոսկին է՛ ես եմ չափելու:
 Կոզբաղին ասավ. - Է՛յ, Չենով Օհան,
 Կտաս՝ տու՛ր խարջը էս օխտը տարվան,
 Թե չե՛ կգնամ, միրուքս վկա,
 Մսրա-Մելիքին կպատմեմ, կգա,
 Չեր Սասմա երկիր քար ու քանդ կանի,
 Տեղը կվարի, բոստան կցանի:
 - Կորե՛ք, անզգամ դուք Մսրա շներ,
 Բա չե՞ք իմացել դուք Սասմա ծռեր...
 Մեռա՞ծ եք կարծում դուք մեզ, թե՞ շվաք,
 Կուզեք մեր երկիրը դներ խարջի տա՛կ...

Բարկացավ Դավիթ, չափը շպրտեց,
 Տվավ Կոզբաղին գլուխը ջարդեց,
 Չափի փշրանքը պատն անցավ, գնաց,
 Մինչև օրս էլ դեռ գնում է քռած:
 Ու ելան՝ քափած ոսկին բողեցին,
 Հայոց աշխարհքից փախան գնացին
 Բաղին, Կոզբաղին,
 Սյուղին, Չարխաղին:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Կարդա՛ այն հատվածը, որտեղ զայրացած է Մելիքը: Ի՞նչն էր նրա զայրույթի պատճառը:
2. Կարդա՛ Դավթի և պառավի երկխոսությունը: Ինչպիսի՞ն է պառավը:
3. Նկարագրի՛ր Դավթի հանդիպումը հարկահանների հետ:
4. Համեմատի՛ր *հարկահաններ* - *Դավիթ* և *Մելիք-Դավիթ* հանդիպումները:
5. Բնութագրի՛ր Կոզբաղին՝ մեջ բերելով համապատասխան բառերն ու արտահայտությունները:
6. Դու՛րս գրի՛ր Չենով Օհանին բնութագրող հատվածները:
7. Վերնագրի՛ր առանձնացված մասերը:
8. Համառոտ պատմի՛ր այս հատվածը:
9. Դու՛րս գրի՛ր դարձվածքները և բացատրի՛ր:

XVII

Էսպես ջարդված, արյունվա
Փախան, ընկան հողը Մարա
Բաղին, Կոզբաղին,
Սյուղին, Չարխաղին:
Մարա կանայք հեռվից տեսան,
Հեռվից տեսան, ուրախացան
Ո՛ր ծափ տվին կտերներին.
- Եկա՛ն, եկա՛ն, բերի՛ն, բերի՛ն...
Մեր Կոզբաղին գնաց Սասուն,
Կանայք բերավ քառսուն-քառսուն,
Կարմիր կովեր բերավ կրան՝
Գարնան շինենք եղ ու չորքան...
Հենց մոտեցան, նկատեցին,
Ծափ ու խնդում ընդհատեցին,
Քրքջացին
Ու կանչեցին.
- Է՛յ, Կոզբաղին մեծաբերան,
Էղ որտեղի՞ց լերան-լերան,
Լերան-լերան կգաս փախած,
Հաստ գլուխդ կխից ճղած:
Էն դու՞ չասիր՝ գնամ Սասուն,
Կանայք բերեն քառսուն-քառսուն,
Քառսուն բեռնով ոսկի հանեն,
Հայոց երկիր ավեր անեն:
Գացիր Սասուն քանց գել զագան,
Ետ ես գալի քանց շուն վագան...
Ու Կոզբաղին խիստ բարկացավ.
- Սու՛ս կացեք դուք, լրբե՛ր, - ասավ, -
Չեր մարդիկն եք տեսել, դուք դեռ,

Դուք չեք տեսել Սասմա ծռեր:
Սասմա ծռեր լերան-լերան,
Նետեր ունեն մի-մի գերան,
Սասմա երկիր քար ու կապան,
Դժար սարեր, ձոր ու ծապան,
Նրանց խոտեր՝ ինչպես կեռ բուր,
Ջորք ջարդեցին երեք հարյուր...
Ասավ ու էլ չառավ դադար,
Վռագ-վռագ, գլխապատառ
Վազեց իրեն քազավորին:
Խնդաց քազավորն իր արոռին:
- Ապրե՛ս, ապրե՛ս, քաջ Կոզբաղին,
Արժե՛ կախեն ես քու ճտին
Մեր դուզդունի մեծ նշանը՝
Պարգև քու մեծ հաղթությամբ:
Ու՞ր են, հապա առաջս բեր
Սասմա ոսկին ու աղջիկներ:
Ասավ Մելիք, ու Կոզբաղին
Գլուխ տվավ մինչև գետին.
- Ապրա՛ծ կենաս, մեծ քազավոր,
Ջոռով փախա ես ձիավոր,
Ո՞նց բերեի Սասմա ոսկին:
Մի խենթ ծնվեց հայոց ազգին,
Ոչ ահ գիտի, ոչ տեր ու մեծ,
Գլուխս էսպես տվավ ջարդեց,
«Չե՛մ տալ, - ասավ, - իմ հոր ոսկին,
Չե՛մ տալ կանայք իմ հայ ազգին,
Սասմա երկիր ձեզ տեղ չկա...
Քու քազավոր, - ասավ, - բո՛ղ գա,
Թո՛ղ գա, ինձ հետ կռիվ անի,
Թե դոչաղ է՝ զոռով տանի»:

Կատաղեց, փրփրեց Մսրա քագավոր.
 - Կանչեցե՛ք, - ասավ, - իմ գորքը բոլոր.
 Հագար հագար մարդ նորելուկ մանուկ,
 Հագար հագար մարդ անբեղ, անմորուք,
 Հագար հագար մարդ նոր քախտից ելած,
 Հագար հագար մարդ թուխ միրուքավոր,
 Հագար հագար մարդ սպիտակ ալի որ,
 Հագար հագար մարդ, որ փողեր հնչեն,
 Հագար հագար մարդ, որ թմբուկ զարկեն...
 Կանչեցե՛ք, բող գան, հագնեն զե՛նք, գրա՛հ,
 Կռիվ տի գնամ ես Դավթի վրա,
 Սասունն ավերեմ,
 Հեղեղեմ, քերեմ:

XVIII

Էսպես անհամար գորքեր հավաքեց,
 Եկավ Սասմա դաշտ, բանակը զարկեց
 Ու ծանր նստեց Մսրա քագավոր:
 Էնքան ահագին բազմությունն էն օր
 Բարձրանա ջրին եկավ ու չոքեց,
 Ով եկավ, խմեց՝ գետը ցամաքեց,
 Սասմա քաղաքում մնացին ծարավ:
 Չենով Օհանին զարմանքը տարավ:
 Քորքը ուսն առավ, սարը բարձրացավ.
 Սարը բարձրացավ, տեսավ, ի՛նչ տեսավ.
 Դերմակ վրանից դաշտը ճերմակել,
 Ասես՝ էն գիշեր ձմեռը եկել,
 Սպիտակ ձյունով պատել էր Սասուն:
 Լեղին ջուր կտրեց, կապ ընկավ լեզուն,

Հարա՛յ կանչելով՝ փախավ տուն ընկավ.
 - Վա՛յ, փախե՛ք, եկա՛վ... հա՛յ, հարա՛յ, եկավ...
 - Ի՞նչը, հորեղբայր, ի՞նչը, ի՞նչն եկավ...
 - Յավն ու կրա՛կը Դավթի պինճն եկավ:
 Մսրա քագավոր ելել է եկել,
 Եկել, մեր դաշտին բանակ է զարկել.
 Թիվ կա աստղերին, թիվ չկա գորքին...
 Վա՛յ մեր արևին, վա՛յ մեր աշխարքին...
 Ե՛կ, ոսկին տանենք, աղջիկներ տանենք,
 Չոքենք առաջին, պաղատանք անենք,
 Գուցե թե գրա,
 Մեզ սրի չտա...
 - Դու կա՛ց, հորեղբայր, դու դարդ մի՛ անիր,
 Գնա, քու օղում դու հանգիստ քնիր.
 Հիմի ես կելնեմ, Սասմա դաշտ կերքամ,
 Մսրա-Մելիքին պատասխան կտամ:
 Ո՛ր գնաց Դավիթ ծանոթ պառավին.
 - Նանի՛ ջան, - ասավ, - ժանգոտած ու հին
 Երկաթի կտոր, անբարոց, շամփուր,
 Ինչ ունես չունես, հավաքի՛ր, ինձ տուր,
 Մի էշ էլ գտի՛ր, որ վրեն նստեմ,
 Կռիվ տի գնամ Մսրա գորքի դեմ:
 - Վա՛յ, Դավի՛թ, - ասավ, - մախ տանի քեզ.
 Դու՞ պետք է էն հոր զավակը լինե՛ս...
 Քու հերն ուներ կռվի համար
 Հրեղեն ձի, ոսկի քամար,
 Ծալ-ծալ կապեն, գորգը պողպատ,
 Թամբ սաղավեն, կոռ սաղավարտ,
 Խաչ պատրաստին իր աջ բազկին,
 Ջրահ շապիկ, Թուր-Կեծակին,
 Դու եկել ես, ա՛յ խենթ ու ծուռ,

Ինձնից կուգես էշ ու շամփո՛ւր...

- Ամա՛ն, նանի՛, չեմ լսել դեռ:

Ու՛ր են հիմի իմ հոր զենքեր:

- Հորեղբորդ գնա հարցո՛ւր.

Ու՞ր են, ասա՛, հանի՛ր, բեր, տուր:

Բան է, բե որ չտա սիրով,

Աչքը հանի՛ր՝ խլիր գոռով:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Նկարագրի՛ր հարկահաններին

ա) Սասունում,

բ) Սյունի:

2. Կոզբաղնի աչքերով պատմի՛ր Սասունի և սասունցիների մասին:

3. Դու՛րս գրի՛ր Կոզբաղնին վերաբերող հատվածները:

4. Առանձնացրո՛ւ Մելիքի հրամանը՝ ուղղված իր ժողովրդին:

5. Դու՛րս գրի՛ր Մելիքի զորքին բնութագրող հատվածը:

6. Կարդա՛ Դավթի և պառավի երկխոսությունը: Բնութագրի՛ր Դավթին ու պառավին:

7. Թվարկի՛ր Դավթի հոր՝ Միերի զենքերը: Սովորակա՞ն էին, թե՞...

8. Դու՛րս գրի՛ր դարձվածքները և բացատրի՛ր:

XX

Հազավ Դավիթ զենքն ու զրահ,
Կապեց գոտին Թուր-Կեծակին,
Խաչն էլ իր հաղթ բազկի վրա,
Ելավ, հեծավ Առյուծ հոր ձին,
Հոր ձին հեծավ ու մտրակեց,
Չենով Օհան լալով երգեց.

- Ափսո՛ւ, հազա՛ր ափսոս հրեղեն մեր ձին,
Ա՛խ, հրեղեն մեր ձին,
Ափսո՛ւ, հազա՛ր ափսոս մեր ոսկի գոտին,

Ա՛խ, մեր ոսկի գոտին.

Ափսո՛ւ, քանկ կապեն, որ հագին տարավ,
Ա՛խ, որ հագին տարավ...

Դավիթ բարկացավ,

Ձին քշեց, դարձավ,

Օհանը վախեց,

Իր երգը փոխեց,

«Ափսո՛ւ, նորելուկ Դավիթս կորավ,

Ա՛խ, Դավիթս, կորավ»:
 Էս որ իմացավ,
 Դավիթ մեղմացավ,
 Իջավ, Օհանի ձեռքը համբուրեց:
 Ձենով Օհանն էլ ինչպես հայր ու մեծ,
 Օրհնեց, խրատեց նրան հայրաբար,
 Դեպի Սասմա դաշտ դրավ ճանապարհ:

XXI

Սասունցի Դավիթն ուներ մի քեռի,
 Անունը Թորոս, ահեղ աժդահա:
 Սա էլ իմացավ համբավը կռվի,
 Մի բարդի ուսին գալիս է ահա:
 Գալիս է հեռվից բարձր գոռալով.
 - Ի՛նչ եք վեր եկել էս դաշտի միջում,
 Քանի՞ գլխանի մարդիկ եք կամ ո՞վ,
 Սասունցի Դավիթն որ չեք ճանաչում...
 Բա չե՞ք իմանում, որ էստեղ է նա
 Գալու՝ խաղացնի իր ձին քևավոր,
 Չքվեցե՛ք, հիմի ուր որ է կգա,
 Եկել եմ սրբեմ մեյդանը էսօր:

Ասավ ու քաշեց իր ուսի բարդին,
 Սրբեց բանակից մի քսան վրան...
 Դավիթն էլ ահա սարի գազարին
 Կանգնած՝ գոռում է վիշապի նման.

- Ով քնած եք՝ արթուն կացե՛ք,
 Ով արթուն եք՝ ելե՛ք, կեցե՛ք,

Ով կեցել եք՝ զենք կապեցե՛ք,
 Ձենք եք կապել՝ ձի քամբեցե՛ք,
 Չի եք քամբել՝ ելե՛ք, հեծե՛ք.
 Հետո չասեք՝ քե մենք քնած,
 Դավիթ գող-գող եկավ, գնաց...

Էսպես կանչեց, ասպանդակեց,
 Ու, ինչ ամպից կեծակ զարկի,
 Մարա գորքի մեջտեղ զարկեց,
 Շողացնելով Թուր-Կեծակին:

Ջարդեց, փշրեց մինչև կեսօր.
 Կեսօր արինն ելավ հեղեղ,
 Բշեց, տարավ հազարավոր
 Մարդ ու դիակ ողջ միատեղ:

Կար գորքի մեջ մի ալևոր,
 Աշխարհք տեսած ու բանագետ,
 - Տղերք, - ասավ, - ճամփա տվեք,
 Գնամ խոսեմ ես Դավթի հետ:

Գնաց՝ կանգնեց Դավթի առաջ,
 Էսպես խոսեց էն ծերունին.
 -Դալար կենա՛ կուռդ, ո՛վ քաջ,
 Սուրդ կտրուկ միշտ քո ձեռին:

Մի ծերունուս խոսքին մտիկ,
 Տե՛ս, քու խելքը ինչ է կտրում:
 Ի՞նչ են արել քեզ էս մարդիկ,
 Հե՞ք ես սրանց դու կոտորում:

Ամեն մինը մի մոր որդի,
 Ամեն մինը մի տան ճրագ,
 Որը կինն է բողբոլ էնտեղ
 Աչքը ճամփին, խեղճ ու կրակ,

Որը մի տուն լիք մանուկներ,
 Որը ծնող աղքատ ու ծեր,
 Որը լացով, բողբոլ երեսին,
 Նորապսակ ջահել հարսին...

Թագավորը գոռով-բրով
 Հավաքել է, էստեղ բերել:
 Խեղճ մարդիկ ենք՝ պակաս օրով,
 Մենք քեզ վնաս ի՞նչ ենք արել:

Թագավորն է քու բշտամին,
 Կռիվ ունես՝ իր հետ արա,
 Հե՞ր ես քաշում Թուր-Կեծակին
 Էս անճարակ խալխի վրա:

- Լավ ես ասում դու, ծերունի՛, -
 Ասավ Դավիթն ալի որին,
 Բայց քաղավորն ու՞ր է հիմի,
 Որ սև կապեն նրա օրին:

- Մեծ վրանում քնած է նա,
 Է՛ն, որ միջից ծովսը կելնի.
 Էն ծովսն էլ հո ծովս չի որ կա,
 Գործընդուն է իր բերանի:

Ասին. դեպի մեծ վրանը

Ասպանդակեց Դավիթն իր ձին,
 Քշեց, զնաց ու դռանը
 Գոռաց կանգնած արաբներին.

- Ու՞ր է, - ասավ, - ի՞նչ է կորել,
 Դուրս կանչեցե՛ք, գա ասպարեզ,
 Թե մահ չունի՝ մահ եմ բերել,
 Գրող չունի՝ գրողն եմ ես...

- Մելիքն, - ասին, - քուն է մտել,
 Օխտը օրով պետք է քնի.
 Երեք օրն է դեռ անցկացել,
 Չորս օր էլ կա, քունը առնի:

- Ի՛նչ, բերել է աղքատ ու խեղճ
 Խալխին լցրել ծովն արյունի,
 Ինքը մտել վրանի մեջ՝
 Օխտը օրով հանգիստ քնի՝ ...

Քնել-մնել չեմ հասկանում,
 Վե՛ր կացրեք շու՛տ, դուրս գա մեյդան,
 Էնպես դրան ես քնացնեմ,
 Որ չզարթնի էլ հավիտյան:

Ելան՝ մարդիկ ճարահատված
 Շամփուր դրին քեժ կրակին
 Ու զարկեցին խոր մրաված
 Մարա-Մելքի բաց կրակին:

- Օ՛Ֆ, էլ հանգիստ քուն չունի մարդ
 Էս անիծված լվի ձեռից, -

Խոր մռնչաց հսկան հանդարտ
Ու շուռ եկավ, քնեց նորից:

Ելան, բերին մեծ գուրանի
Խոփը՝ դրին քեծ կրակին,
Ու կաս-կարմիր, կեծկծալի,
Շիկնած տվին մերկ քիկունքին:

- Օ՛Ֆ, էլ հանգիստ քուն չունի մարդ
Էս, անիրավ մոծակներից, -
Աչքը բացավ հսկան հանդարտ,
Ուզում էր ետ քնել նորից,

Տեսավ Դավթին: Գլուխն ահեղ
Վեր բարձրացրեց՝ մռնչալով,
Փչեց վրեն, որ քոցնի՝
Էն ածղին մի փչելով:

Տեսավ, տեղից ժած չի գալի,
Չարմանքն ու ահ պատեց հոգին:
Արնոտ աչքերն սպառնալի
Հառեց խոժոռ Դավթի աչքին:

Նայեց քե չէ, զգաց՝ իր մեջ
Տասը գոմշի ուժ պակասեց:
Պառկած տեղից վրա նստեց
Ու ժպտալով հետը խոսեց.

- Բարո՛վ, Դավիթ, հոգնած ես դեռ.
Ե՛կ, մի նստի՛ր, խոսենք կարգին,
Հետո դարձյալ կռիվ կանենք,

Եթե կռիվ կուզես կրկին...

Իր վրանում բռնակալը
Քառսուն գազ խոր հոր էր փորել,
Ցանցով փակել մութ բերանը,
Վրեն փափուկ խալի փռել:

Ում որ հաղթել չէր կարենում,
Շողոմեղով կանչում էր նա,
Նստեցնում էր իր վրանում
Էն կորստյան հորի վրա:

Իջավ Դավիթ ձիուցը ցած,
Գնաց նստեց ... ընկավ հորը,
- Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, - քահ-քահ խնդաց
Մսրա դաժան քազավորը:

- Դե, քող հիմի գնա՝ խավար
Հորում փտի, էնքան մնա:
Ու ահագին մի ջաղացքար
Բերավ, դրավ հորի վրա:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Համառոտ փոխադրի՛ր այս հատվածը:
2. Ինչպե՞ս տիրացավ Դավիթը իր հոր զենքերին:
3. Կարդա՛ ծերունու խնդրանքը: Բնութագրի՛ր նրան՝ հիմնավորելով ասածներդ համապատասխան տողերով:
4. Նկարագրի՛ր ծերունուն: Գտի՛ր նմանություններ արտատեր պառավի և ծերունու միջև:
5. Համեմատի՛ր Ձեռով Օհան-Մելիք և Դավիթ-Մսրա ծերունի հանդիպում-

ները:

6. Ո՞ր հատվածներում է երևում Մելիքի

ա) ուժը,

բ) վախկոտությունը,

գ) նենգությունը:

7. Պատմի՞ր Դավթի մասին՝

ա) կռվի պատրաստվելիս,

բ) կռվի գնալիս,

գ) կռվի դաշտում:

8. Դու՞րս գրիր քեռի Թորոսին վերաբերող հատվածը:

9. Դու՞րս գրիր Դավթին բնութագրող տողերը:

10. Պատմի՞ր Սասունցի Դավթի և Մարա Մելիքի հանդիպման մասին իբրև ականատես:

XXII

Քնեց էն գիշեր Չենով Օհանը:

Գիշերն երագում երևաց ծերին՝

Մարա երկնքում արև ճառագած,

Սև ամպ էր պատել Սասմա սարերին:

Սաստիկ վախեցած վեր քռավ տեղից.

- Վա՛յ, կնի՛կ, - ասավ, - մի ճրագ արա՛,

Գնաց մեր անփորձ Դավիթը ձեռից,

Սև ամպ էր իջել Սասունի վրա:

- Հոդե՛մ գլուխդ, - ասավ կնիկը,-

Ո՞վ գիտի՝ Դավիթն ու՞ր է քե՛ֆ անում...

Դու էլ քեզ համար քու տանը քնած՝

Ուրիշի համար երագ ես տեսնում:

Քնեց Օհանը: Վեր կացավ դարձյալ.

- Կնի՛կ, Դավիթը նեղ տեղ է ընկած.

Մարա վառ աստղը շողում էր պայծառ,

Մեր աստղը հիվանդ ցոլքում դավկացած:

- Ի՞նչ եղավ քեզ, մա՛րդ, գիշերվան կիսին,

Բարկացավ վրեն կնիկն աղմուկով:

Խաչ քաշեց էլ ետ Օհանն երեսին,

Շուռ եկավ, քնեց խռոված հոգով:

Մի ուրիշ պատկեր ավելի ահեղ.

Տեսավ՝ երկնքի բարձր կամարում

Վառվում էր Մարա աստղը փառահեղ,

Սասմա աստղիկը սուզվեց խավարում:

Չարքնեց վախեցած: - Տունդ քանդվի, կի՛ն,

Ես ո՞նց լսեցի քու էդ կարճ խելքին.

Կորավ մեն-մենակ մեր ջահելն անտեր.

Վե՛ր կաց, շու՛տ արա, զենքերս մի բե՛ր...

XXIII

Սև ձին քաշեց Չենով Օհան,

Չախը դրավ ասպանդակին,

Աջն էլ մինչև շուռ տար վրեն,

Կանգնեց Սասմա սարի գլխին:

Տեսավ՝ Դավթի նժույզն անտեր,

Սարերն ընկած՝ խրխնջալով,

Ներքև Մարա գորբը չորած,

Ինչպես անձեր ծփում մի ծով:

Օխտը գոմշի կաշի հագավ,
Որ չպատռի իրեն գոռից,
Կանգնեց Օհան, ամպի նման
Գոռաց Սասմա սարի ծերից:

- Հե՛յ-հե՛յ, Դավի՛թ, որտե՛ղ ես դու.
Հիշի՛ր խաչը քու աջ քի՛ի,
Սուրբ Տիրամոր անունը տու՛ր,
Ու դո՛ւրս արի լուսն արևի...

Ձենը գնաց դմբդմբալով՝
Դավթի ականջն ընկավ հորում.
- Հա՛յ-հա՛յ, - ասավ, - հորեղբայրս է,
Սասմա սարից ինձ է գոռում:

Ո՛վ Մարութա աստվածածին,
Ո՛վ անմահ խաչ պատարագի,
Ձե՛զ եմ կանչել, - հասեր Դավթին...
Կանչեց, տեղից ելավ ոտքի,

Էնպես զարկեց ջաղացքարին՝
Քալրը եղավ հագար կտոր,
Կտորները երկինք բռան,
Ու գնում են մինչև Էսօր:

Ելավ հորից, կանգնեց ահեղ.
Մարտափ կալավ դև Մելիքին:
- Դավիթ ախպեր, ե՛կ դեռ էստեղ,
Մեղան նստե՛նք, խոսենք կարգի՛ն....

- Էլ չեմ նստիլ ես քու հացին,
Դու տմարդի, վախկոտ ու նենգ.
Շու՛տ, զենքդ առ, հեծիր քու ձին,
Դու՛րս եկ մեյդան, կռիվ անենք:

- Կռիվ անենք, - ասավ Մելիք, -
Իմն է միայն զարկն առաջին:
- Քոնն է, զարկի՛ր, - կանչեց Դավիթ,
Գնաց, կեցավ դաշտի միջին:

Ելավ, կանգնեց Մարա-Մելիք,
Իր գուրզն առավ, հեծավ իր ձին,
Քշեց, գնաց մինչ Դիարբեքի
Ու Էնտեղից եկավ կրկին:

Երեք հագար լիղր էր քաշում
Հսկայական իր մկունդը.
Եկավ, զարկեց. կորավ փոշում
Ու երերաց երկրի գունդը:

- Երկիր քանդվեց կամ ծածք եղավ, -
Ասին մարդիկ շատ աշխարհքում:
- Չէ՛, - ասացին, - արնի ծարավ
Հսկաներն են իրար զարկում:

- Մեռավ Դավիթ էս մի զարկից, -
Ասավ Մելիք իրեն գորքին:
- Կենդանի՛ եմ, - ամպի տակից
Գոռաց Դավիթ Մարա-Մելիքին:

- Հա՛յ-հա՛յ, մոտիկ տեղից եկա,

Տե՛ս, որտեղի՛ց հիմի կգամ:
Ու վեր կացավ, կանգնեց հսկան,
Իր ձին հեծավ երկրորդ անգամ:

Երկրորդ անգամ քշեց Հալաբ
Ու բաց թողեց ձին Հալաբից.
Բուք վեր կացավ, տեղ ու տարափ,
Արար աշխարհի դողաց թափից:

Եկավ, զարկեց, զարկի ձենից
Մոտիկ մարդիկ ողջ խլացան:
- Գնա՛ց Դավիթ Սասմա տանից, -
Գուժեց գոռոզ Մսրա արքան:

- Կենդանի՛ եմ, - կանչեց Դավիթ, -
Մին էլ արի՛՜ հերքն ինձ հասավ:
- Հա՛յ-հա՛յ, մոտիկ տեղից եկա, -
Կանչեց Մելիք ու վեր կացավ:

Երրորդ անգամ հեծավ իր ձին,
Գնաց մինչև հողը Մսրա,
Ու էնտեղից, գուրզը ձեռին
Քշեց, եկավ Դավթի վրա:

Եկավ, զարկեց բոլոր ուժով,
Ծանր զարկով հսկայական,
Փռչին ելավ Սասմա դաշտից,
Բռնեց երեսն արեգական:

Երեք գիշեր ու երեք օր
Փռչին կանգնեց ամպի նման,

Երեք գիշեր ու երեք օր
Բոքը տվին Դավթի մահվան:

Երբ որ անցավ երեք օրը,
Էն ամպի պես կանգնած փռչում
Կանգնեց Դավիթ, ինչպես սարը,
Գրգռոտ սարը մեզ-մշուշում:

- Մելի՛ք, - ասավ, - ու՞մն է հերքը:
Սարսափ կալավ գոռ Մելիքին:
Մահվան դողը ընկավ սիրտը,
Ո՛խ տապ արավ գոռոզ հոգին:

Գնաց, խորունկ մի հոր փորեց.
Իջավ, մտավ վիհն էն խավար,
Վրեն քաշեց քառսուն կաշի
Ու քառասուն ջաղացի քար:

Մռնչալով ելավ տեղից
Էն Առյուծի առյուծ որդին,
Իր ձին հեծավ ու փոքորկեց,
Խաղաց, շողաց Թուր-Կեծակին:

Առաջ վագեց մագերն արձակ
Մելքի պառավ մայրը ջաղու.
- Դավի՛թ, մագս ա՛ռ ոտիդ տակ,
Էդ մի զարկը ի՛նձ բաշխիր դու:

Երկրորդ անգամ քուրը քաշեց.
Էս անգամ էլ եկավ քուրը.
- Դավի՛թ, եթե կուզես, - կանչեց, -

Իմ սրտին զարկ երկրորդ բուրբ...

Վերջին զարկի ժամը հասավ,
Ելավ Դավիթ երրորդ անգամ.

- Էս մի զարկն ու աստված, - ասավ, -
Էլ մարդ չգա, պետք է որ տամ:

Ասավ, ելավ ու փոթորկեց,

Թռավ, ցոլաց Դավիթի հոր ձին,
Չին փոթորկեց, փայլատակեց
Ու ցած իջավ Թուր-Կեծակին:

Անցավ քառսուն գոմշի կաշին,
Անցավ քառսուն քարերը ցած,
Միջից կտրեց ժանտ հրեշին,
Օխտը գազ էլ դենը գնաց:

- Կենդանի՜ եմ, մին էլ արի՜, -
Գոռաց Մելիք հորի տակից:
Դավիթ լսեց, շատ զարմացավ
Իրեն զարկից, Թուր-Կեծակից...

- Մելիք, - ասավ, - քա՛հի տուր մի քեզ,
Ու քափ տվավ Մելիքն իրեն,
Միջից եղավ ճիշտ երկու կես,
Մեկն ընկավ դեսն ու մյուսը՝ դեն:

Էս որ տեսավ Մսրա բանակ,
Ջուր կտրվեց ահ ու վախից:
Դավիթ կանչեց. - Մի՛ վախենաք,
Ակա՛նջ արեք հալա դեռ ինձ:

Դուք ռանչպար մարդիկ, - ասավ, -
Ջուրկ ու խավար, քաղցած ու մերկ,
Հազար ու մի կրակ ու ցավ,
Հազար ու մի հոգսեր ունեք:

Ի՛նչ եք առել նետ ու աղեղ,
Եկել քափվել օտար դաշտեր.

Չէ՞ որ մենք էլ ունենք տուն-տեղ,
Մենք էլ ունենք մանուկ ու ծեր...

Չանձրացե՞լ եք խաղաղ ու հաշտ
Հողագործի օր ու կյանքից,
Թե՞ զգվել եք ձեր հանդ ու դաշտ,

Չեր հունձ ու փունջ, վար ու ցանքից...

Դարձե՛ք եկած ճանապարհով
Չեր հայրենի հողը Մսրա.
Բայց քե մին էլ զենք ու զռով
Վեր եք կացել դուք մեզ վրա,

Հորում լինեն քառսուն գազ խոր,
Թե ջաղացի քարի տակին,
Կելնեն ձեր դեմ, ինչպես Լսօր,
Սասմա Դավիթ, Թուր-Կեծակին:

Էն ժամանակ աստված գիտի,
Ով մեզանից կլնի փռշման.
Մե՞նք, որ կելնենք ահեղ մարտի,
Թե՞ դուք, որ մեզ արիք դուշման...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Պատմիր այս հատվածը:
2. Բաժանիր այս հատվածը մասերի և վերնագրիր:
3. Առանձնացրո՛ւ Չենով Օհանի երազները: Ինչպե՞ս էր մեկնաբանում Չենով Օհանը իր երազները:
4. Ո՞ր հատվածներում է երևում Մելիքի և Դավթի հսկա լինելը:
5. Գտնելով համապատասխան քառատողերը՝ բնութագրիր
ա) Սասունցի Դավթին,
բ) Մսրա Մելիքին:
7. Կարդա՛ Դավթի խոսքը՝ ուղղված Մսրա զորքին: Քո կարծիքով ճի՞շտ վարվեց Դավիթը Մսրա զորքի հետ:
8. Դու՛րս գրիր դարձվածքները և բացատրիր:
9. Փորձիր «Սասունցի Դավիթը» համառոտ պատմել:

ԶՅՈՒՆԸ

Իջնում է ձյունը, իջնում լույսի պես,
Իջնում է խոնարհ ու իջնում է հեզ,
Իջնում է, հալչում այտերին մանկան,
Մետաքսով զուգում անցնող աղջկան...

Իջնում է ձյունը, իջնում լույսի պես
Եվ այնքա՛ն, այնքա՛ն քնքշորեն մաղում
Որ քվում է, քե այդքան մեղմ ու հեզ
Ոչ մի բան չկա արար աշխարհում...

Եվ վաղը, սակայն, երբ լինի գարուն,
Երբ դիպչի նրան համբույրն արևի,
Նա պիտի հալչի, հոսի վարարում,
Թռչի լեռներից, ժայռերը ձևի:

Անդունդների մեջ պիտի շառաչի,
Պիտի փրփրա՛, պիտի հառաչի՛,
Պիտի որոտա՛ խոլ ամպրոպի պես
Այս ձյունը խոնարհ, ձյունը մեղմ ու հեզ...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Բացատրի՛ր հետևյալ պատկերը. *Իջնում է ձյունը, իջնում լույսի պես...*
2. Դու՛րս գրի՛ր այն բառերը, որոնցով բնութագրվում է ձյունը, ավելացրո՛ւ այդ բառերի շարքը:
3. Ըստ բանաստեղծության նկարագրի՛ր
ա) ծմեռը,
բ) գարունը:
4. Ի՞նչ տրամադրություն է արտահայտում այս բանաստեղծությունը: Ո՞ր բառերն են դա ընդգծում:

ԵՂԵՎՆԻ

Անտառից եկած սիրուն եղևնին
Հիշում է կանաչ իր ընկերներին:
Արահետներն է հիշում ձյունի տակ:
Հիշում է բացատն ու բուքն սպիտակ:
Երկինքն է հիշում իր գլխի վերև
Եվ իր մայր անտառն ասեղնատերև:
Հովերն է հիշում նա գարնանային,
Որ իրեն այնպես օրորում էին:
Վաղորդյան ցողի գոհարն է հիշում
Եվ մայրամուտի քևերն աբրեշում:
Հիշում է սոսափն ամեն մի ծառի.
Խարույկն է հիշում անտառապահի:
Հիշում է բոլորն ու չի ափսոսում,
Որ էլ անտառի երգը չի լսում:
Ինչո՞ւ ափսոսա, երբ իր քևերին
Գարուն է բերել երեխաներին:
Գարուն բերել այս ծմռան օրով
Եվ տուն է մտել կանաչ շորերով:
Ե՞րբ է նա այսպես զուգվել, զարդարվել
Եվ մարդկանց այսքան հրճվանք պատճառել:
Ե՞րբ է նա եղել այսքան երջանիկ
Ու ե՞րբ է տեսել այսքան խաղալիք:
Ե՞րբ են նրա մոտ այսքան մանուկներ
Երգել ու պարել մինչև ուշ գիշեր:
Զարդարանքներով, աստղերով իր պերճ
Կանգնել է ուրախ մանուկների մեջ:
Այնպես հպարտ է նայում աշխարհին,
Կարծես հենց ինքն է բերել Նոր տարին:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Ինչո՞ւ եղևնին տխուր չէ, որ նրան կտրել էին անտառից:
2. Բացատրի՛ր գարուն է բերել այս ծմռան օրով արտահայտությունը:
3. Նկարագրի՛ր այն անտառը, ուր մեծացել է եղևնին:
4. Դո՛ւրս գրի՛ր եղևնուն նկարագրող բառերը: Փորձի՛ր դրանց օգնությամբ նկարագրել եղևնուն:
5. Պատմի՛ր եղևնու և նրա վրա կախված խաղալիքների գիշերային գրույցի մասին:

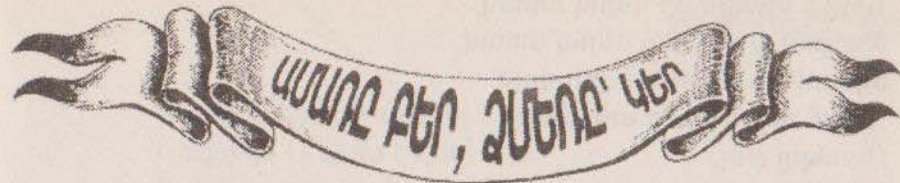
ԼՍԵ՛Ն ԵՍ...

ԾԱՌԵՐԸ ԶԵՐՄՈՒՄ ԵՆ

Անտառի հիվանդ ծառերը ժամանակին հայտնաբերելն այնքան էլ դյուրին խնդիր չէ և անտառապահից մեծ փորձ է պահանջում: Ուստի, պատահական չէ, որ մասնագետները մեծ հետաքրքրություն ցուցաբերեցին ամերիկացի գիտնականների այն հայտնագործության նկատմամբ, որ ծառերն էլ մարդկանց ու կենդանիների նման ջերմում են: Բավական է հատուկ ջերմաչափով չափել նրանց ջերմությունը, որպեսզի գտնեն «հիվանդին»:

«ՍԱՏԱՆԱՅԻ ԾԱՌԸ»

Հյուսիսային Աֆրիկայում աճում է այսպես կոչված «սատանայի ծառը»: Նրա կեղևը մեծ քանակությամբ ֆոսֆոր է պարունակում, որն ուժեղ լույս է արձակում: Գիշերը այդպիսի ծառի տակ կարելի է ազատ կարդալ:

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ

ՄՈՇԱԿՆ ՈՒ ՄՐՋՅՈՒՆԸ

Գիծ մոծակի պարի ժամին
 Զարկեց հանկարծ աշնան քամին,
 Ուժը խլեց, ուշքը տարավ:
 Գիծը մին էլ մտիկ արավ,
 Որ էն արև
 Աշխարհքն արդեն պատած ողջ սև,
 Լացով, քացով սուգ է անում,
 Դողում, պաղում ու դալկանում...
 Շուտիկ, շուտիկ իրեն կինն էլ
 Մուսիկ-փուսիկ կողքից կորել,
 Ով գիտի՝ ինչ ծակ էր գտել,
 Մինչև գարուն մեջը մտել:
 Մոված, սառած
 Ու սալարած՝
 Վեր բռավ, վար, դես ընկավ, դեն,
 Ժիր Մրջյունի տաքուկ ու շեն
 Բունը հիշեց, ելավ գնաց,
 Դռան առաջ տխուր տոգաց.
 - Բա՛ց արեք, բա՛ց...
 Էս տարածամ թշվառ ձենից
 Կուպիտ բուխ-բուխ,
 Հաստագլովս
 Մի պահապան գաղթնեց քնից,

Ներսի մթնում մի կերպ արավ,
 Փակած դուռը նեղ ծերպ արավ,
 Տեսավ՝ սև ու, քի ու գուգված՝
 Դռան առջև մինը տնկված,
 Ոտները՝ քել,
 Ինքը՝ մի գել:
 - Հե՛յ, ո՞վ ես դու,
 Ախպերացո՛ւ:
 - Տը՛գ-պը՛զզ,- ասավ,- Մոծակն եմ ես.
 Բա չե՞ս ասիլ՝ էսպես, էսպես.
 Ամառն ամբողջ,
 Ուրախ, առողջ,
 Պայծառ ու տաք
 Արևի տակ
 Կինս աշխույժ սազ էր ածում,
 Ես էլ անհոգ խնդում, ցնծում,
 Տեսակ-տեսակ պարեր պարում,
 Սրա-նրա բուշն համբուրում
 Ու վայելում ամեն բանից,
 Ամեն բարուց ու սեղանից՝
 Լիքը այգում,
 Ճահճոտ մարգում,
 Ճոխ տներում,
 Պալատներում...
 Մի անգամ էլ, երբ որ էսպես
 Պարում էի, մինը անտես
 Էնպես զարկեց՝
 ուշքս անցավ:
 Ուշքի որ գամ՝
 Ի՞նչ տեսնեմ լավ.
 Երկինքը բուխապ,
 Երկիրը սև,
 Դառը քամի, սառը անձրև,

Արար աշխարհի պաղել, փոխվել,
 Կողքիցս էլ կինս է փախել...
 Էլ ի՞նչ ասեմ, ողջը մի-մի
 Էն ի՞նչ լեզու կարա պատմի
 Կամ ի՞նչ բերան,
 Չտեսնվա՛ծ, հրաշք մի բան...
 Հիմի էսպես՝ սոված, մենակ,
 Մնացել եմ պատերի տակ,
 Տեղ չի ունեմ, կեր չի ճարվում:
 Ես էլ հո շատ մճրվում.
 Բայց ի՞նչ անեմ, ո՞ր գնամ էլ,
 Երեսս էլի ձեզ եմ արել:
 Աստծու սիրուն, մի՛ խնայեք,
 Էս մի ձմեռ շահեք, պահեք,
 Մինչև նորից գարուն բացվի,
 Աշխարհքն էլ ետ բարով լցվի:
 - Դե լա՛վ, դու կա՛ց, ներս գնամ ես,
 Տեսնենք ներսից ի՞նչ կասենք քեզ:
 Ասավ պահնորդն ու մեջմեջ
 Կոկ սենյակներն անցավ անվերջ,
 Մինչև հասավ ներսի տունը,
 Ուր ապրում էր մեծ Մրջյունը՝
 Առատ կյանքով,
 Իր համայնքով:
 Գնաց, իրենց լեզվով հայտնեց.
 Մրջյունը լուռ լսեց, մթնեց,
 Ու ետ դարձավ,
 Էսպես ասավ.
 - Գի՛ծ Մոծակի համա՞ր եմ ես
 Ողջ ամառը արևակեզ
 Էնքան ջանքով

Ու տանջանքով
Տուն-տեղ դրել, ճամփա հարթել,
Ամբար շինել, պաշար կիտել,
Որ ամառը ծույլ պտտի,
Չմեռը զա՛նստի ուտի՞...
Մեր ծույլերին ջարդել ենք մենք,
Ուրիշ ծույլի՞ք բերենք պահենք...
Կերբաս կասես էդ անպետքին.
Բանի, գործի ժամանակին
Ով փոխանակ աշխատելու՝
Ուշք ու միտքը տա խնդալու,
Պարապ շրջի, երգի, պարի,
Սրա նրա բուշն համբուրի,
Էս կուտ վագի, էն կուտ ցատկի,
Վերջը էդպես պիտի սատկի:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Դու՛րս գրիր անձանոթ բառերը և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
2. Նկարագրիր պահապան մրջյունին:
3. Նկարագրիր մեծ մրջյունի տունը:
4. Մեջբերելով հեղինակի խոսքերը՝ մոծակին բնութագրիր
 - ա) ամռանը,
 - բ) ձմռանը:
5. Կարդա՛ առակի իմաստն արտահայտող հատվածը:
6. Մոծակին ներս չընդունելու համար մրջյունին փորձի՛ր
 - ա) արդարացնել,
 - բ) մեղադրել:
7. Համառոտ պատմիր առակը՝ դեպքերը փոխելով այնպես, որ մրջյունը մոծակին ներս թողնի:
8. Վերնագրի՛ր առակը
 - ա) բառակապակցությամբ,
 - բ) համապատասխան առածով:
9. Դու՛րս գրիր համ ու հոտ ունեցող արտահայտություններն ու նախադասությունները:
10. Համեմատիր «Մոծակն ու մրջյունը» և «Ճպլուռն ու մրջյունը» առակները:

ԼՍԵ՛Ն ԷՍ...

ՄԱՍՏՈՒ ԹԻԹԵՈՆԵՐ

Նոր Գլինեայում ապրում են հսկայական քիթոններ: Նրանց քե երի բացվածքը հասնում է 25 սանտիմետրի: Բնիկները բարձր են զնախատում նրանց միսը:

ԾՆՈՒԴԸ

Ճրճռ... ճրճռ... ճրճռճրճ, ճրճռ...
Լսել էք են բախմալի ճռռոցը, որ ծաղկի բուրմունքի ու կանաչի բարմության հետ խառնված՝ հոսում է գարնան դաշտերի երեսով:

Իհարկե, լսել էք և ինչքան էք լսել: Դեռ ով գիտի, գուցե էդ ժամանակ մի ծառի կամ քփի տակ էլ պառկած՝ խորասուզվել էք ջինջ, կապույտ երկնքի խորության մեջ, մաքուր, քերև երազների մեջ, իսկ չորս կողմերդ ծավալվում է համատարած՝ ճրճռճռ... ճրճռճռ...

Հանդի կամ դաշտի ծղրիդն է՝ իր անքիվ ու անհամար ընկերներով:

Կամ, գուցե, հիշում եք էն մելամաղձոտ ճռռոցը, որ ամառվա իրիկունները մենակ ու միալար հնչում է գյուղական խաղաղ տան մի որևէ անկյունից: Եվ ի՞նչ դուրեկան բախի՞ծ է բերում մարդու հոգուն, ի՞նչ խաղաղություն, ու մանկության օրերից, մանկության իրիկուններից, նրանցից էլ կարծես քե դենը՝ հեռավոր ու անորոշ հիշողություններ:

Էս էլ տան ծղրիդն է: Ապրում է տաք անկյուններում, սովորաբար բուխարու կողքին կամ վառարանի ետևը՝ մի որևէ փոքրիկ ճեղքում: Գիշերները իր քաքստոցից դուրս է գալիս, հացի, պանրի և ուրիշ ուտելիքների փշրանքներ է որոնում, նրանով ապրում ու երգում ամբողջ տարին: Նրա տան մեջ լինելն ու երգելը մեր տատերը բախտի նշան էին համարում:

Ճշմարիտ, որ բախտ է էս տեսակ երգիչ ունենալ տանը:

Հին հույները ծղրիդներին բռնոտում, ածում էին փոքրիկ վանդակներն ու կախում իրենց լուսամուտների շրջանակներին, որ երգեն:

Եվ օրական մի քերք սալաք ստանալով՝ գերության հետ հեշտ հաշտվում են ծղրիդներն ու երգում ու ավելի շատ են ապրում, քան ազատ ժամանակը, երբ ենթակա են հազար ու մի փորձանքի:

Մի մեծ միջատագետ, որ և մեծ բանաստեղծ է միաժամանակ, ասում է՝ ես ծղրիդին հաճույքով կղնեի գարնան վերածնության երգիչների գլուխը:

Բայց դուք գուցե էս էլ եք փորձել: Ուզել եք գտնել, տեսնել մեր փոքրիկ ու նշանավոր երգչին ու չեք կարողացել: Առաջիկ երգում է, ձենի վրա գնում ես, մին էլ տեսնում ես՝ կարեց ու սկսեց հեռվից: Էն կողմն ես գնում, հանկարծ լսում ես, որ աջից է երգում, ձախից, ետևից...

Ջարմանում ես, շշկում ես: Որտե՞ղ է վերջապես:

Ինչ ուզում ես, արա, ձենով չես գտնի նրան, շարունակ էսպես խաբս կտա:

Բայց ինչու՞մն է հնարքը, ո՞նց է անում, որ էսպես խաբս է տալիս:

Շատ հասարակ ու պարզ բան:

Երկու դողդոջուն, սպիտակ, բարակ, չոր ու քափանցիկ արտաքին քիեր ունի, որոնց եզերքները իջնում են ցած: Սրանց աջը միշտ գալիս է ձախի վրա, ու արմատում տակից մի կոշտ ունի: Էդ կոշտից հինգ փայլուն ամուր երակներ են ձգվում՝ երկուսը վերև, երկուսը ներքև, իսկ հինգերորդը, որ շեկավուն է և փշվոշոտ՝ մեջտեղով:

Հենց սա է էն գործիքը, որ քե ին քսելով՝ ձեն է հանում ու նվագում ծղրիղը: Կնտնտոցի պաշտոն է կատարում:

Ներքևի ձախ արտաքին քեին էլ նույն կազմն ունի, միայն քե սրա կնտնտոցն ու մյուս երակները վերևի կողմից են: Էնպես որ, վերևի ու ներքևի արտաքին քեերի երակները խաչաձև գալիս են իրար վրա:

Կնտնտոցներն իրար քսելիս, նայած քե որ երակին կամ քեի ինչ տեղին է քսում, նրա համեմատ էլ՝ ձենը փոխում է:

Սրա հետ միասին, երե նվագելիս քեերը բարձրացնում է, ձենը ազատ ու լիահնչուն է տարածվում, իսկ երե քեերն իջեցնում է,

կայցնում է մարմնին, քեի ձենը խլանում է էնպես, ինչպես երե մատող սեղմես զրնգող ամանին, ձենը խլանա: Եվ նայած, քե որ կողմից ու ինչպես է քեը սեղմում, նրա համեմատ էլ մին բույլ է գալիս ճռռոցի ձենը, մին՝ ուժեղ, մին՝ զվարթ, մին՝ ճնշված, մին՝ էս կողմից, մին՝ էն:

Դրա համար էլ ձենը լսում եք, բայց չեք կարողանում նրան գտնել:

Երան գտնելու համար պիտի գտնեք նրա բույնը: Գրեթե միշտ իր բնումն է կամ բնի առաջը ու չի հեռանում:

Ահա, տեսեք, բնից դուրս հանած նրա սև գլուխը. դես ու դեն է շարժում երկար շոշափուկները, որ մենք բեղեր ենք ասում: Իմացավ՝ մոտենում ենք, շտապով ետ-ետ գնաց, ներս մտավ, քաքնվեց: Էլ դուրս չի գա: Բայց ես գիտեմ նրան բերելու ձևը: Էսպիսի դեպքերում՝ երեխա ժամանակ, չոփ էինք առնում, կոխում ծղրիղի մատնաչափ երկարությամբ ունեցող՝ բույնը, խառնում ու ետ հանում: Էլ չէինք իմանում. զարմացած քե զարհուրած, ծղրիղը շշկլած՝ դուրս էր գալիս ու դես-դեն ընկնում: Իսկ եթե նորից ներս էր մտնում կամ իսկի դուրս չէր գալիս, ավելի հիմնավոր բան գիտեինք. ջուր էինք լցնում նրա փոքրիկ բույնը կամ տունը: Էս անգամ արդեն ուզեք-չուզեք՝ մեր երգիչը դուրս էր գալիս արևի տակ:

Տունը ջրով լցվեց:

Տուն որ ասում եմ՝ հանաք չիմանաք: Ես չեմ եղել նրա տանը, բայց հայտնի միջատագետների ասելով՝ ծղրիղի տունը քե՝ մաքրության, քե՝ գեղեցկության և քե՝ առողջապահության կողմից ավելի լավն է ու հարմար, քան մարդկանցից շատ շատերի տները:

Տեղն ընտրում է արեգունի ու ջրփախ մի կանաչ տեղ. արևոտ, առողջ ու դիրքը գեղեցիկ: Բնի մուտքի վրա սովորաբար կախված է լինում մի փունջ խոտ կամ ծաղիկ, որ հաճախ դուռը ծածկի չար աչքերից, հաճախ փանթի լինի շոգի դեմ: Մուտքի առաջ փոքրիկ ավլած բակն է:

Ինչպես մուտքը, էնպես էլ ներսը՝ սենյակը, պարզ, մաքուր ու չոր:

Իսկ ներսի սենյակի պատերը կոկ ու հղկած, դեռ սենյակում էլ՝ պահարան: Ու միշտ էլ, քանի կենդանի է ու ապրում է իր բնում, աշխատում է ավելի ու ավելի գեղեցկացնի, կատարելագործի: Եվ իր ցեղակից - ուղղաթևների մեջ մենակ ինքն է, որ էսպես բույն է շինում իր համար, նստակյաց կյանքի, մշտական բնակության համար: Հա՛մ բակ, հա՛մ նախասենյակ, հա՛մ սենյակ, հա՛մ պահարան:

Ասացեք խնդրեմ, ինչո՞վ է տանից պակաս: Ինքն էլ հա՛մ հիանալի նվագում է, հա՛մ էսպես տուն է շինում. ինչո՞վ է մարդուց պակաս: Գլխին էլ որ լավ մտիկ անեք, պառավ մարդի գլխի նման է: Երևի էդ շնորհքի ու էդ գլխի պատճառով էս տեսակ մի ավանդություն էլ կա: Ասում է. «Ծղրիղը մի ժամանակ մարդ է եղել: Ծատ ուրախ ու կյանքը սիրող մարդ է եղել: Ասածուն խնդրել է, որ իրեն հավիտենական կյանք տա, բայց մոռացել է հավիտենական կյանք խնդրելիս էն էլ խնդրի, որ միշտ ջահել մնա: Ասոված նրա կիսատ խնդիրքը կատարել է: Էս մարդն ապրել է, ծերացել, ծերացել, էնքան ծերացել, կորացել, չորացել ու կուչ եկել, փոքրացել, որ վերջը ծղրիղ է դարձել»:

Ինչպես բոլոր արտիստ մարդիկ, ծղրիղն էլ ատում է ամբոխը և սիրում է մենակությունը: Մենակ ապրում է իր գեղեցիկ տանը ու շատ էլ ծույլ է, ինչպես առհասարակ երգիչները: Մայիսը գալիս է քե չէ, տուն ու տեղը սարքում է քե չէ, սկսում է երգել: Եվ միշտ իր շեմքում: Իրիկնապահերին դուրս է գալիս վերջալույսի դիմաց կամ խաղաղ լուսնյակ գիշերները լուսնի լուսի տակ՝ իր մաքուր շեմքում, նվագում, կամ ինչպես ընդունված է ասել՝ երգում. ճրճռ...ճրճռ...

Սկզբում երգում է իր համար, փառաբանում է զարման գիշերների գեղեցկությունը, նոր կյանքի քաղցրությունը: Մի քիչ հետո սկսում է սեր երգել ու քնքշալով կանչել իր դրկից հարևանուհուն՝ տան առջև կախված ծաղկի կամ խոտի փնջի տակ գտնվող մաքուր բակում՝ լուսնյակի լուսի տակ, ժամանակ անցկացնելու:

Հարևանուհին երգել չգիտի ու երբեք չի երգում, սակայն սիրում է երգը, մանավանդ, երբ երգում, իրեն եմ գովում ու կանչում: Լսում

է երգչին և խում է իր առաջին ծնկներով ու էդ ձենի վրա գալիս է հրավերքին:

Գալիս է, գուրգուրում, զգվում են իրար, սիրում են իրար, սիրելով էլ իրար հետ կապում են իրենց կյանքը: Բայց շատ կարճատև ու դժբախտ է լինում առհասարակ նրանց էդ բարեկամությունը: Մի տասը տեսակցությունից հետո հաճախ մեռնում է մեր ուժասպառ երգիչը: Էն էլ է պատահում, որ էս ամենից հետո իր նախկին ընկերուհին է վրեն հարձակվում, ծեծում, ծվատում, ուտում՝ դեն չպրտելով անբախտ երգչի փալաս դարձած ջուրակը: Էն ջուրակը, որ էն-քան սրտառույշ եղանակներ էր նվագել իր համար:

Եթե կերպարանափոխության շրջանում է պատահում, որ ծղրիղը կորցնի իր մարմնի որևէ մասը, նորից պոկված անդամը դուրս է գալիս, ինչպես բույսի կտրած ճյուղը դուրս գա:

Տան ծղրիղը իր ապահով տեղը՝ իր տաք անկյունում, սովորաբար երկար է ապրում, իսկ հանդիմը ենթակա է հագար ու մի փորձանքի: Բարաբոթոշ կա, մողես կա, մեղու կա, վերջապես էն չարածնի ծտերը կան, որ անդադար բռնկոտում են չորս կողմը, մին էլ տեսար՝ մինը մոտակա քփի վրից պըժժ գարկեց, կոցեց մեր տկար երգչին ու տարավ, շամփրեց մամխի քփի փշերին՝ իր համար ձմեռվա պաշար:

Բայց եթե դրանից էլ ազատվի, բնությունից ո՞ր պիտի փախչի:

Հասնում են աշնան ցրտերը: Հոկտեմբերյան մի ցուրտ օր էլ վերջին անգամ իր շեմքի առաջ՝ աշնան սառը վերջալուսի դեմ, երգում է ծղրիղն իր վերջին երգն ու քնում հավիտենական քնով: Սառը քամին չորացած խոտերով ու բառամած ծաղիկներով ծածկում է նրա անհայտ գերեզմանը, իսկ մի քիչ հետո անհետ քաղում է ձյունի տակ ու վրեն սուլում է ձմռան բուրբ՝ վու՛...ու՛... Էսպես է բնության կարգը: Ծնվեց, ապրեց ու մեռավ՝ ետևից բողմելով իր սերունդը՝ 300-600 ծղրիղ, ինչպես ասում են գիտնականները:

Մարիկ ծղրիղը էսքան ձու է ածել մի էն տեսակ հարմար ու ապահով տեղ, որ հա՛մ վտանգից ու փորձանքից ազատ լինեն ձվանը,

հա՛մ էլ, երբ ձագերը դուրս գան, հենց տեղն ու տեղը կերակուր լինի նրանց համար:

Չարմանում են գիտնականները, թե որտեղի՞ց է ծղրիղին էսքան խելք ու բանականություն, որ առաջուց ամեն բան հոգում է իր ձագերի համար: Չէ՞ որ ինքը՝ ծղրիղը, երբեք ո՛չ մեր է տեսնում, ո՛չ ձագ, որ սովորած լինի, փորձով գիտենա: Երբ որ զարնանը ձվից աշխարհք է դուրս գալիս, մերն արդեն մեռած է լինում անցյալ աշնանը, ինքն էլ, երբ ձու է ածում, դրանից հետո մեռնում է նույն աշնանը ու չի տեսնում, թե էն ձվից ինչ է դուրս գալիս եկող զարնանը: Հապա ինչպես է, որ ամեն բան հասկանում է, նախատեսում ու հոգում: Եվ դրան մի պատասխան են տալի, թե դա կյանքի, բնության անգիտակից բեխողությունն է, բնագղն է:

Բայց ով գիտի, մի՞թե չի կարող պատահել, որ բացի բնագղից ուրիշ ընդունակություն էլ ունենա մեր փոքրիկ երգիչը, օրինակ՝ գիտակցություն, դատողություն: Հեշտ կարող է պատահել, որ էդպես լինի, թեև ինքը՝ բնագղը, արդեն շատ մեծ բան է և շատ կենդանիների մեջ ավելի է զարգացած, քան թե մարդու մեջ:

Ահա էսպես հոգում է ծղրիղն իր ապագա սերունդի համար, ապահովում է նրա ծնունդն ու ապրուստը, և նոր զարունքին հայտնվում են նրա ձագերը: Նորելուկ ձագերը ձվից դուրս գալուց հետո չորս անգամ իրենց կաշին ու կերպարանքը փոխում են, ու չորրորդ կերպարանափոխությանը դուրս են գալիս կատարյալ ծղրիղներ: Անմիջապես իրենց բնակարանի հոգսն են քաշում և իրար հետ կռվում են ծնողական օջախին տիրելու համար, որն էս կռվում մեռնում է անժամանակ, որը տիրում է, մյուսներն էլ զնում են, իրենց աշխատանքով նոր բնարական են շինում, և դարձյալ նույն կապույտ, ժպտուն երկնքի տակ՝ նոր կանաչ ծաղկոտ դաշտերի մեջ, խնդալով ու քնդալով շարունակվում է նույն կյանքն ու նույն երգը՝ ճը՛՛ռռ... ճը՛՛ռռ...

Կարծես թե ոչինչ չի փոխվել:

ՈՍԿԻ ԶԿՆԻԿ

Ա

Մի ծերուկ ձկնորս և իր պառավ կին
Բնակվում էին Մեծ ծովի ափին.
Ծերը գնում էր, ձուկ բռնում ծովից,
Պառավն էլ՝ տանը թել մանում բրդից:
Այսպես միասին՝ մի հին գետնատան
Երեսուներեք տարի ապրեցան:
Ահա մեկ օր էլ ծերը գնաց ծով,
Որ ձուկը որսա իր մաշված ցանցով:
Նա ուրախ-ուրախ ցանցը ծով ձգեց,
Առաջին անգամ միայն տիղմ հանեց,
Երկրորդ անգամը ցանցը ձգեց ծով,
Ցանցը դուրս եկավ ծովային խոտով,
Իսկ երրորդ անգամ, որ ցանցը ձգեց. -
Ո՞վ կարե ասեյ, թե ի՞նչ դուրս հանեց.
Նա բերավ իր հետ մի ոսկի ձկնիկ
Զկանց արքայի դուստրը գեղեցիկ:
Ծերի ցանցն ընկավ, իբրև խեղճ գերի,
Ոսկի աղջիկը ձուկ-քագավորի:
Խեղճ ոսկի ձկնիկ, ինչպե՞ս է խնդրում,
Մարդկային լեզվով ծերին աղաչում.
«Թո՛ղ ինձ, քո՛ղ, ծերո՛ւկ, քո՛ղ ինձ անվտանգ,
Քեզ կվճարեմ քանկազին փրկանք,
Ինչ սիրտդ ուզի, ինչ որ կամենաս,
Ուղիղն եմ ասում, ինձնից կստանաս»:
Վախեցավ ծերը, մնաց զարմացած:
Նա այնքան տարի ձկնորս էր եղած,

Բայց ձկան մասին երբեք չէր լսել,
Թե նա մարդու պես կարող է խոսել:
«Գնա՛, Տեր քնդ քե՛զ, - ասաց ծերունին, -
Ինձ հարկավոր չէ փրկանք քանկագին,
Գնա քեզ համար դու Ծիրանի ծով
Ու այնտեղ ապրիր ազատ, ապահով»:

Ք

Այս դեպքից հետո ծերը տուն դարձավ,
Պատմեց պառավին, քե ինչ բան տեսավ.
«Այսօր ես ծովից, գիտե՛ս ինչ, ա՛յ կնիկ,
Բռնեցի հանկարծ մի ոսկի ձկնիկ:
Ոսկի եմ ասում և ոչ քո գիտցած,
Այսպիսի հրաշք ոչ ոք չի տեսած:
Նա խոսիլ գիտեր ուղիղ մեր լեզվով,
Աղաչանք արավ, որ ետ ձգեմ ծով.
«Թո՛ղ, ասաց, խնդրեմ, քո՛ղ ինձ անվտանգ,
Քեզ կվճարեմ քանկագին փրկանք»:
Բայց ես ոչ մի բան չպահանջեցի՝
«Ոչինչ չեմ ուզում, գնա՛, - ասացի, -
Գնա՛ քեզ համար դու Ծիրանի ծով
Ու այնտեղ ապրիր ազատ, ապահով»...
Պառավը երբ որ այս բանը լսեց,
Խեղճ ալևորին շատ հանդիմանեց,
Թե ինչո՞ւ ձկնից փրկանք չի ուզել
Ու այնպես ձրի ետ ծովն է ձգել:
«Ա՛յ հիմար անմիտ, - հայհոյեց ծերին, -
Գոնե կասեիր դու ոսկի ձկին.
«Մի նոր տաշտակ տուր, տանեմ իմ կնկան,
Մերը կոտրած է, էլ չէ պետքական»...»

Դարձավ ծերունին, ծովի ափ գնաց,
(Տեսավ նա ծովը մեղմիկ ծածանված)
Սկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին.
Չուկր լողալով՝ մոտեցավ ծերին.
«Ի՞նչ ես կամենում, ծերո՛ւկ», - հարցրեց:
Ծերը գլուխ տվավ ու պատասխանեց.
«Ողորձա՛ծ լինիս, Թագուհի՛ - Չկնիկ,
Ինձ նախատում է իմ պառավ կնիկ,
Հանգիստ չի քողնում խեղճ ալևորին,
Վրաս մրքմրքում, ուշուց է տալիս.
Մի նոր տաշտակ է հարկավոր իրան,
Մերը կոտրած է, էլ չէ պետքական»...
Ոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց.
«Գնա՛, Տեր քնդ քե՛զ, մի՛ ախրիլ, - ասաց, -
Թող քո պառավը շատ չնեղանա,
Այսօր նա մի նոր տաշտակ կունենա»...

Գ

Ետ դարձավ ծերը դեպի իր տնակ,
Տեսավ կնկա մոտ մի սիրուն տաշտակ,
Բայց կինը գոհ չէր. նա այս անգամ էլ
Սկսեց ծերին աաստիկ նախատել.
«Գնացիր, անխե՛ղ, տաշտակ ուզեցիր,
Ինչո՞ւ մի ուրիշ բան չխնդրեցիր:
Էլ մի՛ ուշանար, շուտով ե՛տ դարձիր,
Եվ ոսկի ձկնից մեկ լավ տուն ուզիր»:
Ծերունին դարձավ ծովի ափ գնաց,
(Այս անգամ տեսավ ծովը պղտորված)
Սկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին.
Չուկր լողալով՝ մոտեցավ ծերին.

«Ի՞նչ ես կամենում, ծերո՛ւկ», - հարցրեց:
 Ծերը գլուխ տվավ ու պատասխանեց.
 «Ողորմա՛ծ լինիս, Թագուհի՛-Չկնիկ,
 Ինձ շատ նախատեց իմ պառավ կնիկ.
 Գնացիր, ասում է, տաշտակ ուզեցիր,
 Ինչո՞ւ մեկ սիրուն տուն չխնդրեցիր»:
 Ոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց.
 «Գնա՛, Տեր քնդ քե՛զ, մի՛ տխրիլ, - ասաց,-
 Թող լինի այնպես, ինչպես կամենա,
 Այսօր նա մեկ լավ տուն էլ կունենա»...
 Ծերը ետ դարձավ կրկին դեպի տուն,
 Էլ նա չգտավ իր հին գետնատուն.
 Մի նոր տուն տեսավ՝ լուսամուտներով,
 Կտուրից հանած ծխահաններով,
 Պատ ու վառարան մաքուր սվաղած,
 Կրով ու կավճով սպիտակացրած,
 Վարպետի տաշած կաղնի տախտակից
 Մեծ դուռն էլ կախած լայն բակի կողմից:
 Պատուհանի տակ կիներ ուռած նստել,
 Իր չարությունից ուզում է տրաքել:
 Ի՛նչ անե՞ծք ասես աշխարհքիս տակին՝
 Բոլորն էլ թափեց խեղճ մարդի գլխին:
 Վերջը, երբ փոքր-ինչ բարկությունն իջավ,
 Մոտրը կախած՝ ծերունուն դարձավ.
 «Անշնո՛րիք ծերուկ, տնա՛կ ուզեցիր,
 Երևի քո մեջ մեծ բան կարծեցիր,
 Ե՛տ դարձիր, անխե՛ղք, ե՛տ դարձիր, գնա՛,
 Ոսկի ձկնիկին իմ կողմից ասա,
 Որ էլ չեմ ուզում մնալ գեղջկուհի,
 Ուզում եմ լինել մեծ իշխանուհի»...

Պ.

Ծերունին դարձյալ ծովի ափ գնաց,
 (Այս անգամ տեսավ ծովը վրդովված).
 Սկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին.
 Զուկը լողալով մոտեցավ ծերին.
 «Ի՞նչ ես կամենում, ծերո՛ւկ», - հարցրեց:
 Ծերը գլուխ տվավ ու պատասխանեց.
 «Ողորմա՛ծ լինիս, Թագուհի՛-Չկնիկ,
 Հանգիստ չի տալիս ինձ մի չար կնիկ,
 Էլ չի կամենում մնալ գեղջկուհի,
 Ուզում է լինել մեծ իշխանուհի.
 Զգիտե՛մ գլուխն ի՞նչ քամի մտավ,
 Որ գեղջկությունից հանկարծ ձանձրացավ»...
 Ոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց.
 «Գնա՛, Տեր քնդ քե՛զ, մի՛ տխրիլ, - ասաց, -
 Թող քո պառավը հենց այսօրվանից
 Ազատ համարվի իր գեղջկությունից»...
 Ետ դարձավ ծերը և ի՛նչ է տեսնում.
 (Կարծեց ցնորք է աչքին երևում).
 Մի տուն հոյակապ, վերնասրահում
 Պառավն է կանգնած՝ ինչպես նոր խանում.
 Հագին սամուրե բաճկոնակ սիրուն,
 Գլխին՝ դիպակե չարդաք գույնզգույն,
 Վիզը զարդարած մարգարիտներով,
 Մատներին մատնիք անգին քարերով,
 Մաշիկներն ինչպես կաս-կարմիր որդան,
 Մյուս հագուստներն էլ՝ մետաքս պատվական:
 Ծառաներ ունի մի քանի տասնյակ,
 Բոլորն էլ իրան հլու հպատակ:
 Մարդին որ տեսավ, պառավը կատղեց,

Խեղճ ծառաներին ծեծել սկսեց.
 (Կարծում էր խեղճը, որ իշխանուհին
 Պետր է, որ ծեծե իր ծառաներին).
 Հայիոյանք քափեց ամենքի վրա,
 Տեղի-անտեղի քոթեց անխնա,
 Մեկի մազերից բռնեց քաշքշեց,
 Մյուսին էլ՝ մի լավ ապտակներ զարկեց:
 Ծերը մոտեցավ դող-դող քայլերով,
 Ասաց պառավին՝ խոր գլուխ տալով.
 «Բարով գերագնիվ խանում-խաբունիս,
 Հիմա խոմ գո՞հ ես, հանգի՞ստ կլինիս»...
 Պառավ տիկինը այնպես բղավեց,
 Որ խեղճ ծերունու լեղին պատառեց.
 Նրան հրամայեց, որ իսկույն գնա
 Գոմն ավել, քերե ու այնտեղ մնա...

Ե

Մեկ-երկու շաբաթ հազիվ անց կացավ,
 Պառավ խանումը նորից կատղեցավ.
 «Շուտ կանես կերթաս, - ասում է մարդին, -
 Ու իմ կողմանե կասես ձկնիկին,
 Որ էլ չեմ ուզում տիկնուքյուն անել,
 Ուզում եմ ազատ քագուիի լինել»...
 Այս խոսքի վրա ծերունին սոսկաց,
 Եվ աղաչելով պառավին ասաց.
 «Գժվե՞լ ես, ա՛յ կնիկ, ես չեմ հասկանում,
 Արդյոք դու գիտն՞ս ինչ ես ցանկանում.
 Մեկ նայիր վրադ, շենք ու շնորհքիդ,
 Լբքբան լեզվիդ, ծուռումուռ քայլքիդ,
 Ախր ի՞նչ ունիս քագուիու վայել,

Որ խելքիդ այդպես քամի է փչել,
 Արի լսի՛ր ինձ, մի՛ անիլ այդպես,
 Ամբողջ աշխարհքին կծիծաղացնես»...
 Էլ չհամբերեց մեր պառավ տատը,
 Որ վերջացներ մարդն իր խրատը,
 Նա այնպես գոռաց, այնպես որոտաց,
 Որ ամբողջ տունը հիմնովին րնդաց.
 «Ինչպե՛ս քե այդպե՛ս, հանդո՛ւզն ստահակ, -
 Գոչեց ու զարկեց մի ուժգին ապտակ, -
 Համարձակվո՞ւմ ես, գռեհիկ անգետ,
 Վիճել վեհանձն իշխանուհուս հետ.
 Բեզ հրամայում եմ պատվավոր խոսքով,
 Որ իսկույն գնաս քո հոժար կամքով,
 Եթե ոչ՝ ահա ժողովված կշտիդ,
 Սրանք կտանեն՝ խփելով վզիդ»:
 Ծերունին դարձյալ ծովի ափ գնաց,
 (Այս անգամ տեսավ ծովը սևացած).
 Սկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին.
 Զուկը լողալով՝ մոտեցավ ծերին.
 «Ի՞նչ ես կամենում, ծերո՛ւկ», - հարցրեց:
 Ծերը գլուխ տվավ ու պատասխանեց.
 «Ողորմա՛ծ լինիս, Թագուիի՛-Ձկնիկ,
 Էլի է կռվում իմ պառավ կնիկ:
 Ներիր ինձ, խնդրեմ, ես ամաչում եմ,
 Որ չար պառավիս նոր ուզածն ասեմ,
 Բայց ո՞ր ջուրն ընկնիմ, հանգիստ չի բողնում,
 Կրակն է գցել, այրում, խորովում:
 Գնա՛, - ասում է, - (ա՛խ նզովյա՛լ կին),
 Շո՛ւտ գնա, ասա՛ ոսկի ձկնիկին,
 Որ էլ չեմ ուզում տիկնուքյուն անել,
 Ուզում եմ ազատ քագուիի լինել»...

Ոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց.

«Գնա՛, Տեր քնդ քե՛զ, մի՛ տխրիլ,- ասաց,-
Թող քո պառավի ուզածը լինի,
Թող գնա դառնա ազատ քագուհի»:

2

Ո՞վ կարե պատմել, քե ծերն ինչ տեսավ,
Երբ ձկան մոտից տուն վերադարձավ.
Էլ ի՞նչ տուն, ի՞նչ բան, դու արքայական
Ապարանք ասա, կամ հսկայական
Մեծ-մեծ պալատներ շարեշար կանգնած՝
Բարձր բուրգերով չորս կողմը պատած,
Շքեղ դահլիճներ, անքիվ սենյակներ,
Մարդ կշշկվեր, եթե մեջն քնկներ:
Ծերը բարձրացավ մարմար սանդուղքով,
Մի դահլիճ մտավ խիստ պատկառանքով.
Առջևը բացվեց մի նոր տեսարան,
Երբ այնտեղ գտավ իր պառավ կնկան:
Նա հիմա ազատ քագուհի դառած՝
Առոք ու փառք ճաշի է նստած,
Մեծ-մեծ իշխաններ, խաներ ու բեգեր
Ոտի են կանգնած որպես ծառաներ:
Թագուհու համար գինի են ածում
Եվ ահողողով աչք-ունքին նայում,
Շեմքում կանգնել են ահեղ զինվորներ՝
Ուտերին բռնած կացնաձև սրեր:
Մենակ պառավն էր սեղանին բազմել.
Ո՞վ կհանդգներ նրա հետ նստել,
Բայց կերակուրներն այնքան շատ էին,
Որ հարյուր հոգի կկշտացնեին:

Եվ քանի՜ տեսակ անձանոր բաներ,
Ի՛նչ անուշեղեն, ի՛նչ տապալաններ...
Պառավն ուտում էր մեծ ախորժակով,
Ու գինին դարտկում՝ լիքը բաժակով,
Վերջն էլ մեղրահաց կերավ բավական,
Որ քաղցրացնե շրթունք ու բերան:
Ծերն այս տեսնելով՝ մնաց շփոթված,
Ընկավ պառավի ոտքերն ու ասաց.
«Բարո՛վ քեզ, բարո՛վ, ահե՛ղ քագուհի,
Քո մեծուքյունը հավիտյա՛ն լինի»:
Այս խոսքից հետո կամաց շշմջաց
Ու փափսալով պառավին հարցրեց.
«Հիմա որ բախտի վերին ծայրումն ես,
Խո՞ւմ բավակա՞ն ես, ա՛յ կնիկ, ի՞նչ կասես»:
Թագուհի դառած պառավն այս անգամ
Մարդի երեսին չնայեց անգամ:
Հրաման մոմռաց նա քրի տակին,
Որ դուրս վռնդեն մեր անկոչ հյուրին:
Հենց որ լավեցավ քագուհու հրաման,
Հնազանդ երևալ ամենքն ուզեցան.
Մեծ-մեծ իշխաններ, խաներ ու բեգեր՝
Ինչպես որսորդի արնախում շներ,
Խփելով ծերի շլնքակոթին՝
Շքեղ դահլիճից դուրս վռնդեցին:
Շեմքումը կանգնած պահապաններն էլ
Իրանց կացիններն էին պատրաստել.
Վրա վազեցին ամենքը մեկեն
Ու քիչ մնաց որ՝ խեղճին խողխողեն:
Ինչպես որ եղավ, մի կերպ դուրս պրծավ,
Դուրսն էլ ամբոխի ծաղրի տակն ընկավ,
Որ կարծես նրան լինեք սպասում

Անձրիի տակին՝ ցեխոտ փողոցում.
«Ա՛յ քե լավ արին, ծերո՛ւկ, դու անգետ.
Ո՞ւմ հետ ես մեկնում անճոռնի ոտներդ,
Թող այդ քեզ համար լինի լավ խրատ,
Որ էլ չցանեն մանդր կտավիստ»...

Է

Այս դեպքից հետո շատ օրեր չանցան,
Պառավի այծերն էլի մոտ եկան.
Ուղարկում է նա իր իշխաններին,
Որ գտնեն բերեն արտաքսած ծերին:
Եկավ ծերունին: Պառավն սկսեց.
«Դու պետք է գնաս ձկան մոտ, - ասաց,-
Կերբաս խոր գլուխ կտաս դու նրան
Ու իմ փափագը կհայտնես իրան.
Կասես՝ չեմ ուզում մնալ քագուիի,
Ուզում եմ լինել ծովի տիրուիի,
Ուզում եմ օվկիան ծովումը կենալ,
Ոսկի ձկնիկին ծառա ունենալ,
Որ իմ հրամանին միշտ պատրաստ լինի,
Եվ ինչ ուզենամ, իսկույն կատարի»...
Պառավին լսեց ծերը լուռ ու մունջ,
Առանց հայտնելու որևէ տրտմոջ:
Ծերունին դարձյալ ծովի ափ գնաց.
(Այս անգամ ծովը խիստ էր փոքորկված.
Փրփրած ալիքներ սարեր դառնալով՝
Իրար են զարկվում ահեղ գոռալով)
Ողբաձայն կանչեց ոսկի ձկնիկին.
Չուկը լողալով՝ մոտեցավ ծերին.
«Ինչ ես կամենում, ծերո՛ւկ», - հարցրեց:

Ծերը գլուխ տվավ ու պատասխանեց.
«Ողորմած լինիս, Թագուիի՝ Չկնիկ,
Իսպառ գժվել է իմ պառավ կնիկ,
Ի՞նչ անեմ արդյոք այդ նգովյալին,
Մինչև ե՞րբ տանջվիմ քավքառի ձեռին.
Էլ չի կամենում քագուիի լինել,
Այլ տես, անիծածն ի՞նչ է միտք արել.
Իշխել է ուզում բոլոր ջրերին
Ու իշխանուիի դառնալ ծովային,
Ուզում է օվկիան ծովումը կենալ,
Ոսկի ձկանդ ծառա ունենալ,
Որ իր հրամանին միշտ պատրաստ կենաս,
Ու ինչ ուզենա, շուտ կատարում տաս»...
Ոսկի ձկնիկը լուռ ու մունջ լսեց,
Բայց էլ ծերունուն չպատասխանեց.
Ջրի երեսին շրմփեց պոչով
Ու անցավ գնաց դեպի խորին ծով...
Շատ մնաց ծերը և շատ մայեցավ,
Բայց ոսկի ձկնիկն էլ չերևաց:
Դարձավ գլխիկոր, որ հայտնե կնկան,
Թե ի՞նչ փորձանքի մեջ գցեց իրան...
Եվ գնաց, տեսավ... (բայց ի՞նչ տեսնի լավ,
Որ արդար լինի և ոչ անիրավ).
Հին խողի շեմքում պառավը նստած,
Կոտրած տաշտակը՝ առջևն ընկած...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Պատմիր ծեր ձկնորսի մասին հաստատելով ասածներդ համապատասխան տողերով:
2. Բնութագրիր պառավ կնոջը:
3. Քո կարծիքով ինչո՞ւ պառավը միանգամից չուզեց ծովերի թագուհի դառնալ:
4. Ինչպե՞ս պատժվեց պառավը: Իսկ դու ինչպե՞ս կպատժեիր պառավին կամ գուցե չէի՞ր պատժի:
5. Հեքիաթի առանձին մասերը վերնագրիր:
6. Հեքիաթը համառոտ պատմիր:
7. Ի՞նչ կապ ես տեսնում ծովի տրամադրության և հետո կատարվող դեպքերի միջև:
8. Հերոսներին բեր մեր ժամանակները և նոր հեքիաթ գրիր:
9. Հեքիաթից դուրս գրիր դարձվածքները և բացատրիր:
10. Դուրս գրիր հեքիաթին համապատասխան առածներ:
11. Խորհուրդ տուր պառավին՝ օգտագործելով «Ժողովուրդն ասում է...» բաժնի առածները:
12. Նամակ գրիր ծեր ձկնորսին:

ԼՍԵ՛Ն ԵՍ...

Ձեզանից շատերը սիրով ակնարիտմային ձկներ են պահում կամ էլ ժամերով կարող են հիանալ դրանցով: Բայց, երեի քչերը գիտեն, թե ի՞նչ դժվարությամբ են այդ ձկները արհաղարծային երկրներից մեզ մոտ հասել, ինչքա՞ն դժվարություններ են հաղթահարել ձկնասերները, մինչև կարողացել են ուսումնասիրել դրանց կյանքը:

Անցյալ դարի Ֆրանսիացի գիտնական Պիեռ Կարբոնեն երազում էր Փարիզի շրջակայքում՝ մի անո, այնպես կլիմայափոխել, որ հնարավոր լինեի հարավային երկրների կենդանիներ ու բույսեր աճեցնել:

Մի անգամ նա անգլիացի ճանապարհորդ Կոմմենտոնի գրքում կարդում է Հարավարևելյան Ասիայի լճակներում ապրող գուրամի ձկան մասին, որն ըստ Կոմմենտոնի, շատ համեղ միս ունի: Յանկանալով այն բազմացնել Սենա գետում՝ Կարբոնեն ցուցում է ապիս՝ նավերով Ֆրանսիա բերել այդ ձկներից:

ԼՍԵ՛Ն ԵՍ...

Շուտով նավերը հասնում են Հնդկաստան: Կարբոնեն օգնականները, բացի գուրամի ձկնից, ուրիշ ձկներ էլ են բռնում, լցնում ջրով և տակառը և վերադառնում Ֆրանսիա: Դանապարհին փոքորիկ է բարձրանում: Նավաստիները տակառը փայտե կափառիչով ծածկում են, որ ձկները տակառից չքափվեն: Մինչև տեղ հասնելը, ո՛չ տակառի բերանն են բացում, ո՛չ էլ ձկներին՝ կերակրում:

Վերջապես նավը տեղ է հասնում:

Կարբոնեն դիմաւորում է նավն ու բաց անում տակառը: Մյուս ձկներից հատուկ են առնում էին սատկե, իսկ գուրամիներից՝ ոչ մի հաա կենդանի չէր մնացել: Կարբոնեն տխրում է: «Գուրամիները կարող էին սատկե երկու պատճառով. կամ նրանք սատկել են մյուս ձկների հարկ անուրջամբ, կամ էլ՝ տակառի կափառիչին խփվելուց», - մտածում է գիտնականը:

Ի՞նչ արած, տխուր փաստ է, բայց պետք է ամեն ինչ կրկնել:

Հեշտ է ասել՝ կրկնել: Կարբոնեն ստիպված սպասում է ամբողջ աշունն ու ծմեռը և միայն ամռանը նորից պատվիրում գուրամիներ բերել իր համար:

Եվ ահա դարձյալ Կարբոնեն հուզմունքից դողացող ձեռքերով բաց է անում տակառի վրայի քարանձ ծածկոցը (այս անգամ կափառիչի փոխարեն քարանուկ էին ծածկել):

- Աստված իմ, ի՞նչ անհաջողություն, - գոչում է Կարբոնեն: Տակառում միայն սատկած գուրամիներ էին: - Կրկնե՛ք ձկների տեղափոխումը, - համառորեն պնդում է Կարբոնեն: - Բռնե՛ք բոլոր ջահել ու աշխույժ ձկներին ու ինչքան հնարավոր է՝ լավ ծածկեք տակառի բերանը:

Ամիսներ են անցնում մինչև նավը Ֆրանսիա է հասնում: Կարբոնեն հուզմունքից նայում է տակառին: Նրա փորձված աչքն անմիջապես նկատում է, որ տակառի բերանը լավ չի ծածկված: Բայց դիտողություն անելու ու վիճելու ժամանակ չկար. բաց է անում տակառը:

- Կա՛, - գոռում է Կարբոնեն: - Արագ, ավել ցանցը:

Բայց գիտնականի ուրախությունը կարճ է տևում: Միայն մի գուրամի էր կենդանի մնացել, այն էլ՝ կողքի պառկած և դժվար էր շնչում: Կարբոնեն զգուշորյամբ ձկնիկին տանում է տուն ու բաց բողնում իր ամենախոր ակնարիտմում: Չուրը քարի նման ընկնում է հատակին ու խռիկ-

ԼՍԵՆ ԵՍ...

ներք ցնցում:

- Ի՞նչը նրան չի բավարարում, - տանջվում է Կարբոնեն: - Ջուրն ամենամաքուրն է, խորությու-
նը՝ բավարար: Ինչո՞ւ է ձուկը հոգեվարքի մեջ. ուր որ
է կատակի:

Կարբոնեն նստում է ակվարիումի առաջ ու անբարբ նա-
յում ձկանը. «Ինչո՞ւ են մյուս ձկները բարեհաջող առեղ հաս-
նում, իսկ սա՝ ոչ»:

Հանկարծ նկատում է, որ ձկնիկը շարժվում է՝ ձգտելով վեր
բարձրանալ: Ահա նրա լողակներն ամբողջ ուժով աշխատում են, սա-
յան ուժը չի հերիքում և նորրոց ընկնում է հատակին:

- Ձուկը խեղդվում է, կարծես ջուրը նրա հարազատ տարերքը չէ, -
գարմանում է Կարբոնեն:

Հանկարծ գիտնականը նկատում է, որ ձուկը նորից ջրի երես բարձ-
րանալու փորձ է անում՝ արագորեն վեր է լողում ու մի վայրկյան դունչը
ջրից դուրս հանում: Կարբոնեն գարմանքից վեր է ցատկում:

- Էվրիկա՛, - ճչում է նա: - Ուրեմն գուրամիներն իրենց լողը կարգավո-
րում են՝ մրնոլորտից օդ կուլ առալով:

Բայց սա դեռ բոլորը չէր: Գիտնականին մի նոր անակնկալ էլ էր
սպասվում: Գուրամին ավելի կայտառ սկսեց վեր լողալ, ավելի ուրախ՝
պարբերաբար բարձրանալով ու օդ կուլ առալով:

- Ուրեմն ձուկը մրնոլորտային օ՞ղ է շնչում, - մտածում է Կարբոնեն: -
Ահա, քե ինչու էին սատկում գուրամիները. մենք փակում էինք տակառի
բերանը, և օդը տակառ մուտք չէր գործում: Հետև ապես ձկները չէին կա-
րող օդ շնչել և սատկում էին: Սատկո՞ւմ էին բայց չէ՞ որ նրանք խռիկներ
ունեն...

Իմանալով նախորդ անհաջողությունների պատճառը՝ 1873 թ. ձկներն
առանց կորստի առեղ են հասցվում:

Ուսումնասիրելով գուրամիների կյանքը՝ պարզվում է հետևյալը. գու-
րամիները շնչում են ոչ միայն խռիկներով, նրանք մի օրգան էլ ունեն՝ «լա-
բիրինթա», որի միջոցով օդը ներծծվում է արյան մեջ:

«Լաբիրինթայի» գոյությունը պայմանավորված է գուրամիի հայրե-
նիքով: Հնդկաշինում, որտեղ գուրամիներն ապրում են, շատ շոգ է: Լճակ-
ներում ջուրը տաքանում է ու հաճախ նեխում, իսկ նեխած ջրի մեջ քրվա-
ծիներ քիչ է, հետևաբար՝ խռիկներով շնչելը դժվար: Դրա համար էլ գուրա-
միները դուրս են գալիս ջրի երես՝ օդ կուլ առալով:

ՀԱՍՈՒ ՍԱԴՅԱԼ

ՊԱՊԸ

Իմ պապը տնկել է
Մեր գյուղի շիվերը,
Իմ պապը պայտել է
Մեր գյուղի ձիերը:
Իմ պապը մեր գյուղի
Պատերը շարել է
Եվ բոլոր կամերը
Մեն-մենակ քարել է:
Ջրել է իր այգին
Ու մարգը բախել է
Եվ արդար քրտինքով
Իր տունը պախել է:
Իմ պապը վարել է,
Իմ պապը ցանել է,
Իսկ հնձի ժամանակ
Ձեռքի մեջ մանգաղի
Դաստակը ցավել է:

Իմ պապը հողի հետ
Խորիել ու խոսել է,
Ամպի հետ արտասվել,
Ջրի հետ հոսել է...
Մի օր էլ, երբ հանկարծ
Ծալվել են ծնկները,
Ջարմանքից քարացել,
Ամորից շիկնել է:
Թողել է նա մաճը
Եվ շունչը պախել է,
Եվ հետո քրտինքը
Ճակատին պաղել է:
Եվ պապը ակոսում
Պառկել ու քնել է,
Խառնվել այն հողին,
Որ իրեն սնել է:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Ինչպե՞ս ես հասկանում
Մի օր էլ, երբ հանկարծ
Ծալվել են ծնկերը,
Ջարմանքից քարացել,
Ամորից շիկնել է:
2. Կարդա՛ բանաստեղծության վերջին քառատողը և բացատրի՛ր:
3. Բնութագրի՛ր պապին՝ հաստատելով ասածներդ համապատասխան տո-
ղերով:
4. Փորձի՛ր նկարագրել պապին:
5. Նկարագրի՛ր գյուղի կյանքն ու գյուղացուն ըստ այս բանաստեղծության:
6. Գրի՛ր երկխոսություն քո և քո պապի միջև:

Շատ տարիներ առաջ մեր աշխարհում մի աղքատ փայտահատ է լինում իր կնոջ հետ: Այս փայտահատը ամեն օր կացինը վերցնում, չվանը քնին է գցում, գնում անտառ, փայտ կտրում բերում, ապրուստ անում: Մի օր էլ, երբ սա գնում է անտառ, տեսնում է, հրես, մի մեծ կոճղ է ընկած ծառերի տակ:

«Ա՛յ լավ վառելիք», - մտածում է նա ու երբ կացինը հանում է գոտուց և մեկ-երկու խփում է կոճղին, ճերմակ մորուքով մի մարդ դուրս է գալիս կոճղից:

- Ախպե՛ր ջան, - ասում է, - տունս մի՛ քանդի: Տեսնում եմ՝ խեղճ մարդ ես, ա՛ռ էս սուփրեն, տար քեզ: Բայց ճամփին չասես:

«Սուփրա՛ ջան, սուփրա՛,

Քեզ տեսնեմ, սուփրա՛»...

Փայտահատը վերցնում է այդ սփռոցն ու ճանապարհ ընկնում. բայց ճամփի կիսին մտածում է, քե ինչո՛ւ ծառաբնակ մարդն արգելեց իրեն սփռոցի հետ խոսել: Ու այդ բանն այնպես է հետաքրքրում նրան, որ էլ չի համբերում և ասում է.

- Սուփրա՛ ջան, սուփրա՛,

Քեզ տեսնեմ, սուփրա՛...

Ասում է քե չէ, զարմանալի մի բան է կատարվում իսկույն. ծալված սփռոցը բացվում է հանկարծ, վրան շարվում են ուտելիքներ ամեն տեսակ և խմիչքներ՝ մեկը մյուսից քաղցր ու համեղ:

Փայտահատը նստում է այդտեղ, ուտում - խմում է ուզածի չափ և վերջը նորից կրկնում.

- Սուփրա՛ ջան, սուփրա՛,

Քեզ տեսնեմ, սուփրա՛...

Ասում է, սփռոցն ինքն իրեն հավաքվում է նորից, ծալվում: Փայտահատը վերցնում է ուրախ-ուրախ ու բերում տուն:

- Ա՛յ կնիկ, - ասում է, - մի սփռոց եմ բերել անտառից, մի զարմանալի սփռոց: Ա՛ռ, պահիր, բայց երբեք չասես:

- Սուփրա՛ ջան, սուփրա՛,
Քեզ տեսնեմ, սուփրա՛...

Կլինն էլ (այդ ո՛ր կլինն է մարդու պատվերը կատարում), հենց որ մարդը դուրս է գալիս, մտածում է, թե ինչո՞ւ մարդն ասաց սփռոցի հետ չխոսես, ու մոտենում է սփռոցին.

- Սուփրա՛ ջան, սուփրա՛,
Քեզ տեսնեմ, սուփրա՛...

Սփռոցը բացվում է իսկույն ու - աչքդ բարի տեսնի - ամեն ինչով լիքը: Մենակ բռնունի կաթն է պակաս: Փայտահատի կլինն ուտում-խմում է ուզածի չափ և հետո վերցնում դնում մի կողմ:

Եվ այսպես, մարդ ու կլին ուզած ժամանակ մոտենում են սփռոցին, այդ խոսքերն ասում, սփռոցը բացվում է միշտ՝ ուտելիքներով լիքը, և նրանք ճաշում են կուշտ, հետո դնում մի կողմ ու զրուցում ուրախ, որ ազատվեցին դառն աղքատությունից ու հացի հոգսից:

Բայց մի օր փայտահատն ասում է կնոջը, թե այսպես սփռոցն ունեցողն ուրիշ լավ բան էլ կունենա, գնամ մի բախտս փորձեմ:

Ու մի քանի օր հետո նորից գնում է անտառ, նորից գտնում է կոճղը ու կացնով խփում՝ քրժսկ, հա քրրժսկ...

Նորից կոճղի միջից դուրս է գալիս ճերմակմորուս ծերունին:

- Ես քեզ, ախպե՛ր ջան,- ասում է,- սփռոց տվի, որ տունս չքանդես, ինչո՞ւ ես եկել նորից քխկացնում: Դե, այս անգամ էլ քեզ մի երկանք կտամ, գնա՛: Էլ չգա՛ս...

- Երկանքը տանեմ ի՞նչ անեմ,- հարցնում է փայտահատը:

- Երբ կարիք կունենաս, կասես.

- Երկա՛նք ջան, երկա՛նք,

Քեզ տեսնեմ, երկա՛նք...

Փայտահատը երկանքը բերում է տուն ու ծառաբնակ ծերունու խոսքերն ասում է թե չէ, երկանքն իրեն-իրեն պտտվում, բան է ընկնում ու ալյուր անում: Մի ժամում այնքան ալյուր է քափում, որ փայտահատի կլինը չի իմանում՝ որտե՛ղ լցնի այդքան ալյուրը: Իր պարկերն ու տունը լցնելուց հետո հարևաններից է պարկեր

խնդրում ու հետո սկսում ծախսե՛լ, ծախսե՛լ... Մի կողմից ծախում է, մյուս կողմից երկանքը քափում է, հա՛ քափում: Ինչքան ծախում է, երկու այնքան երկանքը քափում է:

Անցնում է մի քիչ ժամանակ, նա մտածում է՝ մեկ էլ գնա անտառ, տեսնի այս անգամ՝ ինչ կտա ծառաբնակ ծերունին:

«Նա որ, - ասում է, - այդպես սփռոց ուներ ու այդպես զարմանալի երկանք, ուրիշ ավելի լավ բաներ էլ կունենա»:

Մտածում է փայտահատը և, չնայած հարստացած, բայց կացինը նորից գտնի է խրում, չվանը քեի՛ն գցում ու գնում:

Գնում կանգնում է կոճղի մոտ ու նորից կացինը վրա բերում. քրժսկ, հա քրրժսկ...

Թխկոցի վրա կոճղից իսկույն դուրս է բռնում ճերմակահեր ծերունին.

- Հը, էլի՞ եկար: Չէ՞ որ քեզ սփռոց տվի, երկանք տվի, որ էլ կարիք չունենաս փայտ կտրելու: Նորից ինչո՞ւ ես ուզում տունս քանդել: Դե, ա՛ռ, էս հավն էլ քեզ, ու ինձ հանգիստ բող: Տա՛ր, բայց ճամփին չասես.

- Հավի՛կ ջան, հավի՛կ,

Քեզ տեսնեմ, հավի՛կ...

Փայտահատը հավն առնում, գնում է տուն. բայց, ինչպես միշտ, չի համբերում, ճամփի կիսին դառնում է հավին ու ասում.

- Հավի՛կ ջան, հավի՛կ,

Քեզ տեսնեմ, հավի՛կ...

Ասում է, հավն իսկույն նրա ձեռի մեջ մի ոսկե ձու է անում:

Փայտահատն ուրախացած հավն ու ձուն բերում է տուն:

- Կնի՛կ, ոչ թե հավ եմ բերել, այլ մի իսկական գանձ...

Ու մի տարվա մեջ հավն այնքան ոսկե ձու է անում, որ փայտահատը հարստանում, ծառաներ ու սպասավորներ է պահում, այգիներ ու պարտեզներ է գցում, պալատանման տներ է շինում, աշխարհի ընտիր բաներն առնում, բերում-լցնում է տուն ու վայելում: Իսկ կլինը, որ առաջ արար էր քխում, խաս ու մետաքս է հագնում,

քիւրիին ու պարանոցին լայ ու մարջան է կապում, մատները զարդարում է քանկ մատանիներով և նոր սեր է տալիս մարդուն ու նոր սեր առնում:

Բայց այդ բոլորը փայտահատին կարծես չի գոհացնում. նորից մի օր վեր է կենում նա, հին հագուստները հագնում, կացինը գոտին խրում, չվանը քիւն գցում ու գնում անտառ:

Գնում գտնում է հին կոճղը, կացինը հանում ու վրա բերում՝ քրթիկ, հա քրթիկ...

Մեկ-երկու՝ կոճղից իսկույն դուրս է գալիս ճերմակ ծերունին և ասում՝ ճերմակ մորուքը բռնած.

- Ա՛յ -ա՛յ-ա՛յ... Դու էլի եկել ես իմ տունը քանդելո՞ւ: Երեք բարոյյուն արի քեզ, հերիք չի՞, որ նորից ես եկել: Ա՛յ-ա՛յ-ա՛յ... Դե որ այդպես է, այս անգամ էլ այս մահակը վերցրու քեզ: Բայց ճանապարհին չասես.

- Մահա՛կ ջան, մահա՛կ,

Քեզ տեսնեմ, մահա՛կ...

Ու փայտահատն ուրախանում է, որ այս անգամ էլ ծերունին մի նոր բան նվիրեց իրեն. փայտ-մահակը վերցնում վերադառնում է տուն՝ կնոջն ուրախացնելու: Բայց, ինչպես միշտ, էլի չի համբերում ու կես ճամփին խոստում է մահակի հետ.

- Մահա՛կ ջան, մահա՛կ,

Քեզ տեսնեմ, մահա՛կ...

Ասում է... Բայց խոսքի կեսը դեռ բերանում՝ մահակը դուրս է պրծնում նրա ձեռքից, գետնովն է դիպչում ու նորից բարձրանում: Փայտահատն սպասում է, քե ասի մի նոր հրաշք կպատահի և, ո՛վ գիտի, ինչե՛ր քափվեն փայտի միջից: Բայց մահակը, գետնից վեր բռնելով, զարկում է նախ փայտահատի գլխին, ապա մեջքին ու կրծքին: Եվ փայտահատը ո՞րքան էլ ուզում է նրան բռնել-խանգարել, ոչինչ չի օգնում: Մահակը շարունակում է զարկել նրա ոտներին, ձեռքերին, մեջքին ու գլխին...

Այնքան է զարկում՝ փայտահատն ուշաքափ ընկնում է գետին:

Անցորդ մարդիկ գտնում են նրան, ուշքի բերում և տանում տուն:

Բայց տունն էլ այն հարուստ տունը չի լինում, այլ առաջվա խրճիթը: Իսկ խրճիթում էլ ոչ ոսկե ձու ածող հավն է լինում, ոչ երկանքը, ոչ էլ ինքն իրեն բացվող սփռոցը: Կինն է միայն, առաջվա հին շորերը հագած, ճախարակ մանում...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Ինչպե՞ս ես հասկանում

- Սփռոցը բացվում է իսկույն - աչքդ բարին տեսնի - ամեն ինչով լիքը: Մե՛նակ թռչունի կաթն է պակաս:

2. Հեքիաթը բաժանի՞ր մասերի և վերնագրի՞ր յուրաքանչյուր մասը:

3. Ծառաբնակ մարդու անունից պատմի՞ր հեքիաթը:

4. Բնութագրի՞ր փայտահատին:

5. Փոխի՞ր հեքիաթի ավարտը.

ա) գտի՞ր ուրիշ պատիժ փայտահատի համար

բ) այնպես արա՛, որ փայտահատը չպատժվի:

6. Հորինի՞ր նոր վերնագիր այս հեքիաթի համար:

7. Դո՛ւրս գրի՞ր այս հեքիաթին համապատասխան առածներ՝ դրանցից մեկը դարձնելով հեքիաթի վերնագիր:

8. Եթե մորուքավոր ծերուկը քեզ տար մի կախարդական գավազան, ի՞նչ կխնդրեիր նրանից: Շարադրի՞ր խնդրանքդ:

ԳԱՐՈՒՆ Է ԳԱԼԻՍ

Ծիւերն են դաշտում կանաչին տալիս,
Դռները բացէ՛ք, գարո՛ւն է գալիս:

Չմեռը հալվել, դարձել է առու,
Դարձել է առու, դարձել է վտակ,
Արաքսի հունով գնում է հեռու,
Գնում է դեպի ծովը անհատակ:

Հոգնած քիւրը քսելով ամպին,
Կրծքին դեռ խոնավ ծվենը նրա,
Արագիւն իջել Արաքսի ափին,
Հանգստանում է մի ոտքի վրա:

Ժպտալուց առաջ, բողբոջն է լալիս,
Դռները բացէ՛ք, գարո՛ւն է գալիս:

Աղբյուրներն ուրախ իրար են կանչում,
Իրար են փարվում հովերն արքնացած,
Ծաղկունքի բույր է հողն արտաշնչում,
Մեղուն քանդում է ակնամոմը քաց:

Մեղուն ուզում է դուրս գալ ու բռնել,
Խաղալ է ուզում արևի շողով,
Ուզում է իր նուրբ քիւրը քրջել
Երագում տեսած ծաղկունքի ցողով:

Ողջ բնությունն է հրճվանքից լալիս,
Դռները բացէ՛ք, գարո՛ւն է գալիս:

Ծիծառներն անցնում փարախի կողքից
Եվ պատուհանի փեղկին են դիպչում,
Իսկ գառը ներսում արևի շողքից
Խրտնել, անկյունից անկյուն է բռնում:

Կանգնել է ներին փարախի դռան՝
Հեռու լեռների երագն աչքերում,
Նեղվել է հովվի սիրտը անվարան՝
Չորս պատերի մեջ էլ չի համբերում:

Լեռներն իրարու ողջույն են տալիս,
Դռները բացէ՛ք, գարո՛ւն է գալիս:

Հողն է մայրության հրճվանքից դողում,
Թող որ հավիտյան ազատ լինի նա,
Թող որ ոչ մի ծիլ չմնա հողում,
Ոչ մի հավքի բույն քափուր չմնա:

Երկինք ու երկիր մեզ ձայն են տալիս.
- Դռները բացէ՛ք, գարո՛ւն է գալիս:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Բացատրիր հետևյալ պատկերները.

Չմեռը հալվել, դարձել է առու...

Ծաղկունքի բույր է հողն արտաշնչում...

Ողջ բնությունն է հրճվանքից լալիս...

2. Սանրամասն պատմիր՝ ինչպե՞ս է գալիս գարունը ըստ բանաստեղծության:

3. Հորինիր երկխոսություն արևի և հողի միջև:

ՄԱՆՈՒՇԱԿԸ

(ա վ ա ն դ ու թ յ ու ն)

Մանուշակը, մի ժամանակ,
Ինչքա՛ն առաջ, ի՞նչ իմանանք,
Եղել է մի շատ գեղեցիկ,
Մի շատ քնքուշ,
Անուշ աղջիկ:
Բայց եղել է շատ բացբերան.
Սրա խոսքը տարել նրան,
Նրա խոսքը բերել սրան,
Ինչքան գաղտնիք են վատահել,
Ոչ մի գաղտնիք նա չի պահել:
Խրատել է մայրը նրան,
Իսկ նա՝ էլի միշտ բացբերան:
Խրատել է մայրը մեկ էլ,
Իսկ նա գլուխ չի էլ քեքել:
Միշտ խելքի է մայրը զցել,
Իսկ նա լեզուն չի էլ կծել:
Երբ տեսել է՝ օգուտ չկա,
Անիծել է մայրն աղջկան.
«Դաշտերն ընկած՝
Ապրես ծնկած,
Հենց գորանաս՝
Շուտ չորանաս,
Ու լեզուդ էլ
Բաց բերնիցդ քող դուրս չգա,
Այլ բկիցդ,
Ծոծրակիցդ»:

Դրա համար
Մինչև հիմա
Մանուշակը ցողուն տալիս,
Դեռ նոր ցցված՝
Կռանում է,
Դեռ նոր բացված՝
Թառամում է,
Իսկ ծաղիկն էլ դուրս է գալիս
Ոչ քե բերնից,
Այլ բկիցը
Եվ մինչև իսկ ծոծրակիցը...

ՀԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Արծակ շարադրի՛ր այս ավանդությունը:

ՀԱՄԵՐԳ

Վտակը ժայռից ներքև է բռնում,
Թափ առած ընկնում քարերի գլխին,
Ջարկում ավազին, շաշում է, ճշում,
Ճշում անհանգիստ, փրփուրը բերնին:

Ինչպես ծերունին, ձայնով պառաված
Չայնակցում է ժիր բռնիկի երգին,
Այնպես է ծերուկ անտառը կամաց
Արձագանք տալիս ջրի աղմուկին:

Այնինչ բնության զվարթ համերգի
Ունկնդիրն անխոս, հավիտենական,
Ժայռը մտախոհ՝ իր մռայլ մտքի
Ետևից ընկած՝ լսում է նրան:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐՈՒՄՆԵՐ

1. Ինչո՞ւ է բանաստեղծությունը կոչվում «Համերգ»:
2. Թվարկի՞ր համերգի մասնակիցներին: Փորձի՞ր հնարավորին չափ դիպուկ բառերով բնորոշել նրանց:
3. Բանաստեղծության մեջ ի՞նչն է ավելի շատ՝ գո՞յնը, ծա՞յնը, շարժո՞ւմը:
4. Ի՞նչ բառերով ու արտահայտություններով է հեղինակը պատկերել շարժումը:
5. Ո՞ր քառատողն է քեզ ավելի շատ դուր գալիս: Ինչո՞ւ:
6. Դու՞րս գրիր գեղեցիկ պատկերները:
7. Պատմի՞ր համերգի մասին ընդգրկելով նաև ուրիշ մասնակիցների:
8. Ի՞նչ գույներ կօգտագործես այս էջը նկարազարդելիս:

ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԸ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

Ձիմ անունով մի փոքրիկ տղա՝ բժիշկ Լուի Դ-իի անդրանիկ ու միակ որդին, առաջին անգամ դպրոց գնաց: Նրա հայրը ֆրանսիացի էր, քառասնամյա քիկնեղ մի տղամարդ, որի պատանեկության տարիներն անցել էին աղքատության, ձախորդությունների ու փառամոլ երազանքների մեջ: Ձիմի մայրը մեռել էր տղայի ծնվելու ժամանակ, և միակ կինը, որին մտերիմ էր, շվեդուհի Էմին էր՝ իրենց տնտեսուհին:

Հենց նա էլ Ձիմին տոնական զգեստ հագցրեց ու տարավ դպրոց: Ձիմը սիրում էր Էմին, բայց դադարեց սիրելուց, որովհետև նա իրեն դպրոց էր տանում: Ձիմն այդպես էլ ասաց նրան: Ամբողջ ճանապարհին նա այդ էր կրկնում:

- Ես քեզ չեմ սիրում, - ասում էր նա: - Էլ չեմ սիրում քեզ:
- Իսկ ես քեզ սիրում եմ, - պատասխանում էր տնտեսուհին:
- Բա էլ ինչո՞ւ ես ինձ դպրոց տանում:

Նա առաջ էլ էր զբոսնում Էմիի հետ, մի անգամ մույնիսկ կիրակնօրյա ցերեկային համերգ գնացին քաղաքային զբոսայգում, սակայն դպրոց գնալը բոլորովին այլ բան էր:

- Ինչո՞ւ ես ինձ դպրոց տանում, - ասաց նա:
- Բոլորն էլ պետք է դպրոց գնան, - ասաց տնտեսուհին:
- Իսկ դու գնացե՞լ ես:
- Չէ:

- Բա ես ինչո՞ւ պիտի գնամ:
- Այնտեղ քեզ դուր կգա, - ասաց տնտեսուհին:

Ձիմը մի քանի քայլ լուռ անցավ՝ բռնած տնտեսուհու ձեռքից:

- Ես քեզ չեմ սիրում, - ասաց նա: - Էլ չեմ սիրում քեզ:
- Իսկ ես քեզ սիրում եմ, - ասաց տնտեսուհին:

- Բա էլ ինչո՞ւ ես ինձ դպրոց տանում, - նորից ասաց նա: - Ինչո՞ւ:

Տնտեսուհին հասկանում էր, քե փոքրիկ տղայի համար որքան սարսափելի կարող է լինել առաջին անգամ դպրոց գնալը:

- Այնտեղ քեզ դուր կգա, - ասաց նա: - Դու երևի երգեր կսովորես ու զանազան խաղեր կխաղաս:

- Չեմ ուզում, - ասաց Ջիմը:

- Ես ամեն օր կգամ քո ետևից, - ասաց տնտեսուհին:

- Ես քեզ չեմ սիրում, - կրկնեց տղան:

Տնտեսուհու սիրաբլ ցավում էր, որ տղան պետք է դպրոց գնա, բայց ինչ արած, նա պարտավոր էր գնալ:

Դպրոցի շենքը երկուսին էլ մի տեսակ անճոռնի երևաց: Տնտեսուհին իրեն վատ զգաց, և երբ աստիճաններով վերև էին բարձրանում, հանկարծ ուզեց, որ տղան իսկապես դպրոց չգնար: Նախասրահներն ու դասասենյակները վախեցնում էին նրանց, այնտեղից ինչ-որ տիպա՞ծ հոտ էր գալիս:

Տնօրեն միստր Բարբրը տղային դուր չեկավ: Էմին արհամար-հանքով վերաբերվեց նրան:

- Ինչպե՞ս է ձեր որդու անունը, - ասաց միստր Բարբրը:

- Սա բժիշկ Լուի Դևիի որդին է, - ասաց Էմին: - Անունը Ջիմ է: Ես բժիշկ Դևիի տանը աշխատում եմ իբրև տնտեսուհի:

- Ձե՞մս, - ասաց միստր Բարբրը:

- Ոչ, Ձեմս չէ, - ասաց Էմին: - Պարզապես Ջիմ:

- Շատ լավ, - ասաց միստր Բարբրը: - Իսկ երկրորդ անուն ունի՞:

- Ոչ, - ասաց Էմին: - Նա դեռ չառ փոքր է: Ուղղակի Ջիմ Դևի:

- Շատ լավ, - ասաց միստր Բարբրը: - Մենք նրան կփորձենք առաջին դասարանում: Եթե գլուխ չհանի, կփոխադրենք մանկապարտեզ:

Բժիշկ Դևին ասաց, որ տան նրան առաջին դասարան և ոչ քե-

մանկապարտեզ, - ասաց Էմին:

- Շատ լավ, - ասաց միստր Բարբրը:

Տնտեսուհին հասկանում էր, քե տղան ինչպես էր վախեցած, երբ նստեց արոռին, տնօրենի առաջ, և ջանում էր զգացնել տալ, քե ինքը ինչպես է սիրում նրան և ինչպես է ցավում այս ամենի համար: Նա ուզում էր որևէ քնքուշ խոսք ասել տղային, բայց չգիտեր, քե ինչ: Եվ նա իրեն հպարտ զգաց՝ տեսնելով, քե Ջիմին ինչպիսի քերևուրյամբ ցած բռավ արոռից ու կանգնեց միստր Բարբրի կողքը, որպեսզի նրա հետ դասարան գնա:

Տուն դառնալիս նա այնպես հպարտ էր տղայով, որ նույնիսկ արտասվեց:

Առաջին դասարանի ուսուցչուհի միսս Բիննին չարացած պառավ մի լեղի էր: Դասարանը լիքն էր փոքրիկ տղաներով ու աղջիկներով: Առաջվա պես ինչ-որ սրտնեղիչ հոտ էր գալիս: Ջիմը նստեց նստարանին և սկսեց ուշադիր լսել:

Նա լսում էր, քե ոնց է ուսուցչուհին անունները տալիս՝ Չարլզ, Օլվին, Էրնեստ, Նորման, Բետտի, Հաննա, Ջուլիետ, Վիոլա, Պոլլի: Նա ուշադիր լսում էր, և ահա միսս Բիննին ասաց.

- Հաննա Վինտեր, այդ ի՞նչ ես ծամում:

Ջիմը տեսավ, քե ոնց Հաննա Վինտերը կարծեց: Հաննա Վինտերն իսկույն դուր եկավ նրան:

- Ծամոն, - ասաց Հաննան:

- Գցիր աղբարկղը:

Ջիմը տեսավ, քե ոնց փոքրիկ աղջիկը գնաց դեպի դռան մոտի անկյունը, ծամոնը հանեց բերանից ու զցեց աղբարկղը:

Նա լսեց, քե ինչպես միսս Բիննին ասաց.

- Էրնեստ Հասկին, իսկ դո՞ւ ինչ ես ծամում:

- Ծամոն, - ասաց Էրնեստը:

Էրնեստը նույնպես դուր եկավ Ջիմին:

Նրանք հանդիպեցին դպրոցի բակում, և Էրնեստը զանազան զվարճալի բաներ սովորեցրեց Ջիմին:

Էմին նախասենյակում սպասում էր դասերը վերջանալուն: Նա մռայլ կիտել էր հոնքերը և չարացած էր ամենքի դեմ, մինչև որ տեսավ Ջիմին: Նրան ապշեցրեց, որ տղան բնավ չի փոխվել, որ նա ողջ-առողջ է, ոչ ոք չի ծեծել ու չի հաշմել նրան: Դպրոցը և այն ամենը, ինչ կապված էր դրա հետ, մահու չափ վախեցնում էր Էմինին: Նա բռնեց տղայի ձեռքը և դուրս եկավ դպրոցից հպարտ ու բարկացած:

Ջիմն ասաց.

- Հինգն ու մեկը ինչքա՞ն կանի:

- Վեց:

- Երեսիդ մութ քսվեց:

Ընթրիքի ժամանակ հայրը լուռ նստել էր:

- Հինգն ու մեկը ինչքա՞ն կանի, - ասաց տղան:

- Վեց, - ասաց հայրը:

- Երեսիդ մութ քսվեց, - ասաց Ջիմը:

Առավոտյան նա հորից հինգ սենյակ խնդրեց:

- Փողն ինչի՞դ է հարկավոր, - ասաց հայրը:

- Ծամոնի համար, - ասաց տղան:

Հայրը մի հինգսենյականոց տվեց նրան: Դպրոց գնալիս Ջիմը կանգ առավ միսիս Ռայլի կրպակի մոտ և մի տուփ «Անանուխ» ծամոն առավ:

- Ուզո՞ւմ ես մի հատ, - հարցրեց նա Էմինին:

- Իսկ դու ուզո՞ւմ ես ինձ տալ, - ասաց տնտեսուհին:

Ջիմը մտածեց ու ասաց.

- Այո:

- Դու ինձ սիրո՞ւմ ես:

- Սիրում եմ, - ասաց Ջիմը: - Իսկ դո՞ւ ինձ:

- Այո, - ասաց տնտեսուհին: - Դպրոցը քեզ դո՞ւր է գալիս:

Ջիմը հաստատ ասել չէր կարող, միայն գիտեր, որ ծամոնի խաղն իրեն դուր է գալիս: Հանճա Վինտերն էլ: Էրնըստ Հասկինը նույնպես:

- Չգիտեմ, - ասաց նա:

- Երգեր երգո՞ւմ եք, - ասաց տնտեսուհին:

- Չէ, չենք երգում:

- Իսկ խաղեր խաղո՞ւմ եք:

- Խաղում ենք: Միայն ոչ քե դպրոցում, այլ բակում:

Ծամոնի խաղն անչափ դուր էր եկել նրան:

Միսս Բիննին ասաց.

- Ջիմ Դևի, այդ ի՞նչ ես ծամում:

«Հա-հա-հա», - մտածեց նա ու ասաց.

- Ծամոն:

Նա գնաց դեպի աղբարկղն ու վերադարձավ իր տեղը. Հանճա Վինտերը նայում էր նրան, Էրնըստ Հասկինը՝ նույնպես: Դպրոցում եղածի լավն էլ հենց այդ էր:

Իսկ հետո ավելի ևս լավ եղավ:

- Էրնըստ Հասկին, - բղավեց նա դպրոցի բակում, - այդ ի՞նչ ես ծամում:

- Փղի հում միս, - ասաց Էրնըստը, - Ջիմ Դևի, այդ ինչ ես ծամում:

Ջիմն ուզեց որևէ ծիծաղելի բան մտածել, բայց չկարողացավ:

- Ծամոն, - ասաց նա:

Եվ Էրնըստ Հասկինը ավելի բարձր ծիծաղեց, քան Ջիմը, երբ ինքը խոսեց փղի հում մսի մասին:

Ինչ էլ պատասխանեիր, մեկ է, ծիծաղելի էր ստացվում:

Բակից վերադառնալիս Ջիմը նախասրահում տեսավ Հանճա Վինտերին:

- Հանճա Վինտեր, - ասաց նա, - այդ ի՞նչ ես ծամում շարունակ:

Աղջիկը շփոթվեց: Նա ուզում էր մի հաջող սրամիտ պատասխան տալ, այնպես, որ երևա, քե որքան հաճելի է, որ Ջիմն իրեն անուն-ազգանունով կանչեց և ծիծաղելի հարց տվեց, տնազելով ուսուցչուհուն, բայց չկարողացավ ոչինչ մտածել, որովհետև արդեն համարյա դասարանի դռանն էին, և նա ժամանակ չունեցավ:

- Տոտտի-ֆրուտի, - շտապով ասաց նա:

Ձիմին քվաց, քե երբեք այդպիսի հոյակապ խոսք չէր լսել, և ամբողջ օրը կրկնում էր ինքն իրեն:

- Տուտտի-ֆրուտի, - ասաց նա տնտեսուհուն տան ճամփին:

- Էմի Լարսոն, - ասաց նա, - այդ ի՞նչ եք ծամում:

Ընթրիքի ժամին Ձիմին այդ ամենը պատմեց հորը:

Նա ասաց.

- Չորս կողմ ավագ, մեջը ակ: Էդ ի՞նչ եղավ:

- Չգիտեմ, - ասաց հայրը: - Ի՞նչ է:

- Ավագակ, - ասաց տղան:

Տնտեսուհին հիացած էր:

- Ավագ-ակ, - ասաց Ձիմը: - Տուտտի-ֆրուտի:

- Իսկ դա ի՞նչ է, - հարցրեց հայրը:

- Ծամոն, - ասաց Ձիմը: - Ծամոնի մի տեսակ, որ ծամում է Հաննա Վինտերը:

- Ո՞վ է այդ Հաննա Վինտերը, - ասաց հայրը:

- Մեր դասարանցի է, - ասաց Ձիմը:

- Օ՛, - ասաց հայրը:

Ընթրիքից հետո Ձիմը պառկեց հատակին՝ վերցնելով իր կարմրա-կապտա-դեղնավուն փոքրիկ հոլը, որը պտտեցնելիս բզգում էր: «Ամեն ինչ կարգին է», - մտածում էր Ձիմը: Ծիշտ է, դպրոցում նա դեռևս տխրում էր, բայց ծամոնի խաղը ծիծաղելի էր, իսկ Հաննա Վինտերը շատ լավիկն էր: «Փղի հում միս», - հանկարծ հիացմունքով հիշեց նա:

- Փղի հում միս, - բարձրաձայն ասաց նա հորը, որը երեկոյան քերթ էր կարդում:

Հայրը ծալեց քերթն ու նստեց հատակին՝ նրա մոտ: Տնտեսուհին նրանց տեսավ կողք կողքի նստած և, չգիտես ինչու, նրա աչքերում արցունքներ երևացին:

1. Կարդա՛ քեզ դուր եկած հատվածը: Հիմնավորի՛ր քո ընտրությունը:
2. Թվարկի՛ր հերոսներին:
3. Ինչպիսի՞ վերաբերմունք ունեն էմին Ձիմի հանդեպ: Ասածներդ հաստատի՛ր՝ կարդալով համապատասխան հատվածները:
4. Ի՞նչ էր մտածում Ձիմը դպրոցի մասին
 - ա) մինչև դպրոց գնալը,
 - բ) հետո:
5. Բնութագրի՛ր հորը:
6. Քո կարծիքով ինչպիսի՞ն էր միսս Բիննին:
7. Համեմատի՛ր նրան քո ուսուցիչների հետ:
8. Եթե Ձիմը գրաճանաչ լիներ, ի՞նչ կգրեր օրագրում այս երկու օրվա մասին:
9. Ինչպե՞ս կընթանան հետագայում Ձիմի գործերը դպրոցում:
10. Համառոտ պատմի՛ր այս պատմվածքը:
11. Շնորհավորի՛ր Ձիմին դպրոց գնալու առթիվ:
12. Գրի՛ր, քե ինչն է ուրախացնում, ինչն է տխրեցնում քեզ դպրոցում:
13. Հիշի՛ր այն օրը, երբ դու առաջին անգամ ոտք դրեցիր դպրոց: Գրի՛ր այդ մասին «Իմ առաջին օրը դպրոցում» վերնագրով:

ՎԻՃԱՍ ՍԱՐՈՅԱՆ
ԾԻՐԱՆԻ ԾԱՌԸ

Յուլիսիս Մաքոլին շատ վաղ արթնացավ և արևի առաջին ճառագայթների տակ բռնկոտելով՝ գնաց կով ունեցող հարևանի բակի ուղղությամբ։ Բակ հասնելով՝ Յուլիսիսը տեսավ կովը։ Փոքրիկ տղան կանգնեց և երկար դիտում էր։ Վերջապես կովատերը դուրս եկավ տնակից՝ ձեռքին մի դուլ և մի արոռակ։ Մաքոլը մոտեցավ կովին և սկսեց կրել։ Յուլիսիսը ավելի մոտեցավ և կանգնեց մարդու ետևը։ Եվ, որովհետև դեռևս լավ չէր տեսնում, նա ծունկի եկավ համարյա կովի տակ։ Մաքոլը տղային տեսավ, բայց ոչինչ չասաց։ Նա շարունակեց կրել։ Իսկ կովն ահա շրջվեց և նայեց Յուլիսիսին, Յուլիսիսն էլ նայեց կովին։ Ըստ երևույթին կենդանուն դուր չեկավ տղայի այդքան մոտ լինելը։ Յուլիսիսը ելավ կովի տակից, հեռացավ և շարունակեց դիտել։ Կովը իր հերթին նայում էր Յուլիսիսին այնպես, որ փոքրիկ տղան հասկացավ, որ իրենք բարեկամացան։

Տուն վերադառնալու ճանապարհին Յուլիսիսը կանգ առավ դիտելու, քե ինչպես է մյուս հարևանը ամբար շինում։ Այդ մարդը շատ բարձրահասակ էր, նյարդային և անհամբեր. նա չպետք է ձեռնարկեր այդպիսի աշխատանք։ Նա կատաղությամբ էր աշխատում, ամեն տեսակ սխալներ բույլ տալիս, Յուլիսիսը դիտում էր նրան ու ոչինչ չէր հասկանում։

Յուլիսիսը Սանբա Կլարա պողոտա վերադարձավ ճիշտ այն ժամանակ, երբ միտոր Արենան հեծանվով աշխատանքի էր գնում։ Մերի Արենան դռնից ձեռքով հրաժեշտ տվեց հորը և տուն մտավ։

Շաբաթ էր, Իբաքայի դպրոցների ամենասիրելի օրը։ Փոքր-ինչ հեռու գտնվող մի տնից դուրս եկավ ուր-ինը տարեկան մի տղա։ Յուլիսիսը ձեռքով ողջունեց այդ տղային, և տղան պատասխանեց։ Այդ տղան Լայոնել Զերտոն էր, որին քեև հարևանները հիմար էին համարում, սակայն մարդկային մի մեծ էակ էր, հավատարիմ, բարի և վեհանձն։ Մի պահ հետո Լայոնելը նորից նայեց Յուլիսիսին

և, չիմանալով անելիքը, դարձյալ ձեռքով ողջունեց։ Յուլիսիսը պատասխանեց։ Այսպես այդ փոխադարձ ողջույնը շարունակվեց կանոնավոր ընդմիջումներով, մինչև որ Արայի մթերային խանութի կողքի տնից դուրս եկավ Օգյուստ Գոթլիբը։

Օգին բաղի երեխաների առաջնորդն էր դարձել այն օրվանից, ինչ Հոմեր Մաքոլին, տասներկու տարեկան դառնալով, հրաժարվել էր այդ դիրքից։ Նոր առաջնորդը նայեց շուրջը, տեսնելու համար, քե հետևորդներից ովքեր են ներկա։ Նա արհամարհեց Լայոնելին՝ իբրև հիմարի և Յուլիսիսին՝ իբրև փոքրի, սակայն ողջունեց երկուսին էլ։ Ապա գնաց փողոցի կենտրոնը և սուլեց լրագրավաճառ տղաներին հատուկ ուժով։ Դա մի գիլ սուլոց էր, շատ հեղինակավոր, խիստ հրամայական ու անպայմանորեն վճռական։ Օգին սպասեց այն մարդու վստահությամբ, որը գիտի, քե ինչ է անում և ինչ արդյունքի պիտի հասնի։ Անմիջապես լուսամուտներ բացվեցին, և պատասխան սուլոցներ լսվեցին։ Շուտով մի խումբ երեխաներ վազելով եկան փողոցի անկյունը։ Մի քանի րոպեում խումբը հավաքված էր։ Օգի Գոթլիբը՝ առաջնորդը, Նիքի Փաղոթան, Ալֆ Ռայֆը և Շեկ Մանուկյանը։

- Ո՞ր եք գնում, Օգի՛, - ասաց Նիքին:
 - Գնում եմք տեսնելու, քե՛ Հենդերսոնի ծիրանները հասնե՞լ են, -
 ասաց Օգին:
 - Ես կարո՞ղ եմ գալ, Օգի՛, - հարցրեց Լայոնելը:
 - Արի՛, Լայոնել՛, - ասաց Օգին, - եթե հասած լինեն, մի քիչ կգո-
 ղանա՞ս:

- Գողանալը մեղք է, - ասաց Լայոնելը:
 - Ո՞րչո՞ւ է, բայց դա չի վերաբերում ծիրաններին, - հանդիսավոր
 ասաց Օգին, իսկ դու, Յուլիսի՛ս, - ասաց նա, - գնա՛ տուն: Մա փոքր
 տղաների գործը չէ: Վտանգավոր է:

Յուլիսիսը երեք քայլ հեռացավ, կանգնեց և դիտեց: Նա՛ վիրա-
 վորված չէր Օգիի հրամաններից: Նա հասկանում էր օրենքը: Նա
 պարզապես դեռ մեծ չէր: Ու քե՛ս ուզում էր հարգել օրենքը, բայց չէր
 կարողանում դիմանալ խմբի մեջ լինելու ցանկությունը:

Տղաները շարժվեցին դեպի Հենդերսոնի այգին: Փոխանակ փո-
 ղոցներով ու մայքերով գնալու, նրանք անցնում էին դատարկ բա-
 կերով, մագլցում էին ցանկապատերի վրայով: Նրանք ուզում էին
 այդտեղ հասնել դժվարին, արկածախնդրական ճանապարհով: Ու-
 բոշ հեռավորությունից նրանց հետևում էր Յուլիսիսը:

- Հասած ծիրանը աշխարհի ամենահամեղ միրգն է, - ասաց Օ-
 գին իր խմբի անդամներին:

- Մի՞թե ծիրանը մարտին է հասնում, - հարցրեց Նիքի Փալոդան:
 - Նախ, համարյա քե՛ ապրիլն է, - ասաց Օգին, - և երկրորդ, վա-
 դահաս ծիրանը շատ կարճ ժամանակում հասնում է, եթե արև է լի-
 նում:

- Վերջերս անձրև էր գալիս, - ասաց Ալֆ Ռայֆը:
 - Քո կարծիքով որտեղի՞ց է ծիրանը սնունդ առնում, - ասաց Օ-
 գին, - ջրից և անձրևից: Ծիրանի համար անձրևը նույնքան ան-
 հրաժեշտ է, որքան արևը:

- Ցերեկը՝ արև, գիշերը՝ անձրև, - ասաց Շեկ Մանուկյանը, - տա-
 րացրու և ջուր տուր: Ես գրագ կգամ, որ այդ ծառի վրա բազմաթիվ

հասած ծիրաններ կլինեն:

- Երանի այդպես լինի, - ասաց Ալֆ Ռայֆը:
 - Ծիրանների համար դա դեռ շատ շուտ է, - ասաց Նիքի Փալո-
 դան: - Անցյալ տարի հունիսին հազիվ հասան:
 - Դա անցյալ տարի էր, - ասաց Օգին, - այս տարին ուրիշ է:

Շուրջ հարյուր մետր հառավորության վրա տղաները կանգնե-
 ցին՝ հիանալու համար այդ հռչակավոր ծիրանի ծառով, որը ամ-
 բողջությամբ կանաչ էր, գեղեցիկ, շատ հին, շատ մեծ: Այն կանգ-
 նած էր Հենդերսոնի բակի անկյունում: Տասը տարի էր, ինչ քաղի
 տղաները հարձակվում էին ծերուկ Հենդերսոնի ծիրանի ծառի վրա:
 Հին, կիսաքանդ տան մեջ միստր Հենդերսոնը ամեն գարնան ու-
 րախ անհամբերությամբ սպասում էր նրանց գալուն՝ միշտ գոհաց-
 նելով մանուկներին, որովհետև երևում էր վերջին բույսերին ու վա-
 խեցներով, փախցնում էր նրանց: Եվ հիմա էլ լուսամուտի վարա-
 գույրի ետևից միստր Հենդերսոնը գլուխը բարձրացրեց գրքից:

- Օհո՛, մի տեսեք, - ասաց նա ինքն իրեն: - Մարտի մեջ, համար-
 յա ծառանը, ծիրան գողանալու են գալիս: Մի սրանց նայեցեք: Նա
 նորից նայեց տղաներին: - Գալիս են ծերուկ Հենդերսոնի ծառից
 ծիրան գողանալու: - Ահա, գալիս են, կամացուկ մոտենում են, հա՛-
 հա՛, - ծիծաղեց նա, - մի դրանց նայիր, նայիր այդ պուճուրին: Հա-
 վատացնում եմ՝ չորս տարեկանից մեծ չի լինի: Նորերուկ է: Եկե՛ք,
 եկե՛ք, մոտեցե՛ք իմ հրաշալի ծառին: Եթե կարողանայի այս պահին
 ձեզ համար ծիրանները հասցնել, անպայման կանեի...

Միստր Հենդերսոնը դիտում էր, քե՛ ինչպես Օգին հրահանգում,
 ուղղություն էր տալիս տղաներին, առաջնորդում էր հարձակումը:
 Տղաները աշարժությամբ շրջապատեցին ծառը: Նրանց սրտերում
 վախի ու հույսի խառնուրդ կար: Եթե նույնիսկ ծիրանները խալ լի-
 նեին, գործի էությունը չէր փոխվում, նշանակություն չունե՞ր՝ իրենք
 հասած ծիրանի գողության էին եկել, քե՛ խալ: Իհարկե, լավ կլիներ,
 որ ծիրանները հասած լինեին: Նրանք վախենում էին Հենդերսո-
 նից, բռնվելու վտանգից և հանցանքից, վախենում էին, որ մի քիչ

շուտ են եկել, և ծիրանները կարող են խակ լինել:

- Գուցե տանը չէ, Օգի՛, - շնջաց Նիքի Փալոդան, երբ տղաները համարյա հասել էին ծառին:

- Տանն է, - ասաց Օգին, - նա միշտ տանն է: Պարզապես քաքնվում է: Դա ծուղակ է: Նա ուզում է մեզ բռնել: Բոլորդ ուշադիր եղեք: Դժվար է ասել, քե նա որտեղ կլինի: Իսկ դու, Յուլիսիս, անմիջապես տուն գնա:

Յուլիսիսը հնազանդությամբ երեք քայլ ետ գնաց և կանգնեց՝ դիտելու արտասովոր մենամարտը արտասովոր ծառի հետ:

- Հասա՞ծ են, Օգի, - ասաց Շեկը, - ինչ-որ դեղնավուն բան տեսնո՞ւմ ես:

- Միայն կանաչ, - պատասխանեց Օգին: - Դրանք տերևներ են: Ծիրանները տակն են լինում: Բոլորդ հանգիստ մնացեք: Որտե՞ղ է Լայոնելը:

- Ես այստեղ եմ, - շնջաց Լայոնելը: Նա սարսափելի վախեցել էր:

- Լավ, - ասաց Օգին, - պատրաստ եղեք: Հենց որ ծերուկ Հենդերսոնին տեսնեք, փախեք:

- Իսկ որտե՞ղ է նա, - ասաց Լայոնելը այնպես, կարծես Հենդերսոնը կարող էր անտեսանելի լինել և կամ նապաստակից ոչ մեծ մի բան, որը կարող է խոտերի միջից հանկարծ վրա ցատկել:

- Ի՞նչ է նշանակում՝ որտեղ է, - ասաց Օգին, - նա հավանաբար տանն է, բայց երբեք չի կարելի հասկանալ Հենդերսոնին: Կարող է քաքնված լինել դրսում, ինչ-որ տեղ՝ սպասելով, որ մեզ անակնկալի բերի:

- Դո՞ւ ես ծառը բարձրանալու, Օգի՛, - հարցրեց Ալֆ Ռայֆը:

- Հապա էլ ո՞վ, - ասաց Օգին, - իհարկե ես, բայց նախ գոնե տեսնենք՝ ծիրանը հասա՞ծ է:

- Հասած, քե խակ, - ասաց Շեկ Մանուկյանը, - մենք պետք է գոնե մի քանի հատ գողանանք:

- Անշուշտ, - ասաց Օգին: - Անշուշտ պետք է գողանանք: Իսկ ե-

քե հասած է, պետք է շատ գողանանք:

- Իսկ վաղը կիրակնօրյա դպրոցում ի՞նչ պետք է ասես, Օգի՛, - հարցրեց Լայոնելը:

- Ծիրան գողանալը այն գողությունը չէ, որ գրված է Ավետարանում, - ասաց Օգին: - Սա ուրիշ բան է:

- Այդ դեպքում ինչո՞ւ ես վախենում, - հարցրեց Լայոնելը:

- Ո՞վ է վախենում, - ասաց Օգին: - Մենք պետք է պարզապես գգույշ լինենք և վերջ: Ինչո՞ւ բռնվենք, երբ կարող ենք փախչել:

- Ես ոչ մի հասած ծիրան չեմ տեսնում, - ասաց Լայոնելը:

- Դու ծառը տեսնում ես, չէ՞, - հարցրեց Օգին:

- Ծառը շատ լավ տեսնում եմ, - ասաց Լայոնելը, - բայց միայն այդքանը: Պարզապես մի մեծ ծառ է, ամբողջությամբ կանաչ: Բայց, իրոք, շատ գեղեցիկ ծառ է, այնպես չէ՞, Օգի:

Խուճբն արդեն ծառի տակ էր: Յուլիսիսը մի քիչ հեռվից հետևում էր նրանց: Նա բոլորովին չէր վախենում: Նա ամենևին բան չէր հասկանում, բայց վստահ էր, որ սա շատ կարևոր գործ է՝ կապված և՛ ծառի հետ, և՛ ծիրանի: Տղաները ուսումնասիրեցին ծիրանենու ճյուղերը, որոնք կանաչ էին, մատղաշ տերևներով: Ծիրանները բոլորն էլ փոքր էին, շատ խակ և հավանաբար շատ պինդ:

- Դեռ չեն հասել, - ասաց Ալֆ Ռայֆը:

- Դիշտ է, - ընդունեց Օգին: - Ինձ րվում է, որ մի քանի օր էլ պետք է սպասել: Գուցե հաջորդ շաբաթ:

- Հաջորդ շաբաթ, անպայման, - ասաց Շեկը:

- Բայց շատ առատ է, - ասաց Օգին:

- Մենք չենք կարող դատարկ ձեռքով վերադառնալ, Օգի՛, - ասաց Շեկը: - Գոնե մի հատ պիտի քաղենք, խակ, քե հասած, գոնե մի հատ, անպայման:

- Օ քեյ, - ասաց Օգին: - Ես մի հատ կքաղեմ, իսկ դուք պատրաստ եղեք փախչելու:

- Օգին բռավ, կախվեց մի ցածր ճյուղից: Խուճբը, միստր Հենդերսոնը և Յուլիսիսը հետևում էին նրան հիացումով, զարմանքով

ու հափշտակությամբ: Այդ պահին միստր Հենդերսոնը տնակից դուրս եկավ ու կանգնեց աստիճանների վրա: Բոլոր տղաները ճնճողականների նման շաղ եկան:

- Օգի՛, - բղավեց Շեկ Մանուկյանը, - Հենդերսոնը:

Ինչպես վախեցած օրանգուտանը ջունգլիում, Օգին ծառի վրայից նայեց շուրջը, կախվեց մի ճյուղից և իրեն ցած գցեց: Նա վազել սկսեց ոտքը դեռ գետնին չառած, բայց նկատելով Յուլիսիսին, հանկարծ կանգ առավ և գոռաց տղայի վրա.

- Յուլիսի՛ս, վազի՛ր, փախի՛ր:

Սակայն Յուլիսիսը տեղից չշարժվեց: Նա ոչինչ չէր հասկանում: Օգին ետ դարձավ, վազեց դեպի տղան, գրկեց նրան ու ետ վազեց, իսկ Հենդերսոնը նայում էր: Երբ տղաները անհայտացել էին, ու ամեն ինչ նորից խաղաղվել էր, ծերունին ժպտաց, նայեց ծառին: Հետո շրջվեց ու տուն մտավ:

ՉԱՐՅԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Կարդա՛ այն հատվածները, որտեղ երևում է երեխաների նկատմամբ Չենդերսոնի վերաբերմունքը:
2. Կարդա՛ առաջին պարբերությունը և մեկնաբանի՛ր: Քո կարծիքով ինչպե՞ս են բարեկամանում:
3. Բացատրի՛ր հետևյալ նախադասությունները.
 - ա) Նա արհամարհեց Լայոնելին՝ իբրև հիմարի և Յուլիսիսին՝ իբրև փոքրի, սակայն ողջունեց երկուսին էլ:
 - բ) Այդ տղան Լայոնել Քերոտն էր, որին թեև հարևանները հիմար էին համարում, սակայն մարդկային մի մեծ էակ էր, հավատարիմ, բարի և վեհանձն:
4. Բնութագրի՛ր Լայոնելին՝ օգտվելով համապատասխան տողերից:
5. Բնութագրի՛ր Յուլիսիսին՝ հաստատելով ասածներդ համապատասխան հատվածներով:
6. Սանրամասն պատմի՛ր տղաների «գողության» մասին: Գողություն՝ ունի տղաների արածը:
7. Համեմատի՛ր տղաներին քո թաղի տղաների հետ:

ԹՈՄ ՍՈՅԵՐԻ ԱՐԿԱՇՆԵՐԸ

Երկուշաբթի առավոտյան Թոմն իրեն շատ դժբախտ զգաց: Նա միշտ իրեն դժբախտ էր զգում, որովհետև այդ օրով էին սկսվում նոր շաբաթվա տանջանքները դպրոցում: Նա այդ օրը ցանկանում էր, որ ընդհանրապես կիրակի չլիներ. գերության մեջ լինելը դրանով ավելի ատելի էր դառնում:

Թոմը պառկած մտածում էր: Հանկարծ նա ցանկացավ հիվանդ լինել. այդպիսով կարող էր դպրոց չգնալ և տանը մնալ: Այստեղ ինչ-որ անորոշ հնարավորություն կար: Նա ինքն իրեն ստուգեց: Ոչ մի տեղը չէր ցավում: Նորից ստուգեց: Այս անգամ քվաց, թե փորագավի նշաններ կան, և նա դրանց հետ որոշակի հույս կապեց: Բայց շուտով այդ նշանները քուլացան և հետզհետե ամբողջովին անհետացան: Թոմը նորից սկսեց մտածել: Հանկարծ մի նոր բան հայտնաբերեց. վերևի ատամներից մեկը շարժվում էր: Դա արդեն մեծ բախտ էր: Որպես սկիզբ՝ նա ուզում էր տնքալ, երբ մտածեց, որ եթե սկսի այդ պատճառաբանությամբ, մորաքույրն այդ ատամը կքաշի, և դա ցավ կպատճառի: Նա որոշեց ատամը պահել որպես պահեստի ցավ և ուրիշ պատրվակ փնտրել: Որոշ ժամանակ ոչ մի բան չգտավ, հետո հիշեց բժշկի պատմած մի հիվանդության մասին, որ մեկին մի բանի շաբաթով անկողին էր գցել՝ միաժամանակ սպառնալով մատի կորստով: Նա վերմակի տակից հանեց ոտքը, սկսեց ուսումնասիրել վիրավոր մատը: Բայց այդ հիվանդության նշանները չգիտեր: Այնուամենայնիվ, արժեր փորձել, և նա սկսեց եռանդով տնքալ: Իսկ Սիդը շարունակում էր անտեղյակ մնալ ու քնել: Թոմն ավելի խորը տնքաց և նրան քվաց, որ մատն իրոք ցավում է: Ոչ մի արձագանք Սիդի կողմից:

Մինչ այդ Թոմի շունչը կտրվեց: Նա մի փոքր հանգստացավ, ուժ հավաքեց ու տնքոցների հիանալի մի շարք արձակեց: Սիդը շարունակեց խռմփալ:

Թոմի համբերությունն սպառվեց: Նա կանչեց՝ Սի՛դ, Սի՛դ, և եղ-

բորը շարժեց: Դա ազդեց, և Թոմն սկսեց դարձյալ տնքալ: Սիդը հառաչեց, ձգվեց, հենվեց արմունկին և Թոմին նայեց: Թոմը շարունակում էր տնքալ: Սիդը կանչեց նրան.

- Թո՛մ, լսի՛ր, Թո՛մ:

Պատասխան չկար:

- Լսի՛ր, Թո՛մ, ի՞նչ է պատահել, Թո՛մ: Նա շարժեց եղբորը՝ մտահոգ նայելով դեմքին:

Թոմը հառաչեց.

- Թո՛ղ, Սի՛դ, հանգիստ բող ինձ:

- Ի՞նչ է պատահել, Թոմ, գնա՞մ մորաքույրին կանչեմ:

- Ո՛չ, հարկավոր չէ, գուցե կամաց-կամաց անցնի: Ոչ ոքի մի՛ կանչիր:

- Բայց ես պարտավոր եմ: Այդպես մի՛ տնքա, Թոմ, սարսափելի է: Ինչքա՞ն ժամանակ է, որ դու այդ վիճակում ես:

- Ժամե՛ր, ա՛խ, օ՛հ, ինձ ձեռք մի՛ տուր, Սիդ, սպանում ես:

- Թո՛մ, ինչո՞ւ ինձ ավելի շուտ չարքնացրիր: Օ՛հ, Թո՛մ, մի՛ արա, մարմինս փշաքաղվում է: Թո՛մ, ի՞նչ է պատահել:

- Ես քեզ ամեն ինչ ներում եմ, Սիդ: (Տնքոց:) Ամեն ինչ, որ արել ես ինձ: Ես էլ չեմ լինի...

- Օ՛յ, Թոմ, մի՞քե մեռնում ես, Թո՛մ. մի՛ մեռիր, օ՛յ, մի՛ մեռիր: Գուցե...

- Ես բոլորին ներում եմ, Սիդ: (Տնքոց:) Նրանց ասա, Սիդ: Հետո, Սիդ, իմ լուսամուտի շրջանակը և միաչքանի կատուն տուր այն աղջկան, որը նոր է քաղաք եկել: Ասա նրան...

Բայց Սիդը իր հագուստները վերցրել ու գնացել էր: Այժմ Թոմն իսկապես տառապում էր. այնպես լավ էր նրա երևակայությունը աշխատում, և այնքան բնական էին նրա տնքոցները:

Սիդը սանդուղքներից ցած բռավ և ասաց.

- Մորաքույր, արի՛, Թոմը մեռնում է:

- Մեռնո՞ւմ է:

- Այո, մի՛ կանգնիր, շտապիր:

- Հիմարություն է, չեմ հավատում:

Բայց և այնպես նա վազեց վերև, Սիդն ու Մերին՝ նրա հետևից: Պառավի դեմքը սպիտակել էր, շրթները դողում էին: Երբ հասավ մահճակալին, նա հազիվ կարողացավ արտասանել:

- Թո՛մ, Թո՛մ, ի՞նչ է պատահել քեզ:

- Օ՛հ, մորաքույր, ես...

- Ի՞նչ է պատահել, ի՞նչ է պատահել, տղա՛ս:

- Օ՛հ, մորաքույր, իմ վիրավոր մատը բռնավորված է:

Պառավ լեղին ընկավ արոռին և ծիծաղեց, հետո լաց եղավ, հետո՝ երկուսը միաժամանակ: Այդ հանգստացրեց նրան, և նա ասաց.

- Թո՛մ, ի՞նչ խաղ խաղացիր գլխիս: Դե՛, վերջ տուր այդ հիմարությանը, վերջացրո՛ւ:

Տնքոցները դադարեցին, և ցավը մատից չքացավ: Տղան փոքր-ինչ ամաչեց և ասաց.

- Մորաքույր Պոլի, ինձ քվաց, քե բռնավորվել է և այնպես ցավում էր, որ ատամիս ցավը բոլորովին մոռացա:

- Ատա՛մդ: Ի՞նչ է պատահել ատամիդ:

- Մեկը շարժվում է և սարսափելի ցավում:

- Դե՛, դե՛, հերիք է, այդ տնքոցը նորից մի՛ սկսիր: Բերանդ բաց: Այո՛, ատամդ իրոք շարժվում է, բայց դրանից չես մահանա: Մերի՛, մետաքսե քելը և մի խանձող քեր խոհանոցից:

Թոմն ասաց.

- Խնդրում եմ, մորաքույր, մի՛ քաշիր, այլևս չի ցավում: Եթե նույնիսկ ցավի, էլ չեմ տնքա: Խնդրում եմ, մորաքո՛ւյր, չեմ ուզում տանը նստել և դպրոցից բացակայել:

- Ուրեմն այդպես, հա՞: Ուրեմն ամբողջ այս աղմուկը նրա համար էր, որ դպրոց չգնայիր և ձո՞ւկ որ...այիր: Թո՛մ, Թո՛մ, ես քեզ շատ եմ սիրում, իսկ դու ամեն կերպ քո չարություններով աշխատում ես իմ ծերացած սիրտը կոտրել:

Մինչ այդ ատամ քաշելու գործիքները պատրաստ էին: Ծեր լե-

դին մետաքսե քելի մի ծայրը օղակ արեց ու անցկացրեց Թոմի ատամին, իսկ մյուս ծայրը կապեց մահճակալի ոտքին: Հետո վերցրեց խանձողը և համարյա կպցրեց տղայի դեմքին: Եվ ահա ատամը կախված է մահճակալի ոտքից:

Բայց չկա չարիք՝ առանց բարիքի: Երբ Թոմը նախաճաշից հետո դպրոց գնաց, բոլոր տղաներն սկսեցին նախանձել, որովհետև վերևի ատամնաշարի մեջ գոյացած բացը նրան հնարավորություն էր տալիս մի նոր ու հիանալի ձևով քթել: Նա իր շուրջը հավաքեց բազմաթիվ տղաների, որոնց հետաքրքրում էր այդ երևույթը: Մի տղա, որ մատը կտրել էր ու մինչ այդ ընդհանուր ուշադրության և հարգանքի կենտրոնում էր գտնվում, հանկարծ իրեն զգաց համակրանքից ու փառքից զրկված: Նա շատ վշտացավ և արհամարհանքով ասաց, քե մեծ բան չէ Թոմ Սոյերի պես քթելը, բայց մի ուրիշ տղա պատասխանեց. «Խաղողը խակ է»: Տղան հեռացավ՝ փառքից զրկված հերոսի նման:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Քո կարծիքով ինչպիսի՞ տղա էր Թոմը:
2. Ի՞նչ վերաբերմունք ունեւ մորաքույրը Թոմի նկատմամբ: Կարդա՛ այդ հատվածները:
3. Համառոտ պատմի՛ր այս հատվածը:
4. Հետևյալ դարձվածքները փոխարինի՛ր ուրիշ դարձվածքներով. *հույսը կապել, շունչը կտրվել, ուժ հավաքել, համբերությունը սպառվել, գլխին խաղ խաղալ, սիրտը կոտրել, պատրվակ փնտրել*:
5. Մի փոքրիկ պատմություն հորինի՛ր՝ օգտագործելով 4-րդ առաջարդանքի դարձվածքները:
6. Հիշի՛ր քո հետաքրքիր օրերից մեկը. նկարագրի՛ր այն որպես օրագրի մի էջ:

Շուտով Թոմը հանդիպեց գյուղի շրջնովիկ Հեքլերի Ֆինին՝ հարբեցողի տղային: Բոլոր մայրերն ամբողջ հոգով ատում էին Հեքլերիին և միաժամանակ վախճնում, որովհետև նա ծույլ, սանձարձակ, զռեհիկ ու վատ տղա էր, մինչդեռ բոլոր երեխաները համակրում էին նրան, սիրում նրա արգելված ընկերությունը, ցանկանում նմանվել նրան: Թոմը մյուս հարգարժան ընտանիքների տղաների նման նախանձում էր Հեքլերիի ազատ վիճակին: Նրան ևս խստորեն պատվիրել էին չխաղալ այդ տղայի հետ: Հենց դրա համար էլ Թոմը խաղում էր նրա հետ ամեն անգամ, երբ առիթ էր ունենում: Հեքլերին միշտ հազնում էր տարեց մարդկանց հնացած հագուստները, որոնք սովորաբար լինում էին պատառոտված և ծածկված տարբեր գույնի բծերով: Նրա գլխարկը մի մեծ ճմռված բան էր, որի ծայրից պոկվել, կախ էր ընկնում մի մեծ կտոր: Բաճկոնը, եթե բաճկոն հագնում էր, համարյա կախվում էր մինչև կրունկները, իսկ հետևի կոճակները տեղավորված էին լինում մեջքից ցած: Միայն մի ուսակապ էր պահում շալվարը, որի նստատեղը նույնպես կախ էր ընկնում: Շալվարի ծուպավոր ծայրերը քարշ էին գալիս ցեխի մեջ, եթե դեպի վեր չէին ծալվում:

Հեքլերին քափառում էր՝ ինչպես խելքին փչեր: Լավ եղանակներին քնում էր դռների առաջ, իսկ ցուրտ օրերին՝ դատարկ տակառներում: Նա ստիպված չէր դպրոց կամ եկեղեցի գնալ, չունեւ տեւ ու տնօրեն և ոչ ոքի չէր հնազանդվում: Նա կարող էր ձուկ որսալու գնալ կամ լողալ, երբ և որտեղ ուզեճար, մնալ այնտեղ, ինչքան ուզեճար: Ոչ ոք չէր արգելում նրան կռվել. նա կարող էր ուշանալ, ինչքան ուզեճար: Նա միշտ առաջին տղան էր, որ զարնանք բռնիկ էր ման գալիս և վերջինն էր աշնանը կոշիկ հագնում: Նա երբեք պարտավոր չէր լվացվել կամ մաքուր հագուստ հագնել: Կարող էր հրաշալի հայիդել: Մի խոսքով՝ ամեն ինչ, որ կյանքը քանկագին է դարճնում, այդ տղան ուներ: Այդպես էր մտածում Սենտ-Պիտերսբուրգի յուրաքանչյուր հարգարժան ընտանիքի պատկանող լավ դաստիարակված տղա: Թոմը ողջունեց ռոմանտիկ քափա-

ռաշրջիկին.

- Հելո, Հեքլեք:
- Բարև քեզ, եթե ուզում ես:
- Այդ ի՞նչ է ձեռքիդ:
- Սատկամ կատու:
- Մի տուր տեսնեմ, Հեք: Տես, է՛, ի՞նչ սիրուն է: Որտեղի՞ց ես գտել:
- Մի տղայից գնել եմ:
- Ի՞նչ տվիր:
- Մի կապույտ տոմս և՛ սպանդանոցում գտած մի եզան փուչիկ:
- Որտեղի՞ց ճարեցիր կապույտ տոմսը:

- Երկու շաբաթ առաջ Բեն Ռոջերսից գնեցի՝ շրջանակ քաշելու մի ձողով:

- Լսիր, ինչի՞ են պետք սատկամ կատուները:
- Ինչի՞. գորտնուկը բուծում են:
- Հա՞: Ես ավելի լավ միջոց գիտեմ:
- Գրագ կգամ, որ չգիտես: Ի՞նչ միջոց:
- Հոտամ ջուրը:
- Հոտամ ջո՛ւրը: Հոտամ ջուրը դատարկ բան է:
- Դատարկ բա՛ն, դատարկ բա՛ն: Փորձե՛լ ես:
- Ո՛չ, չեմ փորձել, բայց Բոբ Տանրը փորձել է:
- Ո՞վ ասաց:

- Նա ինքն է ասել Ջեֆ Թեչքրին, իսկ Ջեֆն ասել է Ջոնի Բեքրին, Ջոնին ասել է Ջիմ Հոլեսին, Ջիմն ասել է Բեն Ռոջերսին, Բենն ասել է մի նեգր տղայի, իսկ այդ նեգր տղան ինձ է ասել: Հավատո՞ւմ ես այժմ:

- Է՛, հետո՞ ինչ: Բոլորն էլ ստում են: Բոլորը, բացի նեգրից: Ես նրան չեմ ճանաչում, բայց չեմ տեսել մի նեգր, որ չստի: Դատարկ բան է: Այժմ ինձ ասա, քե ինչպես է արել Բոբ Տանրը, Հեք:

- Դե, մատր քաբախել է փչակում հավաքված անձրևաջրի մեջ:
- Ցերե՛կը:
- Անշուշտ:
- Դեմքը դեպի ծառի բո՞ւնը:
- Այո, հապա ինչպե՞ս:
- Որևի բան ասե՞լ է:
- Չեմ կարծում, չգիտեմ:

- Տեսա՞ր. էլ ինչպես կարող ես հոտած ջրով գորտնուկը բուծել այդքան սխալ ձևով: Դա ոչ մի օգուտ տալ չի կարող: Պետք է մե՛նակ գնալ անտառ, գտնել մի տեղ, որտեղ անձրևաջրով լցված փչակ կա, և ճիշտ կեսգիշերին, մեջքդ փչակին, ձեռքդ պիտի քաբախես ջրի մեջ և ասես.«Յորեն-գարի, ջորեն-գարի, այլուր տուր: Հոտած ջուր, հոռած ջուր, գորտնուկս առ»:

Հետո փակ աչքերով, արագ, տասնմեկ քայլ պիտի հեռանաս, հետո երեք անգամ տեղումդ շուռ գաս և տուն գնաս՝ առանց որևէ մեկի հետ խոսելու: Որովհետև, երե խոսես, կախարդանքը կկորչի:

- Այո, երևում է, որ դա լավ ձև է, բայց Բոբ Տանըրի ասած ձևի նման չէ:

- Այո, զրազ կգամ, որ այդպես չի արել, բանի որ քաղաքի ամենաշատ գորտնուկ ունեցող տղան է: Եվ ոչ մի գորտնուկ չէր ունենա, երե իմանար հոտած ջրով բուծվելու գաղտնիքը: Ես ձեռքիցս հագարավոր գորտնուկներ եմ հանել, Հեք: Ես այնքան շատ եմ գորտերի հետ խաղում, որ միշտ գորտնուկներ եմ ունենում: Երբեմն ես դրանք հանում եմ լոբիով:

- Այո, լոբին լավ է. ես այդ արել եմ:

- Դի՞շտ: Ինչպե՞ս:

- Վերցնում և լոբին բաժանում ես: Գորտնուկը կտրում ես այնքան, որ մի քիչ արյուն դուրս գա, հետո արյունը դնում ես լոբու մի կտորի վրա, հետո էլ՝ կեսգիշերին, նորած լուսնի լույսով փորում ես մի խաչմերուկ և լոբու կեսը քաղում: Մյուս կեսն այրում ես: Այն կտորը, որի վրա արյուն կա, կսկսի քաշել, քաշել՝ փորձելով գտնել մյուս կտորը և այսպես օգնում է, որ արյունը քաշի գորտնուկը: Շուտով գորտնուկը դուրս է գալիս:

- Այո, այդպես է, Հեք, այդպես է, բայց քաղելիս երե ասես՝ գնա լոբի, տար գորտնուկը: Թող նա երբեք չգա ինձ մոտ, ավելի լավ կլինի: Այդպես է անում Ջո Հարպըրը, իսկ նա համարյա Կունվիլ է հասել կամ եղել համարյա ամեն տեղ: Բայց լսի՛ր, սատկած կատվով ինչպե՞ս ես բուծում:

- Վերցնում ես քո կատուն և կեսգիշերից առաջ գնում գերեզմանատուն, երբ այնտեղ արդեն քաղված է որևէ մեծ հանցագործ: Կեսգիշերին կգա մի սատանա կամ երկուսը, երեքը, բայց դու նրանց չես տեսնի. կարող ես լսել քամու նման մի ձայն կամ, գուցե, նրանց խոսելը, երբ այդ մարդուն տանելիս լինեն: Քո կատվին դրանց ետևից կողարկես և կասես. «Սատանան հետևում է դիա-

կին, կատուն հետևում է սատանային, գորտնուկը հետևում է կատվին, դուք այլևս ինձ պետք չեք»: Դա կոչնչացնի որևէ գորտնուկ:

- Իսկքի մոտ բան է: Երբևէ փորձե՞լ ես, Հեք:

- Ոչ, ինձ Հոակինս մայրիկն է պատմել:

- Ուրեմն՝ ճիշտ է, որովհետև ասում են, քե նա կախարդ է:

- Ասում են: Իսկ ես, Թոմ, հաստատ գիտեմ, որ նա կախարդ է: Նա կախարդել է հորս: Հայրս ինքն է ասում: Մի անգամ տուն գալիս նա տեսել է, որ այդ կինն իրեն կախարդում է: Հայրս մի քար է վերցնում, և երե տեղից չշարժվեր, նրան կխփեր: Եվ հենց այդ գիշեր հայրս հարբած քնած է լինում ծածկի տակ, ընկնում ու ձեռքն է կոտրում:

- Դա սարսափելի է: Ինչպե՞ս է հայրդ իմացել, որ նա կախարդ է:

- Այլ քեզ բան: Հայրս ասում է, որ դա հեշտ է: Նա ասում է, երե քեզ նայում են չռած աչքերով, և երե միաժամանակ փնրփնրում են, ուրեմն՝ կախարդում են: Երե փնրփնրում են, նշանակում է՝ ասածու աղորքը հակառակ կողմից են ասում:

- Լսիր, Հեք, ե՞րբ ես փորձելու կատուն:

- Այս գիշեր: Ես կարծում եմ, որ սատանաներն այս գիշեր ծեր Ուիլյամսի ետևից գալու են:

- Բայց նրան շաքար օրը քաղեցին, Հեք: Շաքար օրն իսկ նրան տարած չե՞ն լինի:

- Ինչեր ես ասում: Ինչպե՞ս կարող էին նրան մինչև կեսգիշեր տանել, իսկ կեսգիշերից հետո արդեն կիրակի էր: Ես չեմ կարծում, որ սատանաները կիրակի օրերը չըջեն:

- Մտքովս չանցավ: Այդպես է: Հեք, բույլ կտա՞ս հետոյ գամ:

- Անշուշտ, երե չես վախենում:

- Վախենա՞լ, չի մի: Կմլավե՞ս:

- Այո, իսկ դու պատասխանիր մլավոցով, երե հնարավոր լինի: Վերջին անգամ դու ինձ այնքան մլավել տվեցիր, որ ծեր Հեյսը սկսեց քարեր գցել վրաս և ասել. «Անիծվի այս կատուն»: Դրա փոխարեն աղյուսով ես նրա լուսամուտը ջարդեցի, բայց ոչ ոքի չասես:

- Չեմ ասի: Այդ գիշեր ես չկարողացա մլավել, որովհետև մորաքույրս հետևում էր ինձ, բայց այս գիշեր կմլավեմ: Լսիր, Հեք, դա ի՞նչ է:

- Ոչինչ, տիգ է:
- Որտեղի՞ց ճարեցիր:
- Անտառից:
- Ի՞նչ տամ:
- Չգիտեմ: Չեմ ուզում ծախել:
- Դե լավ, այնքան էլ փոքր է:
- Էհ, քոնը չէ, դրա համար էլ չես հավանում: Ես գոհ եմ: Ինձ ձեռք է տալիս:

- Անտառը լիքը տիգ է: Կարող եմ հազարներով բերել, եթե ուզեմ:
- Բա էլ ինչո՞ւ չես ուզում: Շատ լավ գիտես, որ չես կարող: Սա շատ սիրուն տիգ է. առաջինը, որ այս տարի տեսել եմ:

- Լսիր, Հեք, ատամս կտամ դրա փոխարեն:
- Տո՛ւր տեսնեմ:
- Թոմը մի քուղի հանեց և զգուշությամբ բացեց: Հեքերին ուշադիր նայեց: Փորձությունը շատ մեծ էր: Ի վերջո՝ նա ասաց.
- Իսկակա՞ն է:

Թոմը բարձրացրեց շրթունքը և ցույց տվեց ատամի դատարկ տեղը:

- Դե լավ, - ասաց Հեքերին, - տվեցի:
- Թոմը տիգը դրեց տուփի մեջ, որտեղ բզեզն էր բանտարկված, ու տղաները բաժանվեցին՝ յուրաքանչյուրն իրեն ավելի հարուստ զգալով, քան առաջ:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Կարդա՛ք եղբայրներս, եկե՛ք երկխոսությունը:
2. Նկարագրի՛ր Հեքերի Ֆինին՝ նախ պատմվածքի բառերով, ապա՝ քո երևակայությամբ:
3. Բնութագրի՛ր Հեքերի Ֆինին:
4. Ի՞նչ վերաբերմունք ունեին Հ.Ֆինի նկատմամբ
 - ա) ծնողները,
 - բ) երեխաները,
 - գ) Թոմը:
 Իսկ դո՞ւ:
5. Ո՞վ էր Հոակինս մայրիկը: Հավատո՞ւմ ես, որ նա կախարդ էր: Ինչո՞ւ:
6. Այս հատվածը մասերի բաժանի՛ր և վերնագրի՛ր յուրաքանչյուր մասը:
7. «Ժողովուրդն ասում է...» բաժնից դո՛ւրս գրիր առածներ սնահավատության մասին:
8. Հ.Ֆինի և Թոմի անունից լրագիր հրատարակի՛ր (լրագրում թող լինեն «Կախարդանքների մասին» և «Խորհուրդներ բոլորին» բաժինները):

Հասնելով առանձնացած դպրոցի հին շենքին՝ Թոմն արագ ներս մտավ՝ շտապող բարեխիղճ մարդու նման: Գլխարկը մեխից կախեց և գործնական արագությամբ գնաց դեպի իր նստարանը: Ուսուցիչը իր բարձր բազկաթոռին քիկնամ՝ ննջում էր դաս սերտող աշակերտների մռմռոցի տակ: Թոմի գալը արթնացրեց նրան:

- Թոմաս Սոյեր:

Թոմը գիտեր, որ երբ իր անունը արտասանվում էր լրիվ, դա արդեն գլխացավանք է:

- Լսում եմ, սրբ:

- Այստեղ եկեք: Իսկ այժմ ասացե՛ք, սրբ, ինչո՞ւ նորից ըստ սովորության ուշացել եք:

Թոմն ուզում էր մի սուտ ասելով պրծնել, բայց երբ տեսավ խարտյաշ մազերի երկու հյուս՝ կախված մի մեջքի վրա, որը ճանաչեց սիրտ էլեկտրական ուժով, երբ տեսավ, որ դրա կողքին էր աղջիկների շարքի միակ ազատ տեղը, բնագոյաբար ասաց.

- Ես կանգնեցի Հեքլբերի Ֆինի հետ խոսելու:

Ուսուցչի շունչը կտրվեց, և նա անօգնական սառեց-մնաց: Դաս սովորողների մռմռոցը դադարեց: Աշակերտները զարմացան. այս տղան հո խելքը չի՞ կորցրել: Ուսուցիչն ասաց.

- Դուք... դուք ի՞նչ էիք անում:

- Կանգնեցի Հեքլբերի Ֆինի հետ խոսելու:

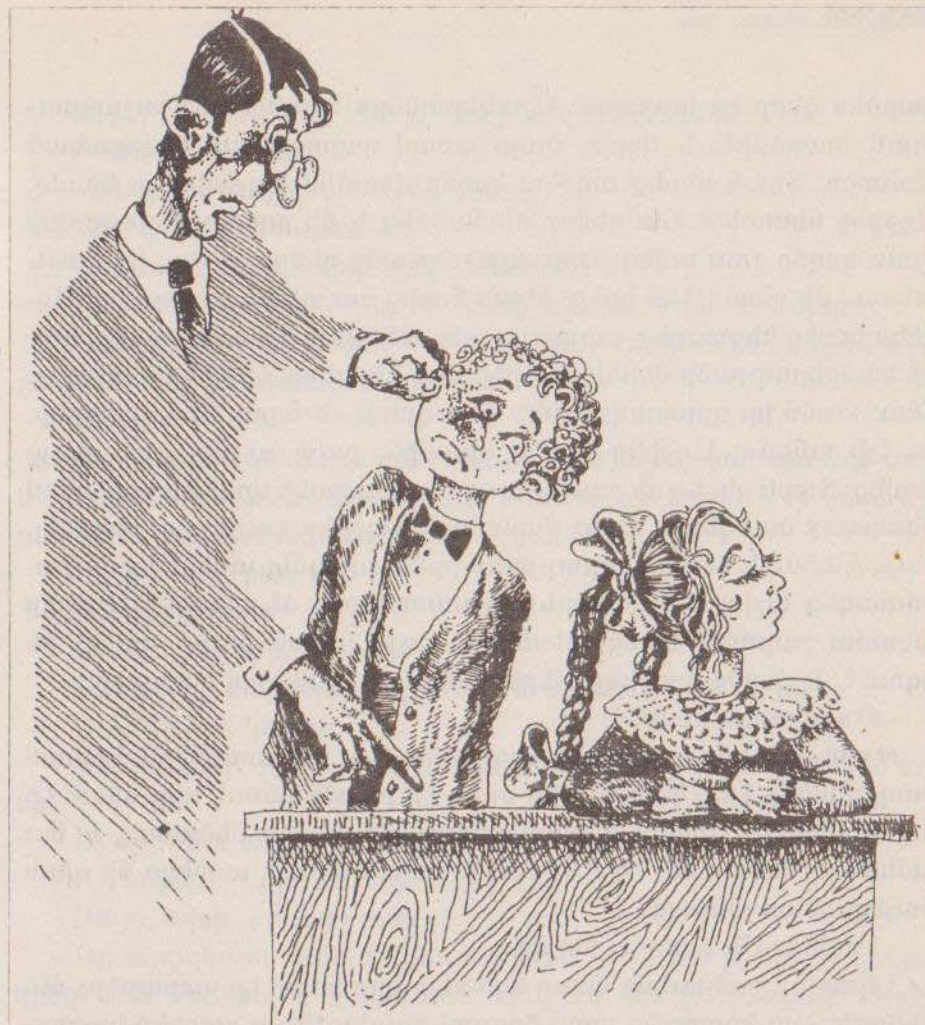
Դժվար էր այդ բառերի իմաստը սխալ հասկանալ:

- Թոմաս Սոյեր, դա ամենագարձանալի խոստովանությունն է, որ ես երբևէ լսել եմ: Այդպիսի անպատկառության համար գավազանը քիչ է: Հանեցե՛ք ձեր բաճկոնը:

Ուսուցչի ձեռքն այնքան աշխատեց, որ հոգնեց: Գավազանների կապուկը զգալի չափով պակասեց: Հետևեց հրամանը.

- Իսկ այժմ, սրբ, գնացե՛ք և աղջիկների հետ նստեցե՛ք: Եվ դա քող ձեզ խրատ լինի:

Սենյակում բարձրացած հռիռոցը կարծես տղային ամոթահար

արեց, բայց իրականում շփոթության պատճառն այլ էր: Նա իր պաշտամունքի առարկայի նկատմամբ զգում էր վախ և երկյուղածություն: Տղան բախտավոր էր: Նա նստեց նստարանի ծայրին, իսկ աղջիկը գլուխը քափ տվեց և մի կողմ քաշվեց: Փսխոցները, հրմշտոցն ու քմծիծաղներն անցան սենյակով մեկ, բայց Թոմը նստած էր հանգիստ, ձեռքերը երկարած, հայացքը նստարանին:

կարծես զիրք էր կարողում: Աշակերտները նրան այլևս ուշադրություն չդարձրին, և նորից ծայր առավ դպրոցական սովորական մոմռոցը: Տղան սկսեց աղջկա կողմը գողտունի հայացքներ նետել: Աղջիկը նկատեց: Նա դեմքը ծամածռեց և մի բռնի չափ զլուխը մյուս կողմը շուռ տվեց: Երբ զգուշությամբ դեմքը շրջեց, իր առջև տեսավ մի դեղձ: Դեն հրեց: Թոմը նորից հանգիստ մոտեցրեց: Աղջիկը նորից հեռացրեց, բայց այս անգամ նվազ թշնամությամբ: Թոմը համբերությամբ վերադարձրեց այն իր տեղը: Աղջիկը բողեց, որ մնա: Թոմն իր գրատախտակի վրա գրեց. «Խնդրում եմ, վերցրեք, ես էլի ունեմ»: Աղջիկը նայեց գրածին, բայց ոչ մի նշան ցույց չտվեց: Տղան սկսեց մի բան գրել գրատախտակի վրա՝ ձախ ձեռքով նկարածը ծածկելով: Որոշ ժամանակ աղջիկը դա չուզեց նկատել, բայց կանացի հետաքրքրությունը իրեն զգացնել տվեց: Տղան շարունակեց աշխատել՝ առերևույթ անտարբեր ձևանալով: Աղջիկը ակամա շարժում արեց տեսնելու, բայց տղան ցույց չտվեց, քեզ զգում է: Ի վերջո, աղջիկը տեղի տվեց և վարանելով հարցրեց.

- Թո՛ւյլ տուր տեսնեմ:

Թոմը մասամբ բաց արեց նկարածը: Դա քեք տանիքով մի տան ծաղրանկար էր: Ծխնելույզից ծուխ էր բարձրանում, որը նման էր խցանահանի: Աղջկա հետաքրքրությունն սկսեց մեծանալ, և նա ամեն ինչ մոռացավ: Երբ նկարն ավարտված էր, աղջիկը մի պահ նայեց, հետո շշմջաց.

- Լավն է: Սի մարդ էլ նկարիր:

Նկարիչը բակում մի մարդ նկարեց, որը նման էր ամբարձիչ մեքենայի: Նա կարող էր տան վրայով քայլել: Բայց աղջիկը խստապահանջ քննադատ չէր: Նա գոհ էր այդ հրեշից և փսփսաց.

- Շատ գեղեցիկ մարդ է: Այժմ ինձ նկարի՛ր նրա կողքին:

Թոմը նկարեց արևի ժամացույց, վերևում՝ լիալուսին, ծղոտե ոտքեր: Չռած մատների մեջ դրեց մի ահագին հովիար: Աղջիկն ասաց.

- Սա ավելի լավ է: Ափսո՛ս, որ նկարել չգիտեմ:

- Հեշտ է, - փսփսաց Թոմը, - ես քեզ կսովորեցնեմ:

- Իսկապե՞ս, ե՞րբ:

- Կեսօրին: Դաշին տո՛ւն ես գնում:

- Չեմ գնա, եթե ուզում ես:

- Լավ, պայմանավորվեցինք: Անունդ ի՞նչ է:

- Բեքի Թեչրը: Քո՞նն ինչ է: Ասենք՝ գիտեմ. Թոմաս Սոյեր է:

- Դա այն անունն է, որով ինձ ծեծում են: Ես Թոմ եմ կոչվում, երբ լավն եմ: Դու ինձ Թոմ անվանիր, լա՞վ:

- Լավ:

Թոմը նորից սկսեց գրատախտակի վրա ինչ-որ բան գրոտել՝ բառերը աղջկանից քաքցնելով: Բայց այժմ աղջիկն այլևս մի կողմ չէր քաշվում: Նա խնդրեց ցույց տալ: Թոմն ասաց.

- Է՛, կարևոր բան չէ:

- Ոչ, ցո՛ւյց տուր:

- Չէ, դու չես ուզե՞նա տեսնել:

- Ուզում եմ, իսկապես ուզում եմ: Խնդրում եմ, ցո՛ւյց տուր:

- Ուրիշներին կասես:

- Չէ, չեմ ասի. իսկապես, իսկապես, կրկնակի իսկապես, չեմ ասի:

- Ոչ որի չե՞ս ասելու. մինչև մահդ չե՞ս ասի:

- Ոչ, երբեք ոչորի չեմ ասի: Չէ, ցույց տուր:

- Բայց, ավար, նայելու բան չէ:

- Որ այդպես ես անում, կնայեմ, Թոմ: - Եվ նա իր փոքր ձեռքը դրեց նրա ձեռքին, և կարճատև պայքար տեղի ունեցավ. Թոմը ձևացնում էր, քե իբր դիմադրում է, բայց բողնում էր, որ իր ձեռքը աստիճանաբար սահի, մինչև հետևյալ բառերը երևացին. «Ես ձեզ սիրում եմ»:

- Ախ, ինչ զգվելին ես, - և նա պինդ խփեց Թոմի ձեռքին, բայց կարմրեց, և այնուամենայնիվ, իրեն շոյված զգաց:

Դիշտ այդ պահին տղան զգաց, որ մի գորավոր ձեռք բռնում է իր ականջից և դանդաղ վեր բարձրացնում: Ուսուցիչն այդ ձևով ամ-

բողջ դպրոցի հռչակողի կրակի տակ նրան դասարանի միջով տարավ նախկին տեղը: Ուսուցիչը նրա գլխավերևը կանգնեց մի քանի սարսափելի բռնակ և ի վերջո շարժվեց դեպի իր գահը՝ առանց որևէ խոսք ասելու: Թոմի ականջն այրվում էր, բայց սիրտը ցնծում էր:

Երբ դասարանը հանդարտվեց, Թոմը ազնվորեն ճիգ գործ դրեց պարապելու, բայց նրա ներքին հուզումը շատ մեծ էր: Ընթերցանության դասի ժամանակ նա բառերը իրար խառնեց, աշխարհագրության դասին լճերը վերածեց լեռների, լեռները՝ գետերի, իսկ գետերը՝ ցամաքամասերի, մինչև աշխարհում նորից քառս տիրեց: Թե՛ լադրուրյան դասին նա աղավաղեց ամենահասարակ բառերը: Նրա ձեռքից վերցրին անագյա այն մեղալը, որը հպարտությամբ մի քանի ամիս կրում էր:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Ի՞նչ վերաբերմունք ունեն Թոմը Բեքի Թեչըրի նկատմամբ: Ասածներդ հաստատիր՝ կարդալով համապատասխան հատվածները:
2. Նկարագրիր Բեքի Թեչըրին:
3. Բնութագրիր ուսուցչին:
4. Համեմատիր Թոմի դպրոցը քո դպրոցի հետ (ուսուցիչներին, աշակերտներին, դասի ընթացքը):
5. Համեմատիր պատմվածքի այս հատվածը «Առաջին օրը դպրոցում» պատմվածքի հետ:
6. Դո՛ւրս գրիր դարձվածքները և բացատրիր:
7. Համառոտ պատմիր:
8. Վերնագրիր տրված երեք հատվածները:
9. Գրիր քո դասարանի առօրյայի մասին՝ հիշելով նման գվարճալի դեպքեր:
10. Եթե քեզ հետաքրքրեցին Թոմի արկածները, ամբողջությամբ կարդա՝ Մարկ Տվենի «Թոմ Սոյերի արկածները» գիրքը:

ՄԱՅՐԱՄՈՒՏ

Սարն առել վրան ծիրանի մի բող,
Ննջում է կարծես ծաղկե անկողնում,
Անտառն արևի բեկբեկուն մի շող
Ծոցի մեջ պահել ու բաց չի բողնում:
Ժայռի ստվերը գետակին չոքել,
Վիզը երկարել ու ջուր է խմում,
Հովն ամպի քեփից մի փետուր պոկել,
Ինքն էլ չգիտե, քե ուր է տանում:
Քարափի վրա շողում է անվերջ
Ոսկե բոցի պես քևը ծիծառի...
Կանգ առ, հողագունդ, քո պտույտի մեջ
Թող մայրամուտը մի քիչ երկարի:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Դո՛ւրս գրիր բանաստեղծական գեղեցիկ պատկերները:
2. Նկարիր այդ պատկերներից մեկը:
3. Նկարագրիր քո տեսած մայրամուտը:
4. Օրվա ո՞ր պահին ես ավելի շատ սիրում: Պատմիր այդ մասին:

ԲԱՐՈՆ ՄՅՈՒՆԽԱՌԻԶԵՆԻ ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

(Վիճակագրությունը՝ Հ. Թումանյանի)

Ափսոս, որ դուք չեիք ճանաչում իմ պապին: Մի հազվագյուտ մարդ էր ու անմահ որսկան: Շաբաթներով սար ու ձոր ընկած՝ որսի էր ման գալի ու ո՛չ հոգնում էր, ո՛չ քնում, ո՛չ ուտում էր, ո՛չ խմում: Եվ անվերջ, անվերջ պատմություններ էր անում իր որսորդական կյանքից:

Իրիկյունները չիբուխը սարքում էր, վառարանի դիմացը նստում ու պատմում:

Մի անգամ էլ՝ պատմելու ժամանակ, մեզանից մի չարածճին ընդհատեց.

- Հը՛, պապի՛, էդ մինը ավելացնում ես...

- Փահ, - ասավ, - ինձ որ ասում եք ավելացնում ես, հապա ինչ կասեիք, եթե իմ ընկեր բարոն Մյունխհաուզենին լսեիք:

- Ո՞վ է Մյունխհաուզենը, պապի՛:

- Մյունխհաուզենը... Մյունխհաուզենը իր ժամանակին մի որսկան էր որ... Պետք է նրան լսեիք, քե ինչ զարմանալի բաներ էր պատմում...

- Ի՞նչ էր պատմում, պապի՛, պատմի՛ր՝ մենք էլ լսենք:

- Չէ՛, չեմ պատմիլ, ընդհատում եք:

- Չէ՛, պապի՛ ջան, պապի՛, էլ չենք ընդհատիլ:

- Լավ, որ խոսք եք տալի, կպատմեմ: Միայն քե խոսքը խոսք պետք է լինի: Ով չի ուզում, բո՛ղ նա չսի, իսկ ով լսում է, չընդհատի:

- Իմ բարեկամ Մյունխհաուզենը մեռած է վաղուց, բայց էս բուպեին էլ կարծես աչքիս առաջ է նրա բարձր ու մի քիչ կորացած հասակը, միշտ ուժեղ ու առողջ:

Նա հատնի էր որպես լավ պատմող: Զարմանալի պատմություն-

ներ էր անում, բայց ինչ էլ որ պատմում էր, բոլորը թվում էր և՛ կարելի, և՛ հավանական:

Իհարկե, նրա մահն էս չեմ կարող պատմել, բայց նրա անունից կպատմեմ, որ ավելի կենդանի դուրս գա պատմությունս:

Էստեղ պապս հազազ, կոկորդը մաքրեց ու սկսեց, իբրև քե բարոն Մյունխհաուզենն է ինքը:

- Իմ բանկազին հյուրեր՛, բարեկամներ՛ ու ընկերներ՛: Էսօր ես ձեզ մի բան պետք է պատմեմ վաղուց ինձ հետ պատահած արկածներից: Էն ժամանակ ես դեռ քսանհինգ տարեկան երիտասարդ էի՝ առողջ, ջահել, բարձրահասակ:

Մի անգամ, ինչպես եղավ, որսի գնացի ու ամբողջ երեք օր առանց հանգստանալու ման եկա: Դժմարիտ է, խորջինս որսով լիքը

վերադարձա, բայց էնքան էի հոգնել, որ հագիվ էի կենում քամքի վրա:

Իմ նժույգ Այաքսն էլ նույնպես հագիվ էր ոտները փոխում: Ես քամքի վրա ննջում էի: Այաքսն էլ, տեսնելով, որ սանձը բողած է, մեծ ճամփից դուրս է գալի, ընկնում մի նեղ շավիղ, մի երկու վերստ գնում ու կանգնում: Չարքնում եմ, աչքերս տրորում, չորս կողմս մտիկ եմ անում ու տեսնում՝ կանգնած ենք մի ահագին ճահճի եզերքին:

Դե՛, հիմի արի ետ դառ:

Չէ՛, ինչ ուզում է լինի, ետ չեմ դառնալ. անց եմ կենալու: Վճռեցի ու ասպանդակեցի իմ Այաքսին: Այաքսը ծառս եղավ, ամբողջ քափով բռավ ու՝ մին էլ տեսնեմ՝ մենք ճահճի վերև կախված ենք օդում: Հենց էդ րոպեին միտս ընկավ, որ Այաքսը շատ է հոգնած: Էդ օրը մենք 25, քե 30 նապաստակի ետևից ենք ընկել ու բռնել... Էլ երկար միտք չարի, օղի մեջ ձիուս գլուխը շուտ տվի ու հո՛ւպ, դարձյալ կանգնեցինք ճահճի ափին՝ ճիշտ էն տեղը, որտեղից Այաքսը բռել էր:

Ասի ավելի լավ է ձիս չափ գցեմ ու էնպես քոցնեմ ճահճի վրից: Նա սովորաբար հեշտությամբ բռնում էր քսան քայլ լայնությամբ արգելքների վրից, իսկ ճահճի լայնքը աչքի չափով 20 քայլից ավել չէր քվում ինձ:

Մի քիչ ետ գնացի, Այաքսի վիզը շոյեցի, մին էլ ասպանդակեցի, ու նորից մենք ճախրեցինք օդում:

Սակայն ճահիճը քսան քայլից լայն դուրս եկավ, ու ափից մի քանի քայլ հեռու՝ երկուսս էլ ընկանք ցեխի մեջ: Ես գգում էի՝ ոնց էին ոտներս խրվել, Այաքսը հո ամբողջովին քաղվել էր տիղմի մեջ, միայն գլուխն էր, որ մնացել էր դուրս ցցված... Էլ երկար ու բարակ միտք անելու ժամանակ չէր, հարկավոր էր ձեռաց մի ճար մտածել: Ծնկներս ամուր սեղմեցի ձիու կողքերին, ձախ ձեռով սանձը պահեցի, աջ ձեռս տարա, բռնեցի իմ մագերից, ձիգ տվի ու ցեխից դուրս հանեցի ինձ ու ձիուս միասին:

- Պա՛հ, պապի՛, էդ ինչ տեսակ մարդ է եղել քու ընկեր Մյունիս-հաուզենը...

- Հապա՛. մի հնարագետ, համարձակ ու վճռական մարդ: Ինչպես տեսնում եք, նեղության մեջ գիտեր իրեն ազատելու ճարը գտնել: Բայց մի մեծ շնորք չէ նեղության մեջ ճար անելը, երբ միջոցներ կան ձեռքիդ տակ. շնորքը էն տեսակ դրությունից դուրս գալն է, երբ ձեռքիդ չկա ոչ մի միջոց... Դե հիմի դուք դենը տեսեք՝ ինչ է պատմում:

- Մի առավոտ ննջարանիս լուսամտից նայում եմ, տեսնեմ վայրի բաղերի մի ամբողջ երան լճի վրա պտտվում է: Իսկույն շոքերս հագա, հրացանս վերցրի, վազեցի: Բայց շտապելուց ճակատս էնպես ուժով զարկեցի շեմքափետին, որ աչքերիցս կայծեր դուրս բռան: Էլ ժամանակ չունեի վերքի մասին մտածելու, վազելով սկսեցի հետը ճակատս շփել, հետն էլ՝ նշան դնել բաղերին: Դու մի ասիլ, սաստիկ զարկվելուց հրացանիս կայծաքարը վեր է ընկել, ուրիշ բան էլ չկա, քե հրացանս արծակեմ... Ի՞նչ անեմ, ո՞նց անեմ: Առաջս բաղերը լողում են, հրացանը ձեռիս կանգնած եմ ու չեմ կարող արծակել: Բայց մարդը եթե մարդ է, ամենանեղ դրության մեջ էլ հնարը գտնում է: Միտս ընկավ, քե ինչպես մի քիչ առաջ ճակատս, որ դռան շեմքափետին զարկեցի, աչքերիցս կայծեր դուրս բռան, ու իսկույն օգտվեցի իմ էդ նոր գյուտից: Հրացանիս ոտը վեր քաշեցի, վառողը բաց արի, հրացանը երեսս կալա, որքան ուժ ունեի՝ շրը՛խկ, զարկեցի ճակատիս... Իսկույն աչքերիցս կայծեր դուրս բռան, մի քանիսն ընկան վառողի վրա ու, տրա՛ք, հրացանը բացվեց: Գնամ տեսնեմ՝ մի տասը բաղ մնացել են տեղն ու տեղը:

Մի անգամ էլ դաշտ եմ դուրս եկել, որ նոր հրացանս փորձեմ: Շատ որս պատահեց, ինչ գնդակ ունեի, բոլորն արծակեցի: Մին էլ հանկարծ տեսնեմ կաքավի մի ամբողջ երան: Ախորժակս բացվեց: Ասի, ինչ ուզում է լինի, ընթրիքի համար մի քանիսը պետք է զարկեմ: Բայց ինչո՞վ զարկես. ոչ մի հատ գնդակ չի մնացել: Այ քեզ փորձանք: Էստեղ գլխումս մի հրաշալի միտք ծագեց: Իսկույն հրա-

ցանա լցրի ու գնդակի տեղ շամփուրը դրի մեջը: Նշան դրի օդում բռնող կաքավների, հրացանը բացվեց, շամփուրը կայծակի արագությամբ սլացավ, յոթը հատ կաքավ շամփուրեց ու ընկավ ներքև: Հենց էնպես ուսիս դրի, եկա տուն:

Բայց էս դեռ ոչինչ:

Մի անգամ Լիֆլանդիայում որսի էի ման գալի, ճամփին մի մեխ գտա: Հրացանն ուսիս, էդ մեխն էլ ձեռիս, մտքիս ետևից ընկած՝ հանգիստ գնում եմ անտառում: Մին էլ տեսնեմ՝ մի քանի քայլ հեռու մի բոխ քավամագ աղվես, մի չամի ծառի տակ մտած, քիթը վեր է քաշել ու օդի մեջ հոտոտում է:

Կողքիս քփի տակը մտա, նշան դրի, որ զարկեմ, հանկարծ հիշեցի, որ մի քանի օր առաջ էլ կոտորակի զարկով մի հիանալի աղվեսի մորթի փչացրեցի: Չէ՛, ափսոս է էս տեսակ մորթին փչացնեմ, պետք է մի ուրիշ միջոց գտնել: Աչքս ընկավ մեխի վրա: Եվ ահա՛ ինչ միջոց: Գնդակը հանեցի, մեխը դրի հրացանի մեջ, արծակեցի. աղվեսը մնաց տեղը: Գնամ տեսնեմ տեղն ու տեղը մեխել եմ ծառին: Դնչի մորթին խաչածու կտրեցի, մի ճիպոտ առա ու սկսեցի սրան քխել, ոնց որ գիտես: Սա էնպես իրեն կորցրեց, որ իր մորթուցը դուրս պրծավ ու հայդե՛, փախավ...

Ես էս ընչի՛ համար եմ ասում, նրա համար եմ ասում, որ տեսներ, քե էն դատարկ մեխն ինչ է, տեղն ընկած տեղը է՛ն էլ կարող է պետք գալ:

Բայց ձեռքդ երբ որ իսկի մեխ էլ չկա, էն ժամանակ ի՞նչ պետք է անես, ա՛յ, սրա պատասխանը տուր:

Էս դեպքից մի քանի օր անց, գնդակս ու վառողս վերջացրած, որսատեղից տուն եմ գալի: Հանկարծ մի քփի տակից դուրս եկավ ու վրես հարծակվեց մի վայրի վարագ: Իհարկե, շատ էլ ախորժելի բան չէ էս տեսակ մի կատաղի գազանին հանդիպելը, մանավանդ, երբ հրացանդ էլ դատարկ է: Էստեղ, ինչ թաքցնեմ, քաջությունս մի կողմը դրի ու վազեցի, բարձրացա հենց առաջին պատահած ծառին: Ծառն էլ դուրս եկավ մի ջահել ծառ: Զոռով վրեն տեղավորվել

եմ ու ռոմներս բարձրացրել: Վարագը հասավ, ամբողջ քափով որ ծառին զարկեց, ժանիքները ծառի էս կողմից մտան, էն կողմից դուրս եկան: Էլ ժամանակ չտվի գազանն ուշքի գար. ներքև թռա, մի քար վեր կալա ու, ինչպես որ մեխի ծայրերը ետ են ծեծում, սրա՛ ծառի մյուս կողմից դուրս եկած ժանիքների ծայրերը ետ ծեծեցի, որ իսկի էլ չկարենա հանի:

Եկա տուն, հաց կերա, քնեցի, առավոտը վեր կացա, մարդիկ վերցրի հետս, սայլը լծեցի, հրացանս լցրի ու գնացի: Գնացի, հրացանը քաշեցի. առ հա կտաս՝ սրա ճակատի մեջտեղը: Քերքեցինք, քաշեցինք, դուրս եկավ վարսուն փուր ու՝ լավ չի միտս՝ քանի գրվանքա:

Բայց դեռ էս էլ ոչինչ: Դուք շարունակությունը տեսեք:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Հետևյալ բառերն ու արտահայտությունները փոխարինի՛ր ուրիշ բառերով կամ արտահայտություններով. *որևէ դրությունից դուրս գալ, ծառա լինել, ճարը գտնել, ճար անել, հագիվ ոտները փոխել, միտն ընկնել, ձին չափ գցել, ձեռաց, մտքի ետևից ընկած, ուրիշ միջոց գտնել, տեղն ու տեղը, քխել, ասպանդակել:*

2. Ինչո՞ւ էր պապը Մյունխհաուզենի անունից պատմում:

3. Երևակայությամբ նկարագրի՛ր Մյունխհաուզենին:

4. Բնութագրի՛ր պապին:

5. Ի՞նչ չպատմեց պապը Մյունխհաուզենի մասին. ինքդ հորինի՛ր:

6. Մյունխհաուզենի անունից պատմի՛ր հեքիաթը ըստ հետևյալ վերնագրերի.

ա) Փրկություն ճահճից,

բ) Բաղերի որսը,

գ) Կաքավների որսը,

դ) Թանկագին մորթու փրկությունը,

ե) Վարագի որսը:

7. Պատմի՛ր ստեղծագործելով՝ քեզ ներկայացնելով իբրև որևէ դեպքի մանակից:

ՎԱԽԸ

Մի օր Վախը՝ աներևույթ ու անտես մի արարած, իր համար պահով տեղ չգտնելով, գնաց մտավ մի բազավորի սիրտ։ «Սա շատ զենք ու զորք ունի, ինձ կպաշտպանի», - մտածեց։

Եվ Վախն, իսկապես, չէր սխալվում։ Տեղավորվեց դա բազավորի սրտում քե չէ, բազավորը շատ անհանգստացավ ու առանց պատճառի սկսեց մարդկանց բռնադատել, բանտերը զցել, աքսորել, սպանել։

«Էս ինձ պաշտպանելու համար է անում», - մտածում էր Վախը և ավելի էր դողում բազավորի սրտում։

Իսկ նրա դողից բազավորն ավելի էր անհանգստանում և կասկածոտ դառնում։ Նրան քվում էր, քե ամեն տեղ քշնամիներ կան, դարան մտած մարդիկ... Դրա համար պալատը շրջապատեց բարձր պարիսպներով, ամրակուռ բերդով, ու ինքը փակվեց մեջը. փակվեց ու սկսեց ատել մարդկանց, հեռու մնալ նրանցից, չերևալ նրանց աչքին, որ հանկարծ չվնասեն, չսպանեն իրեն։ Այդ պատճառով էլ պալատից դուրս էր գալիս զինակիրներով, զինված քիկնապահներով. անգամ իր բակում, պալատի ներսը, իր գահասրահում քիկնապահներ էր կարգել, մինչև իսկ ննջարանում առանց քիկնապահի չէր քնում։

- Նայեցե՛ք վերև, նայեցե՛ք ներքև, տեսե՛ք՝ օտար մարդ չի՞ մտել պալատ, հրամայում էր նա ամեն երեկո, քնելուց առաջ։

Եվ ծառաները, պալատականները հնազանդ կատարում էին նրա հրամանը և գալիս հայտնում, քե ոչինչ, ոչ մի օտար մարդ չկա ոչ մի տեղ։

Նա պառկում էր, բայց նրան էլի քվում էր, քե իր սպանած, աքսորած մարդկանց հարազատները ամեն տեղ հետևում են իրեն. քվում էր, քե փորում են գետինը, որ անցք բացեն դեպի պալատ և գան իրեն սպանեն... Ու դրա համար նորից էր բռնադատում մարդկանց, նորից բանտերը զցում, նորից աքսորում, կախում...

«Էս ինձ պաշտպանելու համար է անում», - դարձյալ մտածում էր Վախը և ավելի դողում բռնապետի սրտում։

Իսկ բռնապետը դրանից նորից էր անհանգստանում, կասկածում. պարիսպները բարձրացնում էր, բերդը ամրացնում, քիկնապահները շատացնում ու ծառաներին հրամայում։

- Գնացե՛ք, շրջեցե՛ք, նայեցե՛ք ամբողջ իմ մայրաքաղաքը, երկիրը և որտեղ կասկածելի մարդ տեսնե՛ք՝ բռնեցե՛ք։ Բռնեցե՛ք նրան, ո՛վ խոսում է և դատում։ Բռնեցե՛ք և նրան, ո՛վ լռում է։ Խոսողները վտանգավոր են, լռողները՝ ավելի...

Բայց ի՛նչ էլ արեց այդ բազավորը իրեն պաշտպանելու համար, ոչինչ չօգնեց։ Նրա բռնությունից գայրացած ժողովուրդը մի օր հարձակվեց նրա պալատի վրա, խորտակեց դրա պարիսպները, քշեց քիկնապահներին և սպանեց նրան։

Իսկ Վախը... Ի՞նչ եղավ Վախը...

Վախը սարսափով դուրս բռավ սպանված բազավորի սրտից և փախավ մտավ մի հարուստի սիրտ։

2

Ո՞վ էր այդ հարուստը։

Հարուստները լինում են, իհարկե, ամեն տեսակի, իսկ այդ հարուստը մի մարդ էր, որ ի՛նչ ձեռն էր ընկնում, իսկույն դարձնում էր ոսկի և պահում իր գանձատանը՝ իր տան նկուղում, երկաթից շինած մի հատուկ տեղ, որ միայն ինքը գիտեր և ինքն էր մտնում։

Բայց ամեն անգամ այդտեղ մտնելուց առաջ ծառաներին ու հարազատներին գործով հեռացնում էր տնից, որ չտեսնեն՝ ո՛ր է մտնում ինքը կամ ինչպես է մտնում։ Իսկ ինքը, մտնելով իր գաղտնի գանձարանը, սիրով, խնամքով շոշափում էր այդտեղ կուտակած ոսկիները՝ դրամները, անոթները, զարդերը։ Նայում էր հաճույքով, երբեմն առնում ավերի մեջ և հիանում նրանց փայլով, գեղեցկությամբ և լիակշիռ ծանրությամբ։

Եվ ահա մի օր, այն օրը, երբ Վախը մտավ նրա սիրտը, նա բոլոր տնեցիներին ու ծառաներին գործով ուղարկեց զանազան կողմեր,

և ինքը իջավ զանձատուն՝ ստուգելու՝ ոսկիներն իրենց տեղն են, քե՞զողեր են մտել տարել:

Մտավ ու սովորականի պես սկսեց հափշտակված դիտել իր հարստությունը, հաշվել, համբել ու ձեռքով չափել նրանց կշիռը:

Բայց դա նրան չէր հանգստացնում. մտածում էր, քե ինչպես ա-
նի, որ զանձատան դուռն ավելի պինդ լինի, և ոչ ոք չիմանա իր
զանձի տեղը:

Մտածեց և որոշեց զանձատան դուռն ավելի ամրացնել, որ եթե
մի օր գող մտնենա, չկարողանա բացել: Ու այդ միտքը այնքան
պաշարեց նրան, որ սկսեց ինքն իր ձեռքով ամրացնել դռան փակե-
րը քե՛ ներսից, քե՛ դրսից... Մի փակը ամրացնում էր, անցնում մյու-
սին. դա էլ ամրացնում էր, անցնում երրորդին... Հետո, ներս մտնե-
լով, ցանկացավ բոլոր փակերը փակել մի բանալիով, մի այնպիսի
բանալիով, որ ոչ մի գող չէր կարող շինել:

Թե որքան տևեց այդ աշխատանքը, նա ինքն էլ չիմացավ:

Բայց, երբ ցանկացավ դուրս գալ, տեսավ՝ զանձատան դուռը չի
բացվում:

Ի՛նչ էլ արավ, երկաթե դուռը մնաց փակ:

Հանգստացավ մի քիչ ու նորից փորձեց բանալ:

Չէ՛, դուռը դարձյալ չբացվեց:

Բայց, արի տես, նա չէր էլ ուզում ձայն տալ, իմացնել, քե ինքը
փակվել է, որովհետև Վախը շարունակ շնչում էր.

- Մի՛, մի՛ անի: Եթե տնեցիները, ծառաները ոսկու տեղը իմանան,
վատ կլինի...

Ու անխոս աշխատում էր դուռը բացել ինքը:

Բայց ինչ էլ անում էր, դուռը դարձյալ չէր բացվում:

Եվ այդպես երկու-երեք օր, մի շաբաթ շարունակեց դուռը բանա-
լու իր փորձերը: Իզո՞ր...

Դուռը չբացվեց:

Իսկ տնեցիները այդ օրերին, սաստիկ անհանգստացած,
փնտրում էին նրան այստեղ-այնտեղ, տան ներսը, դուրսը...

Չկար:

Շատ փնտրելով՝ եկան հասան գաղտնի զանձարանի դուռը:

Հարուստի կինը հրամայեց բացել այդ երկաթե դուռը և նայել
ներս:

Ծառաները կատարեցին նրա հրամանը:

Երբ դուռը խորտակեցին ու մտան ներս, տեսան իրենց տերը մե-
ռած, ոսկիների ու ոսկե իրերի մեջ ընկած, ձեռքին՝ մի բուրդ:

Հետաքրքրված ու զգուշորյամբ վերցրին ու կարդացին.

«Այսքան փողի, այսքան ոսկու մեջ ես մեռա սովից ու վախից...»:

Այստեղ Վախը, իր անունը լսելով, աննկատելի իրեն զցեց փողոց
և մտավ առաջին պատահած մարդու սիրտը:

Հետո պարզվեց, որ այդ մարդը քաղաք եկած մի գյուղապետ էր:

3

Ո՞վ էր այդ գյուղապետը և ինչո՞ւ էր եկել քաղաք:

Դրա պատմությունը մի քիչ հեռվից է սկսվում:

Սուրբանը մի ծեր փիղ ուներ իր կենդանաբանական այգում. ծերությունից դա այնքան էր տգեղացել, կնճռտվել, որ սուրբանը միշտ տհաճություն էր զգում նրան տեսնելիս, այդ պատճառով մի օր կարգադրեց իր վեզիրներից մեկին.

- Այս պառավ փղին ուղարկեցեք մի գյուղ. քո՞ղ այնտեղ կերակրեն, պահեն մինչև սատկելը:

Այդպես էլ արին: Ուղարկեցին փիղը հենց այս գյուղապետին, որ եկել էր քաղաք:

Բայց նրա գյուղը շատ աղքատ էր, և գյուղացիք, որ հացն ու պահիրը հազիվ էին իրար անում, ստիպված էին օրական քսան փութ կեր տալ փղին...

Այդպես կերակրեցին հազիվ մի երկու ամիս, իսկ երրորդ ամսին, տեքնելով, որ գյուղի պաշարը հատնում է, և չեն կարող իրենց բերանից կտրել, փղին կերակրել, որոշեցին քսան հոգով գալ քաղաք՝ նահանգապետի մոտ և խնդրել, որ փիղը տանեն իրենց գյուղից, որովհետև գյուղը չի կարող կերակրել:

Ու ահա այդ քսան հոգին գյուղապետի գլխավորությամբ եկել էին քաղաք և փողոցով գնում էին նահանգապետի՝ վալիի տուն, երբ Վալիը մտավ գյուղապետի սիրտը:

Գնացին այդպես գյուղացիք նահանգապետի տունը և խնդրեցին, որ նա ընդունի իրենց:

- Սպասեցե՛ք,- ասաց նահանգապետը:

Գյուղացիները սպասեցին երկար, և երբ, վերջապես, նա եկավ, տասնինը գյուղացին ետ կանգնեցին, գյուղապետին առաջ գցեցին, որպես քաջ մարդու, որ նա ինքը խոսի նահանգապետի հետ:

- Ի՞նչ եք ցանկանում,- ղիմեց վալին գյուղապետին:

Գյուղապետը պատմեց, քե ինչպես մեծ սուրբանը պատիվ է արել և իրենց գյուղն է ուղարկել իր ազնիվ փիղը՝ պահելու և կերակրելու...

- Է, լավ, ես այդ գիտեմ,- ընդհատեց նրան նահանգապետը:- Հիմա ի՞նչ եք ուզում: Դժգո՞հ եք այդ պատվից:

- Ո՛չ, ո՛չ, վալի էֆենդի,- շփոթվեց գյուղապետը:- Ընդհակառակը, գյուղը խնդրում է, որ մեծ սուրբանը այդ փղի կնոջն էլ ուղարկի, որ... որ... ազնիվ փիղը մենակ չտխրի...

Գյուղապետն այդ ասաց այնքան հուզված, որ Վալիը չկարողացավ իրեն պահել և ծիծաղեց նրա սրտում:

Թե այնուհետև ո՞ր գնաց Վալիը, ի՞նչ մարդկանց սրտեր մտավ և ինչե՞ր արեց, այդ մասին ուրիշ անգամ:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Հետևյալ բառերն ու արտահայտությունները փոխարինիր իմաստով մոտ բառերով և արտահայտություններով. *ծայն տալ, միտքը պաշարել, ծեռքն ընկնել, հացն ու պահիրը հազիվ իրար անել, բերանից կտրել, պատիվ անել, արարած, առաջ գցել, բռնուտել, հատնել, քստորել:*
2. Ի՞նչ ես կարծում, ինչո՞ւ չփրկվեցին թագավորն ու հարուստը:
3. Քո կարծիքով ումի՞ց էր ուզում պաշտպանվել վախը:
4. Վերնագրի՞ր հեքիաթի առանձնացված երեք մասերը:
5. Համառոտ պատմիր վախի պատճառած դժբախտությունների մասին:
6. Թվարկի՞ր հերոսներին և բնութագրի՞ր նրանց:
7. Ինչպե՞ս կարելի է փրկվել վախից, հաղթել նրան:
8. Ի՞նչ է վախը: Որտե՞ղ է նա ապրում:
9. Գրի՞ր դարձվածքներ վախ բառով:

ԱՆԹԵԿ ԹՈՉՈՒՆՆԵՐ

Ջայլամը աֆրիկյան բռնուն է, քեհ հանդիպում է նաև Ասիայի մոտ բնկած երկրներում: Հարավային Ամերիկայում և Ավստրալիայում կան մի քանի տեսակի բռնուններ, որոնք մի փոքր նման են ջայլամին, և դրա համար էլ որոշ ճանապարհորդներ նրանց ևս ջայլամներ են անվանում:

Ջայլամն ապրում է ամբողջ Աֆրիկա մայրցամաքում, ինչպես նաև Հարավարևմտյան Ասիայի տափաստաններում, մի խոճքով, ամենուրեք, որտեղ անապատներ կան: Իր հատկություններով նա անապատների բնակիչ է և երբեք բնակություն չի հաստատում անտառոտ կամ ճահճոտ վայրերում և նույնիսկ արգավանդ դաշտավայրերում:

Հին աշխարհի մարդիկ ջայլամին անվանում էին «ուղտ-բռնուն»: Այդ անունը նրան տրվել է ուղտի հետ ունեցած երևակայական նմանության համար: Ջայլամի ոտնաքաթի երկու հաստ մատները նման են ուղտի երկատված սմբակին: Թե՛ մեկը, և քե՛ մյուսը ունեն երկարավուն մերկ ոտքեր և վիզ: Ջայլամի կրծքին կա մի տեսակ կոշտուկ կամ բարձիկ, որը նման է ուղտի կրծքի ուռուցքին: Այդ ամենը, կարծես, ջայլամին մոտեցնում է ուղտին, որը, ինչպես և ջայլամը, հարմարվել է միայն անապատի կյանքին: Ջայլամներն ապրում են խմբերով: Մի արտի հետ ման է գալիս մի քանի էգ, սովորաբար երկուսից մինչև վեց: Ամեն մի էգ տասներկու-տասնվեց ծու է ածում բնում, որն իրենից ներկայացնում է ավազի մեջ փորված, մոտ վեց ունաչափ տրամագիծ ունեցող մի փուս: Բնում դրվում է ձվերի կեսից ոչ ավել: Մնացածը ցրիվ է արվում շրջակայքում, և դրանցից երբեք ճուտ չի դուրս գալիս:

Ասում են, որ իբր այդ ձվերը նախատեսվում են ճտերին կերակրելու համար՝ հենց որ նրանք լույս աշխարհ են գալիս, բայց կա նաև ուրիշ կարծիք. ջայլամներն այդ ձվերը բնի մեջ չեն դնում, որովհետև մի բռնունը, միևնույն է, չի կարող դրանց բոլորի վրա բուխս նստել: Ուստի, հենց որ բնում հավաքվում է բավարար քանակությամբ ծու, ջայլամները մնացածը ցրիվ են տալիս ուր որ պատահի:

Ջայլամը իր մարմնով կարող է ծածկել կանգնեցված վիճակով շարված երեսուցից-քառասուն ծու, բայց սովորաբար բնում լինում է տասնհինգից ոչ ավել:

Արում էլ է նստում ձվերի վրա, ընդ որում՝ գիշերով, որովհետև նրա մեծ, ուժեղ մարմինը ավելի լավ կարող է ձվերը պահպանել ցրտից: Էգերը միմյանց փոխարինում են ցերեկը, իսկ երբ շուգ է լինում, ամբողջ ընտանիքը բույնը մի քանի ժամ բողնում-գնում է:

Չվերից դուրս եկած ճտերը լավ զարգացած են և երկու օրից հետո բնից դուրս են գալիս ու մեծերի հսկողությամբ վազվզում անապատում:

Ծեր ջայլամներն այդ ժամանակ շատ հոգատար են իրենց սերնդի նկատմամբ: Երբ բշնամի է երևում, նորածիններին պահպանող էգը աշխատում է իր վրա հրավիրել անկոչ հյուրի ուշադրությունը. նա ձևացնում է, քե իբր վիրավոր է՝ մերթ բաց է անում քե երը, մերթ ծալում և օրորվում մի կողքից մյուսը, իսկ այդ ժամանակ արուն ճտերին տանում է ավելի ապահով տեղ:

Ջայլամի ծուն կարճասպիտակավուն է: Դրանց չափերը տարբեր են, ինչպես տարբեր է նաև բռնունների մեծությունը: Միջին մեծության ջայլամների ձվի երկարությունը տասնվեց դյույմ է և կշռում է մոտ երեք ֆունտ: Տար մոխրում խորոված ծուն շատ համեղ է և լիովին կարող է կշտացնել մի մարդու. ումանը, ի դեպ, գտնում են, որ մի ծուն բավարարում է երկու-երեք մարդու, իսկ ուրիշներն էլ ասում են, որ այն քիչ է նույնիսկ մեկի համար: Ավելի լավ է ասենք, որ ջայլամի մի ծուն հավասար է հավի քսանչորս ձվին:

Ջայլամի ձվի կեղևը շատ ամուր է, անապատի բնակիչները նրա մեջ ջուր են պահում, իսկ նրանցից շատերի համար դա փոխարինում է ամբողջ ամանեղենի: Չափահաս արու ջայլամի բարձրությունը ինը ոտնաչափից ավել է և կշռում է երեք հարյուր ֆունտ: Այդպիսի բռնունի ոտքերը շատ հաստ են, մկանուտ և այդ տեսակետից չեն զիջում ամենամեծ ոչխարի ոտքերին:

Գտնում են, որ ջայլամը աշխարհի բոլոր կենդանիներից ավելի արագ է վազում: Հագիվ քե դա այդպես լինի: Բայց, համենայն դեպս, ձիերը նրան չեն հասնում: Ճիշտ է, ջայլամը երբեմն վագրի ժամանակ շրջան է կատարում, և հեծյալը, այդ տեսակետով, նետվում է կտրելու նրա

ԲՐՈՒՏԻ ՏՂԱՆ

ճամփան, նրանց միջև տարածությունը կրճատվում է, և այդ ժամանակ ջայլամին կարելի է հրացանազարկ անել: Բայց ուղիղ գծով նրա հետևից չի կարող հասնել նույնիսկ արաբն իր արագընթաց ձիով: Նա միանման հավասար քայլերով վազում է ժամեր շարունակ, նրա ուժեղ մկաններով օժտված հաստ ու երկար ոտքերը դրան հիանալի հարմարված են: Վազելիս նա ձիու նման դուրս է ոտքերով և մեծ-մեծ քարեր է ետ շարտում: Չարգացնելով առավելազույն արագությունը՝ ջայլամը բացում է քիերը և դրանք բարձրացնում մեջքից վեր: Ի դեպ, դա արվում է հավասարակշռությունը պահպանելու համար, որովհետև նա մի յարդ էլ թռչել չի կարող:

Ջայլամի ինքնապաշտպանության հիմնական գեները ոտքերն են՝ իրենց սմբականման տոնաթաթերով: Նա ջորու նման արացի է տալիս, մի հարվածով կարող է ջարդել մարդու ոտքը և նույնիսկ նրան սպանել՝ ձիուց ոչ պակաս:

Բայց ջայլամի անվտանգության գլխավոր երաշխիքը նրա հիանալի տեսողությունն է, որը խիստ անհրաժեշտ է նրա յուրօրինակ ապրելակերպի պայմաններում:

Նա միշտ բաց դաշտում է, ուր ոչ մի բան չի փակում նրա տեսողությունը, և նրա սուր աչքերը բշտամուն նկատում են շատ ավելի շուտ, քան նա կարող է մոտենալ ու փտանգավոր դառնալ: Ջայլամը հակառակորդին տեսնում է այնպիսի տարածությունից, երբ ինքը դեռևս անտեսանելի է. չէ՞ որ նա շատ բարձրահասակ է:

Մարդու համար ջայլամը բոլորովին անվտանգ է, բայց թշնանոցների համար՝ ուղղակի փորձանք: Նրանք, ոտնակոխ անելով, սպանում են տնային թռչուններին և երբեմն կենդանի-կենդանի կուլ տալիս հավի ճտերին ու ջահել բաղերին, իհարկե՝ ոչ թե արյունարբությունից, այլ այն պատճառով, որ նրանք շատ որկրամուլ են. այդպիսի ախորժակով նրանք կուլ են տալիս նաև հին լաթեր:

Ջայլամների իսկական սնունդը տարբեր հատիկներ են, սերմեր, բիբերի ծայրերի նուրբ տերևներ, բայց նրանք կուլ են տալիս նաև ամենևին ոչ ուտելու առարկաներ: Ինչպես վայրի կենդանիների մեծ մասը, ջայլամներն էլ աղ շատ են սիրում, և հաճախ կարելի է տեսնել, թե ինչպես մեծ երամներով նրանք հավաքվում են աղի լճերի մոտ, որոնց բիվը Աֆրիկայի անապատային տափաստաններում չափազանց մեծ է:

Զամին հալածում է մառախուղի քանձր քուլաները: Նրանք խրտնած ոչխարի պես փախչում են ձորերով: Մառախուղի փեշերից ցցվում են պղնձագույն ժայռերը: Բարափոր տներից կապույտ ծուխը ձգվում է դեպի վեր և լիզում խոնավ ժայռերը:

Լուսանում է, լեռան հետևից ելնում է արևը, մամուռից պոկվում են անձրևի կաթիլները և ջինջ արցունքի նման շողշողում:

Սանդուղքաձև բարձրանում են ժայռերը՝ մեկը մյուսից խոժոռ և ահռելի: Ահա մեկը ռնգեղջյուրի մոտքը հառել է մի ուրիշի, որ նման է վիթխարի գորտի: Ժայռերից բարձր քարե արծիվը ճիգ է անում քիերը քափահարելու և չի կարողանում:

Այս մեր գյուղի, մեր Գյունեյ քաղի բիկունքն է, մի խավար լաբիրինթ, որի խոր ձորերում բարակ առուն վշշում է փրփրած հեղեղի նման, ուր ծախի ոտքի տակից գլորված ավազը խուլ արձագանքում է:

Ավելի խորը Դրնգանն է՝ լռակյաց, հիվանդոտ և աղքատ մարդկանց բնակավայրը, ուր ամառվա երկար արևը հազիվ մի ժամ ջերմացնում է: Տարին բոլոր այդ ձորերում ստվեր է, խոնավություն: Մարդիկ ապրում են քարանձավներում և բարձրանում են քարե սանդուղքներով: Ուռենու մամռոտած փչակով ժայռից ժայռ ջուր են բերել ու քարերի վրա բազմացրել ընկուզենի: Հորդ անձրևին ավազախառն հեղեղը ահագին վշշոցով իջնում է ժայռերից, աղմկում, քամուց ընկուզենիները խշշում են, ձգում են արմատները և կռանում ձորի վրա:

Մեր Գյունեյ քաղն արևոտ է, գետի ափին: Ճանապարհը ձգվում է գետի եզրով, անցնում կամրջի հին կամարների վրայով և քարափի լանջով գնում դեպի քաղաքը: Ջրաղացները սահմանն են: Բարափի ափին նավթի պահեստն է, որի ստորոտով ջուրը շառաչելով իջնում է ջրաղացների վրա:

Արևը չորացնում է ժայռերի խոնավությունը: Տաք ու փափուկ գոլորշի է բարձրանում արարի դեզերից, բակերից ու բոստաններից: Անա զիզին*, փեշերը շաղաքաբախ, քաղում է կանաչ պոմիդորը, գոգը լցնում: Շենքի առաջ՝ չոր խսիրի վրա, մեկնվել է կատուն, մռռում է՝ աչքերը կիսախուփ անելով:

Անա զիզին կուզեկուզ բարձրանում է քարի վրա և կանաչ պոմիդորները շարում պատուհանի փայտերին, որ ավելի շուտ կարմրեն...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Դուրս գրիր քեզ անձանոթ բառերը և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:

2. Դուրս գրիր

ա) ժայռերը նկարագրող հատվածը,

բ) բնության գեղեցիկ պատկերները:

3. Դուրս գրիր Գյունեյ թաղը նկարագրող հատվածը:

4. Նկարագրիր Դրնգանը՝ օգտվելով համապատասխան հատվածներից:

5. Գտի՛ր այն հատվածը, որտեղ երևում է գյուղացի կինը. փորձի՛ր նկարագրել նրա ապրելակերպը:

6. Նկարագրի՛ր քո թաղը:

7. Նկարի՛ր քեզ դուր եկած պատկերը և գրի՛ր քո նկարածի մասին:

* զիզի - մայրիկ

Յոր-ուր տարեկան երկու մանուկ բարձր ժայռի գլխից նայում են Գյունեյ քաղին, դողդողացող գոլորշուն, Անա զիզու բոստանին, արարի դեզերին... Դիմացը՝ ընդարձակ տափարակի վրա, քաղաքն է: Արևի տակ շողշողում են քիթեղյա կտուրները. կարծես տները ծածկված են ապակիով: Ապակեշող տների մեջ ցուլանում են «ռուսաց ժամի» ոսկեգօծ գմբերն ու խաչը: Արևի ճառագայթներն արտացոլում են այնպես փառահեղ, կարծես գմբերն է արևը, որ հրդեհվում է տների ու կանաչ պարտեզների մեջ:

Գետի ափին կանայք ցորեն են լվանում: Նրանք կռացել են և ձեռքերը ջրի մեջ ետ ու առաջ են տանում: Մի քանի կտուրների վրա դեղին են տալիս դդումները, ամայի բակերում օրորվում է արևի տակ փռած գույնզգույն լվացքը:

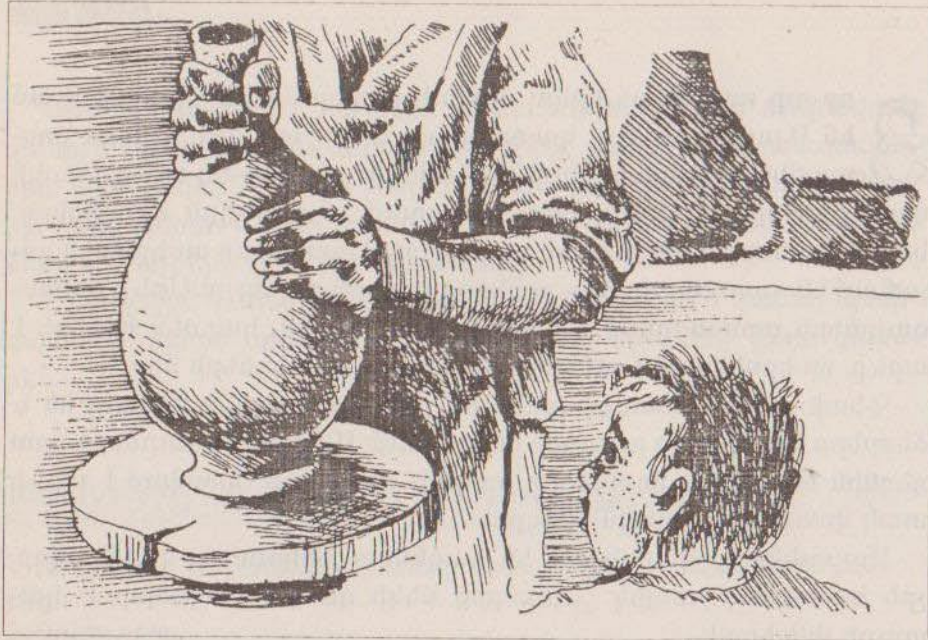
Մանուկները միատեսակ են հագնված՝ երկուսն էլ տրեխավոր, չքե հասարակ շապիկ: Նրանցից մեկի գոտին ծոպավոր է՝ կապույտ փնջերով:

Աջ ու ձախ խոր ձորեր են... Ահա Գայլաբունի ձորը՝ հատակը մուր ու խոր. վշշոց է գալիս ներքևից. ջո՞ր է վազում, քե՞ սառը քարանձավներում շաչում է քամին: Քար են զցում և կռացած ականջ դնում: Ապա լուռ իրար են նայում. նրանք չեն կարողանում որոշել՝ ջո՞րն է վշշում, քե՞ քամին:

Վայրի աղավնիների երամը փռռռոցով անդունդից դուրս է քռչում և զլորվող քարի աղմուկից վախեցած՝ ճախրում արևի տակ, ապա նորից իջնում մուրը: Արևի տակ փայլփլում են նրանց ճերմակ քիները: Հետո ներքևից հարյուրավոր քիեր քափահարում են և հետզհետե սուզվում անդունդը: Մանուկները լսում են լուռ, և երբ այլևս ձայն չի գալիս ներքևից, կամաց հարցնում են.

- Ո՞ր կորան...

Վեր են կենում մանուկները, հացի կապոցն առնում և բարձրանում դեպի բրուտի քարանձավները: Մարդկանց ոտքերը և ձիերի սմբակները փորել են նեղ արահետ: Որտեղ քարը փռվար է, փոս է ընկել: Իսկ տեղերը կարծես պսպղում են կապույտ փայլով: Այդ ա-

քահետի կապերն են՝ սանդուղքածև, որոնց հասնելիս ձին գլուխը կռացնում է, հոտոտում և ապա զգուշորյամբ ոտքը փոխում, ինչպես սառույցի վրա:

Եվ ինչ շատ են արահետները, որ կոշտացած ձեռքի երակների մեծանց ցանց են կապել քարափների, ժայռերի ու քերծերի վրա, ճյուղավորվում են, բաժանվում իրարից, մեկը մի ձոր է իջնում, մյուսը՝ բարձրանում մի քարափ, մի տեղ լայնանում, մյուս տեղը բարակում և դարձյալ խառնվում իրար:

Կա ձմեռվա ճանապարհ, որ անցնում է արևկող տեղերով, վտակների ավազոտ հունով, կա գարնան ճանապարհ, կա այժի արահետ, որ բանուկ է, երբ կանաչում են քարափի ձեռքերին բուսած բփերը: Այժերը ժայռի ողորկ լանջով քայլում են, դուռնի մեկնում են մի ծաղկի, որ գլուխը կախել է անդունդի վրա:

Մանուկները գնում են ծանոթ արահետով. մյուս կաժանները նրանց անձանոթ են և երկյուղալի: Ո՞վ գիտե՝ ինչ մութ ձորեր են մտնում. ա՛յ, հենց այս մեկը, որ կեռմաններով իջնում է Հյունքարի

ձորը, այնտեղ, ուր ապրում է լիսմենը¹, գանգուր մագերով այն կենդանին, որ գայլի մեծան չորեքքար է գնում, իսկ ծիծաղում է, ինչպես մարդը:

Ձինջ ուրախություն է պատում ինձ, երբ գրում եմ այս տողերը ժայռերի մեջ կորած երկու մանուկների, գանգուր մագերով լիսմենի և բրուտների քարանձավի մասին, որի կիսամբում բրուտը ոտքով պտտեցնում է փայտե «չարխ»-ի² կլոր տախտակը և դեղին կավից կերտում գավար ու կուծ:

Ես և իմ ընկեր Անդոն հաց ենք տանում նրա հոր՝ բրուտ Ավագի համար: Գունավոր աղյուսի մեջ Անա գիգին փաթաթել է լավաշ, խորոված սիմինդր³, սխտորած լոբի, մի քանի վարունգ և մի քիչ պանիր:

Բրուտի քարանձավը երկու մասից է՝ առաջինն ավելի ցածր, երկրորդը՝ բեմի չափ բարձր: Առաջին մասում «չարխն» է, ջրի կուծը և կավե ցեխը, երկրորդ մասում բերնի վրա շարված են դեռ չքրծած կծեր, կուլաներ, գավարներ և դարակներ: Քարանձավը դուռ չունի: Տուն գալուց բրուտ Ավագը մի քանի քար է դարսում իրար վրա, վերևն էլ դնում ցաքի փուշ, որպեսզի, ինչպես ինքն է ասում, «քամին խաղա» և չորացնի ամանները:

- Ա՛յ արև նիդ կծեմ, եկա՛ք,- կանչում է բրուտ Ավագը քարանձավի ներսից: Իսկ մենք հեծն ենք մտնում: Էլ սարսափելի չեն ժայռերը, երբ հնչում է այդ բավ, կրծքային ձայնը:

- Ա՛յ ձեզ մատաղ, էս կողմը նստեք, էդտեղ փոս է...

Դրսի արևից հետո մեր աչքերը դժվար են տեսնում քարանձավի ներսը: Իսկ բրուտը, կարծես ուրախացած մեր ներկայությունից, ավելի արագ է շարժում ձեռքերը: Նրա ոսկրոտ մատների արանքից լլբրծուն կավը հոսում է անընդմեջ, ապա մատները գրկում են կավե

1 լիսմեն - լուսան

2 չարխ (պարսկ.) - ճախարակ, իր առանցքի շուրջը պտտվող անիվ

3 սիմինդր - եգիպտացորեն

սյունը: Դառնում է չարխը, ձգվում է կավե սյունը, բարակում, ապա նստում նրա բռնացքի տակ: Այս անգամ ձեռքը բարակում է կավաջրի մեջ և կոխում կավե գնդի մեջ: Անորոշ է ձևը, բայց ձեռքերը այդ հարափոփոխ զանգվածին կերպարանք են տալիս:

- Էս ա հա՛, և ճղվում է կավը. կարծես ճահճուտում բաղ է կռնչում: Թռչում են ցեխաջրի շիթերը: Էս կուծն էլ պոժնեմ,- և տնքում է բրուտը, ամբողջ ուժով սեղմում կուծի ներսը,- վեր եմ կենալու:

Արդեն չարխի վրա ֆռռում է կծի նման մի բան: Ոսկրոտ մատները սեղմում են վիզը, և հլու կավը ձգվում է, բարակում է կծի վիզը: Մնաց ունկը՝ շինի և ոսկրով նախշի կողերը:

- Հե՛-հե՛-հե՛յ, Եգո՛ր, հե՛յ,- դմբդմբալով, պատեպատ գնում է նրա կանչի արծագանքը: Բոլոր կժերը, դորակները՝ զվզվում են: Եգորը նրա հարևան բրուտն է, ապա լսվում է պատասխանը, կարծես արծագանքը ետ է գալիս՝ «հո՛ւ-հո՛ւ...»:

- Անդո՛, վագի՛ր ասա գա՛ հաց ուտենք...

Ես մնում եմ մենակ: Տեսնում եմ՝ ինչպես է հագցնում ունկը, քարանձավի ճեղքից հանում է հին ոսկորները, որոնցով նրանց պապերը դորակների և կժերի վրա գծել են նույն նախշերը: Բրուտը ոսկորի ծայրը սրբում է քև երով և գծում՝ ո՛վ գիտի որպիսի քարանձավաբնակ մարդու խազ: Իսկ չարխը շարունակ դառնում է:

Բրուտի աջ ոտքը իջնում է փոսը, բարձրանում, մարմինն օրորվում է: Ապա հանկարծ չրխկում է մի բան. չարխը դանդաղում է, ձեռքերը պոկում են կուծը և բարձր պահում: Այդ բոլորը տևում է մի ակնթարթ:

- Բարի վայելում,- նույն ակնթարթում ասում է բրուտ Ավագը և քարից բռնելով՝ դուրս գալիս փոսից:

Գինի՞ պիտի խմեն այդ կծից, քե՞ աղջիկը հարսանիքի ջուրը պիտի տանի, և ո՞վ է այն հարսը, որ մեզքը օրորելով՝ այդ կուծը պիտի կրի.բոլորին, այդ անհայտ հարսներին և աղջիկներին է ասում բրուտ Ավագը պապերից լսած խոսքը:

- Հո՛-հո՛-հո՛,- հռչում է Եգորը՝ փակելով մուտքը: Նա հանկարծակի է հայտնվում, և հռնդոցը սարսուռ է մաղում ինձ վրա:

Արև ենք դուրս գալիս: Չոր ցեխից տախտակ դարձած գոգնոցը քխքխկացնելով՝ մեր հետևից լոք-լոք է անում Եգորը, կաղ ոտը քարշ տալով:

- Հը, բաջօղի՛, Գյունեյ քաղը ո՞նց ա... Մեռնո՞ղն ա շատ, քե՞ ապրողը:

Ես աչքերս բարձրացնում եմ նրա կողմը և չեմ պատասխանում: Նա նորից է հռնդում՝ «հո-հո-հո», բայց արևի տակ սարսափելի չէ. նրա ծիծաղը: Խղճահարություն է իջնում ինձ վրա, երբ տեսնում եմ նրա գզգզված մազերը և ցեխի շիթը՝ այտի վրա: Նա ինձ քվում է քարի մարդ, ինչպես բրուտ Ավագը, և ես մտածում եմ, քե ինչո՞ւ եմ գյուղում չի երևում, ինչո՞ւ նրան անվանում են «չաշ»:

- Անդո՛, աշխարհում խելո՞քն է շատ, քե՞ սարսաղը...

- Սարսաղը:

Իսկ բրուտը քաց է անում Անա գիգու պաշարը:

- Ա՛յ, ապրե՛ս,- բղավում է նա: Դա՛հ, պա՛հ, վարունգ, կանաչ վարունգ,- և առողջ ատամներով կիսում է վարունգը:

... Այժմ էլ, երբ գրում եմ մեր հին Գյունեյ քաղի մասին, օրերի մշուշից մոտենում է ինձ չոլախ Եգորը, ելնում է, ինչպես մեր ժայռերը՝ սպիտակ մառախուղի միջից: Ես տեսնում եմ նրա ցեխոտ մեջքը, խոնավությունից փտած շապիկը և կավի նման մաշկը, որ դեղնել է քարանձավի խոնավությունից: Եվ նորից հռնդում է անասնական խրխիհնչով, ցցվում են մազերը, ինչպես տատասկի քուփը:

1 ունկ - կանք

2. դորակ - փարջ, կավե ջրաման

1 բաջօղի (բուրբ.) - քրոջորդի:

1. Կարդա՛ այն հատվածները, որտեղ նկարագրված են

ա) քաղաքը,

բ) բրուտի քարանձավները տանող ճանապարհները,

գ) Զյունբաթի ծորը,

դ) Գալաբունի ծորը:

2. Նկարագրի՛ր բրուտի քարանձավը:

3. Պատմի՛ր տղաների մասին: Դո՛ւրս գրի՛ր նրանց նկարագրող հատվածը:

4. Բնութագրի՛ր բրուտներին՝ օգտվելով համապատասխան տողերից:

5. Քո կարծիքով ինչո՞ւ էին եզոթին «շաշ» անվանում:

6. Համառոտ պատմի՛ր այս հատվածը:

7. «Ժողովուրդն ասում է...» բաժնից դո՛ւրս գրի՛ր արհեստներին վերաբերող առածներ, ասացվածքներ:

Ահա մեր գետը, մեր գուլալ գետը: Կարող ես ջրի տակ խիճերը մեկ-մեկ համբել: Հորքերը վախժվախելով, պոչները վեր պահած՝ մտնում են ծանծաղուտը, ջուր խմում, սարսռալով ետ գալիս: Սառն է ջուրը, բարձր սարից է գալիս, ուր միշտ մռայլ ամպ է նստում, ամպի տակ՝ սառույցի հաստ շերտեր:

Իսկ երբ վարարո՛ւմ է... Կոճղեր է քերանն առնում, գազազած բաշը մեկ այս ափին տալիս, մեկ այն, նոր հուն ճեղքում՝ ավերելով բոստան ու մարգագետին: Հին կամուրջի գերանները դողում են շյուղի նման, գետը ծանր քարեր է շարժում կամարի հիմքերին, ասես զայրանում է, որ կամուրջն իր հոսանքը բաժանում է ճյուղերի:

Գարնան մրնկա գիշերներին ջրի վշտը ահարկու սարսափ է տարածում գետափի տներում, Դրնգանի ձորերում: Ջաղացները լռում են, ջաղացպանը, վառած լապտերը ձեռքին, գիշերը մոտենում է գետին՝ տեսնի չի՞ քարակել:

Գյուղից ներքև՝ մի բարձր ժայռի մոտ, գետն արմունկ է կազմում ու կորչում ժայռից պոկված հսկա քարերի արանքում: Ամեն տարի հեղեղն այդ քարերի վրա կիստում է ջարդված ծառեր, կոճղեր, քփեր, բռնունների քանդված բներ: Գետը հասնում է քարե այդ մաղին քե չէ, կորչում է, ջրերը շառաչով ներքև են քափվում և կատա-

ղած դուրս գալիս Նեղը:

Նեղը... Բնական այդ մեծ քարայրում, որից սև ջուր է դուրս հոսում, իբրև քե ապրում է օձերի բազավորը՝ գոհարապատ բազր գլխին: Անա գիզին ձեռքերը ծնկներին է խփում և աղաչում, որ Նեղում չողանանք, ոչ էլ կարանի մոտ, այլ բաց տեղերը, ուր գետը փռվում է և հանդարտ հոսում ավազուտի վրայով:

- Հա՛, գիզի, հա՛... Մոտիկ տեղ ենք գնում:

Եվ Անդոն, ծաղկատար երեսով իմ ընկերը, նայում է ինձ, շարժում հաստ ու կարմիր շրթունքները, ձեռքով նշան է անում դեպի ներքև՝ դեպի գետի արմունկը՝ փրփուր ջրվեժների մոտ:

Կուրծքը սպիտակ ջրածուները բռնում են քարից քար, պոչը երկրում, ծվծվում ու գնդակի պես իրենց նստում ջրի երեսին պտույտ անող մծեղների երանք: Մեզ հաճելի է դիտել, քե ինչպես նրանք բռնում են փրփուրի վրայով, կորչում ջրվեժի փոշու մեջ, նստում ցից քարերի ծայրին և անվախ ծվծվում. այնինչ, շուրջը գետը կատաղությամբ կրծում է քարերը:

- Անդո՛, ա՛յ էն մեկին կարա՞ս խփես...

Անդոն կուզեկուզ մոտենում է՝ քարը բռան մեջ: Բարի հետ ջրածիտը բռնում է և կորչում փրփուրի մեջ:

- Թե իմացա՞ր նրանք որտեղ են քնում...

- Նրանք չեն քնում:

Իսկ Անդոն օրորում է գլուխը:

- Նրանք ջրի վրա ճոճ են շինում, մեջք քնում... Թե գիզին բողեր մրնով գայի, բոլորին կբռնեի...

- Բա լիսե՞մնը:

- Լիսեմնը Լստեղ չի գա: Նրա տեղը վերի ձորն է:

Ժայռերի ստվերոտ կողերը պատած են մամուռով: Ջրի ցնցուղները բռնում են վերև, հասնում նրանց: Ու երբ ժայռի տակով անցնում ենք, մամուռի ջուրն արճնի ծանրությամբ կաթում է մեր բաց գլխին:

- Էն ի՞նչ էր ֆշազ...

- Սո՛ւս, օձ կլինի... Էստեղ օձի բներ են: Որտեղ քեղ՝ կա, Լնտեղ էլ օձը:

Ու սարսափով, վախից զգույշ կոխելով, ցատկում ենք քարից քար, ընկնում գետափի բանուկ ճանապարհը:

- Անդո՛, քեղն ո՞վ է տնկում:

- Օձը,- լրջությամբ և մեծի շեշտով պատասխանում է ընկերս: Եվ համոզում, որ օձը հողի մեջ քաղում է քեղի սերմը, ինչպես զիզին՝ կոտենք, ու հետո ծլում և մեծանում է լայնեզր, ճեղքված տերևներով քեղը, որի տերևի կպած տեղը մրմռում է. այդ համոզումն արմատանում է իմ մեջ:

- Անդո՛, էդ քեզ ո՞վ է ասել:

- Չոլախ Եզորը:

- Բա նրան ո՞վ է ասել:

- Ո՞վ պիտի ասի: Իրա գլխից է դուրս քերել:

Ու Նեղը չհասած՝ շորերս հանում ենք, կռնատակին դրած՝ վազում: Արդեն փրփուրների միջից մեզ են կանչում արևից խանձված մանուկները:

Անդոն քարից գցում է իրեն, օղի մեջ պտույտ անում և քաղվում փրփուրի ամենախոր տեղը: Ապա գորտի նման դուրս է քոչում, պառկում տաքացած քարերի վրա:

- Անդո, կովը քեղ կուտի՞:

- Չէ, կսատկի:

- Գոմե՞շը:

- Չէ:

- Չի՞ն:

- Չէ՛... Մենակ ուղտը կուտի:

- Բա նա չի սատկո՞ւմ:

- Չէ, ուղտը ոչ օձից կվախի, ոչ քեղից: Նրա քուրք լեղի է, օձի կծածի նման կվառի:

1 քեղ - բույսի մի տեսակ, որի միջուկը բթու կամ աղ են դնում

- Ո՞վ ասեց է՛դ:

- Ուղտապանը,- և մեջքի վրա ընկնում է ջուրը:

Իսկ ես մայրում եմ ամառվա հստակ երկնքին: Մի ծուռվիզ ամպ լողում է, կարծես տափարակում արածում է և տկուր ուղտը: Նայում եմ ամպին և մտածում, քե Անդոն ե՞րբ է հարցրել ուղտապանից: Երևի նավը առնելուց. պահեստի առաջ հաճախ չորում են ուղտերը, որոնք տիկերով նավը են բերում:

Մեր լողալու չափը կապտելն էր: Խշրտոցով իրար էին կպչում մեր առամները, և ինչքան էլ սեղմում էինք ծնոտներս, չէր հաջողվում առամների կոկտոցին վերջ տալ: Արևը քեքվում էր, սուվեր էր ընկնում գետի վրա, ու սկսվում էր քարակ քամին:

- Է հերի՛ք... Դո՛ւրս եկ:

Վերադառնում ենք այգիների ճանապարհով: Բար ենք գցում այս քրեմուն, այն ընկուզենուն, ցանկապատի վրա կախ ընկած՝ մոշ ենք ուտում, ամեն աղբյուրից ջուր խմում, մինչև հասնենք կամուրջի գլուխը:

- Անդո՛, Անա զիզին հրեն դռանը:

- Դու առաջ անցի: Որ հարցնի, ասա՝ մեծ ապոր քաղում բուր էինք ուտում:

Իսկ Անա զիզին երեկոյան դեմ մեր բակն էր գալիս ու մորս հանդիմանում.

- Ո՞ւր է Լն փուշը... Չեռս ընկնի, ականջը հլորեն: Հալավը՝ քար ու բլրի են գցել, ճղտել:

- Մեր անիրավն էլ գտին է կորցրել,- պատասխանում է մայրս:

Երկուսով անիծում էին մեզ, պատմում մեր չարաճճի արարքները, քե առավուտից մինչև իրիկուն անհաց կորչում ենք այգիներում, «վաքսուն անգամ մտնում ջուրը, դուրս գալիս» և կապտած վերադառնում: Նրանք գանգատվում էին մեզանից, իսկ Անդոն գլուխը պատից վեր էր հանում և աչքով անում:

1 հալավ - զգեստ, շոր

- Աղջի, ծեծած աղ չունե՞ս, մի բուռ տաս,- վերջացնում էր Անա զիզին:

Նրանք տուն էին մտնում, իսկ մենք ծլկում էինք դեպի ձիթիանքը՝ մեր խաղերի իրիկվա տեղը:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Կարդա՛ այն հատվածները, որտեղ նկարագրված են

ա) գետը,

բ) վարարած գետը,

գ) զարնան գետը,

դ) Նեղը:

2. Դու՛րս գրիր Անդոյին նկարագրող բառերն ու բառակապակցությունները:

3. Համեմատիր Անդոյին քեզ ծանոթ Հեքլբերի Ֆինի հետ:

4. Կարդա՛ քեզ դուր եկած երկխոսությունները:

5. Պատմի՛ր ի՞նչ իմացար ջրածտի, օձերի, ուղտի մասին:

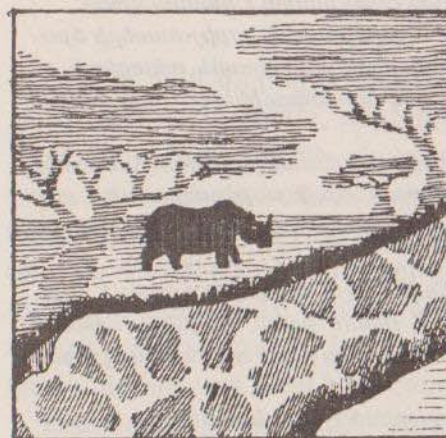
6. Պատմի՛ր տղաների խաղերի մասին:

7. Փորձի՛ր վերնագրել առանձնացված մասերը:

8. Յուրաքանչյուր հերոսին բնութագրիր մեկ բառով:

9. Նկարագրիր Անդոյին:

10. Գրի՛ր քո մասին հետաքրքիր մի պատմություն:

Թերևս աշխարհում բն-
ծողտից ավելի վայելա-
կազմ, ավելի գեղեցիկ ու հպարտ
կեցվածքով կենդանի չկա: Նրա
առջևի սմբակներից մինչև եղջյուր-
ները տասնուոր ոտնաչափ է: Ասում
են, որ նա աշխարհի ամենաբարձրա-

հասակ չորքոտանին է:

Առաջին հայացքից քվում է, քե բնծողտի առջևի ոտքերը կրկնակի եր-
կար են հետևի ոտքերից, բայց դա ճիշտ չէ, պարզապես նրա ոտները անհա-
մեմատ բարձր են, քան ազդրերը: Ընծողտի գլուխը մարմնի համեմատ փոքր
է և հանգչում է մոտ վեց ոտնաչափ երկարություն ունեցող վզի վրա, որը, դե-
պի վեր ձգվելով, աստիճանաբար բարակում է: Եթե առջևից նայելու լինենք
նրան՝ վիզը, իրանը և առջևի ոտքերը մոտավորապես նույն բարձրությունն
ունեն: Իսկ հետևի ոտքերը, եթե հաշվելու լինենք ազդրերի վերին մասից
մինչև սմբակը, հազվադեպ է լինում, որ վեցուկես-յոթ ոտնաչափ երկարու-
թյուն ունենան:

Ընծողտի գլուխը պսակված է մի գույգ ելունով, որը սովորաբար եղջյուր
են անվանում, քեև բոլորովին այն նման չէ ցանկացած ուրիշ կենդանու եղ-
ջյուրներին: Դրանք ոսկրից են, ծակոտկեն ու ծածկված են կարծ, կոշտ մա-
զերով:

Բնագետները մինչև օրս էլ չեն պարզել, քե ինչի համար են այդ ոսկրե ե-
լուրները: Դրանք ոչ հարձակման ժամանակ են պետք գալիս, ոչ պաշտպա-
նության, կռվի մեջ էլ ընդհարման չեն դիմանում:

Ընծողտի աչքերը չափից դուրս գեղեցիկ են: Դրանք մեծ են և միաժամա-
նակ ավելի քերուշ ու հեզ, քան փառաբանված վիթի աչքերը, դրանք այնպես
են դասավորված, որ բնծողտը, առանց շրջելու, չորս կողմը տեսնի:

Ընծողտը խիստ զգայուն է և շատ ճարպիկ, մի ակնթարթում տեսնում է

վտանգը, մարդը միայն ամենաարագավագ ձևով կարող է հասնել նրան:

Ընծուղար առավելապես կերակրվում է ակացիայի և ուրիշ ծառերի ճյուղերով ու տերևներով, գերադասում է հատկապես հովհարածև ակացիան, որին բնիկներն անվանում են «մոխարա», իսկ հողանդացիները՝ Կուս գաղտնի բնակիչները, «ընծուղարի ակացիա»:

Ընծուղարի լեզուն, ինչպես փղի կնճիքը, յուրատեսակ շոշափուկի ու բռնիչ օրգանի ղեր է կատարում, բայց ընծուղար շատ ավելի բարձրահասակ է, ուստի և հաճույքով վայելում է ծառի կատարին աճած տերևները, որոնց փխրոյ չի կարող հասնել:

Ընծուղարի մաշկը շատ հաստ է, հաճախ մինչև մեկուկես դյույմ, և այնպես դժվար է ծակելը, որ երբեմն հարկ է լինում քսան, նույնիսկ երեսուն գնդակ ծախսել նրան սպանելու համար: Ընծուղար լուռ է տանում վերքի ցավը. նա համր է:

Ընծուղար մյուս կենդանիներից տարբերվում է նաև նրանով, որ տարեց-տարի նրա մաշկը մզանում է:

Էգ ընծուղար ավելի բաց գույն ունի և ավելի կարճ է, քան արուն:

Ընծուղար ինքնապաշտպանության մի միջոց ունի միայն. նա արացի է տալիս, և նրա սմբակների հարվածը անհամեմատ ուժեղ է ու վտանգավոր, քան որևէ այլ կենդանու, այդ բովում և ձիւնը: Չուխած աչքերը հնարավորություն են տալիս անանկ նաև այն, ինչ տեղի է ունենում հեռուում, այդ պատճառով էլ նա անվրեպ խփում է քշնամուն: Սմբակի հարվածով նա կարող է փշրել մարդու գանգը կամ ջարդել ողնաշարը: Բայց եթե ընծուղարին ձեռք չտան, նա ամենաանվնաս կենդանիներից է:

Մարմնի այդպիսի անսովոր կառուցվածքով, այդպես արագավագ, ուժեղ ու զարմանալի էակը, անշուշտ, միայն ակացիայի տերևներ պոկոտելու համար չի ծնվել, բայց բն է՝ ինչի համար կարող է պիտանի լինել՝ մարդը դեռևս չգիտի:

Շատ բան կարելի է պատմել շների մասին, բայց այն, ինչ ուզում եմ պատմել, վերաբերում է մեր շանը, որն արդեն չկա: Մեր Չալանկը մի սև, բրդոտ շուն էր, կուրծքն ու վիզը՝ ճերմակ, որ հեռվից քվում էր սպիտակ վզկապ: Փոքրուց նրա ականջներն ու պոչը կտրել էին, այդ պատճառով ամառը սաստիկ տանջվում էր ճանճերի ձեռից, հողը փոս էր անում, մեջը պառկում կամ ժամերով մտնում էր քփերի ու լոբիների արանքը և դուրս գալիս միայն այն ժամանակ, երբ անձանոք ոտնաձայն էր լսում բակում կամ անցնող շան հոտ էր առնում:

Չարմանալի շուն էր մեր Չալանկը. տարբեր մարդկանց վրա հաշում էր տարբեր ձևով. մուրացկանների վրա հատրնդիատ, ասեն իմացնելու համար միայն, անձանոթների վրա տարակույսով, երևի մտածելով, թե հանկարծ տան բարեկամ չլինի՞, ձեռնափայտով մարդկանց վրա՝ հախտում: Ինչպես երևում էր, փայտ չէր սիրում (դրանով հաճախ խփում էին իրեն). բայց, դրա փոխարեն, պատկառանքով էր վերաբերվում լավ հագնված մարդկանց... Հաշում էր նրանց վրա այնչափ, որ իմացնի, թե մարդ է գալիս... Իսկ քոլխվի կամ գզրի վրա չէր հաշում. մի երկու բերան «հաֆ» էր անում կլանչելու պես ու մռռոցով քաշվում մի կողմ: Վախենում էր...

Ես այն ժամանակ չէի հասկանում դրա պատճառը, բայց հիմա մտածում եմ, որ Չալանկը երևի ընդօրինակում էր մեզ. ինչ վերաբերմունք մենք ունեինք դեպի մարդիկ, նույնն ուներ և նա: Մենք մուրացկաններին խղճում էինք, և Չալանկը չէր հալածում նրանց, բույլ էր տալիս մտնել բակը. մենք լավ հագնված մարդուց քաշվում էինք, քաշվում էր և նա, քոլխվից ու գզրից վախենում էինք, վախենում էր և Չալանկը...

Դրան հակառակ՝ մենք սիրում էինք մեր տավարը. սիրում էր և նա... Եթե պատահեր, օրինակ, մեր եզներն առանց հսկողի մնալին դաշտում, Չալանկը կմնար նրանց մոտ, նույնիսկ առավոտից

մինչև երեկո կհսկեր քաղցած և երեկոյան միայն, երբ եզները գալին տուն, նա էլ հետները կգար:

Կամ, օրինակ, մայրս հավերին կուտ էր տալիս. պատահում էր, որ հավերի մեջ լինում էին հարևանի հավեր: Մայրս «օտար, օտար» ասելով՝ քշում էր դրանց, որ մերոնց կուտը չխլեն: Երբեմն Չալանկն ինքն էր անում այդ բանը, երբ մայրս չէր նկատում օտար հավերին նա ցատկում էր կուտ ուտող հավերի մեջ և «օտարներին» քշում. ընկնում էր նախ մեկի ետևից ու բռնացնելով հալածում նրան այնքան, մինչև որ բռցնում էր ցանկապատի այն կողմը: Հետո գալիս էր մյուսներին...

Զմեռը հայրս Չալանկին կապում էր մեր գոմի չարդախում՝ հենց գոմի դռան առաջ, ուր նա խոտ էր դնում նրա համար, որ տեղը փափուկ ու տաք լինի:

Հայրս Չալանկին գոմի դռանը կապում էր նրա համար, որ գող գալու դեպքում իմացնի, որովհետև գոմը գտնվում էր մեր տնից բավական հեռու: Երե պատահե՜ր՝ դուռը կոտրեին և ամբողջ տավարը տանեին, չէինք իմանա:

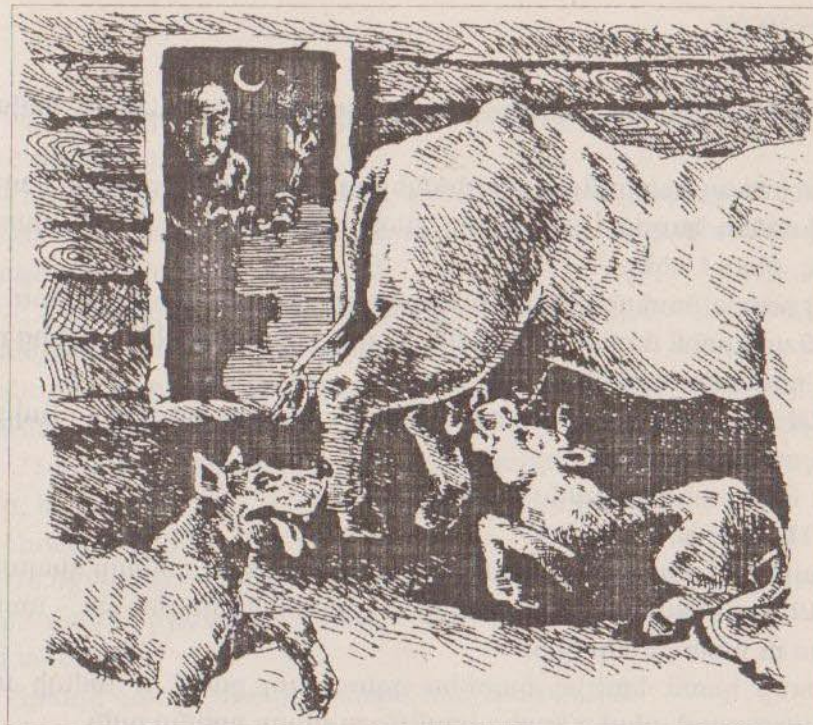
- Քնածն ու մեռածը մին է, - ասում էր հայրս և միշտ զգուշացնում, որ եթե ինքը, պատահեց, տանը չեղավ, մենք չմոռանանք Չալանկին կապել գոմի չարդախում:

Եվ, պետք է ասեմ, Չալանկի պատճառով, քե՞ նրա ահից, ոչ միայն մեր գոմից, այլև մեր բակից բան չէր գողացվում: Հայրս հավատացած էր, քե մի բան պատահելիս Չալանկը հաշոցով կիմացնի:

Իսկ Չալանկը երբեք սուտ չէր հաշում... Դա արդեն հայտնի էր:

Ու ահա ձմռան մի գիշեր, երբ մեր տանը բոլորս քնած էինք, հանկարծ զարթնեցինք ինչ-որ տարօրինակ ձայներից: Մեկը դիպչում էր մեր դռանը, ճանկոտոտում և մի տեսակ մռռոցի նման ձայներ հանում:

Առաջինը զարթնեցինք ես ու մայրս: Հայրս, սովորաբար, խոր էր քնում. մինչև չիրեիր, չէր զարթնի:

Մի քանի անգամ ականջ դնելով այդ տարօրինակ ձայներին՝ մայրս արթնացրեց հորս.

- Տես մի Լճ ի՞նչ է, որ դուռը չանգռում է...

Այդ բուպեին դռան ճանկոտոցը կրկնվեց. նորից մեկը դիպավ դռանը, և լսվեց զսպված կլանչոց:

- Շո՞ւն է, - հարցրեց հայրս տարակուսած, անկողնում նստելով: Ապա վեր կացավ, արխարադը գցեց ուսերին ու գնաց դեպի դուռը:

Բայց մայրս չրոդեց դուռը բանալ:

- Կատաղած շուն կլինի, ամա՛ն...

Հայրս լուսամուտի ապակիների միջով նայեց դուռս, բայց բան չնկատելով՝ լուսամուտի մի փեղկը բաց արեց ու գլուխը դուռս հանեց:

- Դե կորի՜ր, - գոռաց նա և ետ դարձավ: - Մեր շունն է, կապը կտրել է:

- Բա խի՞ է դուռը չանգռում, - զարմացավ մայրս: - Չլինի՞ սոված է:

- Չէ՛. հենց իրիկունը՝ գոմը փակելուց հետո եմ հաց տվել, - պատասխանեց հայրս: - Ով գիտի, գելի հոտ է առել, վախից կապը կտրել, դեսն է եկել...

Եվ հայրս, ուսերին զգած արխալուղը մի կողմ դնելով, ուզում էր կրկին անկողին մտնել, երբ շունը, որ լռել էր այդ րոպեին, նորից դիպավ դռանն ու կլանչեց:

- Չէ: Սա իսկ որ գելի հոտ է առել, - կրկնեց հայրս: - Վախից կլանչում է...

Ու նորից բարկացավ.

- Դե, կորի՛ր, անպետք:

Չալանկը ընդհատեց կլանչոցը, բայց դարձյալ դռնովը դիպավ:

- Բեզ պես հազար շուն սատկի, էս ցրտին դուրս չեմ գա, - ասաց հայրս ու մտավ անկողին:

Շունը դռան ետևից կարծես զգաց այդ բանը և ավելի անհանգստացավ. սկսեց նորից կլանչել ու քաքը դռանը քսել...

Կլանչում էր, քաքը դռանը քսում և մի վայրկյան լռում, սպասում: Տեսնելով ձայն չենք տալիս՝ շարունակում էր նույն ճանկոտոցն ու կլանչը:

Երբ շատ կրկնեց այդ, հայրս էլ չհամբերեց. վեր կացավ բարկացած և այս անգամ, առանց ուսերին մի բան զցելու, դուռը բաց արեց, դռան ետևը դրված ձեռնափայտը վերցրեց ու... շանը.

- Ա՛յ քեզ, քոտո՛տ անտեր:

Շունը կլանչելով հեռացավ:

Հայրս նորից տուն եկավ, դուռը փակեց ու մտավ անկողին:

- Կատաղել է, չի բողմում մարդ քնի:

Բայց հազիվ անկողին էր մտել՝ Չալանկը դարձյալ եկավ, դարձյալ դռնովը դիպավ ու կլանչեց:

Հայրս ուզում էր էլի բարկանալ, բայց այս անգամ մայրս խորհուրդ տվեց վեր կենալ, տեսնել՝ ի՞նչ է պատահել:

- Էս շունն իսկի էսպես չի արել: Չըլնի՞ գոմը գող է մտել, - կասկած հայտնեց նա:

- Ես կարծում եմ գել է տեսել, դրանից է վախչում, - ասաց հայրս՝ դժգոհ վեր կենալով ու հագնվելով: - Եթե գող լիներ, կհաչեր: Շունը միայն գել տեսնելիս չի հաչում:

- Դե որ Լդպես է, հրացանը վերցրու, - խորհուրդ տվեց մայրս անհանգիստ: Սոված գելեր կըլնեն...

Հայրս այդպես էլ արեց. հագնվելուց հետո վերցրեց տան անկյունում կախված մեր հին քափանչան ու սկսեց վառող լցնել:

- Դու էլ վե՛ր կաց, ա՛յ որդի, - ասաց մայրս: - Վե՛ր կաց, ճրագ վառի՛ր, հորդ հետ գնա՛: Գելերը ճրագի լույսից վախենում են:

Ասաց ու ինքն էլ վեր կացավ:

Եվ մինչ հայրս հրացանը կլցներ, էս հագնվեցի արագ, գայլ տեսնելու ցանկությամբ տարված: Շատ էի լսել գայլերի մասին, բայց չէի տեսել:

Ճրագը գտա, վառեցի և հորս հետ դուրս եկա:

Դուռը բաց արինք քե չէ, Չալանկը, կապի կտորը վզին, դիպավ հորս ոտներին, կլանչեց ու առաջ վազեց:

Բայց հայրս կանգ առավ՝ շուրջը նայելու:

Ես նույնպես նայեցի. գայլ չի՞ երևում արդյոք...

Յուրտ էր, ձյուն... Գետինը, տանիքները, պատերը, ծառերը, ամեն ինչ ծածկված էր ձյունով: Թեև անլուսին գիշեր էր, բայց սպիտակ ձյունների վրա ամեն ինչ երևում էր պարզ:

Գայլ չկար... այսինքն՝ չկային գույգ ճրագի պես վառվող աչքեր, ինչպես նկարագրել էր մայրս:

«Երևի գոմի մոտ է», - մտածեցի:

Շունը, որ առաջ էր գնացել, նկատելով հորս և իմ կանգ առնելը՝ ետ դարձավ իսկույն, կլանչեց ու նորից առաջ ընկավ, շուտ-շուտ ետ՝ հորս երեսին նայելով. ուզում էր կարծես հասկացնել, որ հետևենք իրեն:

Հայրս, հրացանը պատրաստ բռնած, դարձյալ չորս կողմն աչք

ածելով, ես էլ նրա հետ, քայլ առ քայլ գնացինք շան ետևից:

Չալանկը վագում-գնում էր մինչև գոմի դուռը, այնտեղից վագում, գալիս էր հորս մոտ, կլանչում և դարձյալ գնում դեպի գոմը:

Այս բանը Չալանկը կրկնեց մի քանի անգամ, և հայրս, էլ առանց շորջը նայելու, շտապեց դեպի գոմը:

- Էստեղ մի բան կա, - ասաց նա ու քայլերն արագացրեց:

Ես, ճրագը ձեռքս, հետևեցի նրան:

Չալանկը, գոմի դռան առաջ կանգնած, սկսեց կլանչել ու անհանգիստ շարժումներ անել:

Հայրս անմիջապես բացեց գոմի դուռը, և երբ մտանք ներս, ու ես ճրագով լուսավորեցի գոմը, մեր աչքին պարզվեց մի այսպիսի տեսարան:

Մեր մեծ կովը ծնել էր. հորքը, կովի տակ փռած ծղոտին ընկած, շարժում էր երկար ոտները և ուզում բարձրանալ: Բայց չէր կարողանում: Իսկ մայրը մզգալով անհանգիստ շուռ էր գալիս երկու կողմի վրա, կապր ծիգ տալիս՝ դուռն ինչու հասցնելու... Ու չէր կարողանում:

Հայրս խելոյն վերցրեց հորքը, մաքրեց, աղ արեց ու դրեց մոր առաջ...

Եվ մինչև հայրս մաքրում, աղ էր անում, Չալանկը ուրախ կլանչոցով բռնկոտում էր դեսուդեն: Իսկ հետո, երբ հայրս հորքը դրեց մոր առաջ, Չալանկը նստեց և, դուռն ինչու բարձրին դրած, սկսեց բարի աչքերով նայել կովին ու հորքին, որը դարձյալ ժամանակ առ ժամանակ մզգում էր քույր ձայնով և փորձում վեր կենալ, կանգնել քույր ոտների վրա...

Այդ տեսներով՝ Չալանկը ուրախությունից կլանչ-կլանչում էր և կտրած պոչը շարժում շարունակ:

- Այ կեցցեն, Չալանկ, - ասում էր հայրս՝ նրա գլուխը շոյելով:
- Ես քեզ գուր տեղը ծեծեցի:

Պարզվեց, որ Չալանկը, դրսից լսելով գոմում կատարվող անհանգստությունը, կապր կտրել էր, եկել՝ մեզ իմացնելու:

Այդ օրվանից մենք սկսեցինք սիրել Չալանկին առանձին սիրով: Եվ երբ պատահում էր, նա հաչում, կլանչում էր դուռը, մենք միշտ ուշադիր էինք նրա ձայնին:

Գիտեինք, որ Չալանկը սուտ չի հաչի:

- Շուներ խելացի կենդանի է, - ասում էր հայրս՝ այս դեպքից հետո: - Շանն ավսպոր պես պիտի սիրել...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐՎՆԵՐՆԵՐ

1. Գտիր և կարդա այս պատմվածքի

ա) ամենահետաքրքիր,

բ) ամենահուզիչ,

գ) ամենազարմանալի հատվածները:

2. Նկարագրիր Չալանկին:

3. Բնութագրիր Չալանկին՝ հաստատելով ասածներդ համապատասխան հատվածներով:

4. Կարդա՛ այն հատվածը, որն արտահայտում է լարված, սպասման իրավիճակ:

5. Համառոտ պատմիր ստեղծագործությունը:

6. Հիշիր շների հավատարմության մասին քեզ ծանոթ պատմությունները:

7. «Ժողովուրդն ասում է...» բաժնից դուրս գրիր առածներ շան մասին: Բացատրիր դրանք:

8. Շարադրություն գրիր՝ առածներից մեկը դարձնելով վերնագիր:

ԱՄԵՆԱՓՈԹԵՐԸ

Շների ամենափոքր ցեղը մերսիկական Չիխուա-խուսան է: Չափահաս էգն ունի մոտ 400 գրամ քաշ, իսկ հասակը չի անցնում իրար վրա դրված երեք լուցկու տուփից:

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ ԶՈՒՆՁ

Լավ չեմ հիշում. երկրորդ, քե երրորդ դասարանի աշակերտ էի: Մի ուսումնական ծանոթ ունեիք. օտար մարդ էր, մեկ-մեկ մեր տունն էր գալիս, մեքոնց հետ գրույց էր անում:

Էդ ժամանակները մի էսպես դեպք պատահեց: Մեր հարևան հովիվը մեռավ: Նա երեք շուն ուներ: Էս երեք շունը նրա մեռնելուց մի քանի օր առաջ անդադար ունեում էին Լնքան ողբալի ու չարագուշակ, որ ահ ու տարսալի էին գցել ամենքի սիրտը:

- Չո՞ռ, չո՞ռ, ձեր գլուխն ուտեք, քանի՞ ունեք, - կանչում էր երիտասարդ հովիվի մերն ու փնտով զարկում շներին: Շները կլանչ-կլանչելով էս կողմ, էն կողմ էին փախչում ու մի քանի քույրից հետո նորից սկսում ունալ: Հովիվը մեռավ քե չէ, բոլոր հարևանները բացականչեցին.

- Այ, ինչի համար էին շները ունում...

Մրանից հետո մի անգամ էլ, երբ մեր ուսումնական ծանոթն եկել էր գրույց անելու, մերոնք էս դեպքը պատմեցին ու խոսքն ընկավ շան վրա:

- Օ՛, չգիտեք, քե ինչ տեսակ կենդանի է շունը, - լուրջ ու խորհրդավոր խոսեց նա:

- Շունը իմաստուն կենդանի է, - նույն լրջությամբ վրա բերեց հերս:

- Այո՛, շունը իմաստուն կենդանի է, լավ է նկատել ժողովուրդը, - ասաց մեր ծանոթն ու ավելացրեց.

- Մարդկային կյանքի զարգացումը շան վրա է հիմնված: Մենք դեռ լավ չգիտենք, քե ինչ կենդանի է շունը, դեռ լավ չի ուսումնասիրված շունը...

Հակառակի նման իմ դասն էլ շունն էր, ու լավ էլ անգիր էի արել: Իսկույն մեջ մտա: Ասի.

- Ես գիտեմ: Մենք շունը սովորել ենք:

- Չէ, քո սովորածը շունը չի, - մեղմ ու բարի ժպտալով նկատեց մեր բարեկամը:

Ես վիրավորվեցի: Ո՞նց քե իմ սովորածը շունը չի... Ինքն ասում է՝ լավ չգիտենք... իսկ մեր ուսուցիչն էնաղ... իմ տեսարակն էնաղ ... ևս էլ գրեթե անգիր գիտեմ... և առանց խելու ասում է՝ քո սովորածը շունը չի...

- Լավ, լավ նեղանալ մի՛, դե, ասա՛ տեսներ՝ ո՞րն է քո սովորած շունը, - նույն մեղմ ժպիտով հարցրեց նա ու քե իցս բռնեց, իր մոտ բաշեց:

Ես սկսեցի.

«Շունը չորքոտանի, կարճատուն, մսակեր, ընտանի կենդանի է: Նա ունի մի գլուխ, երկու աչք, մի քիթ, մի պոչ, երեսունչորս ատամ: Նրա մորթին ծածկված է մազով: Նա ծնում է սովորաբար 4-6 ծագ, բայց պատահում է, որ մինչև 12 էլ է ծնում: Շան ծագերը ծնվում են առաջին ատամներով, բայց

կույր են լինում և միայն 10-12 օրից հետո են աչքները բաց անում: Շունը ապրում է 15-20 տարի: Նա մարդուն շատ օգուտ է տալիս...»:

Մեր ծանոթը շարունակ ժպտում էր: Ես սկսեցի շփոթվել, մանավանդ զիտեցածս էլ հասնում էր:

- Այո՛, այո՛, ճիշտ ես ասում, սիրելիս, - վրա հասավ նա: - Գաղ լավ ես սովորել, բայց... Էդ շունը չի:

Ո՞նց քե էս շունը չի: Հապա էլ ո՞րն է շունը... Դուք հիմի մեր վարժապետից լավ գիտե՞ք...

- Մո՛ւս, - բարկացավ վրեժս հերս:

- Հա՛, սո՛ւս... իրենք չգիտեն ու՛ սո՛ւս...

Եվ հիշում եմ՝ էն օրը բավական անհամարյուն արի, մինչև որ վերջապես ինձ լռեցրին: Այնինչ, մեր ծանոթը շարունակ ժպտում էր:

Վաղուցվա խոսք եմ ասում. մեր էն բարի, ուսումնական ծանոթն էլ վաղուց է մեռել: Նրանից հետո ես մեծացա, զանազան գրքեր կարդացի, նոր-նոր բաներ իմացա ու սովորեցի: Ու ինչքան սովորեցի, էնքան էլ տեսա, որ ես շատ ու շատ քիչ բան գիտեմ: Շան մասին էլ կարդացի: Համ կարդացի, համ լսեցի, համ կյանքում տեսա և տեսա էդ բոլորից հետո հիմի գրում եմ շան մասին: Բայց համ գրում եմ, համ մտածում, քե ո՞վ գիտի, դեռ ի՞նչքան բան կա, որ ես չգիտեմ:

Այժմ առանձին սիրով եմ հիշում մեր ծանոթին ու տեսնում եմ, ճիշտ որ, էն, ինչ որ ինձ ու իմ ընկերներին սովորեցրել էին, իսկի շունը չէր: Շունը շատ ավելի մեծ բան է եղել, քան քե ես էի կարծում էն ժամանակ, և դեռ ո՞վ գիտի, մեզանից հետո էլ գիտությունն ինչեր է բաց անելու:

* * *

Գիտությունը դեռ չի կարողացել որոշել, քե ո՞ր ժամանակից է շունը մարդուն ընկերացել, միայն կարծիք կա, որ ձեռնաստուն՝ կենդանիների մեջ շունը մարդու ամենահին ընկերն է:

Գիտությունը մինչև էսօր դեռ չի կարողացել հաստատ որոշել և շան ծագումը: Ոմանք ասում են տանու շունը առաջ է եկել մի վայրենի տեսակից, որ այժմ անհետացած է, ոմանք ասում են՝ գելից է առաջ եկել, ոմանք ասում են՝ շնագելից (չախակալից), ոմանք էլ՝ աղվեսից: Գիտնականներ էլ կան, որ ասում են՝ և՛ գելից է առաջ եկել, և՛ շնագելից, և՛ մարդագելից, և՛ աղվեսից, դրա համար էլ շուն կա, որ գելի է՝ նման, շուն կա՝ շնագելի, շուն կա՝ մարդագելի, շուն

կա՝ աղվեսի և հասցնում են մինչև սկզբնական յոթը տեսակի, որոնք էլ շան անունով ընդհանրապես կոչվում են շան ցեղ:

Անում են՝ էդ յոթը տեսակից էլ հետո տարբեր կլիմաների, տարբեր կուտորանների ու խառնուրդների ազդեցությամբ տակ առաջ են եկել եղած բազմազան տեսակները, որ հասնում են մինչև իննսուների և ցրված են ամբողջ աշխարհքում:

Ավատարայիայում մի անտակ շուն կա, որ կոչվում է դինգո, բայց էն էլ տանու չի, փայրենի է:

Ինչպես աշխարհագրական և կլիմայական, էնպես էլ կուտորական պայմանները, մարդու պարապմունքն ու ապրելու եղանակը ահագին ազդեցություն են արել շան քն՝ ֆիզիկական կազմվածքի, քն՝ մտավոր ընդունակությունների ու բնավորության վրա: Ժողովրդական առածն ասում է՝ ապրանքը, երև տիրոջը չգցի, այսինքն՝ տիրոջ նման չլինի, գողանալի է: Երև էսպես է, ապրանքը տիրոջ նման է լինում, որովհետև նրա հետ ու նրա մոտ է լինում և ամեն կերպ ազդվում է նրանից, էն ժամանակ շունը հո էն ապրանքն է, որ բոլոր ապրանքներից ամենից շատ է լինում իր տիրոջ հետ ու մոտ: Եվ որովհետև ապրանքներից կամ անասուններից գրեթե ամենից ընդունակ է, կամ, ինչպես ժողովուրդըն է ասում, իմաստուն կենդանի է, միշտ ազդվում է, կրթվում է, սովորում է և յուրացնում է իր տիրոջ բնավորության առանձնահատկությունները: Առանց մանրամասնությունների մեջ մտնելու՝ նկատված է ընդհանրապես, որ գյուղացու շունը կուպիտ ու անճոռնի է լինում, բայց հավատարիմ, հովիվ զամբիշը ժիլ ու մտացի է լինում, որսկանի շունը՝ ճարպիկ ու հնարագետ, անբան, պարապ-սարապ պարտնի շունը՝ ծույլ ու քմապաշտ և գյուղացու անկիրք շնից էլ ավելի կուպիտ, փակ, անհյուրասեր մարդու շունը՝ ախոր ու մռայլ:

Մեր հովիվների մեջ սովորություն է հաճախ իրենց հոտը բողնել շների հսկողությամբ: Ամեն մի հովիվ հաստատ գիտի, որ իր շունը միանգամայն կփոխարինի իրեն: Պատահում է, որ մրնագիշերով գելը կամ գողը վրա է տալիս, հարձակվում է, հոտը ցրվում է, կտրկան է անում ոչխարի մի մասն ու բշում: Սակայն հովիվը չի հուսահատվում. նա լավ գիտի, որ իր շները կփրկեն: Միմիայն շներն են իր հույսը և միմիայն նրանց է աղաղակում: Էդ ժամանակ շների մի մասը ցրված ոչխարն է հավաքում, մյուս մասը կամ միներ ընկնում է բշնամու տարածի, կտրկանի՝ ետևից՝ անդադար բարձր հաչելով ու կլանելով, որ տերն իմանա՝ որ կողմն է գնում և ազատում է բշնամու ճանկից, հավաքում ու պահում, չորս կողմը պտտում, մինչև տերը վրա է հասնում: Եվ էդպես ժամանակ ոչ մի սպառնալիքով ու ոչ մի զենքով չի կարելի ետ դարձնել հովիվ շանը:

Իսկ սովորական գիշերը հո նա անշարժ նստած է իր տեղը՝ իր քնում՝ հոտի կողքին, և ոչ մի բանով, ոչ մի ոտելիքով չի կարելի նրան հրապարակ, անդահան անել, մինչև փառնեց չլինի կամ տերը չկանչի: Կուպտահի, որ հոտի մի կողմը մի որևէ կասկածելի շարժում նկատի, էն ժամանակ էլ քարուն կերպ, կատուգի, կրկին կգա իր քնը: Հովիվ շունը՝ հովիվն ինքն է, որ կա, և դրա համար էլ հովիվը իր շանը սիրում է իր անձի նման:

Հիմի դուր նայեցեք մուրացկանի շանը:

Եղիազար Բլազ անունով մի եմրոպացի գրում է. «Կառքում նստած էի: Մի շուն մոտեցավ, քարերը բարձրացրեց, դրեց առջև ու աղաչափոր աչքերը ձգեց երեսիս: Կառքապանը, որ ճանաչում էր շանը, ասաց. «Մանր փող կունենար, տվե՛ք իրեն, պարո՛ն, տեսե՛ք ինչ է անում»:

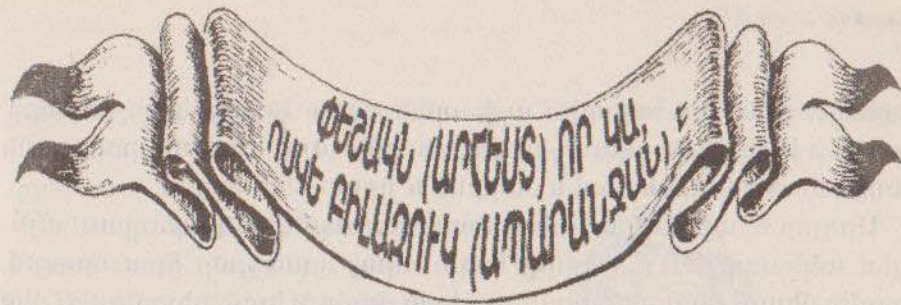
Մի սև փող ձգեցի իրեն, վեր կալավ, վազեց մոտիկ հացբոխի խանութը, փողը տվեց, հաց առավ ու մի կողմ քաշվեց, սկսեց ուտել: Բանից դուրս եկավ, որ մի մուրացկանի շուն էր, տերը նոր էր մեռել, մնացել էր անտեր ու իր տիրոջ նման ողորմություն ուզելով՝ ապրում էր»:

Հիմի էլ մի ուրիշ շուն:

Մենք հո լավ գիտենք բարձրաստիճան մարդկանց բնավորությունը: Նրանք առհասարակ խոժոռ են ու կուպիտ դեպի ամեն մի մարդ, որ ներկայացրած չի իրենց: Միա էս անտակ մարդկանցից մեկը՝ կոմս Բոասին (Անդրե-գի), 1774 թվին մի մեծ շուն ուներ, անունը՝ Պյուտոն: Շատ էլ սիրում էր: Պյուտոնը տանել չէր կարող ոչ մի օտար մարդու, ու կոմսի համար հյուրերը միշտ փառնեցի մեջ էին: Մրա առաջն առնելու համար կոմսը սկսեց իր հյուրերին ամենից առաջ ներկայացնել Պյուտոնին ու ասել. «Պյուտոն, ահա էս ինչ պարոնը իմ բարեկամն է»: Միայն էսպես՝ Պյուտոնին ներկայացնելուց ու ծանոթացնելուց հետո մարդիկ կարող էին ազատ էլ ու մուտք ունենալ կոմսի տանը: Եվ իր տիրոջ նման:

Լոնդոնի հայտնի վիրաբույժ Բեկկանին էլ իր շնից հետևյալ պատմություն է անում: Անում է. «Մի փոքրիկ շուն ունեի, որ միշտ հետո հիվանդանոց էի տանում ու միշտ կողքիս արռեին նստած՝ ներկա էր լինում անդամահատություններին: Մի անգամ էլ հիվանդանոց մտնելիս չէի նկատել, քն շունն էս է մնացել, հանկարծ դուռն ամուր գարկեցի, ու շանս քարը մնաց դռան տակը: Շունս սկսեց աղիտողորմ կլանել ու կլանելով էլ կաղին տալով՝ վազեց, բարձրացավ արռեին, արռեից էլ քռավ անդամահատության սեղանին, սեղանի վրա մեկնվեց ու կոնծկոնծալով քարը մեկնեց ինձ: Նայեցի, տեսա՝ ոտի մի մասը ջարդվել է, խկույն փարաքեցի, կապեցի, ու մի քիչ անց հանգստացավ ու իր արռեի վրա կծիկ եկավ, քնեց: Մյուս օրն էլ եկավ ու էսպես ամեն օր, մինչև որ լավացավ:

1881 թվին Մոսկվայում երաժիշտ Բենեատու շունք էնքան վարժ էր նվագում, որ մասնակցում էր երաժշտական խմբի մեջ և իր ախրոջ երգելու ժամանակ նվագակցում էր նրան:

ԴԱԶԱՐՈՍ ԱՐԱՅԱՆ ԱՆԱՇԻՏ

(Կրճատումներով)

Ա

Մի ժամանակ Ադվանից աշխարհի քաղաքապետ քաղաքը Պարտավն էր, որ այժմ ավերակ է և ասվում է Բարդա: Դա գտնվում է այժմյան Գանձակի և Շուշվա մեջտեղը՝ Թարքառ գետի վրա: Այդտեղ էր Վաչե քաղաքի հոյակապ ապարանքը՝ իր ընդարձակ ծառաստանով, որ երկարումն էր ձգված էր Թարքառի ավիով: Այդ հնօրյա արհեստական անտառը բնականից գերազանցում էր իր հսկայական չինարներով ու բարդիներով, որոնց բարձրության ստվերի տակ ծածկվում էին քաղաքի նույնիսկ ամենաբարձր աշտարակները: Նրա շորս կողմով քաշված ամուր պարիսպը վանդակի պաշտոն չէր կատարում բնավ այն քերիաշարժ ու արագավազ այծյամների ու եղջերուների համար, որոնք այնտեղ խմբերով զբոսնելու և խաղալու ազատ ասպարեզ ունեին:

Մի անգամ Վաչե քաղաքի միամոր որդին՝ Վաչագանը, որ մի նորահաս երիտասարդ էր, պալատի պատշգամբի վրա կռքնած, նայում էր իրենց այդ ծառաստանին: Եղանակը զարնանային էր, և

* ծեռնասուն - ընտելացած

* կտրկան (բրբ.) - ոչխարների հոտից անջատված մի մասը

առավոտյան արևաբացին աշխարհի բոլոր երգեցիկ բռնունները՝ կարծես խոսք մեկ արած՝ հավաքվել էին այդ ծառերի վրա, որ մի քնդհանուր նվագահանդես սարքեն և իրար հետ մրցեն:

Արդյոք սրա՞նց էր ականջ դնում Վաչագանը այնպես լուռ, այնպես ականապիշ: Ո՛չ... Ուրի՛շ հոգս, ուրի՛շ ցավ կար նրա սրտում. սրանք միայն սաստկացնում էին նրա ցավը և խոր տխրության մեջ ձգում նրան:

Այս տխուր մտմտությից հանեց Վաչագանին նրա մայրը՝ Աշխեն քազուհին, որ այդ պահին մոտեցավ նրան և մոտը նստելով՝ հարցրեց.

- Վաչիկ, ես տեսնում եմ, որ դու սրտումդ մի ցավ ունիս, բայց քաքցնում ես մեզանից: Որդի՛, ասա ինձ, ինչո՞ւ համար ես այդպես տխուր:

- Մա՛յր, ճշմարիտ ես ասում, - պատասխանեց որդին, - աշխարհիս փառքն ու վայելչությունը աչքիս չեն երևում: Ուզում եմ հեռանալ աշխարհից, գնալ անապատ: Ասում են՝ Մեսրոպ վարդապետը կրկին եկել է Հացիկ, իր շինած վանքում միաբանություն է հաստատել, աշակերտներ ժողովել. ուզում եմ ես էլ գնալ այնտեղ: Մա՛յր, դու չգիտես, քե ինչքան լավ գյուղ է այդ Հացիկը: Այնտեղի քե՛ տղերքը և քե՛ աղջկերքը այնպես սրամիտ, այնպես գեղեցիկ են, որ երե տեսնես՝ կմնաս հիացած:

- Ուրեմն նրա՞ համար ես գնում Հացիկ, որ այնտեղ տեսնես քո սրամիտ Անահիտին:

- Մա՛յր, դու որտեղի՞ց գիտես նրա անունը:

- Մեր պարտեզի տխակները քերին ինձ այդ համբավը: Սիրելի Վաչիկ, ինչո՞ւ ես մոռանում, որ դու Աղվանից քազավորի որդին ես: Թագավորի որդին կա՞մ քազավորի, կա՞մ մեծ իշխանի աղջիկ կուգի և ոչ քե մի գեղջկուհի: Վրաց քազավորը երեք աղջիկ ունի, կարող ես բնտրել նրանցից որին կամենաս: Գուգարացն բղէլխն ունի մի շատ գեղեցիկ աղջիկ, որ իր միակ ժառանգն է, իր հարուստ կավածների միակ տիրուհին: Սյունյաց իշխանն ունի դարձյալ մի

շատ սիրուն աղջիկ. վերջապես մեր հագարապետի Վարսենիկն ի՞նչ պակաս աղջիկ է, մեր աչքի առջև մեծացած, մեր ձեռքով կրթված...

- Մա՛յր, ես արդեն ասացի, որ պիտի երբամ վանք, բայց երե դուք ուզում եք, որ ես անպատճառ ամուսնանամ, ապա գիտցեք, որ իմ ուզածը միայն և միայն Անահիտն է...

Բ

Վաչագանի քսան տարին նոր էր լրացել: Նա երկայնացել էր իրենց պարտեզի բարդիների նման, բայց շատ քնքուշ, դժգույն ու վատառողջ էր: Մանկությունից

կրոնական կրթություն ստանալով մեծն Մեսրոպի աշակերտների մոտ՝ մտադիր էր իր վարդապետների օրինակին հետևել. քաշվել մի վանք, աշակերտներ պատրաստել և քարոզության նվիրվել: Բայց նրա այդ ձգտումը հակառակ էր ծնողաց կամքին, ըստ որում ինքն էր նրանց միակ զավակը, ինքն էր Աղվանից քաղաքի քարավորության միակ ժառանգը:

«Որդյակ իմ Վաչագան, - ասում էր հայրը շատ անգամ, - դու գիտես, որ իմ հույսը միայն դու ես, դո՛ւ պետք է մեր տան ճրագը վառ պահես, մեր օջախի հիշատակը՝ կենդանի: Պետք է ուրեմն ամուսնանաս, ինչպես որ աշխարհիս օրենքն է»:

Որդին միայն կարմրում էր հոր այդ առաջարկությունը՝ խելիս և չէր իմանում՝ ի՞նչ պատասխան տա: Հոր այդ ստիպումներից ազատ մնալու և նրան ուշ-ուշ տեսնելու համար ինքն իրեն որսորդության տվեց Վաչագանը, քեւ գրոսասեր չէր, այլ ավելի սիրում էր շարունակ տանը նստել և կարդալ: Այնուհետև առավոտները վեր էր կենում շատ վաղ և ընկնում սար ու ձոր և երեկոները շատ ուշ ետ դառնում: Շատ իշխանների որդիք ուզում էին նրան ընկերանալ և նրա հետ միասին ման գալ, բայց ինքը չէր հոժարում: Նա հետը վերցնում էր միայն իր մտերիմ և քաջ ծառային՝ Վաղինակին, որ մի պնդակազմ և քաջառողջ տղամարդ էր, և իր հավատարիմ շունը՝ Ջանգին, որ քեւ դեռ լակոտ, բայց արդեն մի ահագին գամփռ էր: Սրանց հանդիպող մարդիկ չէին իմանում, որ միևնույն քաղաքի որդին է և մյուսը նրա ծառան, ըստ որում երկուսն էլ միևնույն հասարակ որսորդի իսկույնն ունեին հագած, երկուսն էլ միևնույն նետաղեղը ունեին և լայնաշեղք դաշույնը կախած գոտիկներից. միայն պաշարի պարկը Վաղինակն էր կրում: Շատ անգամ իջնում էին զանազան գյուղերում և Վաչագանը, իբրև մի օտար մարդ, ծանոթանում էր գյուղացուց կյանքին, տեսնում էր նրանց ամենօրյա հոգսերն ու կարիքները, նկատում էր, քե ովքեր են բարություն անում և ովքեր՝ անիրավություն: Հանկարծ շատ կաշառակեր դատավորներ հեռացվում էին իրենց պաշտոնից և նրանց տեղ լավերն էին

նշանակվում, շատ գողեր բռնվում ու պատժվում էին, շատ նեղության մեջ ընկած տներ ու համայնքներ օգնություն էին ստանում քաղաքից, առանց իմաց տալու նրան իրենց նեղությունը: Բայց ոչ որ չէր իմանում, որ այդ լավ փոփոխության միակ պատճառը քաղաքի որդին էր:

Վաչագանի այս տեսակ քաղաքական ճանապարհորդությունը իր համար էլ ունեցավ լավ հետևանք: Նա ավելի զվարթացավ և առույգացավ: Նա սկսեց ավելի ուժեղանալ և ճարպկանալ, քան քե առաջ էր: Մոտիկից տեսնելով ժողովրդի հոգսերը՝ նա զգաց, քե ինչքան բարիք կարող է անել մի քաղաքի իր երկրի համար, և սկսեց փոքր առ փոքր ճգնելու միտքը բողնել:

Մի օր, իրենց սովորական որսորդության ժամանակ, Վաչագանն ու Վաղինակը հասան մի գյուղ և նստեցին նրա աղբյուրի մոտ, որ հանգստանան: Շատ դաղրած ու քրտնած էին: Գյուղի աղջկերքը եկել էին աղբյուրից ջուր տանելու և հերքով լցնում էին կուժերն ու փարչերը: Վաչագանը սաստիկ ծարավել էր: Նա ջուր ուզեց, և աղջիկներից միին լցրեց փարչը և ուզեց Վաչագանին տալ, բայց մի ուրիշ աղջիկ նրա ձեռքից խլեց փարչը և դատարկեց: Ինքը նորից լցրեց, բայց էլի դատարկեց: Վաչագանի բուքը ցամաքել էր, և անհամբեր սպասում էր, քե երբ պետք է արդյոք նրան ջուր հասցնեն, բայց մեր անձանոք աղջկա հոգը չէր այդ, նա կարծես խաղ էր անում, լցնում - դատարկում էր, և այդ կրկնեց չորս - հինգ անգամ, միայն վեցերորդ անգամին տարավ իրեն, անձանոք որսորդին տվեց:

Վաչագանը, երբ որ խմեց և փարչը տվեց Վաղինակին, ինքն սկսեց խոսեցնել աղջկան և հարցրեց, քե ինչո՞ւ նա խկույն չբերեց ջուրը. չի՞ն՞ քե կատակ անել ուզեց կամ բարկացնել: Աղջիկը նրան պատասխանեց.

- Մենք սովորություն չունենք մի օտար երիտասարդի հետ կատակ անելու, մանավանդ, երբ նա ջուր է ուզում: Ես տեսա, որ դուք դաղրած ու քրտնած եք, իսկ այդ վիճակի մեջ սառը ջուրը վնաս է

մարդուն, որա հաճար ուշացրի. մինչև դուք մի փոքր հանգստանալ
և հովանալ:

Աղջկա խելոք պատասխանը գարմացրեց Վաչագանին, բայց
գեղեցկությունն ավելի ևս հիացրեց նրան: Նրա աչքերը խոշոր,
քուխ-քուխ և վառվռուն էին. ունքերը կարծես վրձինով քաշած, գլու-
խը բաց էր, և ծամերը փռված թիկունքի վրա, ճակատը լայն, քիթ ու
պոռչը նկարածի պես: Ոչինչ գարոյ ու գարդարանք չունէր. հագուս-
տը մի կարծիք մետաքսե շապիկ էր, որ նրա վայելչակազմ հասակը
ծածկում էր մինչև ոտները և մի ասեղնագործած բաճկոնակ, որով
կոճկված էր նրա քարակ մեջքն ու լայն կուրծքը: Ուտքերը բոբիկ
էին, բայց նոր լվացված կարնաղբրի ջրով, բամբակի պես սպիտա-
կին էին տալիս: Այսպես էր Անահիտի արտաքին կերպարանքը,
բայց նրա դեմքի գծագրության, նրա աչքերի մեջ մի այնպիսի գրա-
վիչ գորություն կար, որ իսկույն կախարդեց Վաչագանին և ապշեց-
րեց նրան:

- Անունդ ի՞նչ է, - հարցրեց Վաչագանը:
- Անահիտ, - պատասխանեց աղջիկը:
- Ո՞վ է քո հայրը:
- Իմ հայրը մեր գյուղի նախարչի Առանն է: Բայց ինչո՞ւ ես ուզում
իմանալ, քե իմ անունն ի՞նչ է, կամ ով է իմ հայրը:
- Ոչինչ, հենց այնպես հարցնում եմ. հարցնելը հո մե՞ղք չէ:
- Եթե հարցնելը մեղք չէ, խնդրեմ դու էլ ինձ ասես, քե ինքդ ո՞վ ես,
որտեղացի՞ ես:
- Սո՞ւտ ասեմ, քե՞ ճշմարիտ:
- Ո՞րք քեզ արժան կհամարես:
- Իհարկե, ես արժան կհամարեմ ճշմարիտը, իսկ ճշմարիտն այս
է, որ ես հիմա չեմ կարող ուղիղն ասել, քե ես ով եմ, բայց խոսք եմ
տալիս մի քանի օրից հետո հայտնել:
- Շատ լավ: Շնորհեցեք ինձ փարչք և եթե էլի ջուր եք կամենում,
բերեմ:
- Ոչ, շնորհակալ եմք. դու լավ խրատ տվիր մեզ, այդ կիիշենք

միշտ և քեզ չենք մոռանալ:

Անահիտն առավ փարչք և հեռացավ:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Դու՞րս գրիր անծանոթ բառերը և բառարանի օգնությամբ բացատրիր:
 2. Կարդա՛ այն հատվածը, որտեղ երևում է Անահիտի խելացիությունը:
 3. Կարդա՛ Վաչագանի հոգեվիճակն արտահայտող հատվածը: Փորձի՛ր մեկ
նախադասությամբ արտահայտել նրա հոգեվիճակը:
 4. Նկարագրի՛ր Վաչե թագավորի ապարանքը՝ օգտվելով նաև ծառաստանի
գեղեցկությունը նկարագրող հատվածից:
 5. Նկարագրի՛ր
 - ա) Անահիտին,
 - բ) Վաղինակին,
 - գ) Վաչագանին:
 6. Մանրամասն պատմի՛ր Վաչագանի թափառումների մասին:
 7. Ինչպե՞ս ես հասկանում.
- «Որդյակ իմ Վաչագան, - ասում էր հայրը շատ անգամ, - դու գիտես, որ իմ
հույսը միայն դու ես, դու՛ պետք է մեր տան ծրագը վառ պահես, մեր օջախի
հիշատակը՝ կենդանի: Պետք է ուրեմն ամուսնանաս, ինչպես որ աշխարհիս
օրենքն է»:

Գ.

Երբ որ մեր որսորդները ճանապարհ ընկած գնում էին դեպի
տուն, Վաչագանը հարցրեց Վաղինակին.
- Վաղինակ, դու մեր Բարդուն տեսա՞մ ես սրա պես գեղեցիկ
աղջիկ:

Վաղինակը պատասխանեց.

- Ես լավ չնկատեցի նրա գեղեցկությունը, իմացա միայն, որ ի-
րենց գյուղի նախարչու աղջիկն է:
- Չես նկատել, բայց լավ ես լսել: Այդ նրանից է, որ քո ականջ-

ներն ավելի սուր են, քան թե աչքերդ, բայց քո սուր ականջները շատ սխալ են լսում:

- Ո՛չ, սխալ չեն լսում, աղջիկն ինքն ասաց, որ իր հայրը իրենց գյուղի նախընտրյալն է:

- Շատ լավ, բայց դրանից ի՞նչ դուրս եկավ. ես կարծում եմ, որ այդ հանգամանքը նրա հրաշալի գեղեցկությունից ոչ մի մագ չպակսեցրեց և նրա արժանավորությունն ավելի ևս բարձրացրեց:

- Ուրեմն դու երբ որ բազավոր դառնաս, մի նախընտրյալն շքանշան հնարիր և նրանով բարձրացրու քո իշխաններին:

- Նախընտրյալն նշանն այնքան բարձր է, Վաղինակ, որ կարելի չէ տալ ոչ մի իշխանի: Այդ նշանը կարող են կրել միայն բազավորներն ու հայրապետները:

- Քեզ հետ վիճել կարելի չէ, իշխան. քիչ էլ որ խոսեցնեմ, դու Մեսրոպ վարդապետի քարոզները կկարդաս գլխիս: Թող գեղեցիկ լինի նախընտրյալ աղջիկը. ասած է՝ «Աչքի սիրածը տգեղ չի լինի»:

- Վաղինակ, ինձ ուղիղն ասա: Անահիտն է գեղեցիկ, թե՞ մեր հազարապետի աղջիկ Վարսենիկը:

- Ես կարծում եմ, որ իբրև իշխանուհի՝ հազարապետի աղջիկն է գեղեցիկ, իսկ իբրև նախընտրյալ՝ այդ գեղեցկուհին, մինը մյուսի տեղը չի բռնիլ:

- Բայց ո՞րը կլինի ավելի խելոք, Անահիտը, թե՞ Վարսենիկը:

- Ես ոչ մեկի խելքը չեմ չափել, բայց կարծում եմ, թե Վարսենիկը շատ լավ գիտե, որ մեր Թարթառի ջուրը ոչ որի վնաս տված չէ, և այդ պատճառով, երբ որ դու նրանից ջուր ուզես, նա հարկ չի համարիլ քո Անահիտի պես նագ ու սագ անել և բուրդ ցամքած բողմել:

- Վաղինակ...

- Հրամայի՛ր, իշխան...

- Վաղինակ, դու ինձ չե՞ս սիրում...

- Իշխան, ես հասկանում եմ քո միտքը: Ես տեսա, որ այդ առասպելական Անահիտի քերթևուքները նետերի պես ցցվեցին սրտիդ

մեջ, բայց ցավում եմ, որ այդ վերքը քո մեջ պիտի անբժշկելի դառնա...

Պ.

Նախընտրյալ դեպքից մի քանի օր անցած բազավորն ու Վաղինակը երկար խոսակցություն ունեին: Խոսակցության առարկան Վաչագանն էր:

- Վաղինակ, - ասաց բազավորը, - դու մի փոքր երեխա ես եղել, որ մեր տունն ես եկել, ես քեզ հարազատ որդու պես եմ պահել: Մեր Վաչագանը քեզ եղբորից չի զանազանում և միայն քեզ է հայտնում իր սրտի գաղտնիքը: Դու պետք է իմանաս նրա միտքը և հայտնես մեզ, որ մենք մեր ձեռքից եկած հնարը գործ դնենք: Վաղինակը պատասխանեց.

- Հա՛յր բազավոր, Վաչագանն այնքան գաղտնապահ է, որ ինձ էլ չի բաց անում իր սիրտը. միայն այս վերջին օրերս ես նրա մեջ մեծ փոփոխություն եմ նշմարում: Ես կարծում եմ, որ նա սիրահարված է Անահիտ անունով մի աղջկա:

- Ո՞վ է այդ Անահիտը:

- Դա Հացիկ գյուղի նախընտրյալ աղջիկն է:

- Նախընտրյալ...

- Այո՛:

- Այդ նախընտրյալ Անահիտը մի աստվածուհի պետք է լինի ուրեմն, որ կարողացել է Վաչագանին այդպես կախարդել և կակղացնել նրա քարացած սիրտը:

- Հա՛յր բազավոր, ես միշտ փտնում եմ այդ աղջկան, ծիծաղում եմ Վաչագանի վրա, բայց գուր է անցնում իմ աշխատությունը, և կարծում եմ, որ պիտի գուր էլ անցնի, ըստ որում այդ աղջիկը ճշմարիտ որ մի աստվածուհի է. նրա գեղեցկությունը մի հիացք է, իսկ խելքի մասին հրաշքներ են պատմում: Ասում են՝ գյուղի ծերերը նրա խորհրդին են դիմում ամեն դժվար հանգամանքներում: Ոչ մի

երիտասարդ նրա քաջությունը չունի, ոչ մի օրիորդ՝ նրա ձեռքի ճարտարությունը: Նրան անվանում են «Անտառների քագուհի», ըստ որում իր հոր նախնից երբ որ մի ապրանք է կորչում կամ գողացվում, նա իսկույն մի կրակոտ ձի հեծած՝ սար ու ձոր է քնկնում, և որտեղից լինի՝ գտնում բերում է: Այս տեղեկությունները ես հավաքել եմ Վաչագանից ծածուկ և ոչինչ չեմ հայտնել, որ ավելի ևս չտարանա:

- Շնորհակալ եմ, Վաղինակ, որ ինձ նախապատրաստեցիր քո տված տեղեկություններով:

Ե

Թագուհին, երբ որ իմացավ Վաչագանի վճռական խոսքը, քե նա միայն Անահիտին կուզի և ուրիշ ոչ ոքի, հայտնեց քագավորին, որ իրենց որդին Հացիկ գյուղի նախրչու աղջկան է հավանել և պատմեց բոլորը, ինչ որ ինքը լսել էր: Այս լուրը շուտով տարածվեց ամբողջ պալատի մեջ: Բոլոր ծառաներն ու նաժիշտներն իմացան: Մյուս օրը ամբողջ քաղաքը դղրդում էր այդ նոր համբավով: Գյուղացիք ուրախացան, որ քագուհին իրենցից կլինի, և նրա օրով իրենք շատ բախտավոր կլինին: Մեծ-մեծ իշխանները տխրեցին, քե ինչո՞ւ քագավորի որդին ռամիկ նախրչուն իրենցից բարձր համարեց: Վաճառականները ծիծաղում էին, քե երևի քագավորի որդին լսելքը կորցրել է, որ փոխանակ հարուստ օժիտով աղջիկ ուզելու՝ մի աղքատի աղջիկ է ուզում: Պակաս չէին և սրախոս մարդիկ, որոնք այդ առիթով զանազան առասպելներ էին հնարում և պատմում սրան - նրան:

Ահա քե ինչ էին ասում այդ սրախոսները.

- Բաքիկ, ասում են՝ մեր քագավորի որդին նախրչու աղջիկ է ուզում, լսե՞լ ես...

- Այդպես չէ, սիրելի՛ Սաղոկ, դու սխալ ես լսել: Այդ նախրչին իսկապես նախրչի չէ, այլ քագավոր է, բայց որովհետև իր հպատակ-

ները բոլորն էլ անասուններ են, այդ պատճառով նրան նախրչի են ասում: Հիմա մենք որ հիմար լինինք, մի՞թե դրա համար պետք է մեր քագավորին տավարած անվանեին: Մեր քագավորի խնամացում մի շատ իմաստուն քագավոր է. նա իմանում է բոլոր անասունների լեզուն. այդպես մեկ էլ Սողոմոն իմաստունն է եղել:

- Ի՞նչ ես ասում... մի՞թե անասուններն էլ ունին քագավոր:

- Ինչո՞ւ ես զարմանում: Հապա չե՞ս լսել, որ ասում են՝ մորելսների քագավորը, օձերի քագավորը, մրջյունների քագավորը, մեղուների քագուհին: Եվ մարդիկ էլ դեռ այն ժամանակ են սկսել քագավոր ունենալ, երբ նրանց լսելքը անասունների լսելքից բարձր չի եղել:

- Ես այդ գիտեմ, բայց չեմ լսած, որ տավարներն էլ ունենան քագավոր: Մեկ էլ որ՝ ասենք՝ օձերի քագավորը օձ է, մորելսներինը՝ մորելս, բայց տավարներինը մի՞թե մարդ է:

- Հապա մարդ որ չլիներ, էլ ինչպես աղջիկ կունենար, էլ ո՞ւմ կուզեր մեր քագավորի որդին. երևի մարդ է, որ աղջիկ ունի, և այն էլ գիտե՞ս, ինչպե՞ս աղջիկ, շատ գեղեցիկ և շատ իմաստուն: Ասում են՝ այդ աղջիկը մարդու չի գնում, և դեռ հայտնի չէ, քե արդյոք մեր քագավորի որդուն կուզի՞, քե՛ ոչ:

- Ի՞նչ ես ասում:

- Հապա դու ի՞նչ ես կարծում...

1. Ըստ Վաղինակի ինչպիսի՞ աղջիկ էր Անահիտը:
2. Պատմիր Վաչագանի և Վաղինակի մտերմության մասին:
3. Ինչպե՞ս ընդունվեց Վաչագանի սիրո լուրը
 - ա) գյուղացիների,
 - բ) իշխանների,
 - գ) վաճառականների,
 - դ) սրախոսների կողմից:
4. Համառոտ պատմիր Վաչագանի սիրո մասին:
5. Առանձնացված մասերը վերնագրիր:

Թագավորն ու քաղաքի տեսան, որ չեն կարողանում Վաչագանի միտքը փոխել, մի երեկո խորհուրդ արին և վճռեցին, որ ընդունեն նրա ընտրությունը: Թագավորն ինքը շատ բարի մարդ էր, նա սրտով ամենևին հակառակ չէր որդու ընտրությանը: Նա մինչև անգամ ուրախ էլ էր, որ իր որդին բոլոր հպատակներին հավասար աչքով է նայում և մեկը մյուսից բարձր չի դասում: Նա միայն վախենում էր, քե մի՞գուցե դրանով գոռոզ իշխաններին գրգռի իր դեմ:

Մյուս օրը կանչեցին Վաղինակին, հայտնեցին իրենց հոժարությունը, և նրա հետ երկու պատվավոր և իշխան մարդ ևս դնելով՝ մեծամեծ ընծաներով ուղարկեցին Հացիկ՝ հարսնախոսության:

Երբ որ դրանք հասան նախքի Առանի տունը, Առանը նրանց սիրով ընդունեց և շնորհավորեց նրանց գալը: Անահիտը տանը չէր: Հյուրերը նստեցին սրահում՝ մի նոր գորգի վրա, որ Առանը փռեց խկույն և ինքն էլ նստեց նրանց մոտ:

Խոսակցության նյութը ամենից առաջ դարձավ նոր գորգը, որ իր գեղեցիկ նախշերով, գույների պայծառությունով և գործվածքի նրբությունով գրավեց հյուրերի ուշադրությունը:

- Այս ի՞նչ հրաշալի գորգ է, - ասաց Վաղինակը, - տանտիկինդ կլինի գործած անշուշտ:

- Ո՛չ, ես կլին չունեմ, ահա հինգ տարի է, որ կլինս վախճանվել է: Այդ գորգը մեր Անահիտի գործածն է:

- Մեր քաղավորի պալատում էլ չկա մի այսպիսի գարդ, - ասաց իշխաններից միին, հետո դառնալով Առանին՝ ավելացրեց.

- Շատ ուրախ ենք, որ քո աղջիկն այսքան շնորհալի է: Բո Անահիտի համբավը մինչև քաղավորի ականջն է հասել: Եվ ահա՝ մեզ ուղարկել է քեզ մոտ խնամախոսության: Թագավորը կամենում է, որ քո Անահիտը տաս իր միևնույն որդուն՝ Վաչագանին, որ իր քաղաքառանգն է:

Իշխանն այս առաջարկությունն անելով՝ սպասում էր, քե Առանը կամ չի՞ հավատալ, կամ քե՝ սաստիկ ուրախանալուց՝ վեր կբռնի տեղից: Բայց Առանը ո՛չ այս արեց և ոչ այն, այլ գլուխը քաշ գցեց և սկսեց ցուցամատը գորգի նախշերով սահեցնել: Նրան այդ մտածությունից հանեց Վաղինակը՝ ասելով.

- Ինչո՞ւ տխրեցիր, Առա՛ն եղբայր, մենք քեզ ուրախություն ենք բերել և ոչ տխրություն: Մենք քո աղջիկը բռնի չենք տանելու: Այդ կախված է քո միակ կամքից. եթե կուզես՝ կտաս, չես ուզիլ՝ չես տալ. մեզ հարկավոր է միայն, որ դու ուղիղն ասես, քե դու ինչպես կկամենաս՝ տա՞լ, քե չտալ:

- Իմ պատվական հյուրեր, - պատասխանեց Առանը, - ես շատ շնորհակալ եմ, որ մեր տեղ քաղավորը իր ճոխ պալատի համար իր ծառայի աղքատիկ խրճիթից մի գարդ է ուզում տանել: Իմ ձեռին չի տալն ու չտալը: Ահա կգա ինքը, իրեն կհարցնեք, եթե կհոժարի, ես ոչինչ չունեմ ասելու:

Հենց այս խոսակցության ժամանակ եկավ Անահիտը, որ իրենց այգում էր եղել, ձեռին մի զամբյուղ խաղողով, դեղձով և տանձ ու խնձորով լիքը: Գլուխ տվեց հյուրերին և զամբյուղը ներս տանելով՝ միջի եղածը դարսեց մի նոր կլեկած մեծ սինու մեջ և բերեց դրեց հյուրերի առջև: Ինքը գնաց իր ոստայնի մոտ, վեր առավ նրա երեսից սավանը և սկսեց շարունակել իր կիսատ բողած գործը: Իշխաններն սկսեցին նայել, որ տեսնեն՝ ինչպե՞ս է գործում Անահի-

տը, և մնացին ապշած նրա արագաշարժ մատների ճարպկության վրա:

- Անահիտ, ինչո՞ւ ես մենակ գործում, - հարցրեց Վաղինակը, - ես լսել եմ, որ դու աղջիկ աշակերտներ շատ ունես:

- Այո՛, ունեմ, մի քսան հոգի, - պատասխանեց Անահիտը, - բայց որովհետև հիմա այգեկոթ է, արձակել եմ: Այստեղ էլ լինեն, չեմ բանեցնիլ սրա վրա: Այս մեկ հատը ես մենակ պետք է գործեմ:

- Լսել եմ, որ դու քո աշակերտներին կարդալ էլ ես սովորեցնում:

- Այո, սովորեցնում եմ: Հիմա մեզանում ամեն մարդ պարտական է կարդալ գիտենալ:

- Մեր մեջ ուսումն աղյափ տարածված չէ, ըստ որում մերոնք ծույլ են, բայց ես հույս ունեմ, որ երբ քեզ տանենք մեր քաղաքը, դու ծույլերին արիաջան կշինես: Մի բուպե քո՞ղ քո գործը, Անահիտ, և եկ այստեղ, քեզ բան ունենք ասելու: Տե՛ս, ահա՛ քեզ համար ինչե՛ր է ուղարկել մեր քաղափորը:

Վաղինակն այս ասելով՝ բաց արեց մի կապոց և նրա միջից հանեց ոսկի զարդարանքներ և մետաքսե հագուստներ:

Անահիտն այդ բաները տեսնելով՝ ամենևին չհափշտակվեց և չտեսի նման չգարմացավ, այլ համեստ կերպով հարցրեց.

- Կարելի՞ է արդյոք իմանալ, քե՛ս այդ պատիվն ինչի՞ համար է արել ինձ քաղափորը:

- Մեր քաղափորի որդին՝ Վաչագանը, քեզ տեսել է աղբյուրի մոտ, դու նրան ջուր ես տվել, և նա քեզ շատ հավանել է: Հիմա քաղափորը մեզ ուղարկել է, որ քեզ նշանենք իր որդու հետ:

- Ուրեմն իմ տեսած որսորդը քաղափորի որդի՞ն է եղել:

- Այո՛:

- Նա շատ լավ երիտասարդ էր: Բայց արդյոք գիտե՞ս մի որևիցե արհեստ:

- Նա քաղափորի որդի է, Անահիտ, նրան ի՞նչ արհեստ է հարկավոր, ողջ աշխարհի տերը նա է, ամենքն էլ նրա ծառաներն են:

- Գիտեմ, որ այդպես է, բայց ո՞վ գիտե, աշխարհք է, այսօրվա

ծառաների տերը վաղը կարող է ինքը լինել ծառա, քե՛ս: Ուր քաղափոր էլ լինի եղած: Արհեստը մի այնպիսի բան է, որ ամենայն մարդ պիտի գիտենա, քե՛ս ծառա լինի, քե՛ս տեր, քե՛ս քաղափոր և քե՛ս իշխան:

Այսպես որ ասաց Անահիտը, իշխանները մնացին իրար երեսի մտիկ տալիս: Նայեցին Առանին, տեսան, որ նա շատ հավան է աղջկա ասածին: Հետո դարձան Անահիտին ու կրկին հարցրին.

- Ուրեմն դու քաղափորի որդուն չպիտի ուզես միայն նրա՞ համար, որ նա արհեստ չգիտե:

- Այո, և այս ամենը, ինչ որ բերել եք, ետ կտանք և կասեք, որ ես իրեն շատ հավանում եմ, միայն քո՞ղ ների ինձ, որ ես ուխտ եմ դրել արհեստ չգիտցող մարդու չգնալ: Եթե կամենում է, որ ես իր ամուսինը լինեմ, քո՞ղ նախ և առաջ մի արհեստ սովորի:

Իշխանները տեսան, որ Անահիտը հաստատ է իր ասածին, էլ չստիպեցին: Նույն գիշերը մնացին Առանի տանը: Անահիտը նրանց լավ հյուրասիրություն ցույց տվեց և մի քաղափորի հեքիաթ պատմեց, քե՛ս ինչպես նա շատ արհեստներ է սովորել, հետո իր ժողովրդին է սովորեցրել և դրանով իր երկիրը շատ հարստացրել: Մյուս օրը իշխանները վեր կացան գնացին և ինչ որ տեսել, լսել էին մի առ մի պատմեցին քաղափորին: Թաղափորն ու քաղուհին, երբ լսեցին Անահիտի վճիռը, շատ ուրախացան, կարծելով, քե՛ս Վաչագանը չի ընդունի նրա առաջարկությունը և ձեռք կվերցնի նրանից, բայց երբ կանչեցին իրեն և հայտնեցին, նա ասաց.

- Շատ ուղիղ է ասել Անահիտը. ամենայն մարդ պետք է մի արհեստ գիտենա, քաղափորն էլ մարդ է, նա էլ պետք է գիտենա մի արհեստ:

- Ուրեմն դու հոժա՞ր ես մի արհեստ սովորելու, - հարցրեց մայրը:

- Այո՛:

- Բայց ուղիղն ասա, ինչի՞ համար ես ուզում սովորել, արհեստի կարևորությունն զգալով, քե՞ս Անահիտին արժանանալու համար:

- Երկուսն էլ... ինչո՞ւ քաբցնեմ, - պատասխանեց Վաչագանը և հեռացավ իսկույն, որ երեսի կարմրելը ծածկի իր ծնողներից...

Թագավորը տեսավ, որ որդին հոժար է մի արհեստ սովորելու, խորհրդի կանչեց իշխաններից մի քանիսին, և նրանք միաձայն վճռեցին, թե նրան վայելուչ արհեստը լավ դիպակ գործելն է։ Մի տարվա մեջ Վաչագանն այնպես սովորեց դիպակ գործելը, որ իր ձեռքով նուրբ ոսկեքելից մի բաճկոնացու գործեց Անահիտի համար և Վաղինակի ձեռքով ուղարկեց նրան ընծա։

Անահիտը, ստանալով այդ ընծան, ասաց.

- Հիմա ոչինչ չունեմ ասելու։

Հայտնեցեք Թագավորի որդուն իմ հոժարությունը և իմ կողմից էլ իմ նոր գործած գորգը տարեք նրան ընծա։

Վաղինակը վեր առավ գորգը և ձին հեծնելով՝ շտապեց դեպի Բարդա, որ մի քաղաք առաջ ավետի Վաչագանին Անահիտի հոժարությունը։

Սկսեցին հարսանիքի պատրաստություն տեսնել և յոթ օր, յոթ գիշեր հարսանիք արին։ Այդ հարսանիքը մի չտեսնված մեծ տոնակատարության պես եղավ ամբողջ երկրի համար։ Գլխավորացոց ուրախությամբ էլ չափ չկար։ Նրանք երկար ժամանակ երգում էին.

Անահիտի հարսանիքին ոսկի արև փայլեցավ,

Անահիտի հարսանիքին ոսկի անձրև քափվեցավ,

Մեր արտերը ոսկի դառան, մեր հորերը լցվեցան,

Մեր հարկերն անհետացան, մեր ցավերը վերացան,

Շա՛տ ապրի Ոսկեծղին՝

Մեր մայր քաղուհին...

* ոսկեծղի (ծղի - բազուկ) - հայոց Անահիտ աստվածուհու արձանի մասին է խոսքը, որի բազուկները ոսկուց էին ծուլված։

1. Հետևյալ արտահայտությունները փոխարինի՛ր այլ բառերով կամ արտահայտություններով.

ուխտ դնել, իր ասածին հաստատ լինել, հյուրասիրություն ցույց տալ, խորհուրդ անել, ձեռք վերցնել որևէ մեկից, որևէ մեկի ասածին հավան լինել, պատվեր տալ, իմաց տալ, վեր առնել։

2. Բնութագրի՛ր Անահիտին՝ ասածներդ հաստատելով համապատասխան տողերով։

3. Բնութագրի՛ր Անահիտի հորը՝ Առանին։

4. Մանրամասն պատմի՛ր հարսնախոսության մասը։

5. Վերնագրի՛ր հեքիաթի այս հատվածը։

6. Ի՞նչ ես կարծում, հեքիաթն ամբողջական կլինե՞ր, եթե այս մասով ավարտվեր։

7. Գրի՛ր քո իմացած արհեստների և արհեստավորների մասին։

Է

Անահիտի փառավոր հարսանիքին ներկա չէր Վաղինակը։ Մեկ օր Թագավորը նրան մի հանձնարարությունով ուղարկեց Պերոժ քաղաքը, որ շատ հեռու չէր Բարդայից և այն գնալն էր, որ գնաց, էլ ետ չեկավ։ Շատ հարց ու խնդիր եղան, ման եկան, որոնեցին, բայց Վաղինակը կորավ ու կորավ։

Վաղինակին որոնելու գնացող մարդիկ լուր բերին Թագավորին, թե անհայտ եղած մարդիկ շատ կան, և ոչ ոքի հայտնի չէ, թե ինչպես են անհետանում այդ մարդիկ և ո՛ր եմ կորչում։

Վաղինակի այդպես անհետ կորչելը մեծ ցավ պատճառեց Թագավորին։ Նա ցավում էր ոչ միայն նրա համար, որ նրան որդու պես էր սիրում, այլև նրա համար, որ իր երկրի մեջ մի այդպիսի անսովոր բան էր պատահում, և ինքը չէր կարողանում հետք գտնել։

Այս դեպքից հետո շատ չանցած՝ Թագավորն ու քաղուհին վախճանվեցին՝ խորին ծերության հասած։ Ամբողջ երկիրը քառասուն օր սուգ պահեց նրանց համար։ Քառասուն օրից հետո հավաքվեցին բոլոր քաղաքացիք և Վաչագանին իր հոր տեղը նստեցրին։

Վաչագանը, իր նախնյաց գահը բարձրանալով, ուզեց իր երկիրը այնպես բարեկարգել, որ էլ ոչ մի հողի ոչ մի բանից դժգոհ չլինի, ամենքն էլ ուրախ լինեն, ամենքն էլ բախտավոր: Իր ամենամոտիկ խորհրդակիցը Անահիտն էր: Առաջ նրա հետ էր խորհրդակցում միշտ և հետո ժողովրդից խելացի մարդկանց հրավիրում խորհրդի և նրանց հայտնում իր միտքը: Բայց Անահիտը այսքանը բավական չհամարեց և մեկ օր նրա հետ սկսեց այսպես խոսել.

- Տե՛ր իմ բազավոր, ես տեսնում եմ, որ դու քո երկրի մասին մանրամասն ու ստույգ տեղեկություններ չունես: Բո՛ւ հրավիրած մարդիկ ամեն բան ուղիղը չեն ասում: Նրանք քեզ միամտացնելու և ուրախացնելու համար ասում են՝ ամեն բան լավ է և կարգին: Դու ժամանակ առ ժամանակ պետք է զանազան հագուստով ու կերպարանքով ման գաս երկրիդ մեջ, երբեմն աղքատի ձևով մուրացկանություն պետք է անես, երբեմն մշակի հագուստով պիտի երթաս նրանց հետ մշակություն անես, երբեմն վաճառականություն, մի խոսքով ամեն վիճակի մեջ էլ պետք է մտնես, որ ամեն վիճակի էլ ծանոթանաս:

- Դու շատ ճշմարիտ ես ասում, Անահի՛տ, - ասաց բազավորը: - Ես հենց վաղը կարող եմ ճանապարհ ընկնել: Բսան օր ժամանակ եմ դնում, երբ որ քսան օրն անցնի և ես չգամ, իմացիր, որ ես կենդանի չեմ կամ մի փորձանքի մեջ եմ ընկել:

Վաչագան բազավորը հասարակ շինականի հագուստով ծպտված՝ ճանապարհ ընկավ դեպի իր երկրի հեռավոր կողմերը: Շատ բան տեսավ, շատ բան լսեց, բայց ամենից անցավ այն, ինչ որ նա տեսավ իր վերադարձին Պերոժ քաղաքում: Պերոժ քաղաքը, որ այժմ անհետացած է, գտնվում էր Կուր գետի ափին: Բնակիչները կռապաշտ պարսիկներ էին: Կային և հայ քրիստոնյաներ, բայց շատ սակավ էին և չունեին ո՛չ քահանա, և ո՛չ աղորատուն:

Քաղաքի կենտրոնում կար մի շատ ընդարձակ հրապարակ, որ քաղաքի շուկան էր. նրա չորս կողմն էին գտնվում բոլոր արհեստավորների ու վաճառականների խանութները:

Մի օր այդ հրապարակում նստած էր Վաչագանը, մեկ էլ տեսավ՝ ահա՛ մի խումբ մարդիկ են գալիս և բերում են իրենց հետ մի փառավոր և սպիտակ մորուքով ծերունի՝ աջ ու ձախ բազուկները բարձրացրած: Ծերունին շատ ծանր էր գալիս. նրա առաջ սրբում էին ճանապարհը և աղյուսներ դնում ոտների տակը: Վաչագանը մոտեցավ մի մարդու և հարցրեց, քե՛ն ո՞վ է այդ ծերունին: Մարդը պատասխանեց.

- Սա մեր մեծ քրմապետն է, մի՞թե չես ճանաչում: Տե՛ս որքա՛ն սուրբ է, որ ոտը գետնին չի դնում, որ չլինի քե՛ մի որևիցե միջատ ընկնի ոտքի տակը և սպանվի:

Հրապարակի ծայրում մի կապերտ փռեցին, և քրմապետը չոքեց նրա վրա, որ հանգստանա: Վաչագանը գնաց նրա դիմացը կանգնեց, որ տեսնի՝ ի՞նչ է խոսում այդ մարդը կամ ի՞նչ է անում: Քրմապետը շատ սրատես էր. նա էլ Վաչագանին նայեց և նկատելով նրա օտարական լինելը՝ ձեռով արավ, որ գնա մոտը: Վաչագանը մոտեցավ:

- Դու ո՞վ ես, ի՞նչ գործի ես, - հարցրեց քրմապետը:

- Ես մի օտար բանվոր եմ, - պատասխանեց Վաչագանը, - եկել եմ այս քաղաքը մշակություն:

- Շա՛տ լավ, կգա՛ս ինձ հետ, ես քեզ գործ կտամ և լավ կվարձադրեմ:

Վաչագանը գլուխ տալով՝ հոժարություն ցույց տվեց և գնաց կանգնեց նրա հետ եղած մարդկանց մոտ:

Երբ որ բոլոր քուրմերը եկան, քրմապետը վեր կացավ և միևնույն հանդեսով ճանապարհ ընկավ դեպի իր բնակարանը: Վաչագանն էլ լուռ ու մունջ հետևեց նրան ավելի հետաքրքրությունից շարժված, որ տեսնի՝ ինչո՞վ են զբաղված այդ քուրմերը կամ ի՞նչ մարդ է քրմապետը, ի՞նչ բարեգործություններ ունի, որ այդպես

սրբի պես պաշտվում է: Այսպես գնացին մինչև քաղաքի ծայրը:

Այդտեղ քրմապետը, օրհնելով ճանապարհի ձգող ջերմեռանդ կռապաշտներին, ետ դարձրեց, մնացին միայն իր քուրմերը և բեռնակիր մշակներն ու Վաչագանը: Դրանք շարունակեցին իրենց ճանապարհը և հեռանալով քաղաքից մոտ երկու վերստ՝ հասան մի պարսպապատ շենքի և կանգ առան նրա երկաթե դռնի մոտ: Քրմապետն իր գրպանից հանեց մի ահագին բանալի, բաց արեց դուռը և ամենին ներս անելով՝ կրկին կողպեց: Այստեղ Վաչագանը մի անսովոր սարսուռ զգաց՝ տեսնելով, որ այստեղից իր կամքով դուրս գնալու հնար չի ունենալու: Վաչագանի հետ եղած մշակներն էլ առաջին անգամն էին մտնում այս շենքի մեջ: Քրմապետը բաց արեց մի նոր երկաթե դուռ և ասաց.

- Գնացե՛ք ներս, այդտեղ ձեզ գործ կտան:

Նրանք մոլորվածի պես լուռ ու մունջ ներս մտան, և քրմապետն այդ դուռն էլ փակեց նրանց հետևից: Այստեղ մեր օտարականները նոր ուշքի եկան, նոր աչք բաց արին և տեսան, որ մի ստորերկրյա ճանապարհի վրա են կանգնած:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Ինչո՞ւ Վաչագանը որոշեց ծալված շոջել իր երկրում:
2. Նկարագրի՛ր Պերոժ քաղաքը:
3. Նկարագրի՛ր մեծ քրմապետին:
4. Հեքիաթի այս հատվածը բաժանի՛ր մասերի և վերնագրի՛ր դրանք:

- Տղե՛րք, ի՞նչ տեղ ենք մենք, չգիտե՞ք, - հարցրեց Վաչագանը:
- Ես գիտեմ, որ մենք քակարդի մեջ ենք ընկել, և այստեղից չենք ազատվելու, - ասաց մեկը:

- Բայց չե՞ որ այս մարդը սուրբ մարդ է, մի՞թե այդպես բան կանի, - ասաց մի ուրիշը:

- Ինչո՞ւ չի անիլ. երևի այս սուրբ մարդը գիտե, որ մենք մեղավոր ենք, սրա համար մեզ բերեց ձգեց իր քավարանը, որ մեղքներս ապաշխարենք:

- Տղե՛րք, կատակի ժամանակ չէ, - ասաց Վաչագանը: - Ես կարծում եմ, որ այդ դաժան ծերունին սրբի անուն առած մի զարհուրելի դև է, և մենք կանգնած ենք այժմ նրա դժոխքի ճանապարհի վրա: Տեսե՛ք՝ ինչպե՛ս խավար է, ինչպե՛ս մութ, և դեռ ո՞վ գիտե, ի՞նչ տանջանքներ կան մեզ համար պատրաստված:

Հանկարծ նրանց աչքին մի ճրագի աղոտ լույս երևաց: Գնացին դեպի ճրագը, և նրանց առջև բացվեց մի լայն քարահատակ, որի չորս կողմից լսվում էին խառնաշփոթ աղաղակներ: Վեր նայեցին և տեսան, որ մի արհեստական քարայրի մեջ են գտնվում: Դա շինված էր ցորենի հորի պես. վերևից սկսել էին փորել ժայռը և որքան ցած էին իջել, այնքան լայնացրել էին և այս կերպով միապաղաղ քարի մեջ շինել էին մի ստորերկրյա գմբեթաձև ընդարձակ սրահ:

Մեր կալանավորները ապշած զննում էին անելանելի բանտը: Հենց այս միջոցին նրանց դիմաց երևաց մի ստվեր, որ հետզհետե մոտենալով ու քանձրանալով՝ մարդու նմանությամբ առավ: Վաչագանն առաջ գնաց դեպի այդ ստվերը և բարձրաձայն կանչեց.

- Ո՞վ ես դու, սատանա՞ ես, թե՛ մարդ. մոտեցի՛ր մեզ և ասա՛, որտե՞ղ ենք գտնվում մենք:

Ուրվականը մոտեցավ և դողդողալով կանգնեց նորեկների առջև: Դա մի մարդ էր՝ մեռելի կերպարանքով, աչքերը խոր ընկած, այտերը ցցված, մազերը քափված, մի մերկ կմախք, որի բոլոր ոս-

կորները համբավում էին: Այդ կենդանի մեռյալը սրացած ծնոտիքը հագնված շարժելով, հեկեկալով ու կակազելով՝ ասաց.

- Եկե՛ք իմ հետևից, ես ձեզ ցույց կտամ, թե ի՞նչ տեղ եք ընկել դուք:

Գնացին մի նեղ անցքով և մտան մի ուրիշ բույն. այնտեղ տեսան սառը գետնի վրա վայր թափված մերկ մարդիկ, որոնք աղեկատուր տնրոցով փչում էին իրենց վերջին շունչը: Այդտեղից անցան մի ուրիշ որջ և այնտեղ տեսան կարգով շարված ահագին կաքսաներ, որոնց մեջ կերակուր էին եփում մի քանի մեռելագույն մարդիկ: Վաչագանը մոտեցավ այդ կաքսաներին, որ տեսնի՝ ի՞նչ է նրանցում եփվածը, և երբ տեսավ, քստմնելով ետ քաշվեց և ընկերներին չասաց, թե ի՞նչ էր տեսածը: Այդտեղից մտան մի ավելի երկար սրահ և այդտեղ տեսան զանազան արհեստավորներ խառնիխառն աշխատելիս. մի քանիսը մի-մի բան էին ասեղնագործում, մյուսները նրանց կողքին մի-մի բան էին հյուսում, մի քանիսը կար էին անում, մյուսները՝ ոսկերչություն: Մարդիկ այստեղ աշխատում էին աղոտ լույսի տակ, ամենքն էլ մեռելի գույն առած:

Այս ամենը ցույց տալուց հետո առաջնորդող մարդը կրկին տաքավ նրանց առաջվա սրահը և այնտեղ ասաց.

- Այն դիվական ծերունին, որ ձեզ խաբել էրել է, մեզ ամենիս էլ նա է բերել այստեղ: Թե քանի ժամանակ է, որ ես այստեղ եմ, ինձ հայտնի չէ, որովհետև այստեղ օր ու գիշեր չկա, այլ կա միայն մի անվերջ խավար: Այսքանը միայն գիտեմ, որ ինձանից առաջ և ինձ հետ եկող մարդիկ կոտորվել են ամենքն էլ: Այստեղ բերում են երկու տեսակ մարդիկ, արհեստավոր և անարհեստ: Արհեստավորներին աշխատեցնում են մինչև իրենց մահը, իսկ անարհեստ չգիտցողներին տանում են սպանդանոց, որ ես ձեզ ցույց չտվի, և այնտեղից բերում են այն խոհանոցը, որ դուք տեսաք: Ես հիմա մեռելատանն եմ, ըստ որում հայտնեցի, որ էլ աշխատելու ուժ չունիմ: Բայց աստված հոգիս չի առնում, երևի ուզում է ինձ լույս աշխարհի արժանացնել. և գիտե՞ք, ես հավատում եմ, որովհետև երագույնս ինձ

երեսաց մի կինարմատ՝ գլխին թագած և սաղավարտ, ձեռքին երկսայրի սուր, մի հրեղեն ձիու վրա նստած և ասաց ինձ. «Մի՛ հուսահատվիր, Վաղինակ, ես կգամ շուտով և ձեզ ամենիդ կազատեմ»: Ես վաղուց մեռած կլինեի, եթե այդ հրաշագեղ թագուհին ինձ հույս տված չլիներ: Ա՛խ, ի՛մ Վաչագան, որտե՞ղ ես, ինչո՞ւ ես մոռացել քո Վաղինակին...

Վաչագանը, որ մինչև այս ժամանակ մի քմրած վիճակի մեջ էր, և պատմողի խոսքերը միայն դնգդնգացնում էին նրա ականջի քմբուկը՝ առանց տպավորվելու մտքի վրա, վերջին խոսքերից նա սրավիզեց իբրև մի խոր քնից և սկսեց հիշել երագի նման «թագուհի», «Վաղինակ», «Վաչագան» բառերը: «Ուրեմն սա մեր Վաղինակն է», - մտածեց նա: Այս մտածելով և ուշքի գալով՝ ուզում էր վրա ընկնել և գգվել, բայց այդ միջոցին Վաչագանը մտածեց, որ լավ չի լինի, եթե ինքը հանկարծ հայտնի իր ով լինելը, ըստ որում մի այդպիսի հայտնություն թե՛ ուրախություն, և թե՛ կսկիծ լինելով՝ կարող էր սրի պես կտրել նրա կյանքի բարակացած թելը: Այս պատճառով ընդհատեց նրա պատմությունը՝ ասելով.

- Քո անունդ, ինչպես լսեցի, Վաղինա՞կ է:

- Վաղինակ է, այո՛, Վաղինակ... ես մի ժամանակ...

- Եղբայր Վաղինակ, շատ խոսելը քեզ շատ վնաս է: Ապրի՛ր, մինչև քո երագը կատարվի: Ես հավատում եմ քո երագին և շնորհակալ եմ, որ հայտնեցիր ձեզ: Այսուհետև մենք էլ կապրենք այդ հույսով:

Վաչագանի հետ եկածները քվով վեց հոգի էին: Հարցրեց նրանց, թե արդյոք մի որևիցե արհեստ գիտե՞ն: Մինն ասաց, որ գիտե կտավ գործել, երկրորդը դերձակություն գիտեր, երրորդը մետաքսագործ էր, մյուս երեքը ոչ մի արհեստ չգիտեին:

- Վնաս չունի, որ դուք արհեստ չգիտեք, - ասաց Վաչագանը, - ես

կասեմ, որ դուք ամենքդ ինձ արհեստակից եք, իսկ ես շատ լավ արհեստ գիտեմ:

Ուտնաձայնը արձագանք տալով՝ հետզհետե մոտեցավ և նրանց առջև կանգնեց մի դաժանատեսիլ քուրմ՝ հետո առած մի խումբ զինված մարդիկ:

- Դո՞ւք եք նոր եկածները, - հարցրեց քուրմը:

- Այո՛, ծառաներդ ենք, - պատասխանեց Վաչագանը:

- Չեզանից ո՞վ է արհեստ իմանում:

- Մենք ամենքս էլ գիտենք, - ասաց Վաչագանը, - գիտենք շատ քանկազին դիպակ գործել: Մեր գործվածքի մի կշիռը հարյուր կշիռ ոսկի արժե:

- Շա՛տ լավ, բայց մի՞թե ճշմարիտ այդչափ քանկ արժե ձեր գործվածքը:

- Մեր ասածի մեջ սուտ չկա, չէ՞ որ պիտի ստուգեք:

- Իհարկե, ես շուտով կիմանամ, քե որքան ճշմարիտ է ձեր ասածը. հիմա ասացեք՝ ի՞նչ նյութեր են և գործիքներ են հարկավոր, որ ես բերեմ:

Վաչագանը հայտնեց մի առ մի, քե ինչ ու ինչ է հարկավոր: Մի քանի ժամից հետո ամեն ինչ պատրաստ էր: Քուրմը պատվիրեց, որ երբան արհեստատուները, այնտեղ աշխատեն և նրանց հետ կերակրվեն:

- Այնտեղ մեր գործը լավ չի հաջողվի, - ասաց Վաչագանը: - Մեզ հարկավոր է ջուր և ընդարձակ տեղ, և այս տեղը ամենից հարմար է: Մեր գործի նրբությունը պահանջում է առատ լույս, ադուտ լույսի տակ ոչինչ չենք կարող կատարել, իսկ ինչ վերաբերում է մեր կերակուրին, պետք է գիտենաք, որ մենք մսակեր չենք:

- Շա՛տ լավ, - ասաց քուրմը, - ես ձեզ համար կուղարկեմ հաց և բուսեղեն կերակուր:

Քուրմը կատարեց իր խոստումը: Նրանց համար ուղարկում էր սպիտակ հաց, կանաչեղեն, կաք, մածուկ, պանիր և զանազան չոր ու քարմ մրգեր: Վաղինակն էլ մասնակցեց այդ սնունդին, մյուսներ-

րին էլ նշխարքի պես ծածկաբար բաժանում էին սպիտակ հացից, որ հաղորդության տեղ էր բռնում և կենաց հացի պես կենդանություն տալիս նրանց: Վաչագանն սկսեց իր գործը և իր ընկերներին էլ իրեն օգնական շինեց: Կարճ միջոցում պատրաստեց մի կտոր շատ պատվական դիպակ այնպիսի նախշերով, որոնց երե ուշադրությամբ զննեին և իմանային նրանց խորհուրդը, նույն դժոխքի պատմությունը պիտի կարդային նրանց մեջ:

Քուրմը եկավ, տեսավ պատրաստված դիպակը և մնաց հիացած: Վաչագանը ծալելով իր գործը, ինչպես պետք էր, և հանձնելով քուրմին՝ ասաց.

- Ես առաջ ասացի, որ մեր գործվածքի մի կշիռը հարյուր կշիռ ոսկի արժե, բայց հիմա հարկավոր եմ համարում ասել, որ սա իմ ապածի կրկնապատիկը արժե, ըստ որում սրա վրա կան այնպիսի քաղցրամաններ, որ հագնողին միշտ զվարթ և ուրախ կպահեն: Այս կա միայն, որ հասարակ մարդիկ սրա գինը չեն իմանա: Սրա գինը կիմանա միայն Անահիտ քագուհին, և բացի նրանից ոչ ոք չի էլ համարձակվի հագնել մի այսպիսի քանկազին գործվածք:

Արժաքանով քուրմը աչքերը չորս բաց արեց, երբ որ իմացավ դիպակի իսկական արժեքը: Այս մասին նա խորամանկ քրմապետին ոչինչ չհայտնեց և մինչև անգամ ցույց չտվեց նրան: Ուզեց, որ քագուհու տեսությամբ միայն ինքն արժանանա և նրանից առած ավել ոսկիքը ինքը վայելի...

1. Կարդա՛ Կաղինակին նկարագրող հատվածները:
2. Ինչպե՞ս Վաչագանը ճանաչեց Կաղինակին:
3. Նկարագրի՛ր դժոխքը, ուր հայտնվեց Վաչագանը իր նման խաբված մշակների հետ:
4. Պատմի՛ր դժոխքում փակված մարդկանց մասին:
5. Դո՛ւրս գրի՛ր այն բառերը, որոնք բնութագրում են քրմին և քրմապետին:
6. Վերնագրի՛ր առանձնացված հատվածները:
7. Մանրամասն պատմի՛ր, թե ինչպես է Վաչագանն իրեն ու իր հետ եկածներին փորձում փրկել:

ԺԱ

Անահիտը Վաչագանի բացակայության ժամանակ լավ էր կառավարում երկիրը, և ամենքն էլ գոհ էին, առանց իմանալու, թե նա է կառավարողը, բայց ինքը սաստիկ մտատանջության մեջ էր ընկել, ըստ որում քսան օրից արդեն տասն օր էլ անցել էր, բայց բազմաթիվ չէր վերադարձել: Նա գիշերը հանգիստ չուներ. սարսափելի երազներ էր տեսնում և հանկարծ վեր բռնում: Ամեն բան փոխվել էր նրա աչքում, և ամեն ինչ մի անսովոր հատկություն ստացել: Չանգին անդադար ոռնում ու վնգստում էր և բազուկի ոտներն ընկնելով՝ աղիտղորմ կլանչում ու նրան ավելի ևս մտատանջության մեջ ձգում: Վաչագանի ձին անընդհատ խրխնջում էր մայրը կորցրած բուռնակի պես և իր ախորժակը կորցնելով՝ օրեցօր նիհարում էր: Մարի հավերը կանչում էին աքաղաղի պես, իսկ աքաղաղները, փոխանակ լուսաբացին կանչելու, երեկոյին էին ծկլքում փասիանի ձայնով: Պարտեզի տխակներն ընդհատել էին իրենց ծլվոցը, և նրանց տեղ լավում էր գիշերները բուրբի վայունը: Այլևս չէին քչքչում Թարթառի կոհակները ուրախ-ուրախ բռնկոտելով, այլ վա՜շ-վի՜շ, վա՜շ-վի՜շ անելով՝ անցնում էին պարսպի տակով տխոր ու տրտում: Արիասիրտ Անահիտը մի անսովոր երկյուղի մեջ էր ընկել, և իր իսկ սովերը նրա առջև վիշապի պես էր ձգվում: Մի հասարակ թխկոցից, մի սովորական գոշյունից նա վեր

էր բռնում և սարսռում: Երբեմն ուզում էր կանչել իշխաններին և հայտնել նրանց բազմաթիվ բացակայությունը և անհայտանալը, բայց վախենում էր, թե մի գուցե դրա հետևանքը վատ լինի, մի ապստամբություն ծագի երկրի մեջ և խռովություն ընկնի:

Մի առավոտ էլ, սաստիկ սրտնեղած, Անահիտը ման էր գալիս պարտեզում, իր ծառաներից մինը ներս եկավ և հայտնեց նրան, թե մի օտար վաճառական է եկել և ասում է, որ մի երևելի բան ունի վաճառելու բազուկում: Անահիտի սիրտն սկսեց մի անսովոր կերպով տրոփել: Հրամայեց, որ շուտով ներս բերեն այն մարդուն:

Ներս եկավ մի դաժան կերպարանքով մարդ, խոր գլուխ տվեց բազուկում և արծաթե սինու վրա դրած մի ոսկե դիպակ դրավ բազուկի առջև: Անահիտը վեր առավ, քննեց դիպակը և ուշ չդարձնելով նախշերի վրա՝ հարցրեց գինը:

- Իր կշռովը երեք հարյուր կշիռ ոսկի արժե, ողորմա՛ժ բազուկի: Ուզում եմ ասել, որ ինձ վրա այդքան է նստել միայն գործքն ու նյութը, իսկ աշխատանքն էլ բողոքում եմ քո ողորմության կամքին:

- Մի՞թե այդքան բանկ արժե:

- Ողջ լինի բազուկին, դրա մեջ կա մի այնպիսի գործություն, որ անգնահատելի է: Դրա վրա եղած նկարները հասարակ նախշեր չեն, այլ քալիսմաններ են, իսկ այդ քալիսմանները այն գործությունն ունեն, որ դրա հագնողին միշտ զվարթ, միշտ ուրախ կպահեն: Դրա հագնողը կյանքի մեջ տխրություն չի տեսնի:

- Մի՞թե այդպես, - ասաց Անահիտը և սկսեց բաց անել դիպակը և ուշի ուշով գննել նրա նկարները, որոնք ոչ թե քալիսմաններ, այլ ծաղկագրեր էին: Անահիտը լուռ ու մունջ կարդաց նրանց մեջ հետևյալ խոսքերը.

«Իմ աննման Անահիտ, ես ընկել եմ մի սոսկալի դժոխքի մեջ: Այս դիպակ բերողը նույն դժոխքի վերակացուներից մեկն է: Ինձ մոտ է և Վաղինակը: Դժոխքը գտնվում է Պերոժ քաղաքից դեպի արևելք՝ մի պարսպապատ մեհյանի հատակում: Եթե շուտ օգնության չհասնես, մենք կորած ենք հավիտյան:

«Լաչազան»:

Անահիտը մեկ անգամ կարդալով՝ չքավականացավ, երկրորդ և երրորդ անգամ էլ կարդաց, ըստ որում իր աչքերին չէր հավատում. կարդաց և չորրորդ անգամ, միայն այս անգամ ոչ քե կարդում էր իսկապես, այլ մտածում էր, քե ինչ է անելու: Աչքը ձգած գրեթե՝ երկար մտածելուց հետո դարձավ դեպի վաճառականի հագուստի մեջ ծպտած քուրմը և ուրախ դեմքով ասաց.

- Դու ճշմարիտ ես ասում. քո դիպակի նկարները ուրախացնելու գործություն ունեն: Ես այսօր շատ տխուր էի, բայց այս րոպեիս մի անպատմելի ուրախություն եմ գգում: Իմ կարծիքով այս դիպակը անգնահատելի է: Եթե սրա համար իմ քաղաքի քաղաքացիները պահանջեիր, ես չէի խնայելու: Բայց գիտե՞ս ինչ կա, իմ կարծիքով ոչ մի գործ չի կարող իր գործողից ավելի գորավոր լինել: Այսպես է, քե՛ ոչ:

- Թագուհին ո՞ղջ լինի, քո կարծիքը շատ ճշմարիտ է. արարածը չի կարող հավասարվել արարողին:

- Եթե դու էլ գիտես, որ այդպես է, պետք է քերես ինձ մոտ սրա գործողին, որ ես վարձատրեմ նրան նույնպես, ինչպես և քեզ: Դու էլ լսած կլինես, որ ես արհեստին մեծ նշանակություն եմ տալիս և պատրաստ եմ ամեն մի լավ արհեստավորին նույնպես վարձատրել, ինչպես իմ ամեն մի քաջ զորականին:

- Ողորմա՛ծ քագուհի, ես տեսած չեմ դրա գործողին և չեմ ճանաչում: Ես մի վաճառական մարդ եմ, այս կտորը գնել եմ Հնդկաստանում, մի հրեայից, իսկ հրեան գնել էր մի արաբից, արաբն էլ ո՞վ գիտե ումից կամ ո՞ր աշխարհից:

- Բայց դու, կարծեմ, ասացիր, քե գործն ու նյութը այսքան արժեն և չասացիր, քե ես այսքանով եմ գնել. դրանից երևաց, որ դու ինքդ ես գործել տվել:

- Ողորմա՛ծ քագուհի, ինձ այդպես էին ասել Հնդկաստանում, ես էլ...

Սպասի՛ր, որտե՞ղ է քո Հնդկաստանը. այստեղից մինչև Պերոժ

կլինի՞:

- Ոչ, ողորմա՛ծ տե՛ր, Պերոժը մեր կշտին է, իսկ Հնդկաստանը երեք - չորս ամսվա ճանապարհ է:

- Բայց գիտե՞ս, եթե ես ուզեմ, կարող եմ քո Հնդկաստանը մինչև Պերոժ մոտեցնել: Կարո՞ղ ես ասել ինձ, քե դու ո՞վ ես, ի՞նչ տեղացի ես, ի՞նչ ազգից ես, ի՞նչ կրոնի ես, որտե՞ղ ես ծնվել, որտե՞ղ ես կենում, այժմ ինչ գործի ես ծառայում:

- Ողորմա՛ծ քագուհի...

- Լռի՛ր, ես քեզ ողորմալու չեմ. քո բերած քալիսմաններն ինձ հայտնեցին քո ով լինելդ: Ծառաներ, բռնեցե՛ք այս մարդուն և ձգեցե՛ք մրին բանտի մեջ:

ԺԲ

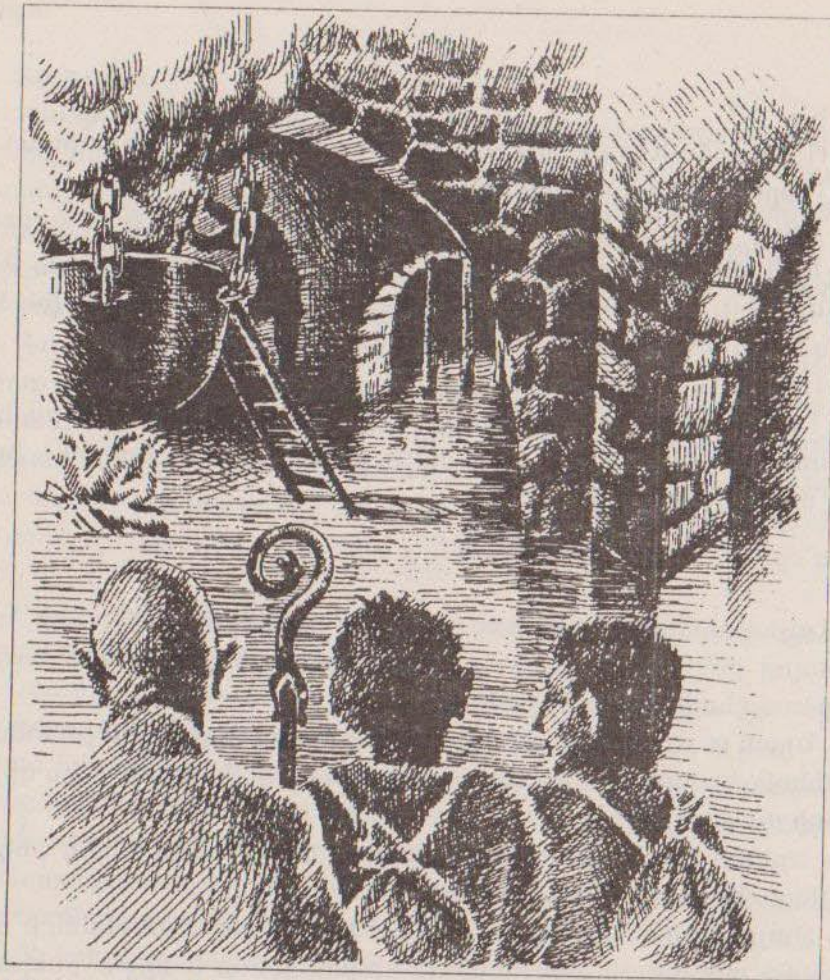
Վաչազանն իր ազատվելու մասին էլ ոչ մի կասկած չուներ: Կամենալով քնկերների մեջն էլ ազատության հույսը սաստկացնել՝ դարձավ դեպի Վաղինակ և ասաց.

- Եղբա՛յր Վաղինակ, մի երագ էլ ես տեսա բոլորովին քո տեսածի նման: Ես այնպես եմ կարծում, քե մենք հենց այսօր, այս գիշեր պիտի ազատվենք:

- Երանի՛ քե դուրս գանք միայն այս սպանդարանից, քեկուզ աչքներս կուրանա, վնաս չունի:

- Բայց դու ինձ ա՛յս ասա, եղբա՛յր Վաղինակ, պատճառն ի՞նչ է, որ մենք քագուհուն ենք տեսնում երազներումս և ոչ քե՛ քաղաքիս:

- Ո՞վ գիտե, այդ բանը դու ինձանից լավ կիմանաս, ըստ որում երազի մեկնողը դու ես, և, ներքի ինձ, որ երեսիդ ասեմ, ասածիս մեջ կեղծավորություն չկա. դու իմ աչքում մի շատ իմաստուն մարդ ես երևում: Եթե աստված տա, որ մենք այս դժոխքից ազատվենք, ես հավատացած եմ, որ քաղաքիս իսկույն կկանչի քեզ և իր ամենամոտիկ խորհրդակիցը կանի:

- Եվ այդ, իհարկե, քո շնորհիվ կլինի, ըստ որում քաղաքորին ես ծանոթ չեմ: Բայց ով գիտե, քե ինքը՝ քաղաքորը, ի՞նչ փնտալի մեջ է այժմ, գուցե նա էլ մի ուրիշ դժոխքի մեջ է ընկել և ինձ նման զարբար է գործում: Բա՛ էլ ո՞ր օրվա համար է ջուլհակ դառել:

- Քո խոսքերը խորհրդավոր են թվում ինձ... բայց չէ՛... ինչպե՞ս կարելի է, որ իմ Վաչագանին քո օրն ընկած տեսնեմ, լավ է, որ ես մեռնեմ այս րոպեիս:

- Այդ մի փորձանք է, եղբայր Վաղինակ: Մի՞թե քաղաքորը կարող է կարծել, որ սուրբ քրմապետը մի զարհուրելի դե է, մի՞թե նա կարող է կարծել, քե կան այնպիսի մարդիկ, որոնք քստմենլի եղեռնագործությունը իրենց համար մի զվարճություն են համարում: Չէ՛, Վաղինակ, աշխարհիս երեսին ոչ մի մահկանացու ազատ չէ փորձանքից. այսօրվա բախտավորը չի կարող իմանալ, քե վաղն ի՞նչ անբախտության մեջ պիտի ընկնի: Դու ինչ կուզես ասա՛, բայց մեր տեսած երազը ցույց է տալիս, որ քաղաքորը նմանապես ընկած է մի փորձանքի մեջ, և իմ սիրտն ասում է, որ նա կազատվի միայն այն ժամանակ, երբ որ կազատվենք մենք ինքներս:

- Եվ, իհարկե, նա ինքը ազատած կլինի մեզ իր դիպակագործության շնորհիվ: Իմ սիրտն էլ ասում է, որ այս րոպեիս ես լսում եմ իմ քաղաքորի ձայնը. այդ ձայնը հենց առաջին անգամ լսելիս քափանցել է սրտիս մեջ: Բայց արդյոք հավատա՞մ իմ ականջին, ի՞նչ կասես, ասա՛ ինձ կտրական:

- Ո՛չ, ո՛չ, մի հավատար, բայց հավատա՛ այն ձայնին, որ դրսից կլսես: Ականջ դրեք, ահա՛ ձայներ են լսվում, կարծես դժոխքի դուռն է դղողում, երևի փրկիչն արդեն մոտեցել է, իմա՛ց տվեք ամենքին, որ զան այստեղ պատրաստ կենան...

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Կարդա՛ այն հատվածները, որտեղ երևում է Վաղինակի վերաբերմունքը Վաչագանի նկատմամբ:
2. Դու՛րս գրի՛ր Անահիտի հոգեվիճակն արտահայտող նախադասությունները:
3. Վերնագրի՛ր առանձնացված հատվածները:
4. ԺԱ գլուխը բաժանի՛ր ինքնուրույն հատվածների և վերնագրի՛ր դրանք:
5. Համառոտ փոխադրի՛ր Վաչագանի և Վաղինակի զրույցը:
6. Համառոտ պատմի՛ր դիպակի զաղտնիքի բացահայտման մասին:
7. Դու՛րս գրի՛ր դարձվածքները և բացատրի՛ր:

Անահիտը, երբ որ բանտարկեց ծպտված քուրմին, իսկույն փչել տվեց պատերազմական փողերը: Ահագին փողերի՝ այդ հանկարծական որոտալը հայտնի նշան էր, որ մի մեծ վտանգ է պատահել աշխարհին: Մի ժամ չանցած՝ բոլոր քաղաքացիք քափվեցին պալատի առջև: Ոչ ոք չէր իմանում, թե ի՞նչ է պատահել, ամենքը շնչասպառ միմյանց էին հարցնում և ոչ մեկից մի որոշ պատասխան չէին ստանում: Հանկարծ պատշգամբի վրա երևաց Անահիտը՝ ոտից մինչև գլուխ սպառազինված, և դեպի ժողովուրդը դառնալով՝ այսպես խոսեց.

- Չեր քազավորի կյանքը վտանգի մեջ է: Ով որ սիրում է իր քազավորին, ում համար բանկ է նրա կյանքը, շուտով ձիավորվի և գա իմ հետևից: Մենք պետք է կեսօր չեղած՝ հասնենք Պերոժ քաղաքը: Ես արդեն պատրաստ եմ և ձեզ եմ սպասում: Դե՛հ, գնացե՛ք և շուտով պատրաստվեցե՛ք:

Մի ակնբարքի մեջ ցրվեց ժողովուրդը՝ գոչելով՝ կեցցե՛ք քազավորը, կեցցե՛ք քազուհին, և մի ժամ չանցած՝ արդեն ամենքը զինված պատրաստ էին: Քաջասիրտ օրիորդներն ու տիկիներն էլ, երբ որ իմացան, թե քազուհին պիտի առաջնորդի զորքին, նմանապես գրահավորվեցին ու ձիավորվելով՝ շրջապատեցին քազուհուն:

Մի կատարյալ հիացք էր Անահիտը սպարապետի զգեստի մեջ. կրակոտ ձիու վրա նստած, ոսկեգօծ գրահով պատած, մագերթ սաղավարտի մեջ ամփոփած, լայնաշեղք բուրդ կապած, վահանը քիկունքին կախած: Այս բոլորը նրա արեգնատիպ դեմքի և հրավառ աչքերի հետ մի ահեղ կերպարանք էին տվել նրան:

Երկու ժամից հետո նա իր հրեղեն ձիով կանգնած էր Պերոժ քաղաքի հրապարակի մեջ մեն-մենակ: Կռապաշտ քաղաքացիք նրան երկնքից իջած մի նոր աստված համարելով՝ խուռն բազմությունով չորեցին նրա առջև և գլուխները մինչև գետին կորացրին:

- Ո՞ր է ձեր քաղաքապետը, - գոչեց Անահիտը սպառնալից ձայ-

նով:

Ծունկ չորածներից միներ վեր կացավ և դողդողալով՝ ասաց.

- Ծառա՛ղ եմ, այստեղի քաղաքապետը:

- Դո՛ւ ես ուրեմն, որ այնքան անհոգ ես, որ չգիտես, թե ի՞նչ է գործվում քո աստվածների բնակարանում:

- Ծառաղ եմ, ես ոչի՛նչ չգիտեմ:

- Դու չգիտես էլ, թե որտե՞ղ է գտնվում ձեր տաճարը:

- Ինչպե՞ս չգիտեմ, ծառաղ եմ, շատ լավ գիտեմ:

- Առա՛ջ անցիր ուրեմն...

Կես ժամ չանցած՝ ամբողջ քաղաքը գջլված գնում էր Անահիտի հետևից: Երբ որ մոտեցան մեհյանի պարիսպներին, քուրմերը կարծեցին, թե ուխտավորների մեծ բազմություն է եկողը, շտապով բաց արին դուռը: Անահիտը մի բռակի մեջ գտավ տարտարոսի դուռը և դառնալով քաղաքապետին՝ հրամայեց.

- Բա՛ց արեք ահա՛ այս դուռը: Մինչդեռ քաղաքապետի հրամանով մի քանի անձինք պատրաստվում էին կոտրատել դուռը, ծերունի քրմապետը, վերահաս վտանգը տեսնելով, դուրս եկավ իր մեհենական զգեստով, որ ժողովրդի վրա սարսափ ձգի և ետ մղի: Նա մոտեցավ Անահիտին և պատգամախոսի ձայնով աղաղակեց.

- Ի՞նչ ես ուզո՞ւմ, ի՞նչ ես անո՞ւմ, ե՛տ քաշվիր այդտեղի՛ց:

Անահիտը, բարկությունը հագիլ գսպելով, ասաց.

- Ես հրամայում եմ, որ այս դուռը բացվի:

- Ո՞վ կարող է հրամայել այստե՛ղ, բացի ինձանի՛ց: Այս դո՛ւր մեր սրբարանի դո՛ւռն է. այստե՛ղ է գտնվում մեր նախնյաց փոշի՛ն, այստեղ է մեր անշեջ կրակարա՛նը. տեսե՛ք ահա՛ այն ծո՛վսը, որ մինչև երկի՛նք է բարձրանո՞ւմ: Աստվածների բարկությունը մի՛ շարժեք: Յրվեցե՛ք, հեռացե՛ք...

Քրմապետը տեսավ, որ իր հրամանին ընդդիմացողներ կան, երեսը դարձրեց դեպի մեհյանը և ձեռքերը մեկնելով՝ աղաղակեց.

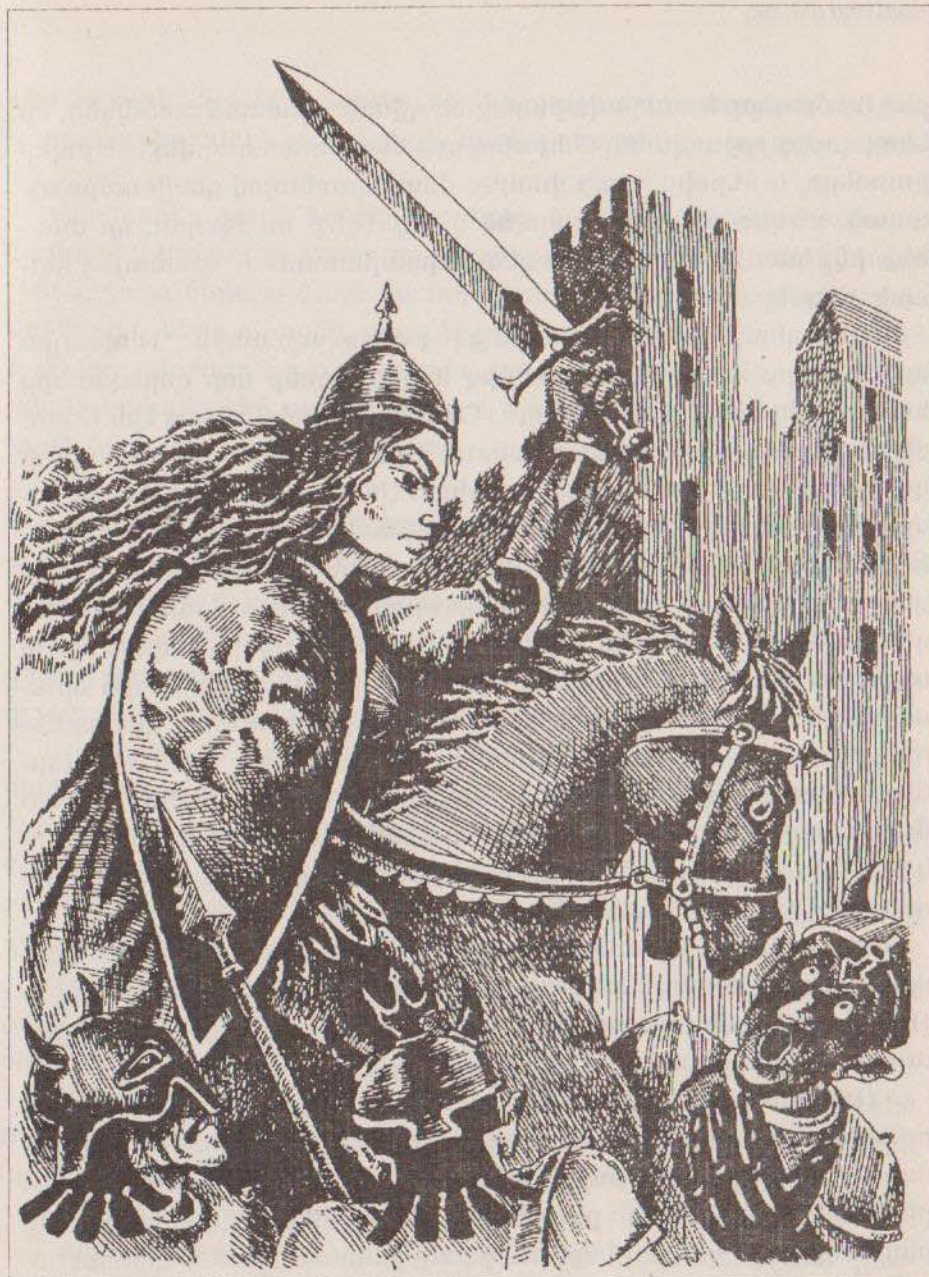
- Ո՞վ հզոր աստվածնե՛ր, ձեր սուրբ տաճարը պղծվո՞ւմ է, օգնություն հասցրեք...

Այս ծայրի վրա մեհյանի դուռը բացվեց, և նրա միջից դուրս քափվեցին մի խումբ սպանազինված դաժանատեսիլ մարդիկ: Քրմապետը հրամայեց նրանց, որ դուռը պահպանեն և ոչ ոքի բույլ չտան մոտենալ:

Անահիտի համբերությունը հատավ սաստիկ բարկությունից: Դարձրեց ձիու գլուխը և ետ նայելով՝ տեսավ, որ քաղաքի վրա ամպի պես փռված է բարձրացած, իմացավ, որ գործը մոտեցել է: Այդ հանգամանքից ավելի ևս սրտապնդվելով՝ ուզեց ինքը մենակ վերջացնել ամեն բան և մի րոպե առաջ տեսնել իր Վաչագանին: Չափս ձեռքն առավ վահանը և աջով սուրը հանելով՝ դարձավ դեպի քուրմերը և գոչեց.

- Վերջին անգամ հրամայում եմ ձեզ գինաքափի լինել և բանալ այդ դժոխքի դուռը:

Քուրմերը պատրաստվեցին դիմադրելու: Նրանք կռվում էին ամենահուսահատ և կատաղի կերպով: Անահիտի կյանքը անխուսափելի փտանգի մեջ էր: Այդ որ նկատեցին քրիստոնյաները, քուրմերի հետևից հարձակվեցին: Քուրմերը շփոթվեցին և երեսները դարձրին, որ պաշտպանվեն: Անահիտը, օգուտ քաղելով այդ հանգամանքից, կրկին հարձակվեց, էլի մի քանի գլուխ բռցրեց և մի քանիսին ոտնատակ տվեց: Այդ միջոցին Անահիտի սաղավարտը վայր ընկավ մի քարի հարվածից, որ դիպավ նրա ծայրին: Նրա խիտ ու երկայն մազերը փռվեցին և ծածկեցին ամբողջ կազմվածքը ամեն կողմից, բացի հրացայտ աչքերից: Նրա այդ տեսքը մի նոր սարսափ ձգեց ամբոխի վրա, որոնք իրենց քարե կարկուտը դադարեցրին իսկույն: Այդ հանգամանքից էլ օգուտ քաղեց Անահիտը. մի անգամ էլ հարձակվեց քուրմերի վրա և մի քանիսին մահացու վերք տալով՝ գետին գորեց: Հենց այդ ժամանակ վրա հասան գործի առաջապահ նիզակավորները՝ օրիորդների և տիկիկների հետ, և իրենց քազուիտուն հուսահատ կռվի մեջ տեսնելով՝ միաձայն աղաղակեցին և հարձակվեցին քուրմերի վրա: Մի րոպե չանցած՝ կենդանի քուրմերը փախան: Անահիտն իջավ ձիուց ողջ-առողջ, կարգավո-

րեց իր մագերթը և սաղավարտը դրեց գլխին: Հրաման արձակեց, որ եկող զորքը շրջապատի մեկյանը, որի մեջ պատասպարվել էին բոլոր քուրմերը, և ներսից դուրս փակել: Հետո դառնալով դեպի ամբոխը՝ ասաց. «Եկե՛ք այստեղ, կարգով կանգնեցե՛ք հանդարտ, որ տեսնեք՝ ինչ կա ձեր սուրբ քրմապետի սրբարանում» և հրամայեց դուրս կոտրտել:

Մի զարհուրելի տեսարան բացվեց ժողովրդի առջև: Դժոխային որջից դուրս սողացին բազմաթիվ հոգիք, որոնք նոր գերեզմանից հանած դիակների էին նմանում: Շատերը վերջին շնչում էին և ոտքի վրա կանգնել չէին կարողանում: Նրանց ուրախության լացն ու կոծը, ճիչն ու աղաղակը մարդու սիրտ էին կտրատում: Ամենից հետո դուրս եկան Վաչագանն ու Վաղինակը՝ գլխները քաշ գցած: Թագուհին ճանաչեց Վաչագանին և նշանացի արավ իր մարդկանց, որ նրան տանեն իր համար պատրաստած վրանը: Վաչագանը գնաց Վաղինակի ձեռքից բռնած, որ աչքերը խփած կույր աղքատի պես հետևեց նրան: Մյուս բոլոր դուրս եկողներին հրապարակի վրա նստեցնելուց հետո Անահիտը հրամայեց զինվորներին, որ ներս գնան և ամեն բան՝ ինչ կա չկա, դուրս տան: Զինվորները մտան դժոխքի մեջ և այնտեղից դուրս բերին նոր մեռած մարդկանց դիակներ, նոր կտրած գլուխներ, կրոցներով լիքը մարդկային լեշեր, մարդամտով լիքը կաքսաներ, զանազան արհեստի գործիքներ և պարագաներ...

- Այս զարհուրելի տարտարոսը կարճ ժամանակում գլուխ բերված բան չէ, - ասաց նա քաղաքապետին, - սրա վրա շատ տարի և շատ մարդիկ պիտի աշխատած լինեն, իսկ այդ մարդիկ մի անգամ այստեղ ընկնելուց հետո էլ լույս աշխարհ չեն տեսել:

- Ողորմա՛ծ քագուհի, ես մեղավոր եմ, որ խիստ հսկողություն չեմ ունեցել: Ամեն տարի միայն մեր քաղաքից, եթե քիչն ասեմ՝ հարյուր մարդ է անհայտացել, բայց ես միշտ կարծել եմ, քե լեռնցիք են գերի տարել: Այդ գարշելի քուրմերին մենք ոչ միայն սրբերի տեղ ենք ընդունել, այլև կարծել ենք, քե դրանք շատ ժրաջան և արհեստա-

սեր մարդիկ են: Ո՞վ կկարծեր, որ մեր պաշտած քրմապետը մի կերպարանափոխված դի է եղել և անմեղ մարդկանց արյան ծարավի...

Վերջապես դուրս եկան այդտեղից և գնացին դեպի տաճարը: Բախեցին տաճարի դուռը, որ քուրմերը բաց անեն և անձնատուր լինեն, բայց ներսից ձայն հանող չեղավ: Դուռը կոտրտեցին զինվորները և ներս գնացին, բայց ներսը մարդ չգտան, վերև նայեցին և մի նոր տեսարան բացվեց նրանց առջև. բոլոր քուրմերը և քրմապետը կախվել էին առաստաղից և դեռ ճոճվում էին իրենց պաշտած հնդկացի կուռքերի դիմաց: Երբ որ այդ մասին հայտնեցին քագուհուն, նա ասաց.

- Այդ մահը շատ քերի է դրանց համար, բայց վնաս չունի, քողեր այդպես մնան, միայն բո՛ւյլ տվեք ժողովրդին, որ ներս գնան և երկրպագություն տան իրենց սրբերին:

Դրսում ամբոխված և գրգռված մարդիկ հեղեղի պես ներս քափվեցին, կատաղի կերպով հարձակվեցին կուռքերի վրա և ջարդուփշուր արին իրենց երեկվա պաշտած աստվածներին:

Մնացած անելիքը քագուհին հանձնեց իր հարյուրապետներից մեկին, իսկ ինքը գնաց իր վրանը, ուր նրան անհամբեր սպասում էր Վաչագանը: Երկու սիրելիները նստեցին իրար կողքի և միմյանց նայելուց չէին կշտանում: Վաղինակը մոտեցավ քագուհուն, համբուրեց նրա ձեռքը և մյուս կողքին նստելով՝ սկսեց հեկեկալ մորթ գտած երեխայի պես:

- Դու ոչ քե այսօր ես փրկել մեզ, իմ անմահ քագուհի, այլ շատ օրեր սրանից առաջ, երբ ես տեսա քեզ երագումս, հենց այդ զգեստիդ մեջ:

- Դու սխալվում ես, Վաղինակ, - ասաց Վաչագանը, - քագուհին այն ժամանակ փրկեց մեզ, երբ քեզ ասաց. «Ձեր քագավորի որդին արհեստ գիտե՞»: Մի՞տղ է, որ դու էլ մի կուշտ ծիծաղել էիր:

- Ա՛խ, ճշմարիտ է. ի՞նչ ասեմ:

- Հանգստացի՛ր, Վաղինակ, այդ մասին մենք հետո շատ կխո-

սենք, - ասաց քագուհին, նոր արդեն զգալով, որ ինքն էլ է սաստիկ հոգնած:

- Ես ինչպես տեսնում եմ, քեզ նմանապես հարկավոր է հանգստանալ, - ասաց Վաչագանը քագուհուն: - Դու հիմա հանգստացիր, մնացածը ես ինքս կհոգամ:

Թագուհին քաշվեց վրանի մյուս բաժինը, ուր նրա համար փափուկ փռվածք էին արել օրիորդներն ու տիկիները: Այդտեղ նա հանեց իր զենքն ու զրահը և ուղարկեց Վաչագանին, իսկ ինքը փռվածքի վրա քիկն տալով՝ ուզեց իբր հանգստանալ, բայց նրա երևակայությունն այնպես գրգռված էր, նրա սիրտն այնպես վրդովված, որ հանգստանալ չէր կարողանում:

Վաչագանը շատ լավ գիտեր, որ Անահիտը ինչքան որ քաջ էր, նույնքան և փափկասիրտ էր: Գիտեր, որ նա կարող էր վրեժխնդրության ոգով վառված՝ անխնա կոտորել իր թշնամիներին, բայց նրա քնքուշ սիրտը կարող չէր հեշտությամբ մարսել մի այդպիսի կոշտ գործողություն: Այս պատճառով շտապեց Անահիտից առնել իր զենքն ու զրահը: Նա լվացվեց, մաքրվեց, փոխեց իր հագուստը, հագավ զրահը, կապեց արքայական բուրդ և դուրս գալով վրանից՝ երևաց գորբին, որ նրա տեսությանն սպասում էր անհամբեր: Հենց որ երևաց Վաչագանը և ողջույն տվեց, գորբն ուրախության աղաղակ բարձրացրեց: Թագավորը հայտնեց նրանց իր շնորհակալությունը: Այդ միջոցին քաղաքապետը եկավ, քագավորի ոտներն ընկավ, շնորհավորեց նրա ազատությունը և հայտնեց, որ ճաշ էր պատրաստել կանաչ դաշտում գորբի համար: Թագավորը հրաման տվեց գորականներին, որ երթան ճաշեն և ուրախություն անեն, իսկ ինքը գնաց Անահիտի մոտ, ուր արդեն օրիորդներն ու տիկիները ճոխ սեղան էին սարքել և քագավորի գալուն էին սպասում, որ հացի նստեն: Այդտեղ էր Վաղինակը՝ փոխած իր հնդտիքը և գեղեցիկ հագուստով զուգված: Այդպես գեղեցիկ և ուրախ ճաշ չէր արած Վաչագանը իր ողջ կյանքում:

Այսպես ուրախ ճաշելուց հետո փողերը նշան տվին, որ ժամա-

նակն է՝ ճանապարհ ընկնել դեպի տուն: Առաջ ընկան քագավորն ու քագուհին, նրանց կողքին՝ օրիորդներն ու տիկիները, իսկ հետևից՝ բոլոր զինվորները, որոնք միաձայն երգում էին մի ազգային հաղթական երգ:

Մյուս օրը բանտից հանեցին դիպակավաճառ քուրմին, որ դատեն հրապարակավ և դատապարտեն: Երբ որ դատավորները ժողովվեցին և ուզում էին դատել նրան քագավորի ներկայությամբ, Վաղինակը մոտեցավ և խնդրեց քագավորից, որ այդ դաժան ծերի կյանքն ու մահը իրեն հանձնի:

- Դու ինչպե՞ս ես ուզում պատժել սրան, - հարցրեց քագավորը:

- Այդ մասին ես ու Չանգին կմտածենք, - պատասխանեց Վաղինակը: - Դրա մահվան կերպով միայն կարող եմ քերհացնել հիշողությանս մեջ իմ կրած կսկիծը: Այն զարշեղիները հեշտ պրծան, նրանց բախտին չափտի արժանացնեմ սրան:

- Բայց, Վաղինակ, դու մոռանում ես, որ քրիստոնյային անվայել է վրեժխնդրությունը: Ինչպես տեսնում եմ, դու սրան տանջել ես ուզում:

- Ո՛չ, ես ուզում եմ միայն, որ դրա սև հոգին Չանգուն հանձնեմ և բողնեմ նրա կամքին, որ ինչպես ուզենա, այնպես հանի...

- Տա՛ր, տա՛ր, շանսատա՛կ արա սրան, - ասացին միաբերան դատավորները: Թագավորն էլ չուզեց Վաղինակի խնդիրը մերժել: Վաղինակը, քուրմի ձեռները կապտած, տարավ մի ձորի մեջ և այնտեղ բաց բողնելով՝ ասաց Չանգուն.

- Չանգի՛, տե՛ս, սա է այն մարդը, որ ինձ քանի տարի տանջել է սոսկալի տանջանքով, ինձ այնպես բան է ուտեցրել, որ դու չես տեսել քո օրում: Չանգի՛, տանջի՛ր այս մարդուն, որ մի քիչ սիրտս հովանա: Դե՛, գազա՛ն է սա, բռնի՛ր, կծի՛ր, պի՛նդ, պի՛նդ...

Չանգին մի ուսուցիչով հարձակվեց բուրմի վրա և մի ակնթարթի մեջ բուկը հախռելով՝ խեղդեց և մոմալով ետ քաշվեց իսկույն:

- Ա՛խ, Չանգի, այդ ի՞նչ հեշտ պրծացրիր դու այդ անիրավին: Մի՞թե ես քեզ այդպես ասացի: Այդպես հո ոչ մի բարեգութ դահիճ չէր անի, ինչպես որ դու արիր:

Վաղինակը շատ գոջաց, որ Չանգուն դահիճի պաշտոն տվեց և քաղափորին զանգատվեց, բայց քաղափորը շատ ուրախացավ, որ Չանգին այնքան բարի է եղել:

Վաչագան քաղափորի այս արկածի լուրը տարածվեց բոլոր քաղաքներում և գյուղերում: Այդ մասին խոսում էին մինչև օտար երկրներում էլ և ամեն տեղ Անահիտի և Վաչագանի գովասանքն էին անում: Ազգային երգիչները գյուղից գյուղ և քաղաքից քաղաք պատռելով՝ այդ անցքի պատմությունն էին անում երգերով: Ափսո՛ս, որ այդ երգերը մեզ չեն հասել, բայց ինչ որ արել են Վաչագանն ու Անահիտը իրենց աշխարհի համար, այդ բանը հեքիաթի ձևով պատմում են մինչև այսօր էլ: Այդ հեքիաթի գլխավոր միտքն այն է, որ «քաղափորի կյանքը արհեստն է փրկել»: Այս լավ միտք է և ինչ ժողովրդի մեջ, որ գտնվում է մի այսպիսի սրբացած ավանդություն, դա ցույց է տալիս, թե ուրեմն այդ ժողովուրդը մեծ նշանակություն է տալիս արհեստներին, աշխատասիրությանը, որից գլխավորապես կախված է ժողովրդի բախտավորությունը: Այդ բախտավորությունը ևս առավել ապահովանում է, երբ որ երկրի քաղափորն ինքն անձամբ օրինակ է տալիս ժողովրդին և հովանավոր ու պաշտպան է դառնում արհեստին:

Եվ ճշմարիտ, մեր պապերը, որ աշխատասեր և արհեստասեր էին, այդ անցքից հետո ևս առավել ուշադրություն դարձրին արհեստներին: Ամբողջ աշխարհում չէր գտնվի մեկը, որ մի որևիցե արհեստ չիմանար, և շատ արհեստներ մեր աշխարհում մինչև վերին կատարելագործության հասան:

ՀԱՐՑԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

1. Կարդա՛

ա) սարսափելի,

բ) հուզիչ հատվածները:

2. Գտի՛ր հեքիաթի գլխավոր միտքն արտահայտող նախադասությունը:

3. Այս հատվածը բաժանի՛ր ինքնուրույն մասերի և վերնագրի՛ր:

4. Մանրամասն նկարագրի՛ր, թե ինչպես կործանվեց մեկյանը:

5. Համառոտ պատմի՛ր դիպակավաճառի հետ պատահածի մասին:

6. Դո՛ւրս գրի՛ր այն հատվածը, որտեղ նկարագրված է սպարապետ Անահիտը:

7. Նկարագրի՛ր Անահիտին կովի դաշտում:

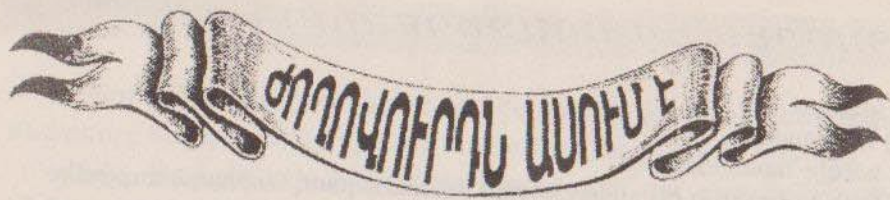
8. Բնութագրի՛ր Անահիտին:

9. Ի՞նչ վերաբերմունք ունեն ժողովուրդը իր թագավորի և թագուհու նկատմամբ:

10. Համառոտ պատմի՛ր «Անահիտ» հեքիաքը:

11. Վերնագրի՛ր հեքիաքը համապատասխան առածով:

12. Ինչպիսի՞ն է մեր օրերի մարդկանց վերաբերմունքը արհեստների նկատմամբ:

(առաժ-ասացվածքներ)

Անխիղճ մարդի հացը երկար կդառնա:

Աղքատն ասավ՝ կատուն ջիգյար կերավ, չհավատացին,
հարուստն ասավ՝ մուկն երկար կերավ, հավատացին:

Աշխատանքը փոխ հաց է, ոնց անես՝ ընենց էլ կուտես:

Ամռանը պառկես հովեր, ձմռանը կսատկեն կովեր:

Աղվեսի դունչը խաղողին չհասավ, ասաց քրու է:

Աղվեսի հնարքը հավի գլխին է:

Ամեն բռնուն իր երամի հետ է բռնում:

Աղվեսն ինչքան լինի զգույշ,
քակարդ կընկնի նա վաղ, քե ուշ:

Աչքը կշտանալ չունի:

Ապաշնորհ մարդու լեզուն երկար կլինի:

Ագռավի ճուտը իր մոր համար քաղցր է:

Ագռավն ասաց իր ճտին՝ մեռնեմ քո սպիտակ տոտերին:

Ագռավին հարցրին՝ բռնունների մեջ ո՞րն է սիրուն,
ասաց՝ իմ ճուտը:

Անձրևն ինչ անի քարին, խրատն ինչ անի չարին:

Արհեստը կար-կար աղբյուր է, եթե չվարարի, չի էլ պակասի:

Արհեստ ունեցողը մինչև կեսօր է սոված,
չունեցողը՝ մինչև իրիկուն:

Անուստա արհեստը հարամ է:

Աշխատանքը լեռներ կհավասարեցնի:

Աշխատողը անոթի չի մնա:

Ատված, որ ուզում է մեկի տունը քանդի,
առաջ խելքն է առնում:

Աջով տուր, որ ձախով առնես:

Ագռավը ինչքան կռկռա, միևնույն է՝ սագ չի դառնա:

Աղվեսի վկան իր պոչն է:

Արջն իր ահից կգոռա:

Արջը խաղով ընկավ, տանձը մտքից ելավ:

Ամեն փորձանք մի խրատ է,
ոչ փորձանքը կվերջանա, ոչ՝ խրատը:

Այծն այծի համար լավ է, քան մի հոտ ոչխարը:

Բաց ամանը շունն էլ կլիզի, կատուն էլ:

Բանը՝ արևի շողով, բունը՝ աստղերի ցողով:

Բարկուրյամբ ելնողը վնասով կնստի:

Բանն արա, հետո պարծեցիր:

Գարի ունես՝ քո ձիերին տուր:

Գոմեշին՝ խուրձ, եզանը՝ խորոմ:

Գայլի բնում մանր ոսկոր չի մնա:

Գայլի հետ ընկերացի, դագանակող ձեռիցդ մի՛ գցիր:

Գայլն ընկավ սուրուի մեջը՝ վա՛յ մեկի տիրոջը:

Գայլի հետ ախպերություն չի արվի:

Գայլի անունն է դուրս եկել, աղվեսը աշխարհը քանդեց:

Գայլը երբեք չի կշտանա:

Գիտուն աղվեսը երկու ոտքով քակարդ կընկնի:

Գիտունի հետ քար քաշի, անգետի հետ փլավ մի՛ կեր:

Գիշերը սուփրեն քափ չեն տա:

Գործ անելիս բողենձ փախչեն, հաց ուտելիս՝ գամ ու նստեն:

Գործը վաղվան մնաց, իմացիր՝ կորավ, գնաց:

Դատարկ կուժ եկավ առաջս՝ գործս ձախ կգնա:

Ելած սիրտը, վարար գետը մեկ է:

Զուլում անողը զուլումի կգա:

Էշը մնաց՝ բզե, գնա, ձին մնաց՝ բող, գնա:

Էշն իր գռռոցով է հիանում:

Թրի կտրածը կլավանա, լեզվի կտրածը չի լավանա:

Ժեռ քարը լավ է, քան անգուր սիրտը:

Իշից բռնացրու, որ ձիուն հասնես:

Իշին նստի իշվոտ է, ձիուն նստի՝ ձիավոր է:

Ինչ որ ցանես, էն կհնձես:

Ինչ քար վերցնես՝ տակից դուրս կգա:

Ինքը չկա քիզ ու կես, արարմունքը գազ ու կես:

Ինչ գա մարդու գլխին՝ իր խելքից է:

Ինչ որ ուզում ես արա, Պոտլին Պետրոս չի դառնա:

Ինչ որ անես, առաջդ կգա:

Լավ ձին ու լավ գեներ մուրազ են:

Լեզու կա դեղ է, լեզու կա՝ մկնդեղ:

Լավ կանես՝ քեզ կանես, վատ կանես՝ քեզ կանես:

Խոզին ինչքան պատիվ անես, վերջը դանակն է նրա ջանը:

Խոզի գլուխը սեղանին են դրել, գլորվել աղբն է ընկել:

Խոզն իր խոգությունը չի բողնի:

Խոզը աղաչանքով կորկի արտից դուրս չի գա:

Խոզից ո՛չ մատաղ կլինի, ո՛չ էլ՝ մածուն:

Խելքը մեծ ու պստիկ չի հարցնում:

Ծառի տակին պառկելով՝ բերանդ տանձ չի ընկնի:

Ծիծեռնակը տանը շինություն է, ծիտը տանը ավերություն է:

Կատու չեղած՝ մուկ կբռնի:

Կատվին կտրիցն էլ գցես, մեջքը գետնին չի առնի:

Կատուն քացախ է խմել:

Կատվի քիթը հոտ է առել:

Կատուն քաթիկներով երեսը լվաց,

գիտցիր, որ անձրև պիտի գա:

Կատուն Քրիստոսի աղաթիւն է:

Հիմարը տալիս է, խելոքն էլ՝ առնում:

Հարևանիդ ցանկացիր մի կով,
որ աստված քեզ տա երկու կով:

Հարամ վաստակը մորիկը կտանի:

Հարամ ուտողի մեկը երկուս չի լինի:

Հասկացողին՝ մին, չհասկացողին՝ հազար ու մին:

Ձին դատարկ տոպրակին չի մոտենա:

Չվի գողը ձի էլ կգողանա:

Ձիու աքացուն ձին կղիմանա:

Ձիուց ընկնողը չի վնասվի, իշից ընկնողը՝ կվնասվի:

Ձին նստավ՝ աստված մոռացավ, ձիուց իջավ՝ ձին մոռացավ:

Ձեքը՝ ճրագին, խունկը՝ կրակին:

Չախ ձեռով հաց ուտելը ջանին չի կպչի:

Ձեռքդ կեռա, հաջողություն պիտի գա:

Մունջ կատուն շատ մուկ կբռնի, քան խոսունը:

Ճիշտ խոսողի ձին պիտի քամքած լինի:

Մարդ կա՝ հազար արժե, հազար կա՝ մեկ չարժե:

Մարդու բաշածը իր խելքից է:

Մինչև յոր դուռ չծեծես, մեկը չի բացվի:

Մի ունեցիր հարյուր դահեկան,
այլ ունեցիր հարյուր բարեկամ:

Միսն ու ձուկը մի պղնձում չեն եփի:

Նմանը նմանին կսիրի:

Շանը շապիկ կհագցնի, կատվին՝ վարտիք:

Շան պոչը կտրելով՝ անմեղ գառ չի դառնա:

Շատ համ ուներ, խանձրահամն էլ վրան տվեց:

Շատի ետևից ընկնողը՝ քիչն էլ կկորցնի:

Շատ պարծեցողը շուտ ցած կընկնի:

Շան պոչը յորը տարի կաղապար դրին, էլի էն կեռ պոչն է:

Շան բնի կողքին աղվես չի ապրի:

Շան հետ ընկերացիր, փետր ձեռիցդ մի՛ գցիր:

Շունը իր տիրոջ վրա չի հաչի:

Շունը պառկել է սելի հովին, գիտի իր հովն է:

Շատ հաչան շունը ոչխարին գել կբերի:

Շաքարը շան բերանն է:

Շան անունը տուր, փետր վերցրու:

Շանը դարբին արին, առաջ իրենը գողեց:

Շնից լակոտ վերցրու, ոչխարից՝ գառ:

Շունը շան միս չի ուտի:

Շունն իրենց դռանը դռչաղ կլինի:

Շունը շինականի պահապան ընկերն է:

Շունը հավատարիմ է, կատուն՝ գող:

Շունը կաղալով չի սատկի:

Շունը հաչելով կմեծանա:

Շունը կհաչի, քարավանը կքոչի:

Ո՛չ մարդանման, ո՛չ մարդահավան:

Ով ինչ անի՝ իրեն կանի:

Ոսկոր բերող շունը՝ ոսկոր էլ կտանի:

Որտեղ երկու շուն լծեն, դու էնտեղ սելվոր կլինես:

Ով ալարի, ոչ դալարի:

Չարությունը չարություն կբերի:

Չար աչքը քարն էլ է ճաքացնում:

Պունուր մարդիկ մեծ երազ կտեսնեն:

Ջրի բերածը ջուրն էլ կտանի:

Սև շունը չի սպիտակի:

Սևին օճառն ինչ անի, Խևին խրատն ինչ անի:

Սատանայից յոթ օր շուտ է ծնվել:

Սառած օձը առաջ տաքացնողին կկծի:

Վազող ձիու գլխին չեն զարկի:

Տախտակը պակաս է:

Տանձն ինձ, խնձորն ինձ, սերկելին էլ սիրտս կուզի:

Ունքը շինելու տեղ՝ աչքն էլ հանեց:

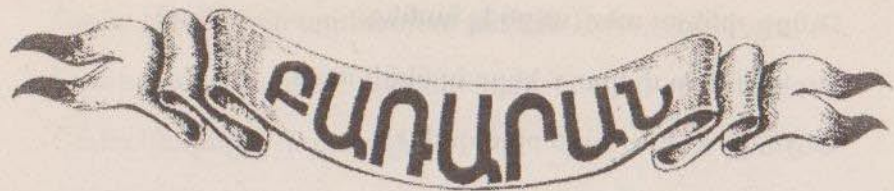
Ուրիշին հոր փորոդը՝ ինքը կընկնի մեջը:

Փեշակը որ կա, ոսկե բիլագուկ է:

Փեշակը վարար աղբյուր է:

Փորձված գայլը արջի թակարդը կընկնի:

Քամու բերածը քամին կտանի:

- աբրեշում - մետաքս
 աթար - անասունների չորացրած աղբ,
 որ օգտագործում են որպես վառելիք
 ալևոր - 1. ծերացած 2. ծերունի
 3. սպիտակած, ճերմակած
 ականատես - որևէ դեպքի ներկա գտնված (անձ)
 ակնապիշ - աչքերը սև եռած, աչքերը հառած
 ակնդետ - ուշադիր, աչքերը հառած
 ակոս - արորի կամ գութանի խոփի բացած
 երկարածիգ փոսը հողի մակերեսին
 ահաբեկվել - վախենալ, երկյուղել, սարսափել, զարհուրել
 ահարկու - սարսափելի, ահ ու սարսափ տարածող
 աղեկտուր - աղիողորմ, խղճալի
 աղիողորմ - սրտածմլիկ
 աճյուն - մարդու դիակ
 ամայի - անբնակ, անշեն, բնակությունից զուրկ
 ամբար - մթերքներ պահելու շենք, շտեմարան
 ամբոխ - ժողովուրդ, բազմություն
 ամրակուռ - ամուր կռած, խիստ ամուր
 այրի - ամուսինը մեռած, որբնայրի
 անակնկալի բերել - հանկարծակիի բերել
 անբան - 1. անգործ 2. ծուլ
 անդրանիկ - 1. ծնողների առաջին զավակը, առաջնեկ
 2. առաջին
 անդրդվելի - համառ, անհողորդ, անսասան, աներեր,
 անխախտ
 անդուլ - անդադար, անընդհատ, շարունակ
 աներևութանալ - անհետանալ, չքանալ, կորչել
 աներկյուղ - անվախ, համարձակ, խիզախ

- անգուսպ - կատաղի, սանձարժակ, մոլեգին, անհամբեր
 անթրոց - թոնրի կրակը խառնելու երկար ծող, թիակ,
 փայտ
 անհպտելի - որին չի կարելի ձեռք տալ, անմատչելի
 անհախ - անվարձ
 անճոռնի - այլանդակ, տգեղ, կոպիտ, անդուրեկան
 անմատչելի - անառիկ, անհաս, անհասանելի
 անմիտ - 1. անխելք, հիմար, տխմար
 2. անիմաստ, անհեթեթ
 անտերունչ - անտեր-անտիրական, անպաշտպան
 անրջային - երազային
 անշուշտ - անկասկած, անպատճառ
 անողորմ - անգութ, անխիղճ, դաժան
 անպատկառ - պատկառանք չունեցող, անամոթ
 անվեհեր - անվախ, աներկյուղ
 աչալուրջ - զգույշ, ուշադիր
 ապառիկ - կանխիկ չվճարված՝ հետագայում վճարելու
 պայմանով
 ապարանջան - թևի, բազկի զարդ
 ապարանք - 1. պալատ, դղյակ 2. շքեղ տուն
 ապրում - հոգեկան խոր զգացում, զգացածը
 ապրուստ - 1. ապրելու նյութական միջոց
 2. ապրելակերպ, ապրելու եղանակ
 առերևույթ - աչքին երևացող, թվացող, խաբուսիկ,
 արտաքինապես
 ասպանդակ - թամբից կախված ոտնատեղ
 ասպանդակել - ասպանդակով ծիծուկ խփել և առաջ ընթանալ
 ավանդել - հանձնել ուրիշին
 ավետել - բարի, լավ լուր հաղորդել
 արահետ - ոտքով բացած մեղ ճանապարհ, կածան
 արարած - 1. անբան էակ, անասուն 2. մարդ
 արեգունի - արևկող
 արիաջան - ջանասեր, գործունյա, ժրաջան, աշխատասեր
 արկած - 1. անսպասելի դեպք
 2. փորձանք, աղետ, պատահար
 արկածախնդիր - արկածներ որոնող, արկածներ սիրող

արնախում - արյան ծարավի, արյունառնություն, արյունախում
 արտասովոր - անսովոր, արտակարգ, տարօրինակ, ոչ սովորական
 ափ առնել - բռնել
 աքսորել - 1. իր բնակավայրից՝ երկրից դուրս քշել
 2. (փխբ.) վռնդել
 բազուկ - 1. ձեռքի արմունկից մինչև դաստակը եղած մասը 2. ձեռք, թև
 բաղարջ - անթթխմոր հաց
 բաղձալի - ցանկալի, տենչալի, ըղձալի
 բանագետ - բանիմաց
 բանուկ - ճանապարհ, ուր շատ անցուդարձ, շատ երթևեկություն է լինում
 բաշխել - 1. պարգևել, ընծայել, նվիրել 2. բաժանել 3. ներել (մեղքը, հանցանքը)
 բարբարոսություն - վայրենություն, անգթություն, վայրագություն, դաժանություն
 բարեմաղթել - մեկին բարի ցանկություն արտահայտել
 բեկբեկուն - 1. (փխբ.) թրթռացող 2. կտրված
 բիիր - ցից, որ խփում են գետնի մեջ անասունների թուրք կապելու կամ վրանի ծայրերը ամրացնելու, ցանկապատ շինելու համար
 բյուրաղի - շատ լարեր ունեցող
 բյուլբյուլ - սոխակ
 բնագդ - կենդանիների անգիտակից և նպատակային շարժումներ կատարելու բնածին հատկությունը
 բոգ - գորշ, մոխրագույն
 բոգալուկ - գորշավուն
 բոստան - բանջարանոց
 բռնակալ - դաժան ու քմահաճ վարմունք ունեցող, իր իրավունքները չարաչար գործադրող
 բռնոտել - շատերին բռնել
 բուխարիկ - վառարանի ծխնելույզ պատի միջով և երդիկում
 գաղտագողի - գաղտնի, ծածուկ, թաքուն

գավազան - 1. ձեռնափայտ
 2. կլոր և երկար ձող, մահակ
 գարշելի - զգվելի, նողկալի
 գեղջկուհի - գյուղացի կին
 գեղջուկ - գյուղացի, ռամիկ, շինական
 գթություն - սրտացավություն, կարեկցանք
 գիշատիչ - 1. հոշոտող, պատառոտող
 2. (փխբ.) հափշտակող, կողոպտող
 գլխիկոր - ամոթից, վշտից գլուխը կախած, ամոթահար, վշտահար, լուռումունջ, սուսուփուս
 գողունի - գաղտագողի, ծածուկ, թաքուն, գաղտնի
 գորշ - մոխրագույն, ոչնչով աչքի չընկնող, խղճուկ, տգեղ
 գռեհիկ - անճաշակ, անվայել, անկիրթ, կոպիտ, անտաշ
 գուռ - քարե կամ փայտե փոքր ավազան, որ դնում են աղբյուրի առաջ կամ գոմերում և ջրում անասուններին
 գուրգ - երկաթե մեծ գլխով ծանր ու կարծ գավազան, որ գործածում էին իբրև զենք
 դալկանալ - դալուկ դառնալ, գույնը զցել
 դառնացնել - 1. (փխբ.) վիշտ պատճառել, սրտնեղություն պատճառել 2. լեղի դարձնել
 դարան մտնել - թաքնվել
 դարավոր - 1. մեկ դարի տևողություն ունեցող՝ հարյուրամյա 2. դարերից ի վեր գոյություն ունեցող, հնամենի
 դերվիշ - մահմեդական մուրացիկ՝ աղքատ կրոնավոր, որ զբաղվում է նաև գուշակությամբ
 դիպակե - դիպակից (մետաքսյա ոսկեթել կամ արծաթաթել կտոր) պատրաստած
 դյութական - կախարդական, մոգական, հմայիչ, դյութիչ, սքանչելի, թովիչ
 դյուրին - 1. հեշտ 2. թեթև, հանգիստ
 դյուցազնական - հերոսական
 դյուցազուն - աստվածների ցեղից սերված,

կիսաաստված, հերոսական գործեր
կատարող, հսկա, հաղթանդամ

դրուստ (բրբ.) - 1. ուղիղ 2. ճիշտ, ոչ սուտ 3. իսկապես, իրոք

դուման (բրբ.) - 1. մեզ, մառախուղ 2. մշուշապատ

դուշման - թշնամի

դուռ ու դրկից - հարևաններ

դուրգար - հյուսն

եղեմային - (փխբ.) երանավետ, դրախտային,
երջանկավետ, քաղցրանալ

եզերք - եզր, ափ

ելարան - սանդուղք

եռանդ - աշխուժություն, ոգևորություն,
խանդավառություն, ավյուն, կորով

երախտապարտ - շնորհակալ, պարտական

երանյալ - երանություն, մեծ երջանկության
արժանացած, երջանիկ

երդիկ - տանիքի մեջտեղից բացված անցք, որ
ժառայում է իբրև լուսանցույց և ծխնելույզ

երերուն - 1. դողդոջուն 2. տատանվող

երկանք - ձեռքի աղաց, որ բաղկացած է զույգ
տափակ, կլոր, տաշած քարերից՝
հատիկներ, աղ և այլն մանրելու համար

երկյուղ - վախ, սարսափ, ահ, սոսկում, զարհուրանք

երկսայր - երկու բերան՝ սայր ունեցող

զանցառու - 1. օրինազանց, օրենքը խախտող
2. անպարտաճանաչ

զառամել - ծերանալ, պառավել

զարմ - 1. տոհմ 2. ժառանգ, որևէ ցեղի պատկանող

զերթ - իբրև, որպես

զիլ - (բրբ.) 1. շատ լավ, գերազանց 2. ուժեղ,
խիստ 3. շատ բարձր և սուր (ծայնի մասին)

զմրուխտյա - 1. զմրուխտով (կանաչագույն թանկագին
քար) զարդարված

զոռով - բռնի, հարկադրաբար, ստիպողական

էակ - 1. կենդանի արարած 2. մարդ

էրե - որսի խոտակեր կենդանի

ընդօրինակել - 1. նմանահանել, կրկնօրինակել
2. նմանվել, օրինակել, կապկել

ընտրել - ջոկել, ջոկջոկել, զատել

թագաժառանգ - թագավորի որդի, որը ժառանգում է հոր
զահը նրա մահից հետո

թալիկ-թալիկ տալ - թավալվել

թալիսման - ըստ սնոտիապաշտական պատկերացման մի
այնպիսի առարկա, որ ունեցողին բախտ է
շնորհում, փրկում է չարից, փորձանքից,
դժբախտությունից

թախանձանք - աղաչանք, պաղատանք

թախանձել - աղաչել, պաղատել, խնդրել

թախիծ - վիշտ, կսկիծ, տխրություն, ցավ

թամաշա (բրբ.) - տեսարան

թամաշի գնալ - գնալ մի տեղ՝ որևէ բան դիտելու

թամք - թամբ (ծիու մեջքին ամրացվող՝ վրան նստելու
հարմարանք)

թավամազ - թավ մազեր ունեցող, խիստ մազոտ

թավիշ - 1. (փխբ.) փափուկ և նուրբ, թավշանման
2. մետաքսյա նուրբ խավով մետաքսյա կտոր

թարեք - տան պատի վրա հորիզոնական դիրքով
ամրացված տախտակ կամ նման մի
առարկա, որի վրա դրվում են ամաններ և այլ
իրեր

թացան - կաթնեղեն, թարմ կաթնամթերք

թափառել - շրջել, շրջագայել, դեզերել

թեթևամիտ - անլուրջ, ոչ լրջախոհ, թեթևսովիկ

թեթևասահ - թեթևորեն սահող

թեղած - կուտակած, դիզած, կիտած

թիկնեղ - լայնաթիկունք, թիկնավետ

թխել - 1. (բրբ.) ապտակել, ծեծել 2. լավաշ եփել
3. խմորեղեն եփել

թմբիր - թմրություն, ընդարմացում

թոկ - թելերից, մազից և այլնից հյուսած պարան
չվան

թոնթորալ - քրթմնջալ, փնթփնթալ, մրթմրթալ, տրտնջալ

- թուխալ - 1. թանձր մշուշ, մառախուղ, մեզ 2. ամալ
3. օդի մեջ տարածված փոշու ամալ
- ինս ու ջինս (բրբ.) - ամեն շունչ կենդանի
- ինքնամոռաց - 1. իրեն՝ իր զգացումները, մտածումները, շրջապատը մոռացած, վերացած
2. հափշտակված, հիացած
3. անձնուրաց, անձնագոհ
- ինքնավստահ - իր ուժերի՝ ունակությունների նկատմամբ վստահ, իր ուժերը գերազնահատող, անձնավստահ
- իրիցկին - տերտերի կին
- լախտ - 1. ծայրը զնդածև՝ մեծ մասամբ երկաթե հաստ մահակ, որ հնում գործածվում էր իբրև զենք, կոպալ 2. ճիպոտ, ձեռնափայտ
3. ծայրը կապարյա զնդով մտրակ՝ ծեծելու փոկ, խարազան
- լալ - 1. կարմիր գույնի թանկագին քար
2. վառ կարմիր
- լայնաշեղք - լայն շեղքով՝ բերանով, լայն շեղք ունեցող
- լբլբացնել - կակազել
- լիակուրծք - 1. ուժեղ, զորեղ 2. լիաթոք, խոր
3. կրծքի կաթով լի
- լինգ - սուր ծայրերով երկաթյա երկար լծակ ծանրություն շուռ տալու, քար հանելու համար
- լխպոր - 1. (անարգ.) լակոտ, փսլնքոտ 2. նիհար
- լու - փոքրիկ անթև միջատ, որ սնվում է մարդկանց և կենդանիների արյունով
- լուսեղեն - 1. (փխբ.) լուսավոր 2. (փխբ.) հրաշագեղ, լույսի նման գեղեցիկ
- խաբս տալ - 1. որևէ ճարպիկ շարժումով հարվածից բռնվելուց խուսափել
2. որևէ ձևով (կեղծ փախչելով, ծայներով և այլն) մոլորության մեջ գցել
- խալխ - 1. ժողովուրդ 2. ուրիշներ
- խամ - անփորձ խամ լինել - փորձ ու ծանոթություն չունենալ, անվարժ ու անփորձ լինել

- խանդաղատանք - գորով, գուրգուրանք, սեր
- խանձող - 1. ծայրը վառվող կամ վառված փայտի կտոր, ածխակոթ
2. կիսով չափ այրված փայտ
- խաշամ - ծառերից թափված աշնան տերևները, խազալ
- խաս (բրբ.) - 1. մետաքսյա 2. (փխբ.) ընտիր, լավորակ
- խատուտիկ - 1. վրան խայտեր ունեցող, պուտպուտիկ
2. գույնզգույն 3. գեղեցիկ, սիրունիկ
- խարջ - հարկ՝ պարտադիր վճար, տուրք
- խարտյաշ - 1. ոսկեգույն, դեղին և բաց շագանակագույնին տվող 2. այդ գույնի մազեր ունեցող
- խենթ - 1. ծուռ, գիժ 2. չարածճի, խենթուկ
3. անգսպելի,
- խեչափառ - խեցգետին
- խլշել - 1. որևէ վտանգ զգալով՝ ականջները ցցել՝ լավ լսելու համար (կենդանիների մասին)
2. (փխբ.) ուշադրությունը սրել, լարվել
- խլշկոտել - անհանգիստ այս ու այն կողմ նայել, զգուշացման շարժումներ կատարել
- խլուշ-խլուշ լինել - երկյուղ զգալով՝ ականջները միշտ սրած պահել
- խղճտանք - խիղճ
- խոժոռ - մռայլ նայվածք, իր տեսքով ծանր զգացում առաջացնող
- խոտհարք - դաշտ, որ անասուններից զերծ է պահվում խոտ հնձելու համար, խոտատեղ
- խոդումբես - ուրախ, զվարթ, ժպտերես, ծիծաղադեմ
- խորիել - 1. մտածել 2. մտքում քննել
3. կշռադատել, քննարկել
- խորշ - 1. ճեղք, բացվածք 2. փոս
- խոնվել - 1. խուռն բազմությամբ մի տեղ լցվել՝ հավաքվել 2. (փխբ.) իրար վրա կուտակվել, իրար վրա թափվել
- խրտնել - 1. մի բանից վախենալով՝ տեղից մի կողմ ցատկել կամ փախչել (կենդանիների

- մասին) 2. որևէ բանից խուսափել
- խսիր - դալար բույսերից կամ բույսերի կեղևներից գործած կարպետ
- խուզարկել - զննել, պրպտել, քրքրել, որոնել, փնտրել
- խուղ - 1. խրճիթ 2. ստորգետնյա բույն
- խուց - 1. (եկեղ.) կրոնավորի փոքրիկ սենյակ
2. փոքրիկ սենյակ
3. նեղ, ցածր, անշուք սենյակ
- ծածանել - ալիքածև շարժել, տարուբերել
- ծակուռ - 1. փոքրիկ խրճիթ 2. բույն (գազանի, մկան)
3. փչակ:
- ծանծաղուտ - 1. գետի այն տեղը, ուր ջուրը խոր չէ
2. ծանծաղ, ոչ խոր:
- ծառաստան - 1. անտառ 2. պարտեզ, ծառերի այգի
- ծառս լինել - ետևի ոտքերի վրա կանգնել (ծիու մասին)
- ծապան - բարձունք, լեռ, սար
- ծեգ - արևածագ, արշալույս, արևագալ,
աղոթարան
- ծերպ - 1. ժայռախոռոչ
2. ճեղք, բացվածք, ճեղքվածք 3. կիրճ
- ծիրանի - 1. բոսոր, բոցագույն
2. ծովագույն, կապտավուն
- ծխահան - ծխնելույզ
- ծկլթալ - 1. ծղրտալ 2. վշտից, վտանգից, ցավից,
վախից և այլն ճչալ
- ծմակ - 1. անտառ 2. այն տեղը, ուր արև չի ընկնում
- ծուղակ - 1. թակարդ 2. թռչուն որսալու ցանց
3. մեկին բռնելու խորամանկ միջոց՝ հնարք
- կալ - հացահատիկը կալսելու տեղ՝ կալատեղ
- կալվածք - կալվածատիրոջ (թագավորի, իշխանի,
վանքի և այլն) հողային սեփականությունը
- կաթնակեր - 1. (արհմրի.) դեռևս երեխա, կյանքի փորձ
չունեցող, անփորձ
2. կաթով սնվող, կաթ ուտող
- կածան - ոտքի նեղ ճանապարհ, արահետ, շավիղ
- կակուղ - 1. փափուկ 2. փխրուն 3. նուրբ 4. (փխբ.)

- հեշտությամբ ազդեցության տակ ընկնող
- կամ - հացահատիկ կալսելու երկրագործական հիմ
գործիք
- կապարճ - նետ պահելու փայտե կամ կաշվե աման,
նետաման
- կապերտ - բրդյա հաստ գործվածք, որ իբրև գորգ փռում
են հատակին, թախտին, ինչպես նաև
օգտագործում են որպես վրանի ծածկոց
- կեղտակուր - կեղտը վրան չերևացող՝ աչքի չընկնող
- կզակ - 1. դունչ 2. ծնոտ
- կիզիչ - 1. այրիչ, բոցակեզ 2. բարկ (արև)
- կիսանդրի - մարդու գլխի, ինչպես նաև մարմնի վերևի
մասի քանդակ (միմյա կուրծքը կամ
գոտկատեղը), կիսարձան
- կիտել - մի տեղ հավաքել, կուտակել, դիզել, ժողովել
- կլանչել - կաղկանծել, հաչել
- կշտին - կողքին, մոտը
- կոկ - 1. հարթ, ողորկ, հղկուն 2. կոկիկ, վայելուչ,
ճաշակավոր, հարդարուն
- կողմնացույց - երկրագնդի կողմերը որոշելու գործիք
- կողոպտել - հափշտակել, գողանալ, թալանել, գռվել
- կոռ - կեռ ծայրով հովվական գավազան
- կոտ - փայտե աման, որ իբրև չափ է ծառայում
հացահատիկի համար
- կոտորակ - կապարե մանրագնդակ, որ սովորաբար
օգտագործում են որսորդական հրացանից
կրակելու համար
- կռան - մուրճ, գործիք, որով կռում ծեծում են
մետաղը և նրան ձև տալիս
- կռապաշտ (կրոն.) - կուռք (մարդու կամ կենդանիների
կերպարանքով արձան, որին հնում իբրև
աստծու պաշտում էին) պաշտող, հեթանոս
- կռնակ - թիկունք, մեջք
- կտրիճ - քաջ, արի, խիզախ, քաջասիրտ
- կցկտուր - 1. ոչ կապակցված, անկապ
2. կիսատ-պռատ

կուռ - 1. (բրբ.) կողմ 2. բազուկ, թև, ձեռք
 հագնել - 1. կշտանալ 2. (փխբ.) որևէ բանով լրիվ
 բավարարվել 3. լցվել, ներծծվել
 հազվագյուտ - 1. դժվարությամբ գտնվող, քիչ պատահող
 2. անզուգական, արտակարգ
 հալածել - 1. հետևից ընկնել, վռնդել
 2. բռնի միջոցով մեկին նեղել, ճնշել
 հալբաթ (բրբ.) - երևի, թերևս
 հախուռն - 1. համարձակ, խիզախ, հանդուգն
 2. առանց կշռադատելու, կատաղի
 համակրել - 1. հավանել 2. դուր գալ 3. սիրել
 համայնք - քաղաքի կամ գյուղի բնակիչների
 կազմակերպություն
 համբավ - 1. բարի անուն, հռչակ 2. լուր, տեղեկություն
 3. ծանաչում, գնահատում
 հանդ - արտ, դաշտ, արոտավայր, անդաստան
 հանդիմանություն - պախարակում, նախատինք, կշտամբանք
 հանդիմանել - կշտամբել, նախատել, պախարակել,
 սաստել
 հանդուգն - 1. չափազանց համարձակ
 2. անպատկառ, անզուսպ
 հաշմել - խեղել, խեղանդամ հաշմանդամ դարձնել
 հառաչել - հեծել, տնքալ, տնքտնքալ
 հառել - սևեռել (աչքերը), աչքերը տնկել
 հավիտենական - անմահ, վերջ չունեցող
 հատնել - սպառվել, վերջանալ
 հարկ - պարտադիր վճար
 հարյուր լորական - չափման միավոր
 հարություն տալ - վերակենդանացնել, վերականգնել
 հափշտակություն - 1. հափշտակելը, բռնությամբ խլելը կորզելը
 2. ուրիշի ունեցածին ապօրինաբար
 տիրանալը
 3. (փխբ.) զմայլում, հիացում, սքանչացում
 հեզանք - ծաղր
 հեզնել - ծաղրել, ծանակել, ծաղրաբանել
 հետզհետե - աստիճանաբար, օրըստօրե, կամաց-կամաց

հերահուտ - հայրացու
 հերու - անցյալ տարի
 հինել - հենքը գցել, հյուսվածքը նախապատրաստել
 հլու հնազանդ - շատ հնազանդ
 հնազանդվել - 1. լսել, հնազանդ լինել
 2. նվաճվել, հպատակվել, ենթարկվել
 հնձան - այգիներում գետնի մեջ փորած և մաքուր
 շինած ավազան՝ խաղողը ճզմելու և նրա
 հյութը հանելու համար
 հոգեվարք - օրհաս, մահաժամ
 հոգնաբեկ - հոգնած, դադրած, հոգնատանց
 հոժարել - համաձայնել
 հողմ - քամի, փոթորիկ, մրրիկ
 հոյակապ - շքեղ, փառավոր, փառահեղ, վեհաշուք,
 հոյակերտ
 հովասուն - հով, զով, զովաշունչ, հովաշունչ, օդավետ
 հովել - ամառանոց եկած անձ
 հովիտ - 1. դաշտավայր, հարթավայր 2. ձոր, ձորակ
 հպատակ - 1. հնազանդ, հլու 2. ենթակա անձ
 հռչակ - բարի անուն, համբավ, փառք
 հրապույր - հրապուրանք, հմայք, դյութանք,
 գրավչություն, թովչանք
 հրացայտ - 1. հուր, կրակ ցայտող 2. (փխբ.) վառվռում
 հուժկու - ուժեղ, զորեղ, հզոր, զորավոր, կորովի
 հուշ - հիշողություն
 հունար (խսկց.) - շնորհք, վարպետություն
 հուսահատ - հուսակտուր, վիատ, թևաթափ, անհույս
 հուր-հրեղեն - չքնադազեղ, չնաշխարհիկ
 ծայնակցել - երգելուն մասնակցել, երգակցել
 ձեռաց (խսկց.) - 1. խկույն, անմիջապես
 2. առձեռն, կարճ ժամանակով
 ձեռնարկել - մի բան սկսել, նոր գործ սկսել
 ձիթհանք - գործարան, որտեղ ձիթատու բույսերի
 սերմերը և պտուղները ճզմելով՝ ձեթ են
 հանում
 դարավաշ (բրբ.) - աղախին

դարիք - պանդուխտ, օտարական
 դուրքան (բրբ.) - զոհ, մատաղ
 ճակատել - 1. (փխբ.) կռվել, մաքառել 2. ճակատ առ
 ճակատ կանգնել թշնամու դեմ՝
 պատերազմելու համար, դիմադրել
 ճգնել - 1. ուժերը լարած աշխատել, ջանալ
 2. (կրոն.) ծգնավորի կյանք վարել,
 կամավորապես զրկանքներ հանձն առնել
 ճիգ անել - ջանք, աշխատանք քափել
 ճոք - 1. հազուստի կտոր 2. ծայր
 ճրճքալ (բրբ.) - ճր ք-ճր ք ծայն հանել
 մագաղաթ - հորթի, գառան կաշի, որ պատրաստում են
 հատուկ մշակությամբ, ծառայում է որպես
 գրելու թուղթ
 մակաղել - հանգստի, շոգից պատսպարվելու և կթելու
 համար ոչխարներին հավաքատեղ բերել
 մահակ - փայտե հաստ գավազան
 մահկանացու - 1. մահվան ենթակա, հողածին 2. մարդ
 մաղթել - ցանկանալ, բարեմաղթել, շնորհավորել
 մանյակ - վզնոց, պարանոցի զարդ
 մարգարե - 1. նա, որ աստծու պատգամները
 բացատրում է մարդկանց
 2. ապագան գուշակող անձ
 մարջան - 1. ծովային կենդանի 2. այդ կենդանու
 կրացած մարմնից գոյացած սպիտակ,
 կարմիր կամ սև գույնի քար
 մատղաշ - 1. նորաբույս, քարմ 2. մատաղահաս,
 դեռատի 3. ընտանի անասունի ծագ
 մացառ - խիտ բուսած մանր վայրի ծառեր, թփեր,
 փշեր
 մացառուտ - մացառախիտ, թավուտ, անտառախիտ
 մեզ - թանձր մառախուղ, որ ծածկում է, մթնեցնում
 երկինքը
 մելամաղձություն - մռայլ տրամադրություն, ծանր թախիծ,
 մելամաղձություն ունեցող
 մեծամեծ - 1. նշանավոր, ականավոր 2. խոշոր-խոշոր,

մեծ-մեծ
 մեհյան - հեթանոսական տաճար, կրակատուն
 մինդար (բրբ.) - կտորից կարած տոպրակ, որի մեջ լցնում են
 բուրդ կամ բամբակ և զգում են աթոռին կամ
 բազմոցին փափուկ լինելու համար
 մխիթարել - 1. մեկի վիշտը մեղմացնել, սփոփել
 2. սիրտ տալ, քաջալերել
 մղկտալ - 1. կսկծալ, ցավել, մորմոքել
 2. լալ, արտասվել, հեկեկալ, ողբալ
 մշակ - 1. հողի աշխատավոր 2. բեռնակիր
 մշուշ - մառախուղ, մեզ
 մոլեգնություն - կատաղություն, սաստկություն
 մոտալուտ - վերահաս, մոտակա, մոտ ժամանակներում
 սպասվող
 մռունչ - մռնչյուն, մռնչոց
 մտախոհ - մտածմունքի մեջ ընկած, մտազբաղ
 մտմտալ (բրբ.) - մտածմունքի մեջ ընկնել, մի բանի մասին
 շատ մտածել
 մտմտուք - հոգս, մտատանջություն, մտածմունք
 մուրազ - իղձ, փափագ, ցանկություն, երազանք
 մուրացկան - ողորմություն խնդրող, աղքատ (մարդ)
 նախատել - հանդիմանել, անպատվել, վիրավորել,
 խայտառակել
 նախրչի - նախրապան, նախիրն արածեցնող
 նամարդ - ստոր, ցածրիոգի, տմարդի, անազնիվ
 նզովյալ - անիծված, անիծյալ
 նիրհել - մնջել, մրափել, քունը տանել
 նշանառու - ճիշտ նշան բռնող
 նոսրանալ - քջանալ, սակավանալ, ցանցառանալ
 նորելուկ - որևէ ասպարեզում, գործում անփորձ մարդ,
 նորածին
 շաղակրատել - շատախոսել, դատարկաբանել, բլբլացնել
 շաղ - բույսերի վրա կուտակված ջրի կաթիլներ
 շամփրել - 1. շամփուրով ծակել, սուր զենքով
 հարվածել, շեշտակի խփել
 2. (փխբ.) սուր ծակոց առաջացնել

- շղարշ - 1. (փխբ.) նուրբ ծածկույթ
2. թափանցիկ նուրբ գործվածք
- շավիղ - ճանապարհ, ուղի, արահետ, կաժան
- շարական - եկեղեցում երգվող հոգևոր երգ
- շեղբիկ - 1. անկոթ դանակ
2. փոքր, անպետքացած դանակ
- շինական - գյուղացի, գեղջուկ
- շիվ - բարակ ու դալար ծյուղ, ոստ
- շլինք - վիզ, պարանոց
- շլինքը ծռել - խեղճանալ
- շյուղ - ոստիկ, փոքր ծյուղ
- շնկշնկան - շնկշնկոց, սոսափյուն
- շվաք - 1. ստվեր 2. հով տեղ
3. (փխբ.) պաշտպանություն
- շուշտիկ - թեթևամիտ
- շուտիկ (բրբ.) - արագաշարժ, ժիր, աշխույժ
- ողբածայն - 1. ողբի ծայն, ողբալու՝ սգալու ծայն
2. ողբալի, լաց ու կոծի ծայնով
- ողորկ - կոկ, հղկուն, հարթ, հավասար, ուղիղ, լերկ
- ողորմել - խղճալ, կարեկցել, գթալ
- ոսկեգեղմ - 1. ոսկեգույն գեղմ (բուրդ) ունեցող 2. (փխբ.) ոսկետերև, ոսկեսաղարթ 3. հին հունական դիցաբանության մեջ՝ ոչխարի ոսկե մորթի
- որդան կարմիր - կարմիր ներկ, որ ստացվում է որոշ բույսերի վրա ապրող մանր նույնանուն որդերից
- որդեգրել - 1. ուրիշ ծնողներից ծնված երեխային օրինական կարգով իր զավակը դարձնել
2. մեկին իր խնամքի՝ հովանու տակ առնել
- չախչախ (բրբ.) - մի ծայրով ջրաղացքարի վրա հենված փայտի բարակ ծող, որը պտտվելիս ցնցվում է, և հատիկը դանդաղ հոսում է ներքև ու աղացվում
- չամ - սոճի (ծառ, որի տերևները ասեղների են նման)
- չարախոսել - զրպարտել, բամբասել, վատաբանել
- չարդախ (բրբ.) - 1. սրահ, ծածկ 2. տան կտուրին թեթև

շինություն, ծեղնահարկ 3. (փխբ.) խոտի դեզ
4. կոպիտ փայտերից պատրաստված նստելու տեղ

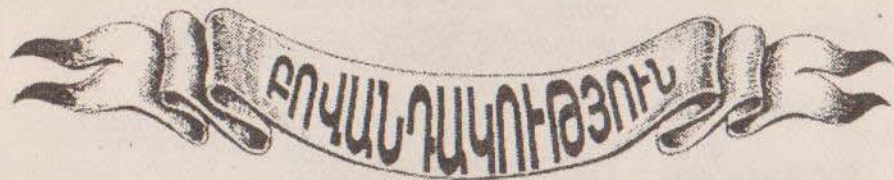
- չարքաշ - տաժանելի, դժվար, տքնաջան, տաժանակիր
- չարագուշակ - չարիք գուշակող, աղետալի
- չարդաթ (բրբ.) - մետաքսե գլխաշոր
- չափ գցել - ամբողջ արագությամբ վազեցնել
- չիբուխ - ծխամորժ
- չիբուխ քաշել - ծխամորժով ծխել
- չվան - 1. տարբեր թելերից ոլորած կամ հյուսած պարան 2. կապ, գոտի 3. երկարության չափ (հատկապես հող չափելու)
- չքոտի - չնչին, աննշան, չեղած
- պաղել - 1. սառչել, մրսել, ցրտահարվել
2. ապշել, զարմանալ
- պայտել - նալել (կենդանու սմբակին (ծի, էշ, ջորի) պայտ (մետաղյա թիթեղ) խփել)
- պաշտամունք - 1. անսահման սիրո առարկա
2. կրոնական հարգանք, երկրպագություն
- պապանծվել - լեզուն կապ ընկնել, չխոսել, ծայն, ծպտուն չիանել
- պաս - ծոմ, կրոնական օրենքով որոշ օրեր մսեղեն և յուղեղեն չուտելը
- պատգամ գնալ - պատգամը՝ առաջարկությունը, պահանջը տանել
- պատկառանք - 1. ամոթ, ամոթխածություն, համեստություն
2. հարգանք, մեծարանք
- պատսպարել - 1. վտանգից զերծ պահել՝ ապահովել, պաշտպանել 2. ապահով պահել՝ պահպանել
- պատրվակ - առիթ, պատճառ
- պարուսան - 1. սեզից հյուսած թոկ՝ պարան
2. ուղտի պախուրց (սանձ)
- պինչ - 1. քիթ 2. քթանցք 3. դունչ
- պիղծ - 1. զգվելի, գարշելի 2. ապականված 3. (հնց.) անսուրբ

պճնվել - զարդարվել, պճնազարդվել
 պռունկ - 1. ափ, եզր 2. մարդու շրթունք
 3. (փխբ.) ամանի շուրթ բերանի եզր
 քանալ - աշխատել, ծգտել, ծգնել, տքնել
 քերմեռանդ - 1. շատ եռանդուն, քանասիրտությամբ.
 փութաքան 2. շատ քերմ, սրտագին
 քրթախ - քուր չպահող, ոչ խոնավ, չոր
 քուխտ - զույգ, երկու հատ
 ռխել (բրբ.) - ռեխն առնել, բերանով բռնել
 սաղաֆ (սաղափ) - 1. մարգարտաբեր խեցեմորթու փայլուն
 խեցին 2. այդ խեցուց պատրաստվող իրերի
 ընդհանուր անվանումը
 սալա - կողով
 սալարել - 1. կուչ գալ 2. թորշոմել, թառամել
 սաղավարտ - հարվածներից պաշտպանվելու համար
 մետաղից պատրաստված զինվորականների
 գլխի ծածկոցը
 սամուրե - սամույրի (շատ արժեքավոր մորթի ունեցող
 կենդանի) մորթուց
 սանձարձակ - անսանձ, անզուսպ, ամեհի, սանձազուրկ
 սասանել - շարժել, ցնցել, դողացնել
 սաստկանալ - ուժեղանալ, ուժգնանալ
 սարփ - (բրբ.) վերևից ներքև իջնող թեք տեղանք,
 զառիթափ
 սափ (բրբ.) - ամբողջ, չվնասված, ամուր
 սերտել - անգիր անել
 սինի - սկուտեղ
 սնուցել - սնել, կերակրել, խնամել
 սոսկալ - վախենալ, երկյուղել, դողալ, սարսափել,
 զարհուրել
 սպանդանոց - 1. անասուններին մորթելու և միսը
 կտրատելու հատուկ տեղ 2. շատ
 արյունահեղություն կատարված տեղ
 սպառնալ - 1. վախեցնել, ահաբեկել 2. հանդիմանել
 ստահակ - 1. ըմբոստ, անկարգ, խռովարար
 2. սրիկա, անառակ

սրամիտ - 1. սուր միտք ունեցող, հնարամիտ
 2. սրամտություն արտահայտող
 սրտնեղել - բարկանալ, զայրանալ, նեղսրտել
 սուրալ - արագ վազել, սլանալ, արագ անցնել, թռչել
 սուփրա - սփռոց
 վազան (բրբ.) - լավ շատ վազող
 վալի - նահանգի կառավարիչ Թուրքիայում
 վաղորդյան - վաղ առավոտյան
 վայել - 1. բուխ չարագուշակ ծայներ հասնել
 2. ճչալ, հեծեծել
 վայելել - ճաշակել, անուշ անել
 վայելչություն - 1. գեղեցկություն 2. քաղաքավարություն
 վայրագ - 1. վայրենի, զազան 2. անզուսպ, կատաղի
 3. բիրտ, կռախտ
 վարանել - տարակուսել, ինչ անելը չգիտենալ
 վարդապետ - 1. (հնց.) ուսուցիչ, որ շուրջը հավաքում էր
 աշակերտներ և սովորեցնում
 2. քահանա, որ ապրում է վանքում
 վեհանձն - մեծահոգի, ասպետական
 վերստ - երկարության ռուսական հին չափ = 1,06
 կմ-ի
 վխտալ - մեծ բազմությամբ մի տեղում գտնվել և խառն
 շարժումներ անել
 վճիտ - մաքուր, հստակ, պարզ, ականակիտ, քինջ
 վճռական - վերջնական, հաստատուն, անխախտելի,
 կայուն
 տարաժամ - անժամանակ, ոչ ժամանակին, ուշ
 տարակույս - կասկած, տարակուսանք, երկմտանք
 տարակուսել - 1. շփարել, ապշել, ինչ անելը չիմանալ
 2. կասկածել 3. մտահոգվել
 տարերային - 1. բնության երևույթներին վերաբերող
 2. ուժեղ, ոչնչի չենթարկվող
 տեղն ու տեղը - անմիջապես, հենց նույն տեղում
 տիկ - այծի, ոչխարի կամ խոշոր եղջերավոր
 կենդանիների մորթը, որ համվում է
 պարկանման, մեջը գինի և այլ կարգի

տիղմ - հեղուկներ լցնելու համար
 1. կաշուն նստվածք ծովերի, գետերի, լճերի
 հատակին կամ ճահիճներում
 2. ցեխ 3. որևէ հեղուկով ներծծված թաց հող
 տնօրինք - կրոնական ծես, որ կատարում են
 քահանաները՝ ծննդյան և զատկի տոներին
 իրենց ծխականների տներն այցելելով և
 տներն օրհնելով, տուն օրհնելը
 տրեխ - 1. կիսամշակ կաշվից տանը պատրաստված
 ոտքի անկրունկ հագնելիք
 2. ընդհանրապես՝ ոտնաման
 տրտմել - 1. թախծել 2. տխրել, վշտանալ
 տուտ - 1. կենդանիների՝ մանավանդ օձի պոչ
 2. զգեստի ծայր, քղանցք
 ցալքուն (բրբ.) - 1. ընդհանրապես հեղուկի ցայտած շիթը 2.
 բերանից պատահաբար դուրս ցայտած թուր
 ցավակցել - վշտակցել, կարեկցել, ցավել
 ցաք - փշոտ թուփ, փուշ, որով ցանակապատ են
 քաշում
 ցնորք - աչքին երևացող երևակայական պատկեր,
 տեսիլք
 ուխտ դնել - որևէ բան խոստանալ ցանկության
 կատարման համար
 ուղղաթևներ - ուղիղ թևեր ունեցող միջատների դաս (ծղրիդ,
 մորեխ և այլն)
 ունկնդիր - մեկի խոսքերին՝ երգին, նվագին լսող
 ուշագրավ - ուշադրության արժանի, հետաքրքրական
 ուշունց տալ - հայիռել
 ուտիս - կրոնական օրենքով ամեն ինչ ուտելու
 արտոնյալ օրեր, ոչ պաս օրեր
 փաղաքել - փայփայել, գգվել, գուրգուրել, շոյել
 փառամոլ - սաստիկ փառասեր՝ փառքի ծգտող
 փառահեղ - փառավոր, շքեղ, հոյակապ, մեծաշուք
 փառք - 1. պատիվ, հեղինակություն 2. պարծանք
 3. հարգանք, մեծարանք
 փարչ (բրբ.) - կավե կամ պղնձե երկարավուն ունկավոր

զավաթ
 փարվել - փաթաթվել, գգվել, գրկախառնվել,
 ողջագուրվել
 փինաչի (բրբ.) - հին կոշիկներ կարկատող, հնակարկատ
 փլեկ - կիսափլված, խարխլված
 փոխեփոխ - հերթականությամբ, հերթով
 փտնել (բրբ.) - վատաբանել
 փրկանք - որևէ մեկին գերությունից ազատելու համար
 տրվող փող, ապրանք և այլն
 փոստալ (բրբ.) - մորթե հնամաշ գլխարկ
 քարափ - քարաժայռ
 քննադատություն - կարծիքների փոխանակում՝ քննարկում
 քոթակել - ծեծել
 քրթմնջալ - փնթփնթալ, դժգոհել, տրտնջալ, զանգատվել
 քրիստոնյա - (կրոն.) քրիստոնեությունն ընդունած (անձ)
 քուլա - 1. փոշու, ծխի զալարուն զանգված
 2. զգած բրդի՝ բամբակի փաթիլ
 քունջ (բրբ.) - անկյուն, խորշ
 քունջ ու պուճախ - տան բոլոր անկյունները
 քուրմ - հեթանոսական կրոնի քահանա
 քուրք - կենդանու մորթուց կարած տաք վերարկու,
 մուշտակ
 օթախ - սենյակ
 օճորք (բրբ.) - առաստաղ
 օր ու արև չտեսնել - երջանիկ չլինել, թշվառ կյանք ունենալ
 օր ու արև տեսնել - բախտավոր լինել, երջանիկ կյանք վայելել

ՀՈՎԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ.....	ԶԱՆԶԱՆ ԹԱԳԱՎՈՐԸ	5
ՀՈՎԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ.....	ՔԵՖ ԱՆՈՂԻՆ ՔԵՖ ԶԻ ՊԱԿԱԽԼ	12
Հ. ՍԱԴՅԱՆ.....	ՉԿԵՆԻՆ առվին խուտուտ տվեց	20
ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐՅԱՆ.....	ՓԻԼՈՍԸ	21
ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱԴԱԿՅԱՆ.....	ՆՈՒԿԻՍ ՔԱՂԱՔԻ ԽԵԼՈՔՆԵՐԸ	25
ՎԻԼՅԱՄ ՍԱՐԴՅԱՆ.....	ՎԻՐԱՎՈՐ ԱՌՅՈՒԾՆ ՈՒ ԿՐԻԱՆ	30
Ա. ՊՈՒՇԿԻՆ.....	ԱՌԱՎՈՏ	33
Հ. ՍԱԴՅԱՆ.....	ԱճԵՆ, աճԵՆ ինչ ոսկեզօծվել է.....	34
ՎԱՍԽԹԱՆԳ ԱՆԱՆՅԱՆ.....	ԸՆՏԱՆԻ ՕՉԵՐ	35
ՎԱՍԽԹԱՆԳ ԱՆԱՆՅԱՆ.....	«ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ».....	41
ՎԱՍԽԹԱՆԳ ԱՆԱՆՅԱՆ.....	ԹՈՒԽԻԿԸ	44
ՖՐԻԴՐԻԽ ՇԻԼԼԵՐ	ՀՈՎԱԿԻ ՀՐԱԺԵՇՏԸ	47
ՍԱՍԻՆ - ՍԻՐԻՐՅԱԿ.....	ՍԺՂՈՒԿԸ	48
ՀԱՍՈՒ ՍԱԴՅԱՆ.....	ՍՉՈՂՆԵՐԻ շղարշի տակ	52
ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ.....	ԱՆՉՐԵՎԸ	53
ՀԱՍՈՒ ՍԱԴՅԱՆ.....	ՔԱՍՈՒ ՀԱՍԲՈՒՅՐԸ	55
ՀՈՎԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ.....	ԱՍԵՆԻՑ ԼԱՎ ՏՈՒՆԸ	56
ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱԴԱԿՅԱՆ.....	ԵՐՋԱՆԻԿ ԽՐՃԻԹԸ	58
ԱՎԵՏԻՔ ԻՍԱԴԱԿՅԱՆ.....	ԵՂՆԻԿԸ	61
ՂԱԶԱՐՈՍ ԱՂԱՅԱՆ.....	ՀԻՇՈՂՈՒԹՅՈՒՆ	64
.....	ՍԱՍՈՒՆՑԻ ՂԱՎԻԹԸ	66
Վ. ՂԱՎԹՅԱՆ.....	ԶՅՈՒՆԸ	104
Հ. ՍԱԴՅԱՆ.....	ԵՂԵՎՆԻ	105

ՀՈՎԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ.....	ՍՈՇԱԿՆ ՈՒ ՍՐՋՅՈՒՆԸ	107
ՀՈՎԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ.....	ԾՂԻՐԸ	112
Ա. ՊՈՒՇԿԻՆ.....	ՈՍԿԻ ՉԿԵՆԻ	118
ՀԱՍՈՒ ՍԱԴՅԱՆ.....	ՊԱՊԸ	133
ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐՅԱՆ.....	ՍԱՀԱԿԸ	134
Հ. ՍԱԴՅԱՆ.....	ԳԱՐՈՒՆ Է ԳԱԼԻՍ	140
Պ. ՍԵՎԱԿ.....	ՍԱՆՈՒՇԱԿԸ	142
ՀՈՎԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ.....	ՀԱՄԵՐԳ	144
ՎԻԼՅԱՄ ՍԱՐԴՅԱՆ.....	ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԸ ԴՊՐՈՑՈՒՄ	145
ՎԻԼՅԱՄ ՍԱՐԴՅԱՆ.....	ԾԻՐԱՆԻ ԾԱՌԸ	152
ՍԱՐԿ ՏՎԵՆ.....	ԹՈՍ ՍՈՅԵՐԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ	159
ՀԱՍՈՒ ՍԱԴՅԱՆ.....	ՍԱՅՐԱՍՈՒՏ	175
Է. ՈՍՄՊԵ.....	ԲԱՐՈՆ ՄՅՈՒՆԽԱՆՈՒՋԵՆԻ ՋԱՐՄԱՆԱԼԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ	176
ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐՅԱՆ.....	ՎԱԽԸ	182
ՍԱՅԻ ՌԻԴ.....	ԱՆԹԵՎ ԹՈՇՈՒՆՆԵՐ	188
ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ.....	ԲՐՈՒՏԻ ՏՂԱՆ	191
ՍԱՅԻ ՌԻԴ.....	ԸՆՉՈՒՂՏ	202
ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐՅԱՆ.....	ՉԱԼԱՆԿԸ	205
ՀՈՎԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ.....	ՇՈՒՆԸ	212
ՂԱԶԱՐՈՍ ԱՂԱՅԱՆ.....	ԱՆԱՅԻՏ	217
.....	ԺՈՂՈՎԱՌԻՂՆ ԱՍՈՒՄ Է	258
.....	ԲԱՌԱՐԱՆ	266

Հարությունյան Մարգարիտ,
Գյուլամիրյան Զուլյետ

ԸՆԹԵՐՅԱՐԱՆ

4-րդ դասարան

Խմբագիր՝	Հ. Այվազյան
Նկարիչ և	
գեղ. խմբագիր՝	Ա. Բաղդասարյան
Տեխ. խմբագիր՝	Ս. Հովսեփյան
Էջադրող՝	Ս. Սարատիկյան
Սրբագրիչ՝	Ա. Համբարձումյան

Ստորագրված է տպագրության 11.07.1996թ.
Թուղթ տպագրական N2: Չափսը 60x84 1/16: Տպագրությունը օֆսեթ:
Ծավալը՝ 18 տպ. մամուլ:

ՀՀ կրթության եւ գիտության նախարարության
«ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ» հրատարակչություն
Երեւան, Ա.Վրացյանի 73

Տպագրված է «Արտաշատի տպարան» ՓԲԸ
Արտաշատ, Սանուշյանի 7

«ՆՈՐ
ԴՊՐՈՑ»
հրատարակչություն
ԵՐԵՎԱՆ
1996

Բաժանորդագրություն
դասիչ՝ 0053
Տպարանակիր 25 000